National Library
of Sweden

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

Ek. A.
S. O. U.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1937:9

JORDBRUKSDEPARTEMENTET

UTREDNING

RÖRANDE

JORDBRUKETS LÄGE I NORRLAND

MED VISSA FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER TILL

FÖRBÄTTRANDE AV DEN NORRLÄNDSKA JORDBRUKARBEFOLKNINGENS EKONOMISKA STÄLLNING

Avgiven den 10 februari 1937

AV

STATENS JORDBRUKSNÄMND

STOCKHOLM

1937

Statens offentliga utredningar 1937

Kronologisk förteckning

1. Socialiseringsproblemet. 2. Hushållsräkningens problem och faktorer. Tiden. vilj, 173 s. Fi.
2. Socialiseringsidéer och socialiseringspraxis i Sovjetunionen. 2. Tiden. vilj, 140 s. Fi.
3. Betänkande med förslag till revision av förvarings- och interneringslagarna m. m. Marcus. 96 s. Ju.
4. Statslotteriutredningen. Betänkande med förslag rörande svenskt penninglotteri. Hæggström. 177 s. H.
5. Betänkande med förslag till lagstiftning angående särskilda husbehovsskogar i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker m. m. Marcus. 98 s. 1 karta. Jo.
6. Yttrande i abortfrågan. Marcus. 56 s. S.
7. 1934 års nämnd för städningsutredning. Betänkande med speciella beräkningar och förslag rörande ersättningarna för städningsarbete inom vissa statliga ämbetslokaler i Stockholm m. m. Marcus. 54 s. Fi.
8. Betänkande med förslag angående den statsunderstödda vattenavlednings- och avdikningsverksamheten samt därmed sammanhängande spörsmål. Hæggström. 275 s. Jo.
9. Utredning rörande jordbrukets läge i Norrland med vissa förslag till åtgärder till förbättrande av den norrländska jordbrukarbefolkningens ekonomiska ställning. Marcus. 145 s. Jo.

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1937:9
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

UTREDNING

RÖRANDE

JORDBRUKETS LÄGE I NORRLAND

MED VISSA FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER TILL

FÖRBÄTTRANDE AV DEN NORRLÄNDSKA JORDBRUKARBEFOLKNINGENS EKONOMISKA STÄLLNING

Avgiven den 10 februari 1937

AV

STATENS JORDBRUKSNÄMND

STOCKHOLM 1937
ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

KUNGL. BIBLIOTEKET STOCKHOLM

Till KONUNGEN.

I motion nr 615 i andra kammaren vid 1935 års riksdag yrkades, bland annat, att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t hemställa om en allsidig utredning av de norrländska jordbruksfrågorna. I det i anledning av Kungl.

Maj:ts proposition nr 227 angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område avgivna, av nämnda års riksdag godkända utlåtande nr 1 uttalade sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottet, bland annat, att utskottet icke för det dåvarande funne anledning för riksdagen att begära en sådan särskild utredning, enär utskottet utginge från att hithörande förhållanden i mån av behov bleve föremål för närmare utredning av vederbörande.

I sitt utlåtande den 10 januari 1936 angående fortsatta prisreglerande åtgärder på jordbrukets område anmälde statens jordbruksnämnd, att inom nämndens kansli påginge en statistisk-ekonomisk undersökning rörande de förhållanden, varunder jordbruket arbetade i Norrland i jämförelse med andra landsdelar. Vid denna komme de speciella förhållandena i Norrbottens län att beaktas. Nämnden anförde vidare, att sedan utredningen slutförts nämnden komme att till Kungl. Maj:t avlämna redogörelse för de erhållna resultaten ävensom framlägga de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

I motion nr 817 i andra kammaren vid 1936 års riksdag gjordes vidare framställning om att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om föranstaltande av skyndsam utredning angående de riktlinjer, efter vilka de fortsatta prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område borde avpassas med hänsyn till i motionen framförda synpunkter, samt om framläggande för nästa års riksdag av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Enligt vad som framgick av den i motionen lämnade motiveringen ansågo motionärerna, att innan man ginge att fastställa vissa gränser för prisbildningen på jordbruksprodukter en allsidig utredning borde vidtagas beträffande bland annat möjligheterna att, utan sönderbrytande av regleringsanordningarnas effektivitet för jordbruket i dess helhet, bättre än hittills tillgodose jordbrukarna i de nordliga delarna av vårt land och de mindre jordbrukarna i övrigt. I anledning av denna motion erinrade sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 1 om att undersökning för närvarande påginge inom jordbruksnämnden rörande de förhållanden, varunder jordbruket arbetade i Norrland i jämförelse med andra landsdelar. Utskottet förväntade, att denna undersökning färdigställdes i så god tid, att resultatet av undersökningen tillika med de förslag, vartill den kunde giva anledning, kunde föreläggas 1937 års riksdag, samt förutsatte, att Kungl. Maj:t redan under innevarande regleringsperiod vidtoge de åtgärder, som Kungl. Maj:t inom ramen för sin befogenhet kunde finna lämpliga i anledning av utredningen.

Vid fullföljandet av sin ifrågavarande utredning har nämnden självfallet beaktat de uttalanden, som i frågan gjorts av riksdagen. Därvid har det visat sig, att en begränsning av utredningen till att avse allenast en undersökning av verkningarna för Norrlands del av hittills vidtagna regleringsanordningar för stödjande av jordbruket i Sverige samt förslag till jämkningar i dessa anordningar i vad anginge Norrland icke vore lämplig, utan att utredningen även borde omfatta en undersökning rörande möjligheterna att åstadkomma en mera varaktig förbättring av den norrländska jordbrukarbefolk-

mingens ekonomiska ställning. Sedan en sådan undersökning numera verkställts, i den mån så varit möjligt för nämnden inom den tid, som stått till dess förfogande, får nämnden härmed överlämna utredning rörande jordbrukets läge i Norrland med vissa förslag till åtgärder till förbättrande av den norrländska jordbrukarbefolkningens ekonomiska ställning.

Utredningsarbetet har inom nämnden handhafts av en särskild kommitté, bestående av nämndens ordförande, landshövdingen B. Hammarskjöld, ledamoten i nämnden, direktören A. Börjesson, suppleanten i nämnden, landstingsmannen J. N. Jonsson samt nämndens kanslichef, byrådirektören N. Malmfors ävensom, intill mitten av juni månad 1936, dåvarande ledamoten i nämnden, riksdagsmannen G. Strindlund. Som sekreterare har biträtt förste aktuarien hos nämnden E. Carlsson. Vid utredningen hava som särskilda sakkunniga anlitats nämndens sakkunnige i cereala frågor, professorn Å. Åkerman, föreståndaren för statens försöksgård på Offer, agronomen Gust. Ericsson samt föreståndaren för Sveriges utsädesförenings Västermorrlandsfilial, filosofie doktorn Fr. Nilsson. Därjämte hava överläggningar förts med representanter för hushållningssällskapen i Norrland samt med andra i norrländskt jordbruk och norrländska förhållanden i övrigt insatta personer.

I ärendets slutbehandling inom nämnden hava deltagit nämndens ordförande, ordinarie ledamöterna herrar greve Wachtmeister, Björnsson, Holmberg, Norup och Börjesson, suppleanterna herrar Ahlsten, Carlborn, Johansson, Jonsson och Molander samt nämndens kanslichef.

Av herrar Björnsson, Holmberg, Börjesson och Molander beträffande vissa av de av nämnden framlagda förslagen gjorda särskilda uttalanden bifogas.

Stockholm den 10 februari 1937.

Underdånigst

BO HAMMARSKJÖLD.

NILS MALMFORS.

Erik Carlsson.

Avdelning A.

Utredning rörande jordbrukets läge i Norrland samt den norrländska jordbrukarbefolkningens ekonomiska ställning.

Kap. 1. Norrlands befolkning och dess sysselsättningsmöjligheter.

Folkmängden och dess förändringar. Under 1800-talet och särskilt under dess senare hälft ökades folkmängden i Norrland ganska snabbt och betydligt hastigare än i landet i övrigt. Till stor del berodde detta på att i samband med det då begynnande exploaterandet av naturtillgångarna i nämnda landsdel en omfattande inflyttning dit ägde rum från södra och mellersta Sverige. Av rikets samlade folkmängd kommo sålunda på Norrland i början av 1870-talet endast cirka 12 procent, men vid sekelskiftet hade motsvarande tal stigit till 16·8 procent. Efter nämnda tidpunkt har emellertid utvecklingen gått i betydligt långsammare tempo, på sätt framgår av i tabell 1 i tabellbilagan intagna uppgifter. År 1930 utgjorde sålunda ifrågavarande procenttal 17·9. Vid slutet av år 1935 uppgick folkmängden i de fem nordligaste länen till 1 122 125 personer, motsvarande 18 procent av rikets samlade folkmängd. Att befolkningen alltjämt ökas något hastigare i Norrland än i landet i övrigt beror utselutande på den jämförelsevis starka befolkningstillväxt, som fortfarande utmärker Västerbottens och Norrbottens län. I de andra norrlandslänen däremot har folkmängden icke stigit mera än i landet i övrigt. Utvecklingen belyses även av följande uppgifter rörande folkökningstalen för de olika norrlandslänen samt för riket i dess helhet. Med folkökningstal förstås den årliga folkökningen i promille av medelfolkmängden under viss period.

Folkökningstal i promille av medelfolkmängden under nedan angivna perioder.

Län	1901—1910	1911—1920	1921—1925	1926—1930	1931—1935
Gävleborgs län	6·4	5·6	6·9	1·5	0·9
Västernorrlands län	7·5	5·7	5·9	3·8	2·5
Jämtlands län	5·9	12·3	4·1	−2·7	3·0
Västerbottens län	11·5	12·2	14·3	8·3	10·4
Norrbottens län	17·7	12·6	8·5	9·1	7·6
Hela riket	7·3	6·7	5·0	2·9	3·5

Befolkningsrörelsen. I första hand bestämmande för befolkningens storlek och sammansättning inom ett område äro i regel nativitets- och dödighetsförhållandena. Därjämte påverkas folkmängden givetvis av in- och utflyttningen till och från området ifråga. I olika avseenden hava dessa aktorer tidigare för Norrlands vidkommande avvikit rätt avsevärt från vad som kännetecknat landet i genomsnitt. Under senare årtionden synes dock en viss utjämning hava ägt rum.

Antalet födda i norrlandslänen samt i riket i promille av medelfolkmängden för olika perioder framgår av följande sammanställning.

Antalet levande födda i promille av medelfolkmängden under nedan angivna perioder.

Län	1901—1910	1911—1920	1921—1925	1926—1930	1931—1935
Gävleborgs län	28·1	23·7	20·5	16·8	14·3
Västernorrlands län	29·7	25·3	22·7	18·5	16·1
Jämtlands län	27·2	25·6	22·9	18·0	15·8
Västerbottens län	31·8	28·7	26·9	22·7	20·1
Norrbottens län	37·2	30·9	28·3	25·0	22·9
Hela riket	25·8	22·1	19·1	15·9	14·1

De anförda talen utvisa, att födelsefrekvensen alltsedan sekelskiftet sådse varit starkare i norrlandslänen än i riket i allmänhet. Den fortgående minskningen i nativiteten framträder dock med ungefär samma styrka i Norrland som i landet i övrigt. De högsta födelsetalen förekomma i Norrbottens och Västerbottens län, men även därstädes hava ifrågavarande tal numera sjunkit så lågt, att de motsvara eller understiga riksmedeltalet för tiden 1911—1920.

Den sjunkande nativiteten har helt naturligt medfört vissa förändringar ifråga om befolkningens åldersfördelning. Man ansåg förr såsom normalt, att av befolkningen en tredjedel skulle befinna sig i åldern 0—15 år, hälften i åldern 15—50 år samt återstående en sjättedel i åldern över 50 år. Enligt 1930 års folkräkning gestalta sig emellertid förhållandena i berörda hänseende i hela riket och i de norrländska länen på följande sätt.

Befolkningen år 1930 i olika åldersgrupper, i promille av folkmängden.

Län	Åldern 0—15 år	Åldern 15—50 år	Åldern 50— år
Gävleborgs län	266	524	210
Västernorrlands län	281	523	197
Jämtlands län	285	505	210
Västerbottens län	321	508	171
Norrbottens län	333	503	164
Hela riket	248	528	224

Undertaligheten i barnaåldrarna framträder sålunda för de tre sydligaste norrlandslänen och för riket i dess helhet mycket starkt. I Norrbottens län företer däremot befolkningen en mer progressiv typ. Detsamma kan även

sägas gälla beträffande befolkningen i Västerbottens län. En närmare undersökning visar emellertid, att i Norrbottens och Västerbottens län gruppen 0—5-åringar år 1930 var mindre än gruppen 5—10-åringar, vilket tyder på en avtagande progressivitet hos befolkningen.

Förändringarna i dödlighetsförhållandena under olika perioder sedan år 1900 belysas av följande sammanställning.

Antalet döda i promille av medelfolkmängden under nedan angivna perioder.

Län	1901—1910	1911—1920	1921—1925	1926—1930	1931—1935
Gävleborgs län	14·4	13·9	11·8	11·8	11·6
Västernorrlands län	14·6	14·9	13·0	12·6	11·9
Jämtlands län	14 0	14·9	12·4	12·4	11·1
Västerbottens län	14·1	14·5	12·4	11·5	11·1
Norrbottens län	16·5	16·1	13·0	12·7	11·8
Hela riket	14·9	14·3	12·1	12·1	11·6

De anförda siffrorna visa, att dödstalen i Norrland, om man undantager Norrbottens län, sedan sekelskiftet varit ungefärligen desamma som i hela riket. I Norrbottens län var dödstalet tidigare jämförelsevis högt, men detsamma har under de senaste åren sjunkit så kraftigt, att det numera icke nämnvärt skiljer sig från det för hela riket gällande. Att dödstalet är ungefär detsamma i norrlandslänen som i övriga Sverige hindrar givetvis icke att dödligheten inom en och samma åldersgrupp är högre i Norrland än i riket i övrigt. Några uppgifter härom för senare tid föreligga dock icke ännu publicerade. Av översikten rörande befolkningsrörelsen åren 1911—1920 framgår emellertid, att samtliga norrlandslän under denna period för de levnadskraftigaste åldrarna uppvisade en i förhållande till hela riket ej obetydlig överdödlighet. Även under senare år, exempelvis perioden 1926—1930, har åtminstone spädbarnsdödligheten varit jämförelsevis hög i Norrland, särskilt i Västernorrlands och Norrbottens län.

Skillnaden mellan födelsetalet och dödstalet anger överskottet av födda. Huru detta överskottstal växlat under olika tider framgår av följande sammanställning.

Överskott av antalet levande födda i promille av medelfolkmängden under nedan angivna perioder.

Län	1901—1910	1911—1920	1921—1925	1926—1930	1931—1935
Gävleborgs län	13·7	9·9	8·7	4·9	2·7
Västernorrlands län	15·1	10·5	9·7	5·8	4·2
Jämtlands län	13·1	10·8	10·5	5·5	4·7
Västerbottens län	17·7	14·2	14·5	11·2	9·0
Norrbottens län	20·7	14·8	15·3	12·4	11·1
Hela riket	10·9	7·8	7·1	3·8	2·5

Enligt vad anförda tal utvisa, framträder den stagnation i befolkningstillväxten, som kan anses kännetecknа Sverige, även i Norrland. Endast i Västerbottens och Norrbottens län föreligger något nämnvärt överskott av födda.

Överskottstalet är likväl numera lägre för dessa båda län tillhopa, än vad det var i hela riket åren 1901—1910.

In- och utflyttningens omfattning för de olika norrlandslänen under senare tid belyses av följande siffror.

Skillnaden mellan antalet in- och utflyttade personer i olika län i Norrland.

(Inflyttningsöverskott +, utflyttningsöverskott —).

År	Gävleborgs län	Västernorrlands län	Jämtlands län	Västerbottens län	Norrbottens län
1911/20	—11 148	—12 433	+1 983	—3 379	—3 805
1921/30	— 7 290	— 7 859	—9 915	—3 059	—9 501
1921	— 369	— 364	— 333	— 47	— 422
1922	— 306	— 563	— 731	+ 192	— 734
1923	— 1 434	— 1 790	—1 598	— 575	—2 241
1924	— 274	— 1 196	— 508	+ 313	—1 703
1925	— 128	— 1 206	—1 194	— 81	—1 250
1926	— 732	— 567	— 805	— 96	—1 065
1927	— 814	— 764	— 942	— 590	— 762
1928	— 865	— 546	—1 751	— 908	— 615
1929	— 997	— 330	—1 452	—1 074	— 617
1930	— 1 371	— 533	— 601	— 193	— 92
1931	— 1 159	— 79	— 27	— 233	— 397
1932	— 552	— 124	— 125	+ 375	—1 218
1933	— 119	— 506	— 160	+ 584	— 582
1934	— 73	— 324	— 361	+ 493	— 322

Av de ovan anförda siffrorna framgår, att för norrlandslänen utflyttningen i regel överstiger inflyttningen. Utflyttningsöverskottet har dock minskat rätt avsevärt i Gävleborgs och Västernorrlands län. För Jämtlands län har inflyttningsöverskottet under årtiondet 1911—1920 övergått till ett ej obetydligt utflyttningsöverskott. Västerbottens län har tidigare uppvisat ett om ock jämförelsevis ringa utflyttningsöverskott, men detta har under åren 1932—1934 förändrats till ett inflyttningsöverskott. Härtill har den nytillkomna gruvindustrien i Skellefteåtrakten i hög grad bidragit. Vid bedömande av anförda siffror bör vidare ihågkommas, att under tidigare år en ej ringa del av de från norrlandslänen utflyttade emigrerade till utlandet för att där söka sin utkomst. Efter år 1929 har emellertid emigrationen nästan helt upphört.

Siffrorna synas vidare giva vid handen, att befolkningen i Norrland är jämförelsevis stationär. Att så är förhållandet framgår ännu tydligare av undersökningar rörande den inrikes omflyttningen i landet, vilka företagits i samband med 1930 års folkräkning.

Enligt dessa undersökningar, av vilka vissa resultat framläggas i sammanställningen å vidstående sida, äro flyttningarna till och från norrlandslänen avgjort lägre än motsvarande medeltal för samtliga län i riket. Särskilt i Norrbottens län synes detta vara förhållandet. Inom nämnda län bodde sålunda år 1930 kvar ej mindre än 90·6 procent av den därstädes födda befolkningen. Beträffande samma län må vidare framhållas, att antalet inflyttade från mer avlägsna orter är jämförelsevis stort, vilken inflyttning till hu-

Relativa fördelningen av länens bostadsbefolkning efter födelseort och länens födelsebefolkning efter boningsort år 1930.

Län	Av 10 000 invånare i vidstående län år 1930 voro födda i					Av 10 000 i vidstående län födda och i riket kvarlevande år 1930 voro boende i				
	Egna länet	Grann-länen	Stock-holm	Annan ort	Summa	Egna länet	Grann-länen	Stock-holm	Annan ort	Summa
Gävleborgs län ..	8 257	976	85	682	10 000	8 182	795	436	587	10 000
Västernorrlands län	8 703	591	66	640	10 000	8 418	606	354	622	10 000
Jämtlands län	8 489	910	47	554	10 000	8 552	696	259	493	10 000
Västerbottens län	9 111	567	45	277	10 000	8 861	681	160	298	10 000
Norrbottens län...	8 850	355	45	750	10 000	9 057	216	196	531	10 000
Hela riket.....	7 759	1 106	—	1 135	10 000	7 838	1 117	—	1 045	10 000

vudsaklig del haft gruvdistrikten till mål. I motsats härtill är antalet långväga flyttningar till och från Västerbottens län mycket ringa.

Befolkningens fördelning å stad och landsbygd. På grund av den jämförelsevis ringa stadsbildningen i Norrland är den andel, varmed stadsbefolkningen ingår i den samlade folkmängden, väsentligt lägre för norrlandslänen än för flertalet övriga län. I genomsnitt för hela riket bodde år 1930 32·5 procent av landets befolkning i städerna. Motsvarande procenttal understeg för de fyra nordligaste länen 14. I Gävleborgs län bodde omkring 20 procent av befolkningen i städerna.

Tages hänsyn till de befolkningsagglomerationer av olika slag, som förekomma å landsbygden, gestalta sig emellertid förhållandena väsentligt annorlunda. I den svenska befolkningsstatistiken plägar man skilja mellan egentlig landsbygd och agglomererad landsbygd. Till den senare räknas därvid sådana tättbebyggda samhällen med minst 200 invånare, där jordbrukarbefolkningen ej uppgår till 75 procent av hela folkmängden. I de fall, då ren jordbrukarbefolkning är sammanträngd i bybebyggelse, har man sålunda ej hänfört vederbörande samhälle till den agglomererade landsbygden utan räknat detsamma till den egentliga landsbygden.

Med utgångspunkt från denna uppdelning redovisades vid 1930 års folkräkning inemot 24 procent av landsbygdsbefolkningen i riket såsom bosatta inom agglomererade områden. Starkt agglomererad landsbygd uppvisade därvid sådana län som Stockholms län på grund av förstadsbebyggelsen till Stockholms stad samt Göteborgs och Bohus län. Däremot var den agglomererade befolkningen fåtalig i exempelvis Gotlands och Hallands län liksom även i Skaraborgs län. Vad angår norrlandslänen voro agglomerationerna, såsom närmare framgår av sammanställningen överst å sid. 12, mest framträdande i Västernorrlands och Gävleborgs län med cirka 30 respektive 28 procent agglomererad landsbygdsbefolkning. Därefter kommo Norrbottens län och Västerbottens län, för vilka motsvarande tal utgjorde 22 respektive 18 procent. I Jämtland voro icke fullt 12 procent av landsbygdsbefolkningen agglomererade.

Antalet invånare den 31 december 1930 i Norrland och i hela riket.

Län	Å egentlig landsbygd		Å agglomererad landsbygd		I städerna		Summa
	antal	%	antal	%	antal	%	antal
Gävleborgs län	159 857	57·1	62 037	22·2	57 822	20·7	279 716
Västernorrlands län	169 344	60·8	71 657	25·7	37 561	13·5	278 562
Jämtlands län	106 085	78·9	14 276	10·6	14 153	10·5	134 514
Västerbottens län	153 355	75·2	34 335	16·8	16 341	8.0	204 031
Norrbottens län	136 588	68·4	39 764	19·9	23 474	11·7	199 826
Norrland	725 229	66·1	222 069	20·3	149 351	13·6	1 096 649
Hela riket	3 165 182	51·5	981 134	16·0	1 995 875	32·5	6 142 191

Av ovanstående sammanställning framgår vidare, att andelen egentlig landsbygdsbefolkning är väsentligt större i samtliga norrlandslän än i riket i genomsnitt. Sålunda uppgår i Jämtlands län befolkningen i städerna och den agglomererade landsbygden till endast 21 procent av den totala befolkningen. I Västerbottens län är detta tal 25, i Norrbottens län 32, i Västernorrlands län 39 samt i Gävleborgs län 43. För riket i dess helhet utgör motsvarande procenttal 48. Icke i något annat län är befolkningen i städer och agglomerationer relativt sett så ringa som i Jämtlands län, och endast Kronobergs län är i detta hänseende jämställt med Västerbottens län. Förhållandena inom ett och samma län i Norrland kunna emellertid i förevarande hänseende växla mycket starkt. Belysande härför är följande sammanställning rörande landsbygdsbefolkningens fördelning å agglomererad och egentlig landsbygd.

Län och bygd	Procent agglomererad landsbygdsbefolkning	Län och bygd	Procent agglomererad landsbygdsbefolkning
Gävleborgs län.		Västra Jämtland	12·7
Gästriklands inland	36·8	Härjedalsbygden	5·6
» kustland	46·0	Storsjöbygden	19·4
Söderhamnsbygden	34·1		
Bollnäsbygden	24·8	*Västerbottens län.*	
Ljusdalsbygden	11·9	Nordmalingsbygden	22·7
Dellenbygden	16·6	Umebygden	24·6
Västernorrlands län.		Nysätrabygden	11·0
Nedre Ljungabygden	40·7	Skelleftebygden	22·1
Nedre Indalsbygden	50·9	Åsele—Vilhelmina lappmark	12·7
Medelpads inland	16·6	Lycksele lappmark	11·3
Nedre Ångermanbygden	45·5		
Sollefteå—Nylandsbygden	24·3	*Norrbottens län.*	
Övre Ådalsbygden	5·9	Pitebygden	5·6
Norra Ångermanlandsbygden	19·1	Lulebygden	15·1
Jämtlands län.		Kalixbygden	11·9
Östra Jämtland	9·1	Tornedalen	7·6
Norra Jämtland	10·2	Pite och Lule lappmarker	16·1
		Kalix och Torne lappmarker	62·4

Bortsett från Stockholms och Göteborgs förortsområden med deras alldeles speciella karaktär är det ingenstädes i landet utom i Stora Tunabygden i Dalarna och Karlskogabygden i Bergslagen, som procenten agglomererad landsbygdsbefolkning är så hög som inom Kalix och Torne lappmarker samt vissa delar av Gävleborgs och Västernorrlands läns kustland. Därvid bör bemärkas, att till Stora Tunabygden hänföras Borlänge köping samt Domnarvet och intill dessa samhällen belägna orter, vilkas befolkning huvudsakligen på ett eller annat sätt är knuten till de stora industrierna i Domnarvet och Kvarnsveden m. m. I Kalix och Torne lappmarker är det gruvindustrien vid malmfälten i Gällivare och Kiruna, som föranlett den starka befolkningsanhopningen, i Västernorrlands län sågverks- och massaindustrien och i Gästrikland huvudsakligen järnbruken. I motsats till de nämnda områdena stå sådana trakter som Härjedalsbygden i Jämtlands län, Övre Ådalsbygden i Västernorrlands län samt Pitebygden och Tornedalen i Norrbottens län med ytterligt ringa agglomererad befolkning.

Befolkningens fördelning på hushåll av olika storlek. Sedan lång tid tillbaka har antalet medlemmar i genomsnitt för hushåll i Sverige befunnit sig på tillbakagång. Detta torde i första hand sammanhänga med den sjunkande nativiteten. Vidare har inverkat den omständigheten, att antalet ensamstående personer, som ej tillhöra hushåll i egentlig mening, ständigt ökat såväl absolut som relativt sett, till följd av att vuxna barn i allt mindre utsträckning kvarbo hos föräldrarna, varjämte antalet tjänare successivt minskat. Denna utveckling har gjort sig gällande även i Norrland. Hushållen därstädes äro dock alltjämt i allmänhet större än i övriga Sverige, vilket framgår av följande uppgifter.

Antalet personer per hushåll år 1930.

L ä n	Landsbygd	Städer
Gävleborgs län	3·90	3·18
Västernorrlands län	3·79	3·18
Jämtlands län	4·09	3·12
Västerbottens län	4·28	3·41
Norrbottens län	4·39	3·29
Hela riket	3·83	2·98

Huru förhållandena i berörda hänseende gestalta sig å landsbygden i Norrland framgår vidare av sammanställningen å omstående sida. Enligt vad denna utvisar överensstämma förhållandena i Gävleborgs och Västernorrlands län nästan fullständigt med vad som gäller för hela rikets landsbygd, dock är antalet ensamstående i Västernorrlands län jämförelsevis högt. Inom de övriga länen äro de större hushållen betydligt fler än i riket i allmänhet. Å hela rikets landsbygd bestå endast 12·2 procent av hushållen av fler än 6 personer. Motsvarande procenttal utgör för Norrbottens län 21·2, för Västerbottens län 18·9 och för Jämtlands län 16·3.

Hushållens procentuella fördelning efter storlek år 1930 å landsbygden.

Län	Antal hushåll med							Summa
	1 pers.	2 pers.	3 pers.	4 pers.	5—6 pers.	7—10 pers.	11— pers.	
Gävleborgs län	14·5	15·4	19·6	17·0	20·6	11·8	1·1	100
Västernorrlands län	16·3	16·0	19·6	16·3	19·5	11·3	1·0	100
Jämtlands län	16·3	13·8	16·6	15·0	22·0	14·8	1·5	100
Västerbottens län	14·0	13·3	16·7	15·1	22·0	16·9	2·0	100
Norrbottens län	15·3	12·9	15·1	14·1	21·4	18·5	2·7	100
Hela riket	14·4	17·1	19·4	16·6	20·3	11·3	0·9	100

Befolkningens fördelning å olika yrkesgrupper. Den minskning i jordbrukets betydelse för beredande av arbetstillfällen, som sedan lång tid tillbaka kunnat iakttagas för riket i dess helhet, har kommit till synes även i Norrland. Särskilt gäller detta i Gävleborgs och Västernorrlands län, varest numera ungefär lika stor andel av befolkningen har sin utkomst utanför jordbruket som i riket i övrigt. I övre Norrland liksom i det inre av mellersta Norrland utgör däremot jordbruket jämte det därmed förenade skogsbruket alltjämt den utan jämförelse viktigaste förvärvskällan. Följande sammanställning kan i detta hänseende anses belysande.

Folkmängdens fördelning efter huvudgrupper av yrken vid slutet av nedan angivna år.

År	Jordbruk med binäringar		Industri och bergsbruk		Handel och samfärdsel		Allmän tjänst o. fria yrken		Övriga		Summa
	Antal i tusental	%	Antal i tusental	%	Antal i tusental	%	Antal i tusental	%	Antal i tusental	%	Antal i tusental
1870	2 153	51·6	394	9·5	123	3·0	233	5·6	1 266	30·3	4 169
1880	2 265	49·6	524	11·5	197	4·3	232	5·1	1 348	29·5	4 566
1890	2 372	49·6	774	16·2	275	5·7	245	5·1	1 119	23·4	4 785
1900	2 354	45·8	1 121	21·8	372	7·3	242	4·7	1 047	20·4	5 136
1910	2 319	42·0	1 513	27·4	576	10·4	226	4·1	888	16·1	5 522
1920	2 267	38·4	1 851	31·4	758	12·8	271	4·6	757	12·8	5 904
1930	2 135	34·7	1 947	31·7	952	15·5	325	5·3	783	12·8	6 142
därav i											
Gävleborgs län	99	35·4	100	35·7	38	13·7	10	3·5	33	11·7	280
Västernorrlands län	106	37·9	92	32·9	35	12·7	11	3·8	35	12·7	279
Jämtlands län	78	57·6	21	15·5	14	10·6	6	4·5	16	11·8	135
Västerbottens län	119	58·6	43	21·1	18	8·7	7	3·3	17	8·3	204
Norrbottens län	95	47·7	50	24·9	26	13·0	11	5·4	18	9·0	200

Sysselsättningen utanför jordbruket. Genom den företagsräkning, som verkställdes under år 1931, har man erhållit tämligen fullständiga uppgifter rörande befolkningens fördelning på olika yrkes- och företagargrupper. Denna undersökning omfattar praktiskt taget alla näringsgrenar utom jordbruket

och därmed förenat skogsbruk. Vidare hava vid undersökningen uteslutits vissa verksamhetsgrenar, som icke äga karaktär av näring i egentlig bemärkelse. I tabell 2 i tabellbilagan återgivas enligt företagsräkningen uppgifter över antalet redovisade företag, omsättningen vid dessa, antal sysselsatta personer samt använd drivkraft. På grundval av dessa uppgifter har beräknats den procentuella andel i fråga om antalet företag m. m. i hela riket, som belöper å de olika norrlandslänen. Resultatet av dessa beräkningar framgår av nedanstående sammanställning.

Län	Antal företag %	Omsättning %	Personer %	Drivkraft %	Folkmängd %
Gävleborgs län	3·6	3·4	4·2	6·7	4·6
Västernorrlands län	3·8	3·6	4·0	7·9	4·5
Jämtlands län	1·9	1·0	1·4	1·2	2·2
Västerbottens län	2·5	1·5	2·4	3·3	3·3
Norrbottens län	2·4	2·3	2·5	2·7	3·3
Summa	14·2	11·8	14·5	21·8	17·9

Även om ovan anförda uppgifter icke böra tillmätas alltför stort värde — betydande svårigheter föreligga att erhålla fullt jämförbara siffror — torde de likväl kunna anses belysa det förhållandet, att näringslivet utanför jordbruket ej nått samma utveckling i Norrland som i riket i övrigt. De norrländska storindustriella företagen äro vidare i hög grad mekaniserade, varför behovet vid dem av mänsklig arbetskraft icke är så stort. Detta framgår även av föregående sammanställning, i det att ej mindre än 21·8 procent av den för hela landet redovisade drivkraften belöpa å norrlandslänen.

I tabell 2 i tabellbilagan meddelas vidare uppgifter enligt folkräkningen år 1930 över antalet yrkesutövare inom industri och hantverk samt handel och samfärdsel ävensom uppgifter rörande folkmängden samt antalet sysselsatta personer enligt företagsräkningen i procent av befolkningen. I stort sett böra uppgifterna över antalet yrkesutövare enligt folkräkningen och antalet sysselsatta enligt företagsräkningen överensstämma. Emellertid kan överensstämmelsen av olika skäl ej bliva fullständig. Sålunda äro vid företagsräkningen de arbetslösa ej räknade, något som däremot är fallet vid folkräkningen. Av betydelse är dessutom att företagsräkningen medtagit i skogsbruk sysselsatta, som ej utöva jordbruk. I befolkningsstatistiken hänföras dessa till gruppen jordbruk med binäringar. Även andra avvikelser förekomma.

Å omstående sida lämnas på grundval av företagsräkningen mer detaljerade uppgifter om näringslivet i de fem nordligaste länen. De näringsgrenar, som ej medtagits i sammanställningen, såsom bank- och försäkringsverksamhet, hotell- och restaurangrörelse m. m., representera ett jämförelsevis ringa antal anställda och torde därför kunna i detta sammanhang förbigås.

Antal företag, omsättningsbelopp, sysselsatta personer och använd drivkraft inom vissa huvudgrupper av verksamhet år 1931.

Län	Arbetsställen		Omsättning		Sysselsatta personer		Direkt drivkraft	
	antal	%	1 000 kr.	%	antal	%	hkr	%
A. Skogsbruk.								
Gävleborgs län	52	5·0	20 362	7·9	3 725	8·4	438	6·9
Västernorrlands län	83	8·1	47 127	18·4	4 949	11·1	190	3·0
Jämtlands län	61	5·9	23 654	9·2	2 697	6·1	149	2·4
Västerbottens län	81	7·9	39 982	15·6	5 741	12·9	188	3·0
Norrbottens län	77	7·5	29 259	11·4	4 143	9·3	288	4·5
Norrland	354	34·4	160 384	62·5	21 255	47·8	1 253	19·8
Hela riket	1 030	100	256 731	100	44 397	100	6 330	100
B. Industri och hantverk, ej i kombination med annan näring.								
Gävleborgs län	3 196	3·5	264 106	4·3	34 417	4·7	156 565	6·9
Västernorrlands län	3 246	3·6	259 398	4·2	28 968	4·0	191 370	8·5
Jämtlands län	1 655	1·8	47 715	0·8	9 444	1·3	29 742	1·3
Västerbottens län	2 203	2·4	95 004	1·6	17 148	2·4	78 918	3·5
Norrbottens län	1 909	2·1	190 396	3·1	17 459	2·4	63 670	2·8
Norrland	12 209	13·4	856 619	14·0	107 436	14·8	520 265	23·0
Hela riket	90 449	100	6 104 114	100	727 397	100	2 253 495	100
C. Industri och hantverk i kombination med annan näring.								
Gävleborgs län	679	4·0	78 679	4·6	4 585	3·7	3 778	4·5
Västernorrlands län	515	3·0	46 032	2·7	2 989	2·4	1 990	2·4
Jämtlands län	231	1·4	14 147	0·8	950	0·8	520	0·6
Västerbottens län	449	2·6	22 136	1·3	1 989	1·6	1 761	2·1
Norrbottens län	393	2·3	23 476	1·4	1 807	1·4	993	1·2
Norrland	2 267	13·3	184 470	10·8	12 320	9·9	9 042	10·8
Hela riket	17 045	100	1 694 658	100	125 374	100	83 620	100
D. Ren partihandel och verksamhet av partihandels karaktär.								
Gävleborgs län	294	2·9	78 448	1·7	998	2·0	174	1·2
Västernorrlands län	251	2·5	115 558	2·5	1 101	2·2	259	1·8
Jämtlands län	104	1·0	27 305	0·6	266	0·5	42	0·3
Västerbottens län	111	1·1	22 097	0·5	287	0·6	56	0·4
Norrbottens län	103	1·0	36 915	0·8	318	0·6	53	0·4
Norrland	863	8·5	280 323	6·1	2 970	5·9	584	4·1
Hela riket	10 021	100	4 570 074	100	49 231	100	14 051	100
E. Detaljhandel, även i kombination med partihandel.								
Gävleborgs län	2 041	3·7	116 389	3·7	4 899	3·4	372	1·9
Västernorrlands län	2 137	3·9	118 423	3·8	4 653	3·2	380	1·9
Jämtlands län	1 014	1·8	52 639	1·7	1 968	1·4	149	0·7
Västerbottens län	1 080	1·9	59 667	1·9	2 113	1·5	85	0·4
Norrbottens län	1 200	2·2	75 641	2·4	2 587	1·8	233	1·2
Norrland	7 472	13·5	422 759	13·5	16 220	11·3	1 219	6·1
Hela riket	55 465	100	3 156 331	100	144 295	100	19 999	100

Län	Arbetsställen		Omsättning		Sysselsatta personer		Direkt drivkraft	
	antal	%	1 000 kr.	%	antal	%	hkr	%
F. Transport- och kommunikationsväsen.								
Gävleborgs län	1 051	3·8	34 680	3·0	6 131	4·1	3 129	4·8
Västernorrlands län	1 537	5·5	30 986	2·7	8 178	5·5	1 273	1·9
Jämtlands län	869	3·1	9 162	0·8	2 312	1·6	83	0·1
Västerbottens län	1 495	5·4	15 857	1·4	4 264	2·9	1 077	1·6
Norrbottens län	1 533	5·5	42 627	3·7	6 193	4·2	1 466	2·2
Norrland	6 485	23·3	133 312	11·6	27 078	18·3	7 028	10·6
Hela riket	27 784	100	1 142 806	100	149 127	100	65 586	100

Av sammanställningen framgår, bland annat, att av den del av landets befolkning, som sysselsättes utanför jordbruket, icke mindre än cirka två tredjedelar beredas arbete inom industrien och hantverket. För Norrland som helhet råder ungefär samma proportion. Inom de olika länen växla däremot förhållandena rätt betydligt. I Gävleborgs län sysselsättas sålunda inom industri och hantverk ej mindre än nära 75 procent av ifrågavarande befolkningsgrupp. För Norrbottens län utgör motsvarande procenttal endast cirka 60.

Antalet anställda i olika industrigrenar år 1934.

Län	Malmbrytning och metallindustri	Jord- och stenindustri	Träindustri	Pappers- och grafisk industri	Livsmedelsindustri	Textil- och beklädnadsindustri	Övrig industri	Summa
Gävleborgs län	8 527	604	5 297	4 231	1 266	1 849	722	**22 496**
Västernorrlands län	1 186	100	6 910	6 444	757	125	1 134	**16 656**
Jämtlands län	384	268	872	544	223	77	204	**2 572**
Västerbottens län	1 881	43	2 864	1 768	407	—	226	**7 189**
Norrbottens län	3 266	156	2 256	607	267	—	256	**6 808**
Norrland	15 244	1 171	18 199	13 594	2 920	2 051	2 542	**55 721**
Hela riket	139 546	31 924	56 709	53 994	43 724	70 663	41 807	**438 367**

Huru den industriella verksamheten i Norrland fördelar sig å olika industrigrenar belyses av förestående från den officiella industristatistiken för år 1934 hämtade uppgifter, som bestyrka det allmänt kända förhållandet, att träindustrien och pappersindustrien ävensom gruv- och metallindustrien äro de för Norrlands vidkommande ojämförligt mest betydelsefulla industrigrenarna. Den industriella verksamheten i övrigt är däremot obetydlig. I fråga om en för riket i dess helhet så viktig industrigren som textil- och beklädnadsindustrien redovisas icke någon anställd personal i de båda nordligaste länen. Hemmamarknadsindustriens kraftiga utveckling i södra och mellersta Sverige saknar sålunda i stor utsträckning motsvarighet i Norrland. Detta

har ock medfört, att av samtliga inom landets industrier sysselsatta personer den andel, som belöper på Norrland, numera är mindre än vad den var före världskriget. Följande tablå är i detta hänseende belysande.

Antalet inom industrien sysselsatta personer i de norrländska länen i procent av motsvarande antal i hela riket.

Län	1913	1920	1925	1930	1933	1934
Gävleborgs län	5·58	5·34	5·52	5·24	5·20	5·13
Västernorrlands län	4·78	4·64	4·65	4·13	3·90	3·80
Jämtlands län	0·70	0·85	0·72	0·67	0·57	0·59
Västerbottens län	1·30	1·61	1·49	1·50	1·62	1·64
Norrbottens län	2·26	1·96	1·94	1·89	1·53	1·55
Norrland	14·62	14·40	14·32	13·43	12·82	12·71

Produktionsförhållanden och sysselsättningsmöjligheter inom industrien. Vad angår produktionen inom de för Norrlands vidkommande viktigaste industrigrenarna — trä-, pappersmasse- och metallindustrien samt malmbrytningen — ävensom sysselsättningsmöjligheterna inom desamma må i korthet anföras följande.

Till gruppen *träindustri* räknas i industristatistiken sågverk och hyvlerier, låd- och fanérfabriker, snickeri- och möbelfabriker samt annan trävarufabrikation. Antalet sysselsatta i hela riket inom träindustrien har icke undergått några större förändringar från år 1913 till våra dagar, om man bortser från en tillfällig ansvällning av arbetarstammen vid goda konjunkturer. Däremot har en förskjutning ägt rum i fråga om antalet anställda inom de olika grupperna av träindustrien. Vid sågverk och hyvlerier har en tydlig nedgång ägt rum, under det att vid övriga grupper av träindustri antalet anställda ökats. Enär träindustrien i Norrland huvudsakligen utgöres av sågverk och hyvlerier, har därför utvecklingen för denna landsdel varit oförmånlig ur sysselsättningssynpunkt.

Inom träindustrien anställda i vissa län.

Län	1913	1920	1930	1934
Södermanlands län	1 532	2 208	2 384	1 985
Östergötlands län	2 601	3 253	3 183	3 241
Jönköpings län	3 335	4 237	4 470	4 653
Kronobergs län	1 525	1 571	1 902	1 842
Kalmar län	2 272	3 114	3 672	3 694
Värmlands län	3 104	3 713	3 594	3 251
Örebro län	1 492	1 857	1 994	2 213
Kopparbergs län	3 661	4 644	4 058	4 067
Gävleborgs län	7 405	6 815	6 489	5 297
Västernorrlands län	10 709	9 715	8 426	6 910
Jämtlands län	1 037	1 373	1 038	872
Västerbottens län	3 177	4 120	3 468	2 864
Norrbottens län	3 262	3 258	2 406	2 256
Hela riket	57 680	63 726	61 640	56 709

I sammanställningen å föregående sida anförda uppgifter giva även tydligt vid handen, att sysselsättningsmöjligheterna inom den norrländska träindustrien successivt minskats. Av tabell 3 i tabellbilagan framgår vidare, att den mindre industrien på hithörande område, huvudsakligen snickeri- och möbelfabriker, i Norrland sysselsätter mycket få arbetare, under det att denna verksamhet fått en icke obetydlig omfattning i Östergötlands, Jönköpings och Kalmar m. fl. län. Det är under sådana förhållanden förklarligt, att vart och ett av de nu nämnda länen inom gruppen träindustri kan uppvisa ett betydligt större antal anställda än Västerbottens eller Norrbottens län.

I vad mån produktionsvolymen vid sågverken och hyvlerierna undergått några större förändringar belyses av följande tabell.

Sågverkens och hyvleriernas i Norrland och hela riket produktion i 1 000 kubikmeter.

Län	1913	1920	1930	1934
Gävleborgs län	1 050	1 013	991	904
Västernorrlands län	1 933	1 494	1 584	1 539
Jämtlands län	131	152	138	128
Västerbottens län	580	550	602	582
Norrbottens län	498	455	444	460
Norrland	4 192	3 664	3 759	3 613
Hela riket	6 853	6 754	6 561	6 621

Till *pappersindustrien* räknas i den officiella industristatistiken ej endast pappersbruk och pappersmassefabriker utan även kartongfabriker och annan pappersindustri, tapetfabriker, grafiska anstalter och tryckerier. För Norrlands vidkommande är det emellertid endast pappersmassefabrikerna samt i viss grad papp- och pappersbruken, som äro av större betydelse.

Av de såsom anställda inom sagda industrigrupp år 1934 för hela landet redovisade 53 994 personerna voro sysselsatta vid pappersmassefabrikerna 17 749 personer samt vid pappersbruk och pappfabriker 16 644 personer. Dessutom arbetade vid boktryckerier ej mindre än 12 118 personer. Av tabell 3 i tabellbilagan framgår vidare, att antalet arbetare i riket vid pappersmassefabriker samt vid pappersbruk och pappfabriker ökat högst väsentligt sedan år 1913. Under senare tid synes dock en stagnation hava inträtt.

I Norrland uppgick år 1913 antalet arbetare vid pappersmassefabriker till 6 841. Då funnos inga pappersbruk eller pappfabriker i Norrland. År 1930 hade antalet arbetare vid pappersmassefabrikerna i Norrland stigit till 13 376. År 1934 hade antalet sjunkit till 11 967. Sistnämnda år voro 672 personer i denna landsdel anställda vid pappersbruk och pappfabriker.

Beträffande produktionen vid pappersmassefabrikerna anföras å följande sida vissa uppgifter.

Produktionen av pappersmassa i Norrland och i hela riket i ton (torr vikt).

Län	1913		1920		1930		1934	
	mekanisk	kemisk	mekanisk	kemisk	mekanisk	kemisk	mekanisk	kemisk
Gävleborgs län	29 709	142 792	22 364	179 983	32 656	399 183	33 284	466 601
Västernorrlands län	54 193	244 591	41 054	293 737	100 293	569 160	124 253	755 011
Jämtlands län	—	22 046	19 933	36 116	23 603	52 885	26 498	24 685
Västerbottens län..	35 330	48 573	31 511	61 288	79 978	106 085	131 308	111 045
Norrbottens län ..	8 866	—	6 842	—	15 100	57 527	20 810	62 087
Norrland	128 098	458 002	121 704	571 124	251 630	1 184 840	336 153	1 419 429
Hela riket	326 097	860 480	324 767	973 633	577 471	1 853 753	667 943	2 201 556

Den totala pappersmasseproduktionen har sedan år 1913 betydligt mer än fördubblats; ökningen från år 1913 till år 1934 uppgår till över 140 procent. Samtidigt har massaproduktionen i Norrland stigit med i runt tal 200 procent. Av län vid sidan av norrlandslänen med en icke obetydlig fabrikation av pappersmassa må nämnas Älvsborgs, Värmlands och Kopparbergs men även Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs och Örebro län. Värmlands län kommer för övrigt i produktion av pappersmassa närmast efter Västernorrlands och Gävleborgs län.

Produktionen vid pappersbruk och pappfabriker har gestaltat sig sålunda.

Produktionen av papp och papper i Norrland och i hela riket i ton.

Län	1913		1920		1930		1934	
	papp	papper	papp	papper	papp	papper	papp	papper
Gävleborgs län	720	—	4 325	—	7 046	4 167	6 500	4 890
Västernorrlands län.	150	4 667	5 676	20 710	1 675	36 821	1 020	31 041
Jämtlands län	—	1 539	—	1 386	85	—	81	—
Västerbottens län ..	—	—	—	—	—	—	220	—
Norrbottens län	—	—	—	—	—	—	—	—
Norrland	870	6 206	10 001	22 096	8 806	40 988	7 821	35 931
Hela riket.....	48 591	284 365	61 752	338 321	97 825	559 135	97 067	693 963

I hela riket har produktionen av papp och papper under de senaste decennierna ökat högst väsentligt. Så har också skett i Norrland, men denna landsdels andel i denna produktion är mycket ringa. I stället förekommer den största fabrikationen i Östergötlands, Värmlands och Kopparbergs län, men även inom sådana områden som Stockholms, Jönköpings, Kronobergs och Älvsborgs län är papp- och pappersfabrikationen omfattande.

De industrigrenar, som för närvarande i Sverige bereda största antalet personer sysselsättning, äro *malmbrytning och metallindustri.* Inom dessa industrigrenar voro under år 1934 ej mindre än 139 546 personer anställda. För norrlandslänen var motsvarande tal emellertid blott 15 244. För att få

en närmare uppfattning om sysselsättningen inom här ifrågavarande industrier är det nödvändigt att anlita resultaten från 1920 och 1930 års folkräkningar. Därifrån inhämtas följande uppgifter.

Antalet yrkesutövande manliga arbetare inom vissa industrigrenar åren 1920 och 1930 i Norrland och i hela riket.

Län	Malmgruvor		Järnverk		Järn- och stålmanufaktur		Mekaniska verkst. och gjuterier		Elektromekanisk industri	
	1920	1930	1920	1930	1920	1930	1920	1930	1920	1930
Gävleborgs län	132	107	4 045	5 233	900	1 087	2 311	1 922	60	180
Västernorrlands län	5	3	—	1	66	86	913	1 093	64	203
Jämtlands län	1	3	—	—	7	9	427	180	42	72
Västerbottens län	11	530	5	334	38	17	217	303	33	127
Norrbottens län	3 135	4 265	251	18	—	—	777	328	12	79
Norrland	3 284	4 908	4 301	5 586	1 011	1 199	4 645	3 826	211	661
Hela riket	12 210	11 901	22 164	22 064	11 852	13 390	65 050	64 698	12 643	17 114

Uppgifterna visa, att metallindustrien funnit ringa utveckling i Norrland. Bortsett från Gävleborgs län och i någon mån Västernorrlands län är antalet arbetstillfällen inom denna betydande industrigren i Norrland ytterligt ringa. Till närmare belysande av sysselsättningsmöjligheterna inom gruvindustrien i Norrbottens län under en följd av år må följande från bergsstatistiken hämtade uppgifter anföras.

Antalet anställda inom gruvindustrien i Norrbottens län samt myckenheten bruten järnmalm i samma län.

År	Anställda	Bruten malm ton	År	Anställda	Bruten malm ton
1913	3 836	4 913 603	1927	3 230	7 038 099
1920	3 073	2 327 372	1928	3 719	3 372 216
1921	3 072	5 045 521	1929	3 931	8 220 717
1922	2 972	4 759 362	1930	3 906	8 000 992
1923	2 883	3 980 400	1931	3 623	5 088 006
1924	2 836	4 806 754	1932	2 891	2 180 424
1925	3 024	6 111 455	1933	2 240	1 617 504
1926	2 915	6 264 477	1934	2 329	3 109 978

De brutna myckenheterna järnmalm äro, som ovanstående tal utvisa, underkastade mycket starka växlingar, beroende på de skiftande avsättningsmöjligheterna utomlands. Jämväl på detta område hava företagits rationaliseringsåtgärder, som medföra inskränkningar i den levande arbetskraften.

Sysselsättningen inom jordbruket. Enligt 1930 års folkräkning uppgick jordbrukarbefolkningen i Norrland till icke mindre än 45·3 procent av landsdelens hela folkmängd. Motsvarande tal voro för Götaland 35·5 och för Svea-

land 27·9 procent. Jordbrukarbefolkningen i Norrland var vid samma tillfälle numerärt något större än jordbrukarbefolkningen i Södermanlands, Östergötlands, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län tillhopa. Vid denna jämförelse bör emellertid ihågkommas, att till jordbrukarbefolkning räknas även skogs- och flottningsarbetare, av vilka åtskilliga icke äro direkt knutna till det egentliga jordbruket. Någon skarp gräns mellan denna befolkningsgrupp och den egentliga jordbrukarbefolkningen går dock ej att draga. Den befolkning i Norrland, som år 1930 uppgivits leva av huvudsakligen jordbruk och boskapsskötsel, uppgick till omkring 383 000 personer. För hela Skåne samt Hallands och Östergötlands län var motsvarande tal sammanlagt omkring 401 000. De anförda uppgifterna giva en antydan om den utomordentligt stora roll, som det norrländska jordbruket spelar ur försörjningssynpunkt ej endast för Norrland utan för hela landet.

Enligt vad tabell 4 i tabellbilagan utvisar, har befolkningen inom gruppen jordbruk med binäringar under tiden 1920—1930 minskat i samtliga län med undantag av Västerbottens och Norrbottens län. Den för Stockholms stad redovisade ökningen saknar i detta sammanhang betydelse, enär den uteslutande är att hänföra till företagna inkorporeringar av landsbygd.

Enligt 1932 års jordbruksräkning uppgick åkerarealen i Norrland till 450 941 hektar. För Skåne samt Hallands och Östergötlands län redovisades samtidigt en sammanlagd åkerareal av tillhopa 968 169 hektar, en areal som alltså är mer än dubbelt så stor som åkerarealen i Norrland. Vid jämförelse med nyss anförda uppgifter rörande folkmängden framgår, att på varje person, tillhörande den egentliga jordbrukarbefolkningen, kom i de främsta jordbruksbygderna mer än dubbelt så stor åkerareal som i norra Sverige. Visserligen spela ängsmarkerna och skogsbetena ur försörjningssynpunkt en avsevärt mycket större roll för det norrländska jordbruket än i övriga delar av landet, men denna omständighet kan icke tillnärmelsevis uppväga den proportionellt mindre tillgången i Norrland på odlad jord, allrahelst som jordens avkastning i allmänhet är lägre i Norrland än i mellersta och södra Sverige.

Genom deltagande i skogs- och flottningsarbeten tillföras jordbrukarna i Norrland emellertid inkomster vid sidan av vad det egentliga jordbruket kan giva. I syfte att få hithörande förhållanden närmare klarlagda pågår sedan en tid tillbaka inom socialstyrelsen en undersökning rörande skogsbygdens arbets- och försörjningsförhållanden. Denna utredning torde enligt uppgift komma att slutföras under loppet av år 1937. Genom tillmötesgående av socialstyrelsen har emellertid nämnden redan nu beretts tillfälle erhålla del av vissa *preliminära* resultat av utredningen. Dessa finnas sammanställda i tabellerna å vidstående sida.

Vid bedömandet av däri anförda uppgifter bör hänsyn tagas till det förhållandet, att i det uppgivna antalet arbetare och dagsverken äro medräknade arbeten, som äro utförda i det egna skogsbruket, dock endast i den mån det avsett saluproduktion. Samtidigt må erinras därom, att av all skog i Norrland omkring 38 procent är bondeskog.

Län	Antal skogsarbetare	Därav i %					
		hemmansägare	hemmansägaresöner	arrendatorer	arrendatorsöner	arbetare m. eget hem	lösarbetare
Värmlands län (del av)[1,3]	19 000	26·6	21·8	12·4	8·4	16·4	14·4
Örebro och Västmanlands län (delar av)[2,3]	4 480	14·7	10·7	21·1	11·0	24·0	18·5
Kopparbergs län	19 429	26·1	25·6	6·9	5·7	11·5	24·2
Gävleborgs län	23 248	18·6	15·9	7·3	6·8	20·6	30·8
Västernorrlands län	19 163	19·7	18·5	11·2	11·0	13·6	26·0
Jämtlands län	17 524	19·2	19·5	7·9	9·2	17·2	27·0
Västerbottens län	23 873	35·5	32·9	5·7	3·9	6·4	15·6
Norrbottens län	15 296	26·1	26·0	7·2	7·2	11·8	21·7
Summa för Nordsverige	**142 013**	**24·5**	**22·6**	8·7	7·4	**14·2**	**22·6**

[1] Omfattar Klarälvsbygden, Fryksdalen, Jösse, Nordmarken, Färnebo bergslag.
[2] Omfattar Noraskog, Lindebygden, Bergslagen.
[3] Områdena avgränsade enligt vad som skett i 1930 års folkräkning.

Län	Antal dagsverken	Därav i %, utförda av			
		hem.-äg. o. deras söner	arrend. o. deras söner	arbetare m. eget hem	lösarbetare
Värmlands län (del av)[1,3]	1 311 848	30·5	28·1	26·9	14·5
Örebro och Västmanlands län (delar av)[2,3]	481 721	12·4	40·6	32·5	14·5
Kopparbergs län	1 476 740	35·7	16·8	21·7	25·8
Gävleborgs län	1 889 426	20·7	18·7	28·6	32·0
Västernorrlands län	1 346 934	29·2	24·9	17·1	28·8
Jämtlands län	1 416 879	33.7	18·3	19·5	28·5
Västerbottens län	1 819 781	63·9	10·4	7·7	18·0
Norrbottens län	1 347 361	46·2	16·4	12·9	24·5
Summa för Nordsverige	**11 090 690**	**36·4**	**19·6**	**19·7**	**24·3**

[1] Omfattar Klarälvsbygden, Fryksdalen, Jösse, Nordmarken, Färnebo bergslag.
[2] Omfattar Noraskog, Lindebygden, Bergslagen.
[3] Områdena avgränsade enligt vad som skett i 1930 års folkräkning.

Kap. 2. Förutsättningar för jordbruk i Norrland.

Naturförhållanden. Självfallet måste de naturliga förutsättningarna för jordbruk växla högst avsevärt inom en landsdel som Norrland, vilken sträcker sig mellan breddgraderna 60° 40′ i söder och 69° 4′ i norr och som i topografiskt hänseende uppvisar så stora olikheter som mellan kuststräckorna i öster och fjälltrakterna i norr och nordväst. Till belysning av de stora skiljaktigheter, som föreligga i klimatiskt hänseende, må endast nämnas, att då medeltemperaturen under en lång följd av år i Karesuando varit — 2·7 grader, har den samtidigt i Gävle varit + 4·6 grader. I nu berörda hänseenden äro olikheterna mellan södra och norra Norrland avsevärt större

än mellan exempelvis Skåne och Gästrikland. Norrland sträcker sig också över icke mindre än nio breddgrader, under det att det övriga Sverige endast omfattar fem.

På klimatet och därmed också på förutsättningarna för jordbruksdriften inverka ett flertal faktorer, såsom breddgraden, höjdförhållandena och det geografiska läget. Vad Norrland och de nordliga delarna av Skandinavien över huvud beträffar, äro desamma belägna så långt norrut, att jordbruk i egentlig mening icke torde idkas annorstädes på jorden vid samma breddgrader. Norrland är vidare beläget mellan nordvästra Norge med dess utpräglat maritima klimat samt norra Ryssland med ett lika utpräglat kontinentalt klimat. Det norrländska klimatet utgör därför en övergångsform mellan ett maritimt och ett kontinentalt klimat. Av utomordentlig betydelse härvid är, att den maritima karaktären, vars utmärkande drag är relativt varma vintrar, om vintern är förhärskande, under det att om sommaren den kontinentala karaktären dominerar. Härigenom ökas i väsentlig grad möjligheterna för jordbruksproduktion.

Ur produktionssynpunkt är vegetationsperiodens längd av stor betydelse. Räknar man denna period från den tidpunkt, då örtvegetationen om våren börjar utvecklas till dess vegetationen om hösten på grund av kölden går i vintervila, finner man, att vegetationsperioden i de fyra nordligaste länen har en längd av mellan 140 och 170 dagar. I Gävleborgs län uppgår vegetationsperioden till 190 dagar, i Östergötlands län till 230 och i Skåne till över 250 dagar. Mellan nordligaste Lappland och Skåne föreligger sålunda en skillnad i vegetationsperiodens längd av ej mindre än omkring 115 dagar eller drygt 16 veckor. Olägenheterna av den kortare vegetationsperioden kunna emellertid till viss grad motverkas genom odling av tidigare mognande kulturväxter.

För det högre utvecklade jordbruket är emellertid ur klimatisk synpunkt den egentliga vegetationsperiodens längd ej allena avgörande. Äro våren och hösten relativt korta försvåras arbetet i jorden. I detta hänseende äro olikheterna mellan övre och nedre Norrland mycket stora. Norrut ligger snötäcket många gånger kvar ända tills den egentliga våren är förbi. Om hösten börjar marken frysa till ganska snart, efter det kulturväxterna mognat och hunnit skördas, varför den för höstbruket tillgängliga tiden blir mycket kort. Under sådana förhållanden är det tydligt, att därstädes möjligheterna till en rationell jordkultur äro rätt begränsade. I Gävleborgs län kan planläggningen av produktionen ske efter i huvudsak samma grunder som i Mellansverige.

Det har redan tidigare antytts, att stora delar av Norrland om sommaren eller under vegetationsperioden hava ett i övervägande grad kontinentalt klimat. Somrarna äro relativt varma, och under juli månad är medeltemperaturen i Norrlands kustland lika hög som i södra och mellersta Sverige. Härtill bidraga givetvis de långa dagarna, då solen större delen av dygnet befinner sig över horisonten. Temperaturväxlingarna under dygnet bliva därför obetydliga. De gynnsamma temperaturförhållandena under vegetations-

tiden ävensom de då långa dagarna äro i klimatiskt hänseende väsentliga förutsättningar för den norrländska jordbruksproduktionen.

Nederbörden är i Norrlands egentliga jordbruksbygder relativt ringa. Särskilt äro våren och försommaren regnfattiga, varför torkan under dessa årstider många gånger bidrager till att nedsätta skördeutbytet. Å andra sidan motväges i viss mån den ringa nederbörden under våren därav, att marken på grund av den dessförinnan inträffade ofta starka snösmältningen är väl genomvattnad. Man får vidare taga hänsyn till att daggverkan är jämförelsevis stark i Norrland och att växtligheten därigenom tillföres ej ringa fuktighet.

I Norrlands hela kustland och de stora älvdalarna utgöres den huvudsakliga lösa jordarten av postglaciala leror och havssand ävensom av under senare tid i älvdalarna bildade sedimentära jordarter. Emellertid är moränjorden den lösa jordart, som i Norrland har den största utbredningen. Särskilt i det inre är moränen, där berggrunden icke träder i dagen, så gott som enbart förekommande. Den för odling bäst lämpade moränen förekommer i det jämtländska silurområdet, varest den är relativt kalkhaltig och samtidigt mindre stenbunden. Moränen lämpar sig eljest bäst till skogsmark. Bland annat gör svårigheten att bearbeta densamma, att arbetskostnaderna vid uppodling bliva höga. Detta hindrar icke, att moränen i många fall, om den skötes och gödslas väl, kan bliva en lika god odlingsmark som många andra jordarter.

En annan jordart, vilken för Norrlands vidkommande är av stor betydelse, är torvjorden, som förekommer icke endast i de egentliga myrmarkerna utan även i den mera vattensjuka och försumpade skogsmarken samt på fjällsluttningarna ovan skogsgränsen. I de inre delarna av övre Norrland och även flerstädes i övrigt kunna 30—50 procent av arealen utgöras av torvmarker. Dessa kunna många gånger bliva goda odlingsjordar, sedan de utdikats och luften därigenom vunnit tillträde till jorden och sönderdelat torven.

Jordens uppdelning å ägoslag. Endast en mindre del av den odlingsbara jorden har i Norrland lagts under plog. Särskilt gäller detta i övre Norrland. Till och med i södra Norrlands kustland uppgår åkerjorden till endast 8 procent av den totala arealen. Till närmare belysning av arealförhållandena lämnas i tabell 5 i tabellbilagan en redogörelse enligt 1932 års jordbruksräkning för fördelningen av arealen på olika ägoslag. Beträffande Norrland iakttages, att skogsmarken och i de nordligaste länen »övrig mark» är helt dominerande, under det att åkerarealerna relativt sett äro rätt obetydliga. Utmärkande för de norrländska länen och i synnerhet för Norrbottens län äro vidare de avsevärda arealerna ängsmark. I Norrbottens län är arealen slåtteräng mer än dubbelt så stor som åkerarealen.

I omstående tabell lämnas uppgifter om den procentuella fördelningen av de olika ägoslagen i Norrland och i hela riket.

Endast i Kopparbergs län upptager åkerarealen en mindre del av den to-

Jordarealens fördelning på olika ägoslag år 1932.

Län	Total landareal ha	Därav i procent							
		Köksväxtodling o. trädgård	Åker	Slåtteräng	Ordnad betesäng	Annan betesäng	Skogsmark		Övrig mark
							Hela arealen	Därav hagmark	
Gävleborgs län	1 818 410	0·04	6·22	0·84	0·04	1·07	76·52	0·69	15·28
Västernorrlands län ..	2 412 270	0·01	4·09	1·15	0·04	1·14	75·89	0·38	17·68
Jämtlands län.....	4 767 369	0·00	1·41	0·27	0·02	0·49	54·60	0·32	43·21
Västerbottens län	5 540 295	0·00	1·96	0·99	0·02	0·70	56·57	0·44	39·76
Norrbottens län.....	9 866 009	0·00	0·64	1·31	0·01	0·26	38·84	0·16	58·94
Hela riket	41 023 650	0·08	9·08	1·03	0·14	1·49	54·22	1·79	33·96

tala arealen än i Gävleborgs och Västernorrlands län, som äro de mest uppodlade norrlandslänen. Till jämförelse må nämnas, att i Malmöhus län över 71 procent samt i Skaraborgs och Kristianstads län omkring 40 procent av arealen utgöras av åker. I detta sammanhang må vidare framhållas, att Gävleborgs och Västernorrlands län äro de relativt sett skogrikaste länen i hela landet med omkring 75 procent skogsmark. Närmast följer i detta hänseende Värmlands län med inemot 72 procent skogsmark.

För jordbruket i Norrland spela ängsmarkerna många gånger en mycket betydelsefull roll. Vid 1932 års jordbruksräkning har man sökt taga hänsyn härtill genom att vid redogörelsen för antalet husdjur per arealenhet räkna med förutom åkern en reducerad ängsareal. Därvid har man värdesatt ängen i förhållande till åkern utgående från taxeringsvärdena å de båda ägoslagen. Sannolikt tillmätas härigenom ängsmarkerna väl liten betydelse. Enligt taxeringarna varierar nämligen i Norrland slåtterängens värde mellan 4·5 och 13·4 procent av åkerjordens, men enligt vad som framgår av skördestatistiken uppgå hektarskördarna från den naturliga ängen därstädes till ungefär en tredjedel av åkerjordens avkastning. Den skillnad i kvalitativt hänseende, som föreligger mellan ängshö och vallhö, är, enligt av professor Nils Hansson gjorda undersökningar, icke heller så stor.

Som redan antytts finnas särskilt i övre Norrland alltjämt betydande områden, som kunna uppodlas. Dessa områden utgöras till övervägande del av myrjordar i det inre av landet och endast i mindre utsträckning av fastmarker. Hur storleken av den odlade arealen i Norrland förändrats under årens lopp framgår av tabellen överst å följande sida.

Ehuru de där anförda talen icke äro fullt jämförbara med varandra, enär tidigare arealsiffror icke kunna anses lika tillförlitliga som de för åren 1927 och 1932, är det dock tydligt, att arealförändringarna varit helt andra i Norrland än i riket i dess helhet. Utvidgningen av rikets hela åkerareal mellan åren 1911 och 1932 faller nämligen helt på de norrländska länen, under det att i riket i övrigt snarare en mindre tillbakagång ägt rum. Även inom Norrland äro olikheterna stora. Sålunda hava de totala åkerarealerna i Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län förändrats mycket obetydligt sedan

Åkerareal, i hektar.

Län	1911	1919	1927	1932
Gävleborgs län	101 996	115 435	112 953	113 092
Västernorrlands län	85 051	97 960	97 364	98 736
Jämtlands län	57 376	66 511	66 046	67 171
Västerbottens län	91 773	90 683	100 521	103 627
Norrbottens län	37 705	42 195	56 962	63 315
Norrland	373 901	412 784	433 846	450 941
Hela riket	3 654 925	3 781 824	3 715 817	3 724 625

år 1919. För Gävleborgs län redovisas snarast en tillbakagång. Däremot pågår alltjämt en utvidgning av åkerarealen i Västerbottens och Norrbottens län. Denna utveckling belyses även av de vid jordbruksräkningarna insamlade uppgifterna rörande nyodlingar, vilka gestalta sig sålunda.

Län	Nyodlingar i hektar mellan åren	
	1922—1927	1928 1932
Gävleborgs län	362	227
Västernorrlands län	816	556
Jämtlands län	987	543
Västerbottens län	4 150	2 930
Norrbottens län	5 304	3 360
Norrland	11 619	7 616
Hela riket	22 773	15 557

Brukningsdelarnas storlek. I tabell 6 i tabellbilagan meddelas uppgifter om antalet brukningsdelar, fördelade på olika storleksklasser efter åkerarealen, i de norrländska länen och dessas naturliga jordbruksområden år 1932 ävensom motsvarande tal för riket i dess helhet. I tabell 7 i tabellbilagan lämnas vidare uppgifter rörande arealerna av olika ägoslag för olika storleksklasser av jordbruk i norra Sverige samt hela riket.

Vad angår antalet brukningsdelar må hänvisas till nedanstående uppställning till belysande av utvecklingen mellan åren 1927 och 1932.

Antalet brukningsdelar inom olika storleksgrupper av jordbruk.

Åkerareal ha	Gävleborgs län		Västernorrlands län		Jämtlands län	
	1927	1932	1927	1932	1927	1932
0·26— 1	2 444	2 666	3 829	3 705	1 977	2 197
1— 2	3 009	2 675	4 855	4 924	2 339	2 426
2— 5	4 939	4 812	7 951	8 011	5 197	5 377
5— 10	4 704	4 652	5 064	5 302	3 128	3 218
10— 20	2 615	2 625	1 189	1 124	1 068	1 017
20— 30	324	355	95	99	128	112
30— 50	87	96	41	36	32	34
50—100	46	41	17	20	3	6
100—	18	19	4	3	—	—
Summa	**18 186**	**17 941**	**23 045**	**23 224**	**13 872**	**14 387**

Åkerareal ha	Västerbottens län		Norrbottens län		Hela riket	
	1927	1932	1927	1932	1927	1932
0·26— 1	3 111	2 756	3 855	3 365	56 122	60 258
1— 2	4 722	4 570	3 945	3 650	63 635	60 980
2— 5	8 870	9 588	5 729	6 200	117 678	116 515
5— 10	5 711	6 358	2 545	3 031	94 533	95 848
10— 20	1 287	1 309	577	624	59 593	59 524
20— 30	42	52	37	43	17 114	17 176
30— 50	7	5	7	7	10 813	10 821
50—100	4	4	1	2	5 195	5 100
100—	1	1	2	1	2 469	2 395
Summa	**23 755**	**24 643**	**16 698**	**16 923**	**427 152**	**428 617**

I hela riket har mellan åren 1927 och 1932 antalet brukningsdelar stigit med inemot 1 500. Till större delen falla dessa på den lägsta storleksgruppen och på gruppen med 5—10 hektar åker. Däremot hava de båda mellanliggande grupperna liksom även de båda största storleksgrupperna undergått en minskning. I Norrland har under samma tid antalet brukningsdelar likaledes ökat med omkring 1 500. Trots detta har därstädes antalet av de minsta brukningsdelarna, med 0·26—1 hektar åker, minskat. Utvecklingen i norra Sverige har sålunda i detta avseende varit en annan än inom riket i övrigt. Även för Norrland gäller emellertid, att antalet av de större brukningsdelarna gått tillbaka och att i stället antalet i vissa mellangrupper stigit. Ökningen synes hava varit störst inom grupperna med 2—5 och 5—10 hektar åker.

Åkerareal ha	Åkerarealen för jordbruk i nedanstående storleksklasser i % av den sammanlagda åkerarealen					Antalet brukningsdelar i nedanstående storleksklasser i % av samtliga brukningsdelar				
	Västernorrlands län	Jämtlands län	Västerbottens län	Norrbottens län	Hela riket	Västernorrlands län	Jämtlands län	Västerbottens län	Norrbottens län	Hela riket
Lägenheter m. m.	0·2	0·1	0·1	0·1	0·1	—	—	—	—	—
0·26— 1	2·9	2·5	1·9	4·0	1·1	16·0	15·3	11·2	19·9	14·1
1— 2	8·5	6·5	7·1	10·0	2·8	21·2	16·8	18·6	21·6	14·2
2— 5	28·9	29·1	31·7	35·1	11·3	34·5	37·4	38·9	36·6	27·2
5— 10	38·8	35·1	42·0	35·0	19·2	22·8	22·4	25·8	17·9	22·4
10— 20	15·0	20·4	15·5	13·3	22·9	4·8	7·1	5·3	3·7	13·9
20— 30	2·4	4·0	1·1	1·7	11·4	0·4	0·8	0·2	0·3	4·0
30— 50	1·4	1·8	0·2	0·4	11·2	0·2	0·2	0·0	0·0	2·5
50—100	1·4	0·5	0·3	0·2	9·4	0·1	0·0	0·0	0·0	1·2
100—	0·5	—	0·1	0·2	10·6	0·0	—	0·0	0·0	0·5
Summa	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**

I ovanstående tabell angives den procentuella fördelningen av åkerjorden och antalet brukningsdelar på olika storleksklasser av jordbruk. Under det att i hela riket mellan 42 och 43 procent av all åkerjord tillhöra bruk-

ningsdelar med över 20 hektar åker, uppgår detta procenttal för de två nordligaste länen endast till omkring två procent eller något däröver. Jämväl i de övriga norrlandslänen är motsvarande procenttal mycket lågt. Den ringa åkerarealen hos de norrländska jordbruken motväges i viss mån av att de, som redan nämnts, i allmänhet äro förenade med omfattande ängsmarker. Även till de minsta brukningsdelarna, särskilt dem i övre Norrland, höra ofta stora skogsarealer.

Äganderättsförhållandena inom jordbruket. Av den totala åkerarealen i riket för brukningsdelar med mer än 2 hektar åker voro år 1927 25·5 procent utarrenderade. År 1932 var motsvarande tal 26·7 procent. Emellertid äro uppgifterna för de två åren över den utarrenderade åkerarealen icke fullt jämförbara. Svårigheter möta nämligen att klassificera de egendomar, vid vilka brukarna äga en del och arrendera en annan del av åkern. Vid 1927 års jordbruksräkning har man vid redovisningen av åkerarealen följt den principen, att vid de brukningsdelar, där åkerarealen till mer än hälften brukats av ägaren, hela åkerarealen ansetts såsom brukad av denne, under det att övrig jord räknats såsom arrendejord. Genom detta förfaringssätt kom en del av den utarrenderade åkern att hänföras till kategorien »av ägaren brukad jord»; å andra sidan kom en del av ägaren brukad jord att räknas såsom »arrendejord». Vid den senaste jordbruksräkningen har däremot all arrendejord vid gårdar med mera än 2 hektar åker redovisats såsom arrendejord. Skillnaden i redovisningssätt torde dock i förevarande sammanhang ej spela någon större roll. Av nyss anförda tal att döma torde några större förändringar icke ägt rum i riket under tiden 1927—1932. Samma intryck får man vid en jämförelse mellan antalet arrendejordbruk vid de två tidpunkterna. År 1927 brukades 20·3 procent av samtliga jordbruk av arrendatorer och år 1932 var motsvarande tal 19·6 procent. Särskilt i några av våra främsta jordbrukslän, Malmöhus, Östergötlands och Södermanlands län, äro arrendejordbruken synnerligen allmänt förekommande. Sålunda redovisades vid 1932 års jordbruksräkning av åkerarealen såsom utarrenderade 46·0 procent i Södermanlands län, 48·8 procent i Östergötlands län och 36·9 procent i Malmöhus län. Vidare må erinras därom, att antalet utarrenderade brukningsdelar är störst för jordbruk med mer än 30 hektar åker och minst för jordbruk med mindre än 10 hektar åker.

I Norrland är antalet utarrenderade brukningsdelar jämförelsevis ringa. Detta gäller genomgående för varje storleksklass av jordbruk, något som också framgår av omstående uppgifter över dels antalet arrendejordbruk i procent av samtliga jordbruk och dels den utarrenderade åkerjorden i procent av all åkerjord vid brukningsdelar med mer än 2 hektar åker i norra Sverige och i hela riket år 1932. Till norra Sverige har därvid i enlighet med jordbruksräkningen 1932 räknats förutom Norrland vissa mindre delar av Kopparbergs och Värmlands län.

Mellan åren 1919 och 1927 har antalet utarrenderade brukningsdelar i riket minskat med omkring 5 procent. Minskningen hänför sig så gott som

Åkerareal ha	Antal utarrenderade brukningsdelar i procent		Åkerjord vid utarrenderade brukningsdelar i procent	
	Norra Sverige	Hela riket	Norra Sverige	Hela riket
2— 5	12·0	17·0	13·3	17·6
5— 10	7·8	16·3	8·8	17·1
10— 20	7·8	21·2	9·2	22·4
20— 30	14·2	29·3	15·6	30·2
30— 50	27·1	38·4	25·5	39·4
50—100	24·2	42·3	27·8	42·7
Över 100	7·1	34·2	8·9	31·8
I medeltal	10·2	19·6	11·0	26·7

uteslutande till egendomar med högst 10 hektar åker. Inom övriga storleksklasser har antalet arrendejordbruk ökat. Inom den högsta storleksklassen steg sålunda antalet arrendejordbruk med icke mindre än 12 procent. Den mindre nedgång i totala antalet arrendejordbruk, som ägt rum efter år 1927, iakttages för samtliga storleksklasser av jordbruk. Utsträckes jämförelsen att omfatta tiden mellan åren 1919 och 1932, visar det sig, att antalet utarrenderade brukningsdelar med intill 10 hektar åker reducerats, medan däremot antalet inom övriga storleksgrupper något ökat.

Utvecklingen i Norrland under samma tid har varit synnerligen växlande. I Gävleborgs län ökades sålunda totala antalet arrendeegendomar fram till år 1927 — starkast inom de största storleksgrupperna av jordbruk — för att härefter gå något tillbaka. Antalet utarrenderade jordbruk med en åkerareal av mellan 10—30 hektar har emellertid fortsatt att öka även efter år 1927. I Västernorrlands län har däremot antalet arrenden sjunkit avsevärt hela tiden alltsedan år 1919. Nedgången har därvid varit starkast inom de största storleksgrupperna. I Västerbottens och i synnerhet i Norrbottens län hava förändringarna varit betydligt starkare än i rikets övriga län. Anmärkningsvärt är sålunda, att antalet utarrenderade jordbruk med 2—5 hektar åker i det förstnämnda länet ökat med 12 procent och i Norrbottens län mer än fördubblats sedan år 1919. Däremot har antalet arrenden minskat bland de större jordbruken. Denna utveckling måste ses i samband med statsmakternas åtgärder i syfte att befordra kolonisations- och egnahemsverksamheten i övre Norrland. Sedan år 1890 hava icke mindre än 2 000 arrendelägenheter där upplåtits i form av skogstorp och odlingslägenheter. Krisen mot slutet av världskriget föranledde vidare en kolonisation på vissa kronoparker. Härvid har ett stort antal kolonisationsområden utlagts å myrmarker, lämpliga för smärre jordbruk. Man beräknar, att på detta sätt cirka 700 kolonat, varav för närvarande ungefär 475 äro bebodda, upplåtits på 15-åriga arrenden, med möjligheter för kolonisterna att i framtiden på vissa villkor förvärva äganderätten till egendomarna.

Arbetskraften inom jordbruket samt arbetslönernas höjd. Vid 1932 års jordbruksräkning insamlades uppgifter rörande den vid jordbruket syssel-

satta arbetskraften. Uppgifter begärdes dock endast från de egentliga jordbruksfastigheterna. Till den varaktigt sysselsatta arbetskraften skulle räknas de personer, som under minst hälften av arbetstiden kunde anses deltaga i jordbruket, men däremot icke personer, som övervägande voro sysselsatta i husligt arbete. På grund av ofullständigheten i det insamlade primärmaterialet hava de inkomna uppgifterna som regel bearbetats allenast för jordbruk med mer än 5 hektar åker; för jordbruk i Norrland har dock gränsen sänkts till 2 hektar åker. Detta förhållande medför emellertid, att de absoluta talen enligt jordbruksräkningen över antalet sysselsatta personer icke ge någon kännedom om storleken av hela antalet i jordbruk sysselsatta personer. Däremot kunna av desamma vissa slutsatser dragas rörande storleken av den sysselsatta arbetskraften inom skilda delar av landet vid jordbruk av olika storlek. Härutinnan må hänvisas till tabell 8 i tabellbilagan. Denna utvisar, att stora olikheter föreligga ifråga om behovet av arbetskraft mellan de egentliga jordbruksbygderna samt skogs- och dalbygderna i riket. Ifrågavarande behov är sålunda väsentligt högre i sistnämnda trakter. Av tabellen framgår vidare, att användningen av arbetskraft per arealenhet ökas i den mån brukningsdelarnas storlek sjunker. Till belysande av de skiljaktigheter, som råda i nu berörda båda hänseenden, kan nämnas att medan i Norrland vid jordbruk om 2—5 hektar åker ej mindre än inemot 64 personer hava sin väsentliga utkomst från 100 hektar åker, motsvarande tal

Fast anställd arbetskraft på 100 hektar åker.

Län och område	Innehavarens familj			Lejd arbetskraft			Samtliga
	Män	Kvinnor	Summa	Män	Kvinnor	Summa	
Gävleborgs län	15·5	13·9	29·4	2·8	2·7	5.5	34·9
a) Gästrikland	13·7	13·0	26·7	3·3	2·0	5·3	32·0
b) Hälsinglands kustland	16·0	14·0	30·0	2·6	3·0	5·6	35·6
c) Inlandet	19·0	16·2	35·2	2·6	3·1	5·7	40·9
Västernorrlands län	21·0	18·0	39·0	2·9	3·8	6·7	45·7
a) Kustlandet	19·4	17·0	36·4	3·0	3·6	6·6	43·0
b) Inlandet	24·2	20·1	44·3	2·8	4·1	6·9	51·2
c) Silurområdet	31·2	21·1	52·3	2·5	2·9	5·4	57·7
Jämtlands län	22·1	18·0	40·1	2·6	3·5	6·1	46·2
a) Silurområdet	19·1	15·5	34·6	2·4	3·1	5·5	40·1
b) Mellanbygden	24·4	20·1	44·5	3·2	4·8	8·0	52·5
c) Fjällbygden	31·4	25·9	57·3	2·6	3·5	6·1	63·4
Västerbottens län	19·2	16·5	35·7	0·7	1·6	2·3	38·0
a) Kustlandet	17·3	14·5	31·8	0·7	1·4	2·1	33·9
b) Mellanbygden	20·1	17·9	38·0	0·6	1·8	2·4	40·4
c) Inlandet	29·8	26·9	56·7	1·0	2·7	3·7	60·4
Norrbottens län	24·4	20·3	44·7	1·9	2·7	4·6	49·3
a) Kustlandet	22·1	18·7	40·8	1·8	2·6	4·4	45·2
b) Inlandet	40·8	31·9	72·7	2·9	3·4	6·3	79·0
Hela riket	9·4	7·2	16·6	3·9	1·6	5·5	22·1

för gårdar om 20—50 hektar åker å slättbygderna i södra och mellersta Sverige, vilka gårdar omfatta icke mindre än en sjättedel av landets samlade åkerareal, är 14·6.

Tabellen å föregående sida visar, att det stora behovet av arbetskraft i det norrländska jordbruket — särskilt framträdande är detta behov i Norrbottens läns inland — tillgodoses till vida övervägande del av jordbrukarna själva och deras familjer. Användningen av lejd arbetskraft är där mångenstädes, särskilt i övre Norrland, mindre än i riket i övrigt. Att bland den lejda arbetskraften antalet kvinnor är större än antalet män är också särskilt utmärkande för Norrland. För riket i övrigt är det endast på de allra minsta brukningsdelarna, som detta förhållande är rådande.

Vid bedömandet av senast anförda uppgifter får hänsyn tagas därtill, att industrien under år 1932 befann sig i en kris. Med anledning härav torde den vid jordbruket redovisade arbetskraften hava varit osedvanligt stor. Ifrågavarande förhållande torde ock kunna utläsas av följande uppgifter från socialstyrelsens statistik över arbetstillgången i jordbruket i riket.

Antal uppgiftslämnare (i %), som uppgivit, att arbetslöshet a) ej förekommit, b) förekommit i mindre och c) förekommit i större utsträckning för manliga arbetare, som önskat

År	årstjänst			tillfälligt arbete					
				sommar			vinter		
	a	b	c	a	b	c	a	b	c
1929	97·8	1·4	0·8	95·2	2·9	1·9	75·8	12·9	11·3
1930	93·2	4·2	2·6	94·3	2·8	2·9	69·3	11·5	19·2
1931	82·6	3·3	14·1	84·1	3·5	12·4	43·9	11·9	44·2
1932	66·7	10·0	23·3	61·8	5·4	32·8	28·6	10·2	61·2
1933	66·5	7·3	26·2	56·9	5·6	37·5	31·1	9·6	59·3
1934	87·1	4·7	8·2	80·8	4·0	15·2	47·4	14·9	37·7
1935	96·8	0·3	2·9	93·8	1·1	5·1	79·4	8·1	12·5

Dessa uppgifter tyda på en oavbruten stegring av arbetslösheten inom jordbruket under åren 1929—1933, varefter en tillbakagång ägt rum. För år 1935 synes sålunda arbetslösheten, i den mån den framträder i de anförda uppgifterna, knappast hava varit av större omfattning än år 1929. Även i Norrland synes utvecklingen hava gått i samma riktning som i riket i allmänhet, dock med den skillnaden att sysselsättningen inom jordbruket ökat i mindre utsträckning under de senaste åren. Från Västerbottens och Norrbottens län rapporterades sålunda för år 1935 ett överskott på arbetskraft, som var betydligt större än för åren 1929 och 1930.

Även löneutvecklingen för i jordbruket anställda arbetare har i viss mån varit en annan i Norrland än i riket i dess helhet, vilket framgår av å vidstående sida anförda uppgifter. Enligt dessa hava lönerna för manliga tjänare hos jordbrukarna i norrlandslänen legat högre än riksmedeltalen. För kvinnliga tjänare gäller det rakt motsatta förhållandet. Vidare må framhållas, att lönerna i Norrland efter år 1933 fram till och med år 1935 icke

Kontantlöner för tjänare i husbondens kost, i kronor för år.

Län	1930	1931	1932	1933	1934	1935
Manliga.						
Gävleborgs län	629	617	587	574	563	578
Västernorrlands län	647	614	579	563	575	577
Jämtlands län	646	644	606	590	563	582
Västerbottens län	605	576	538	538	565	587
Norrbottens län	622	602	549	549	562	569
Hela riket	567	556	525	512	521	545
Kvinnliga.						
Gävleborgs län	360	356	342	343	350	354
Västernorrlands län	378	350	333	325	339	344
Jämtlands län	376	371	366	349	338	352
Västerbottens län	342	327	309	310	319	328
Norrbottens län	331	318	306	305	310	315
Hela riket	434	425	405	399	408	423

återhämtat sig i samma grad i denna landsdel som i riket i övrigt. Ett undantag från denna regel utgör dock Västerbottens län, varest lönerna till manliga arbetare stigit kraftigt under de senaste åren. Måhända sammanhänger detta med en större efterfrågan på arbetskraft i sagda län på grund av den i utveckling stadda gruvindustrien m. m.

Beträffande tillfälliga daglönare ställa sig löneförhållandena sålunda.

Kontantlöner för manliga daglönare i egen kost, i kronor för dag under sommaren.

Län	1930	1931	1932	1933	1934	1935
Gävleborgs län	5·73	5·59	5·39	5·16	5·09	5·16
Västernorrlands län	5·94	5·50	5·46	5·44	5·36	5·50
Jämtlands län	5·56	5·31	5·10	4·83	4·90	5·17
Västerbottens län	6·21	5·78	5·45	5·31	5·55	5·77
Norrbottens län	6·59	6·12	5·94	5·71	5·83	6·03
Hela riket	4·69	4·57	4·43	4·33	4·36	4·50

Den tillfälliga manliga arbetskraften är således i Norrland rätt väsentligt dyrare än i landet i dess helhet. Särskilt gäller detta i Västerbottens och Norrbottens län. Detta tyder på att här ifrågavarande löner rönt inflytande av de i dessa län jämförelsevis höga arbetslönerna överhuvud samt de högre levnadskostnaderna därstädes.

Ett högre löneläge i Norrland i jämförelse med förhållandena i riket i övrigt framträder även inom vissa med jordbruket ifråga om arbetskraften nära förbundna näringsgrenar, såsom exempelvis skogsbruket. Av lönestatistisk årsbok inhämtas nämligen å omstående sida anförda uppgifter om arbetslönerna vid skogsavverkningarna under senare år.

Dessa uppgifter belysa, att en rätt kraftig reduktion av arbetslönerna inträdde under krisåren 1932 och 1933 samt att arbetslönerna i skogsarbetet

Medelförtjänst, i kronor för dag, under vintern.

Län	1930—1931	1931—1932	1932—1933	1933—1934	1934—1935	1935—1936
Huggare.						
Gävleborgs län	5·65	5·35	4·55	4·92	5·42	5·67
Västernorrlands län	5·43	4·69	4·69	5·25	5·14	5·50
Jämtlands län	5·89	4·47	4·20	4·71	4·96	4·48
Västerbottens län	5·76	4·99	4·88	5·35	6·00	6·14
Norrbottens län	5·71	5·14	4·78	4·98	5·10	5·40
Hela riket	5·19	4·66	4·40	4·68	4·89	4·97
Körare (Häst och karl).						
Gävleborgs län	11·20	10·10	9·85	9·08	10·20	11·00
Västernorrlands län	11·43	9·79	9·74	10·60	10·22	9·83
Jämtlands län	11·33	8·94	8·05	9·71	9·75	8·62
Västerbottens län	11·19	9·90	9·54	10·68	11·39	11·27
Norrbottens län	10·87	9·81	9·48	9·73	10·02	10·20
Hela riket	9·78	8·72	8·21	8·73	8·95	9·03

som regel ännu vintern 1935/1936 icke kommit upp till samma nivå som före krisen. Även i detta avseende intager Västerbottens län en särställning, enär arbetslönerna därstädes vintern 1934/1935 till och med överträffade desamma för vintern 1930/1931. Den nedgång i arbetsinkomsterna, som i vissa fall iakttages för vintern 1935/1936, torde främst böra tillskrivas de svåra väderleksförhållandena denna vinter och särskilt den rikliga snötillgången.

Vad angår de vid flottningsarbetena betalade lönerna m. m. må följande uppgifter anföras.

Genomsnittlig löneinkomst för dag, i kronor, för flottningsarbetare samt medelantalet arbetare under flottningstiden.

	1930	1931	1932	1933	1934	1935
Inkomst	9·20	9·14	8·34	8·11	7·88	8·31
Antal arbetare	3 193	2 569	1 861	1 818	2 530	2 181

Jordbrukets kredit- och ränteförhållanden m. m. Enligt en av statistiska centralbyrån verkställd undersökning rörande tillgångar och skulder inom jordbruket år 1933, vars huvudresultat återgivas i tabell 9 i tabellbilagan, uppgingo de redovisade tillgångarna för jordbrukets behov nämnda år till i runt tal 5 445 miljoner kronor, vilket belopp fördelade sig sålunda:

Värde å fastigheter	4 439	miljoner kronor
» » levande inventarier	546	» »
» » döda inventarier	270	» »
» » lager m. m.	190	» »
Summa	5 445	miljoner kronor.

Samtidigt uppgingo de redovisade skulderna för jordbrukets behov till 2 259 miljoner kronor. Fördelningen av dessa skulder angives på följande sätt:

Mot fastighetsinteckning utan annan säkerhet	1 454	miljoner kronor
» » jämte » »	151	» »
Borgenslån utan annan säkerhet	175	» »
Lån mot inventarieinteckning	26	» »
Växelskulder	73	» »
Övriga lån och skulder	380	» »
Summa	2 259	miljoner kronor.

Vid samma undersökning redovisades jordbrukarbefolkningens samtliga tillgångar till ej mindre än 7 024 miljoner kronor, under det att de totala skulderna stannade vid 2 598 miljoner kronor. De anförda talen innebära, att skulderna för jordbrukets behov uppgingo till 41·5 procent av tillgångarna för jordbruket, samt att de totala skulderna utgjorde 37·0 procent av de totala tillgångarna. För fastigheter, som brukades av ägarna själva, utgjorde skuldprocenten för jordbrukets behov 41·8, under det att densamma för arrendatorerna var 57·6. I detta sammanhang bör framhållas, att här ifrågavarande undersökning på grund av ofullständighet i primärmaterialet ej omfattar samtliga jordbruksfastigheter. Enligt vad som under hand inhämtats böra de totala tillgångarna för jordbrukets behov vid ifrågavarande tidpunkt kunna angivas till 6 475 miljoner kronor och de totala skulderna för jordbrukets behov approximativt kunna beräknas till omkring 2 700 miljoner kronor.

Av följande sammanställning framgår, att jordbrukets skuldbelastning som regel är mindre i Norrland än i riket i övrigt.

Skulder för jordbrukets behov i procent av tillgångarna för detsamma.

	Gävleborgs län	Västernorrlands län	Jämtlands län	Västerbottens län	Norrbottens län	Hela riket
Jordbruk, brukade av ägare	32·9	38·4	40·0	30·8	34·6	41·8
» » » arrendatorer	45·0	44·2	45·0	49·1	91·5	57·6

En särskilt förmånlig ställning intaga Gävleborgs och Västerbottens län. Även i övriga delar av Norrland synas de självägande jordbrukarna icke vara alltför mycket skuldbelastade. För arrendatorerna äro förhållandena däremot ogynnsammare. I synnerhet gäller detta ifråga om arrendatorerna i kustlandet av Norrbottens län, för vilka skulderna för jordbrukets behov uppgingo till ej mindre än 106·8 procent av tillgångarna för jordbrukets behov.

För de olika norrlandslänen lämnas vidare, som komplettering till tabell 9 i tabellbilagan, å omstående sida vissa uppgifter.

Skulder för jordbrukets behov i procent efter arten av desamma.[1]

Låneform	Gävleborgs län		Västernorrlands län		Jämtlands län		Västerbottens län		Norrbottens län		Hela riket	
	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b
Mot fastighetsinteckning:												
utan annan säkerhet	64·4	—	64·1	—	63·0	—	56·3	—	59·7	—	66·1	—
med » »	9·9	—	7·6	—	9·0	—	4·9	—	7·9	—	7·3	—
Borgenslån utan annan säkerhet	6·7	21·0	6·1	15·2	4·3	10·6	6·6	17·0	9·8	18·7	7·0	31·7
Lån mot inventarieinteckning	0·5	17·7	0·3	8·1	0·7	6·9	0·3	4·6	0·3	1·5	0·6	10·1
Växelskulder	5·9	26·8	4·8	26·8	6·5	26·9	2·8	13·9	4·9	15·7	2·9	12·4
Övriga lån och skulder	12·6	34·5	17·1	49·9	16·5	55·6	29·1	64·5	17·4	64·1	16·1	45·8
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

[1] Under a) avses jordbruk, som brukas av ägare, och under b) jordbruk, som brukas av arrendatorer.

Sammanställningen belyser det kända förhållandet, att växelskulder rätt allmänt förekomma hos jordbrukarna i Norrland. Detta gäller såväl självägande jordbrukare som arrendatorer. I Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län uppgå arrendatorernas växelskulder till inemot 27 procent av samtliga skulder. Vidare bör framhållas, att skulderna mot inteckning i fastigheter äro proportionsvis något lägre i norrlandslänen än i hela riket. Detta gäller särskilt Västerbottens och Norrbottens län och torde måhända sammanhänga därmed, att inteckningslån endast i begränsad omfattning kunna erhållas för i fastighetsvärdena ingående värden å växande skog. Bortses från Gävleborgs län äro dessutom i Norrland de som »övriga lån och skulder» rubricerade skulderna jämförelsevis stora. I stor utsträckning torde dessa utgöras av lån från anhöriga samt av varuskulder. Enligt vad som under hand inhämtats, äro jordbrukarna i Norrland i många fall nödsakade att upptaga varukrediter i större utsträckning än annorstädes i riket. Lån mot inventarieinteckning förekomma däremot mycket sparsamt i Norrland.

Vad därefter angår frågan, i vilka kreditanstalter jordbrukslånen äro placerade, har jordbrukskreditutredningen i sitt den 8 oktober 1934 avgivna utlåtande lämnat vissa uppgifter härom. Med utgående från dessa, vilka avse hela riket, ävensom med beaktande av under hand inhämtade upplysningar, torde de tidigare meddelade totala skulderna för jordbrukets behov, som beräknats till omkring 2 700 miljoner kronor, ungefärligen hava fördelat sig sålunda:

Hypoteksbanken och hypotekskassorna	430	miljoner kronor
Sparbankerna	600	» »
Affärsbankerna	300	» »
Centralkassorna för jordbrukskredit	70	» »
Egnahemslån	210	» »
Övriga lån och skulder	1 090	» »
Summa	2 700	miljoner kronor.

Bortsett från de som »övriga lån och skulder» rubricerade skulderna, är det uppenbart, att i första hand sparbankerna och därnäst hypoteksbanken och hypotekskassorna äro jordbrukets största långivare. Först i tredje hand komma affärsbankerna.

Det vore givetvis av utomordentligt stort intresse att mer ingående kunna granska förhållandena i här ifrågavarande hänseende i Norrland. Tyvärr hava emellertid icke några fullt tillförlitliga uppgifter därom kunnat erhållas. Nedanstående sammanställning, som till viss del bygger på approximationer, torde dock kunna anses någorlunda belysande.

Hypoteksbanken och hypotekskassorna	30	miljoner kronor
Sparbankerna	40	» »
Affärsbankerna	60	» »
Centralkassorna för jordbrukskredit	20	» »
Egnahemslån	55	» »
	Summa 205	miljoner kronor.

Av sammanställningen framgår, att jordbrukets lånebehov tillgodosetts på ett helt annat sätt i Norrland än i riket i övrigt. I Norrland uppträda nämligen affärsbankerna som jordbrukets kreditgivare i betydligt större utsträckning än annorstädes. Vidare har egnahemslånerörelsen där fått en

Centralkasseområde	Lån mot inteckning i fastighet					
	Primärlån			Sekundärlån		
	Låneinrättning[1]					
	I %	II %	III %	I %	II %	III %
Övre Norrland	3·5—3·75	3·5	4·0—4·5	4·5	4·0	4·5—5·5
Mellersta Norrland	3·5—3·75	3·25—3·5	4·0—5·0	4·0—4·5	3·75—4·0	5·0—6·0
Östergötland	3·25	3·0	3·0—3·5	4·0	3·5 —4·0	3·5—4·5
Södra Sverige	3·0	2·75—3·25	—	4·0	3·25—4·0	4·0—5·0

Centralkasseområde	Lån mot borgen			Växe lån		
	Låneinrättning[1]					
	I %	II %	III %	I %	II %	III %
Övre Norrland	4·5	4·0	4·5—5·5	4·5	—	4·5—5·5
Mellersta Norrland	4·25—4·5	3·75—4·5	5·0—6·0	4·5—5·0	—	5·0—6·0
Östergötland	4·0	4·0	4·0—4·5	4·0	—	3·5—5·0
Södra Sverige	4·0	3·5 —4·0	4·5—5·0	4·0—5·0	—	2·5—5·5

[1] Låneinrättningarna äro:
I. Jordbrukskassor.
II. Sparbanker.
III. Affärsbanker.

avsevärd omfattning. Även jordbrukskasserörelsen har under senare år gjort betydande framsteg inom denna landsdel, särskilt om hänsyn tages till att den först nyligen påbörjat sin verksamhet. Hypotekskassornas och sparbankernas låneverksamhet är däremot av mindre omfattning.

Vad vidare angår de räntesatser, som av olika kreditanstalter tillämpas, äro uppgifterna därom mycket otillfredsställande. Från jordbrukskassorna hava i detta sammanhang införskaffats vissa uppgifter avseende februari 1936, vilka sammanställts i tabellen å föregående sida.

Dessa uppgifter tyda på, att ränteläget i norrlandslänen är högre än inom landet i övrigt. Av bankinrättningarna debitera tydligtvis sparbankerna de lägsta räntesatserna samt jordbrukskassorna räntesatser, som rätt nära ansluta sig till sparbankernas.

Skattetryck och taxeringsvärden. Uppgifter över det totala skattetrycket inom olika län och kommuner saknas i den officiella statistiken. För åren 1927—1929 har emellertid 1929 års skatteutjämningsberedning låtit sammanställa dylika uppgifter. Av dessa framgår, att norrlandslänen nämnda år som regel voro de mest skattetyngda. Reservationslöst gäller detta beträffande de nordligaste länen. Under åren 1927—1929 rådde emellertid jämförelsevis goda konjunkturer. I avsikt att erhålla en närmare kännedom om här ifrågavarande förhållanden under den senaste krisen har statens jordbruksnämnd låtit verkställa en beräkning över skattetrycket i samtliga kommuner i Norrland åren 1932—1934. I tabell 10 i tabellbilagan lämnas uppgifter över skattetrycket åren 1927—1929 samt 1932—1934 i de mest skattetyngda kommunerna i Norrland.

Såsom mått på jordvärdena torde några bättre uppgifter icke kunna erhållas än taxeringsvärdet å åkern. I tabell 11 i tabellbilagan lämnas därför uppgifter över åkerns taxeringsvärde vid fastighetstaxeringarna åren 1928 och 1933. Därav framgår, att taxeringsvärdena i Norrland äro jämförelsevis höga samt att de inom detta område äro högst i Norrbottens och lägst i Västerbottens län. Åkerjordens höga värde i norrlandslänen beror i stor utsträckning därpå, att brukningsdelarna äro jämförelsevis små. I åkerns taxeringsvärde ingår nämligen värdet å erforderliga ekonomibyggnader, och därför blir inom områden med övervägande små brukningsdelar åkerns värde högre, än där större och medelstora jordbruk dominera.

Även inom de olika länen varierar åkerns värde ganska starkt. I Gävleborgs län uppvisar sålunda Gästrikland år 1933 ett värde per hektar åker, som ligger icke mindre än 177 kronor högre än i Hälsinglands inland. I allmänhet gäller för övrigt, i anslutning till vad nyss sades, att åkerns värde är högre i inlandet i Norrland som en följd av de där övervägande små brukningsdelarna. Taxeringsvärdena år 1933 å åkerjorden inom de olika naturliga jordbruksområdena i Norrland framgå av å följande sida angivna uppgifter häröver, vilka ur tillgängligt primärmaterial beräknats inom jordbruksnämnden.

Län och område	Åkerjordens värde per hektar, i kronor	Län och område	Åkerjordens värde per hektar, i kronor
Gävleborgs län.		c) Fjällbygden	986
a) Gästrikland	1 196	Hela länet	1 064
b) Hälsinglands kustland	1 040		
c) Inlandet	1 019	*Västerbottens län.*	
Hela länet	1 087	a) Kustlandet	918
		b) Mellanbygden	918
Västernorrlands län.		c) Inlandet	1 078
a) Kustlandet	1 094	Hela länet	942
b) Inlandet	1 126		
c) Silurområdet	1 227	*Norrbottens län.*	
Hela länet	1 107	a) Kustlandet	1 125
		b) Inlandet	1 135
Jämtlands län.		Hela länet	1 126
a) Silurområdet	1 058		
b) Mellanbygden	1 193		

Inkomstförhållandena hos olika befolkningsgrupper. De mest fullständiga uppgifterna rörande olika befolkningsgruppers ekonomiska ställning återfinnas i 1930 års folkräkning. I samband med denna hava nämligen bearbetats de självdeklarationer, som år 1931 avgåvos rörande inkomst- och förmögenhetsförhållandena år 1930. Ehuru dessa uppgifter avse ett år med jämförelsevis goda konjunkturer inom näringslivet, torde de dock ge en rätt god ledning för bedömande av huru inkomstförhållandena i allmänhet gestalta sig i skilda trakter och för olika befolkningsgrupper. På grundval av folkräkningens uppgifter över inkomstförhållandena äro följande uppgifter beräknade.

Inkomster enligt 1931 års självdeklarationer, i kronor.

Län	Inkomst per person				Inkomst per yrkesutövare			
	Yrkesgrupp[1]				Yrkesgrupp[1]			
	I	II	III	Samtliga	I	II	III	Samtliga
Gävleborgs län	373	792	963	**644**	776	1 871	2 009	**1 317**
Västernorrlands län	383	741	971	**617**	799	1 775	1 943	**1 248**
Jämtlands län	332	550	904	**479**	691	1 345	1 966	**970**
Västerbottens län	330	625	830	**471**	737	1 549	1 846	**1 015**
Norrbottens län	277	764	914	**537**	637	2 031	2 185	**1 218**
Hela riket	367	950	1 289	**805**	753	1 994	2 402	**1 528**

[1] Yrkesgrupperna äro följande:
I. Jordbruk med binäringar.
II. Industri och hantverk.
III. Handel och samfärdsel.

Vad först angår de i jordbruk med binäringar sysselsatta, äro inkomsterna för dem genomsnittligt i hela landet lägre än i de båda andra återgivna huvudgrupperna av yrken liksom bland samtliga yrkesgrupper. Den för jordbrukarbefolkningen redovisade förmögenheten, varom några uppgifter dock icke lämnas, är däremot ofta större än för andra yrkesgrupper.

Av sammanställningen framgår vidare, att inkomsterna för olika yrkesgrupper äro väsentligt olika i skilda delar av landet. För jordbrukarbefolkningen är inkomsten per person särskilt låg i Norrbottens län. Även i Jämtlands och i Västerbottens län understiger inkomsten per person riksmedeltalet inom denna yrkesgrupp. Att härvid det större antalet familjemedlemmar i norrlandslänen spelar en väsentlig roll framgår av uppgifterna över inkomst per yrkesutövare. Norrbottens och i viss mån även Jämtlands län uppvisa emellertid även i dessa fall inkomstsiffror understigande riksmedeltalen. Förmånligare ställa sig förhållandena i Gävleborgs och Västernorrlands län.

Vad angår övriga större yrkesgrupper iakttagas ungefär samma förhållan-

Skogsarbetarnas genomsnittliga, kontanta årsinkomst från olika slag av förtjänstarbete sa utförda arbetsdagar.

	Årsinkomst					Antal arbetsdagar				
	Hemmansägare	Arrendatorer, torpare, småbrukare	Hemmasöner t. jordbruk., årsanst. jordbrukarb.	Fast anst. skogs- o. flottningsarbetare	Lösarbetare o. övriga arbetare	Hemmansägare	Arrendatorer, torpare, småbrukare	Hemmasöner t. jordbruk., årsanst jordbrukarb.	Fast anst. skogs- o. flottningsarbetare	Lös beta o. ö rig arb ta
Total årsinkomst (inkl. naturaförmåner), kr.	680	806	603	1 148	958	.	.	.	.	
Kontant årsinkomst (kr.) resp. *antal arbetsdagar*	680	805	579	1 113	945	111	146	126	226	18
Därav i % vid										
Huggning	8·9	13·7	32·8	2·7	23·8	10·0	14·4	31·6	2·9	2
Körning	39·3	20·5	8·8	1·1	4·4	40·4	20·3	8·0	1·2	
Övr. o. ej spec. avverkn.-arb.	8·5	8·4	8·6	1·3	6·9	8·9	8·2	7·9	1·3	
Övr. skogsarbeten	3·9	3·9	5·6	1·0	4·4	4·0	3·9	5·1	0·9	
Ej spec. skogsarbeten	5·2	29·0	12·0	79·0	12·4	5·3	31·5	11·9	81·4	1
Samtliga skogsarbeten	65·8	75·5	67·8	85·1	51·9	68·6	78·3	64·5	87·7	5
Flottningsarbete	9·4	8·0	5·5	9·0	6·8	7·8	6·0	3·5	6·0	
Jordbruksarbete (hos andra)										
utan kost	0·6	0·7	6·2	0·4	2·9	0·6	0·8	6·2	0·5	
med kost	0·1	0·3	5·2	0·3	2·0	0·2	0·4	12·6	0·7	
tillhopa	0·7	1·0	11·4	0·7	4·9	0·8	1·2	18·8	1·2	
Vägarbete	11·9	7·4	7·3	1·3	10·2	11·7	6·7	6·0	1·0	
Sågverks- o. stuveriarbete	1·1	0·4	0·8	0·1	2·6	0·9	0·3	0·6	0·1	
Byggnads- och snickeriarbete	2·6	2·1	1·0	0·1	2·6	2·3	2·0	0·8	0·1	
Reservarbete	0·9	1·8	2·7	2·4	7·9	1·1	2·2	2·8	2·6	
Övriga arbeten (hos andra)	5·3	3·2	3·0	1·2	11·2	4·8	2·6	2·5	1·1	
Eget förvärvsarbete (ej jordbruk)	2·3	0·6	0·5	0·1	1·9	2·0	0·7	0·5	0·2	

den som beträffande jordbrukarbefolkningen. Per person äro inkomsterna i samtliga norrländska län rätt väsentligt lägre än i riket i dess helhet. Men även per yrkesutövare äro inkomsterna som regel lägre i Norrland än i hela riket. Enda undantaget härifrån utgör Norrbottens län, där inkomsten per yrkesutövare inom industri och hantverk är något högre än riksmedeltalet.

För samtliga yrkesgrupper blir i Norrland inkomsten per person låg på grund av de relativt stora hushållen. Bortsett från Norrbottens län äro jordbrukarbefolkningens inkomster i förhållande till riksmedeltalet förmånligare än övriga befolkningsgruppers inkomster. Norrbottens län intager i nu berörda hänseende en särställning karakteriserad därav, att inkomsterna för jordbrukarbefolkningen äro låga men inkomsterna för de inom industrien och handeln sysselsatta jämförelsevis gynnsamma.

Tyvärr kan man icke erhålla några tillförlitliga eller allmängiltiga uppgifter över, huru jordbrukarbefolkningens inkomster fördela sig på vad som erhållits från det egna jordbruket och vad skogs- och flottningsarbeten samt andra biförtjänster inbringat. Pågående utredning rörande skogsbrukets allmänna ekonomiska läge kommer måhända att i detta avseende lämna vissa upplysningar. Av en del monografier rörande förhållandena inom vissa norrlandskommuner, som ingivits till socialstyrelsen och under hand ställts till förfogande för denna undersökning, framgår emellertid, att åtminstone inom ett stort antal kommuner arbetet i skogarna och vid flottningarna för jordbrukarbefolkningens kontanta inkomster är av mycket stor betydelse.

I Sociala meddelanden[1] har socialstyrelsen på grundval av anmälningar om olycksfall i arbete lämnat en kortfattad redogörelse för den inom vissa skogsbygder vid skogs- och flottningsarbeten sysselsatta arbetskraften. Vissa resultat från denna redogörelse hava sammanställts i tabellen å föregående sida. Till följd av det relativt ringa undersökningsmaterialet ävensom primäruppgifternas speciella karaktär får man givetvis taga de erhållna resultaten med en viss reservation.

Till ytterligare belysande av de ekonomiska förhållandena inom norrlandslänen under de senaste åren lämnas å omstående sida några kompletterande, ur den officiella lönestatistiken hämtade uppgifter rörande den allmänna lönenivån. Därvid må först ånyo erinras om att krisen åren 1931—1934 dels medförde ett minskat antal arbetstillfällen, som tog sig uttryck i en betydande arbetslöshet, dels ock åstadkom genomgående sänkta löneinkomster.

Av uppgifterna framgår, att endast i Norrbottens och Västerbottens län industriarbetarnas löner som regel ligga högre än inom riket i dess helhet. Beträffande de olika länen märkes vidare, att såväl timlöner som daglöner som regel sjunkit och detta särskilt utpräglat i Norrbottens län.

[1] Nr 12 år 1935.

Löneinkomster för manliga industriarbetare m. fl. i kronor.

Län	Timlön					Daglön				
	1931	1932	1933	1934	1935	1931	1932	1933	1934	1935
Gävleborgs län	1·21	1·16	1·15	1·16	1·16	8·98	9·25	9·22	9·42	9·39
Västernorrlands län	1·27	1·20	1·17	1·15	1·19	9·87	9·66	9·67	9·48	9·76
Jämtlands län	1·23	1·23	1·20	1·16	1·27	9·69	9·87	9.55	9·21	10·06
Västerbottens län	1·29	1·29	1·33	1·36	1·21	10·25	10·28	10·40	10·80	9·69
Norrbottens län	1·75	1·68	1·58	1·47	1·56	13·91	13·26	12·61	11·62	12·45
Hela riket	1·29	1·27	1·22	1·22	1·24	10·26	10·12	9·75	9·79	10·12

Län	Årslön				
	1931	1932	1933	1934	1935
Gävleborgs län	2 516	2 180	2 395	2 612	2 606
Västernorrlands län	2 613	2 177	2 495	2 527	2 644
Jämtlands län	2 360	2 205	2 520	2 497	2 539
Västerbottens län	2 690	2 506	2 854	2 974	2 521
Norrbottens län	3 385	2 756	2 651	2 807	3 269
Hela riket	2 767	2 597	2 612	2 715	2 770

Livsmedelsförbrukningens storlek. Genom de senaste av socialstyrelsen utförda levnadskostnadsundersökningarna hava upplysningar erhållits om hushållsvanorna i olika delar av landet. Vissa uppgifter från dessa undersökningar finnas sammanställda i tabellerna 12 och 13 i tabellbilagan. Dessa uppgifter avse icke hushåll, där huvudmannen under undersökningstiden varit helt eller delvis arbetslös. Beträffande livsmedelsförbrukningen inom olika socialklasser må i anslutning till uppgifterna i sistnämnda tabeller anföras följande.

Inom medelklasshushållen synas hushållsvanorna vara tämligen lika i hela landet. De skiljaktigheter, som härutinnan kunna iakttagas för Norrland och hela riket, äro ganska oväsentliga. Det torde dock böra framhållas, att förbrukningen av sådana animaliska livsmedel som kött och ägg är mindre i Norrland än i riket i dess helhet. Däremot är mjölkförbrukningen större i sagda landsdel. Vidare iakttages, att hembakningen av bröd är något allmännare i Norrland än annorstädes i riket.

Inom samtliga delar av riket är förbrukningen bland arbetare- och lägre tjänstemannahushåll av kött och fläsk samt av smör, ost och ägg mindre än bland medelklasshushållen. Däremot är förbrukningen inom de förra hushållen större än i medelklasshushållen av exempelvis mjölk, margarin, mjöl, bröd och potatis. I Norrland äro som regel dessa olikheter med avseende å konsumtionen inom medelklasshushåll samt arbetare- och lägre tjänstemannahushåll starkare framträdande än i riket i övrigt, vilket torde innebära, att arbetare och lägre tjänstemän i Norrland måst låta sig nöja med enklare hushållsvanor än motsvarande befolkningsgrupper i Syd- och Mellansverige.

Ännu större olikheter i hushållsvanorna iakttagas beträffande jordbrukarbefolkningen i skilda delar av landet. Sålunda är i norra Sverige förbrukningen av kött och fläsk hos jordbrukarna betydligt mindre än i södra och mellersta Sverige. Detsamma gäller i ytterligt hög grad med avseende å äggförbrukningen. Däremot är jordbrukarbefolkningens förbrukning av mjölk mycket stor i norra Sverige. Anmärkas bör också, att smörförbrukningen, åtminstone vid tiden för här ifrågavarande undersökning eller år 1933, var större bland jordbrukarbefolkningen i norra Sverige än i övriga delar av landet.

Såsom ett helhetsintryck av de här åberopade undersökningarna framstår, att befolkningen i Norrland som regel måst anpassa sin förbrukning av livsmedel på ett sådant sätt, att kosten i denna del av landet i flera avseenden blir mer enformig än annorstädes i riket. I synnerhet lägger man därvid märke till den jämförelsevis ringa förbrukningen i Norrland av kött och fläsk samt ägg och i viss mån även smör.

Kap. 3. Produktionen av jordbruksalster i Norrland.

Växtodlingens planläggning. Spannmålsodlingen i Norrland är jämförelsevis obetydlig och avtager i vikt ju längre norrut man kommer. I Norrbottens län användas sålunda endast 11.4 procent av åkerarealen för odling av spannmål. Motsvarande tal är för Gävleborgs län något över 30 procent samt för hela riket omkring 41 procent. Däremot intaga i Norrland vallarna en desto mer framträdande plats. Under det att i hela riket ungefär 42 procent av åkern äro utlagda i vall, växlar detta tal i norrlandslänen mellan 63 och 79 procent. Potatisodling är allmän i hela Norrland och upptager procentuellt något större areal än genomsnittligt i riket. Däremot är rotfruktodlingen ringa utbredd. Det norrländska jordbruket utmärkes slutligen av de mycket obetydliga arealer, som ligga i helträda.

Beträffande jordbruksdriftens planläggning vid jordbruk av olika storlek återgivas å omstående sida för norra Sverige vissa uppgifter från jordbruksräkningen 1932. Av dessa framgår, att kornodlingen är den mest förekommande vid de mindre eller medelstora jordbruken, under det att havreodlingen vid de större jordbruken är mera betydande. Potatisodlingen är i Norrland liksom annorstädes i landet mest intensiv vid de allra minsta brukningsdelarna. Vid jordbruk av samma storleksordning är potatisodlingen dock som regel mindre omfattande i norra Sverige än i riket i dess helhet. Medeltalet för Norrland ligger likväl, som ovan nämnts, högre än för hela riket på grund av att brukningsdelarna i Norrland genomsnittligt äro så små. Vallarealerna dominera inom samtliga storlekar av brukningsdelar. Såsom förut nämnts upptager helträdan obetydliga arealer, och där den förekommer, är den mest företrädd inom de större storleksklasserna.

Åkerjordens användning i norra Sverige, i procent, inom olika storleksgrupper av brukningsdelar år 1932.

Storleksgrupper Norra Sverige	Vete och råg %	Korn %	Havre %	Blandsäd %	All säd till mogen skörd %	Potatis %	Summa vall %	Helträda %
— 0·25 hektar	0·1	1·1	3·3	0·0	4·5	40·0	47·5	0·2
0·26— 1 »	0·5	6·6	5·8	0·8	13·7	9·8	69·3	0·4
1— 2 »	0·7	9·0	6·2	0·9	16·8	6·6	69·8	0·6
2— 5 »	0·8	10·3	6·7	1·2	19·0	4·4	70·8	0·7
5— 10 »	0·9	10·5	7·0	2·0	20·5	3·2	72·0	0·7
10— 20 »	1·0	8·7	9·1	2·6	21·6	2·5	71·6	0·8
20— 30 »	1·2	6·9	12·0	2·3	22·7	2·2	70·3	1·0
30— 50 »	1·1	5·5	12·0	2·6	21·4	2·4	68·8	1·3
50—100 »	1·1	2·9	14·4	1·9	20·4	1·6	69·6	1·0
Över 100 »	1·6	3·7	12·2	3·4	21·0	1·3	70·6	1·4
Samtliga	0·9	9·6	7·4	1·8	19·8	3·9	71·2	0·7
Hela riket.....	13·1	3·0	18·1	6·3	41·1	3·7	42·1	6·2

I tabell 14 i tabellbilagan lämnas vidare vissa uppgifter över åkerjordens användning under olika år. I anslutning till dessa uppgifter torde böra framhållas följande.

Gävleborgs län torde med nuvarande odlingsmaterial utgöra den nordliga gränsen för en ekonomiskt lönande veteodling. Under sådana omständigheter spelar detta sädesslag åtminstone för närvarande för Norrlands vidkommande mycket liten roll. Däremot anses rågen vara en kulturväxt, som har goda förutsättningar att ge mogen skörd. Att rågodlingen likväl gått starkt tillbaka i Norrland uppgives sammanhänga med, bland annat, att densamma med nuvarande sorter är mer arbetskrävande än andra grödor. Sålunda utvecklas halmen mycket kraftigt, vilket ofta medför liggsäd, som i hög grad försvårar skördearbetet.

Jämväl kornodlingen har gått tillbaka i samtliga län. Kornet har dock sedan gammalt för den norrländska jordbrukarbefolkningen utgjort det viktigaste sädesslaget och använts såväl till människoföda som till utfodring. Korn har dessutom stor betydelse som skyddssäd för vallinsådden och är jämte hö den viktigaste växtodlingsprodukten i Norrland. Bättre än något annat sädesslag kan kornet växa och mogna under de i Norrland rådande klimatiska förhållandena. Tillgång finnes ock numera på fullgoda kornsorter.

Även om blandsädsarealerna fortfarande äro betydligt större än år 1913, har dock under senare tid jämväl för detta sädesslag en arealminskning ägt rum. Jämte kornet är blandsäden det enda hemmaproducerade kraftfodret och är som sådant av stort värde, särskilt om inslaget av ärter göres starkt.

I vissa delar av Norrland, särskilt i Gävleborgs län men även annorstädes, har havreodlingen gått framåt. I de nordligare länen är den dock, som

tidigare framhållits, alltjämt av ringa omfattning. Havren odlas till mognad eller till grönfoder. För stora delar av Norrland gäller, att havren antingen icke mognar eller i varje fall ger en skörd av så låg kärnkvalitet, att den icke lämpar sig som utsäde. Särskilt gäller detta för inlandet.

Den med potatis odlade arealen har långsamt utvidgats. Som regel kunna goda skörderesultat erhållas och kvaliteten blir mycket god, vilket torde sammanhänga med de klimatiska förhållandena.

Odlingen av foderrotfrukter, i första hand rovor, har under senare år snarast gått tillbaka, oaktat rotfrukterna som saftfoder kunna spela en stor roll vid utfodringen.

Vad slutligen vallodlingen beträffar, har densamma successivt utvidgats och kommit att intaga en alltmer framträdande roll i den norrländska lanthushållningen. På den i Norrland ofta förekommande myrjorden är vallodlingen som regel lämpligast. Även på fastmarksjordar äro förutsättningarna för sådan odling mycket goda i Norrland. Klöver kan sålunda med fördel odlas i kusttrakterna ända upp till Norrbottens län. I sistnämnda län liksom i det inre av Norrland torde dock timotej jämte gröe och ven vara den viktigaste vallväxten.

Betesfrågan har i Norrland blivit synnerligen aktuell under senare tid. Den utgör emellertid ett invecklat problem, som med hänsyn till de skiftande förhållandena i landsdelen icke torde kunna lösas enhetligt. Det är helt naturligt, att vid någorlunda rationell kreatursskötsel behov föreligger av goda beten under den korta sommartid, som djuren kunna vistas ute. Vid en mera intensivt bedriven ladugårdsskötsel måste man ordna med verkliga kulturbeten, så att icke betestillgången tryter under högsommaren och mjölkavkastningen därigenom nedgår alltför mycket. Utvecklingen har också gått i riktning mot en avveckling av det gamla fäbodsystemet. Detta finnes numera mera allmänt kvar endast i vissa trakter av innerbygderna. Även skogsbetningen i övrigt befinner sig i tillbakagång. Härtill hava de skärpta kraven på förbättrad skogsvård bidragit. Alltjämt är dock skogsbetningen i Norrland av rätt stor omfattning.

I landsdelens egentliga jordbrukstrakter söker man dock i allt högre grad att ordna betesfrågan genom en intensiv betesdrift. Numera förekommer sålunda i stor omfattning, att hagmark utlägges till skogsdrift, samtidigt med att uppodling sker av annan mark till bete. I södra Norrlands kustland finnas åtskilliga industribetonade trakter, varest uppodlingen gått så långt att någon utvidgning av densamma näppeligen torde kunna ske. I dessa områden, vilka i regel utmärkas av en relativt intensiv mjölkproduktion, torde huvuddelen av betet komma att förläggas till odlad jord. I övre Norrland, varest egentlig hagmark förekommer endast i ringa grad, har man funnit det nödvändigt att nyodla den mark, som skall användas till bete, och att om möjligt använda densamma någon tid till åker, innan den igensås till bete.

I tabell 15 i tabellbilagan hava slutligen sammanställts vissa uppgifter över hektarskördarna under skilda perioder i de olika norrländska länen samt i

hela landet. Av denna tabell framgår, att hektarskördarna i genomsnitt för hela landet nästan genomgående stigit för i densamma angivna växtslag. Sålunda har höstrågen åren 1931—1935 lämnat i avkastning omkring 32 procent mer än åren 1913—1917. För korn och havre äro motsvarande tal 17 respektive 25 procent. I de norrländska länen däremot voro hektarskördarna för spannmål snarare lägre åren 1931—1935 än åren 1913—1917. Även för femårsperioderna 1921—1925 och 1926—1930 hava de varit otillfredsställande. För övriga grödor har utvecklingen gestaltat sig gynnsammare. I fråga om potatisodlingen synas verkliga framsteg hava gjorts.

Växtodlingens tekniska bedrivande. En av de viktigaste förutsättningarna för att åkerjorden skall kunna hållas i nödig hävd är, att densamma är tillfredsställande avdikad. Om detta sker genom täckdikning, vinnes ej endast en fullständigare dränering utan möjliggöres även en bättre jordbearbetning och användning i större utsträckning av maskiner. Dessutom går tjälen tidigare ur den täckdikade jorden, varigenom tiden för vårbruket framflyttas. Sistnämnda omständighet är av särskild betydelse i Norrland på grund av den korta vegetationsperioden därstädes.

Vid jordbruksräkningen 1932 hava uppgifter införskaffats rörande arealerna täckdikad åkerjord. Därav framgår, att den täckdikade åkerarealen är förhållandevis störst på slättbygderna och vid de större brukningsdelarna. Genomsnittligt för riket är bortåt en fjärdedel eller närmare bestämt 23·4 procent av den totala åkerarealen täckdikad. Hur förhållandena härvidlag gestalta sig i norrlandslänen framgår av följande siffror över den täckdikade arealens procentuella storlek.

Gävleborgs län	18·6 %	Västerbottens län	3·7 %
Västernorrlands län	4·5 %	Norrbottens län	3·3 %.
Jämtlands län	9·4 %		

I övre Norrland har täckdikningen sålunda sin minsta omfattning. Delvis sammanhänger detta sannolikt därmed, att brukningsdelarna där i regel äro mindre än annorstädes. Men även inom varje storleksklass av jordbruk uppvisa bygderna i Västerbottens och Norrbottens län i allmänhet lägre tal än i övriga län. Stor skillnad i förevarande hänseende råder ock inom Norrland mellan kustlandet och inlandet. I de förra delarna av Norrland liksom även i Jämtlands siluromräde är täckdikningen betydligt mer omfattande än i inlandet och mellanbygden.

Behovet av en systematiskt genomförd täckdikning är icke detsamma för alla områden och för samtliga jordar. Störst torde detta behov vara i de mindre kuperade trakterna ävensom inom de områden, där jordbruksdriften är mest intensifierad samt där spannmåls- och rotfruktodlingen nått den största utbredningen. Framhållas må emellertid, att fastmarkerna i Norrland många gånger äro till viss grad självdränerande. I de fall, då åkrarna äro belägna på sluttningar, kan det till och med ifrågasättas, om överhuvud

behov av systematisk täckdikning föreligger. Under sådana förhållanden är det naturligt, att täckdikningen å fastmarkerna i Norrland ej nått samma utveckling som söderut. Dock föreligger överallt stort behov av att täckdikning genomföres å icke redan dränerade myrjordar.

En viktig faktor för ett intensivt bedrivet jordbruk är vidare gödselvården. I samband med jordbruksräkningen 1932 inhämtades uppgifter om antalet ordnade gödselstäder och urinbrunnar i samtliga län. Av de därvid erhållna resultaten vill det synas, som om även på detta område utvecklingen i Norrland icke nått så långt som i riket i övrigt. Om hänsyn tages till att brukningsdelarna i Norrland genomsnittligt äro mindre än i övriga delar av riket, torde det dock kunna sägas, att man åtminstone inom vissa av de norrländska länen i detta hänseende kommit lika långt och till och med längre än på sina håll i Syd- och Mellansverige. En antydan härom ger också följande sammanställning över det procentuella antalet ordnade gödselstäder och urinbrunnar i Norrland och vissa andra delar av landet.

Län	Med ordnad gödselstad			Med cementerad urinbrunn
	av cement	av annat material	hela antalet	
Gävleborgs län	7·5	1·6	9·1	6·0
Västernorrlands län	10·8	2·2	13·0	5·8
Jämtlands län	14·3	2·4	16·7	4·5
Västerbottens län	20·6	1·8	22·4	6·5
Norrbottens län	6·9	5·3	12·2	6·9
Hela riket	16·1	3·9	20·0	8·0
därav				
Slättbygder i södra o. mell. Sverige	14·7	6·0	20·7	12·0
Skogs- o. dalbygder i södra o. mell. Sverige	19·9	2·9	22·8	6·2
Norra Sverige	12·1	2·7	14·8	5·4

För en god gödselvård äro torvströmedel av stor betydelse, men de stora naturliga tillgångarna därav utnyttjas endast i mindre grad i Norrland, detta även av de jordbrukare, som själva skulle kunna idka torvtäkt. Dock förekommer på sina ställen tillverkning av torvströ för eget behov.

Utnyttjandet av den naturliga gödseln i Norrland har skett och sker alltjämt på många håll på ett föga rationellt sätt. Gödseln har sålunda i allmänhet i första hand tillförts de i närheten av ladugårdarna belägna fälten, vilka därigenom blivit kraftigt uppgödslade, under det att de längre bort belägna jordarna, i allmänhet mångåriga slåttervallar på gränsen till ängskultur, blivit i hög grad missgynnade. Vidare har gödseln som regel plägat tillföras jorden blott en gång i växtföljden, nämligen vid vallinsådden, varvid givorna blivit stora och uppgått till 50 eller till och med 100 ton per hektar. I samband med att ordnade växtföljder i allt högre grad börjat införas, har även gödseln kommit att användas mer rationellt. Allt

fortfarande fördelas emellertid större delen av densamma till vallinsådden i stället för att ges en allmännare användning, vilket skulle vara till fördel för utbytet. Framhållas må vidare, att den korta tid, som förflyter mellan skördens bärgning och höstarbetet i jorden, som regel icke medgiver utkörning av den naturliga gödseln om hösten och dennas omedelbara nedplöjning. Därför utköres gödseln om vintern eller under våren och får på grund härav ligga öppen för luftens påverkan, varigenom kväveinnehållet till en del går till spillo.

Det kan i detta sammanhang vara av intresse att söka klargöra, i vilken utsträckning konstgödselmedel för närvarande komma till användning i Norrland samt i landet i övrigt. För riket i dess helhet torde man därvid erhålla rätt fullständig kännedom om förhållandena genom att sammanställa industristatistikens uppgifter angående tillverkningen av dessa varor samt handelsstatistikens uppgifter rörande import och export. En på detta sätt utförd sammanställning ter sig för hela landet sålunda.

Förbrukning av konstgödsel, i ton.

(Uppgifterna hämtade från handels- och industristatistiken år 1934.)

Varuslag	Inhemsk tillverkning	Import	Export	Förbrukning
Superfosfat	208 702	7 843	12 675	203 870
Thomasfosfat	12 822	54	—	12 876
Chilesalpeter	—	35 704	—	35 704
Ammoniumsulfat	[1]4 640	24 244	2	28 882
Syntetiskt kväve[2] (ber. kvävemängd)	5 192	8 091	40	13 243
Kalisalter 40 %	—	56 351	—	56 351
Kalisalter 20 %	—	21 681	—	21 681
Andra kalisalter	—	5 073	—	5 073

[1] Tillverkad vid gas- och koksverk.
[2] Omfattar: Kalksalpeter (15 1/2 % kväve)
Kalkkväve (18 % »)
Ljungasalpeter (20 % »).

Svårare ställer det sig att erhålla uppgifter över förbrukningen av konstgödsel i Norrland. Genom tillmötesgående från de affärsföretag, som idka försäljning i Norrland av dessa varor, hava emellertid under hand erhållits följande uppgifter över deras försäljningar under säsongen 1934—1935 i samtliga norrlandslän utom Gävleborgs län.

Varuslag	Försäljning ton
Superfosfat	14 741
Thomasfosfat	551
Chilesalpeter	528
Ammoniumsulfat	1 618
Syntetiskt kväve (beräknad kvävemängd)	431
Kalisalter 40 %	4 800
Kalisalter 20 %	1 115

Dessa uppgifter över försäljningen i Norrland torde få anses som någorlunda tillförlitliga. Att de ovan lämnade uppgifterna över förbrukningen i hela riket av konstgödsel hänförts till år 1934 sammanhänger därmed, att desamma närmast torde motsvara användningen i jordbruket av dessa varor under säsongen 1934—1935.

Som tidigare påvisats omfatta de fyra norrländska län, varom här är fråga, tillhopa i runt tal 9 procent av hela landets åkerareal. Användningen av superfosfat och kalisalter i samma län uppgick enligt ovan anförda tal till mellan 7 och 8 procent av förbrukningen i riket. På grund av den rikligare tillgången i Norrland på naturlig gödsel kunna nämnda procenttal synas tyda på en jämförelsevis tillfredsställande användning av ifrågavarande konstgödselmedel. De norrländska jordarnas behov av mineralämnen är emellertid särskilt stort. I synnerhet gäller detta moss- och myrjordarna. Härtill kommer, att enligt verkställda undersökningar angående fosforsyre- och kalibehovet inom olika delar av Sverige även fastmarksjordarna i Norrland äro synnerligen fattiga på dessa näringsämnen. Knappast någonstädes i landet är behovet av fosforsyra och kali så stort som i Norrland, om man bortser från kustlandet i södra Norrland.

Jordens surhetsgrad, mätt genom vätejonkoncentrationen, eller pH-värdet, växlar avsevärt inom Norrlands kust- och nedre älvdalsområden men är i allmänhet jämförelsevis hög — jorden har lågt pH-värde — för odling av klöver och andra baljväxter. En av professorn vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet G. Sundelin samt förste assistenten vid samma anstalt O. Frank gjord sammanställning över reaktionstillståndet hos åkerjorden i Norrland har givit följande resultat.

	Areal i procent av undersökt åkerareal med		
	pH < 6	pH 6·0—6·4	pH > 6·5
Kustlandet i nedre Norrland	75·8	18·3	5·9
» » övre »	77·3	17·0	5·7
Norrländska mellanbygden	66·7	25·6	7·7
Jämtländska silurområdet	33·3	33·4	33·3
Fjäll- och moränbygden	61·0	22·2	16·8

En av förutsättningarna för att klöver- och baljväxtodling skall ge önskvärt resultat är beträffande jordar med låga pH-värden, att kalk tillföres i tillräcklig mängd. Kalkningen är enligt mångårig erfarenhet värdefull jämväl för jordens struktur. Å andra sidan har det visat sig, att man åtminstone vid kraftig gödsling på jordar med relativt låga pH-värden kunnat erhålla goda vallskördar med dominerande klöverinslag åtminstone under de första åren.

Ett rationellt utnyttjande av vallarna innebär emellertid icke endast att söka å desamma frambringa största möjliga kvantitet utan att vid skördens bärgning och tillvaratagande förfara så, att dess näringsvärde i största möjliga utsträckning bevaras. Det gäller nämligen att söka frambringa så ägg-

viterikt foder som möjligt, då därigenom inköpen av kraftfoder — vilka på grund av transportförhållandena alltid måste ställa sig jämförelsevis dyrbara i Norrland — kunna högst väsentligt inskränkas. I Norrland är det emellertid alltjämt vanligt, att jordbrukarna verkställa höslåttern så sent, att skördens näringsvärde blir nedsatt. Genom för sen skörd minskas även återväxten på vallarna i hög grad, för vilken eljest som regel finnas stora förutsättningar. Även höskördens bärgning synes på vissa håll ske på ett mindre tillfredsställande sätt.

Husdjurssköts elns planläggning. Under tiden för världskriget nedgingo husdjursbestånden i Sverige högst väsentligt. Endast antalet får och getter steg. Efter krigets slut har emellertid nötkreatursstocken på sätt framgår av tabell 16 i tabellbilagan successivt ökats, men ej förrän vid 1932 års jordbruksräkning har beståndet kommit upp till samma storlek som år 1916. I fråga om svin- och hönsskötseln hava gjorts betydande framsteg. Antalet får och getter har däremot sedan år 1919 gått synnerligen starkt tillbaka. En nedgång visar ock antalet hästar.

I de fyra nordligaste länen var det totala antalet nötkreatur ännu år 1932 mindre än år 1916. Särskilt gällde detta beträffande antalet ungnöt och kalvar. För Norrbottens och Jämtlands län var även antalet kor år 1932 mindre än år 1916. I detta sammanhang bör måhända framhållas, att en minskning i kobeståndet icke nödvändigtvis får anses innebära, att nötkreatursskötseln gått tillbaka. På många håll kan en rationellare utfodring hava krävt en inskränkning av nötkreatursbeståndet, varigenom en ökad mjölkavkastning vunnits.

Hästmaterialet i Norrland utgöres till övervägande del av lätta, kallblodiga hästar, under det att de tyngre arbetshästarna endast i ringa grad äro företrädda. I tabell 16 i tabellbilagan lämnas uppgifter över antalet hästar vid olika tillfällen. Därav framgår, att mellan åren 1919 och 1932 antalet hästar i riket varit på tillbakagång även i de norrländska länen. Relativt starkast har den förut berörda minskningen av antalet hästar efter år 1919 varit i Jämtlands och Västernorrlands län. Från de senaste jordbruksräkningarna må lämnas följande uppgifter beträffande hästbestånden i norrlandslänen.

Antalet hästar samt unghästar och föl.

Län	1927		1932	
	Hästar, 3 år och däröver	Unghästar och föl	Hästar, 3 år och däröver	Unghästar och föl
Gävleborgs län	17 280	548	16 327	1 099
Västernorrlands län	17 135	639	15 793	1 084
Jämtlands län	12 922	1 133	12 166	1 646
Västerbottens län	17 379	844	16 944	1 355
Norrbottens län	12 482	369	11 751	382
Norrland	77 198	3 533	72 981	5 566
Hela riket	560 651	59 605	531 286	80 471

Härav framgår, att mellan åren 1927 och 1932 antalet unghästar och föl betydligt ökat, vilket tyder på en starkare förnyelse av hästbeståndet än vid tiden för jordbruksräkningen 1927, då antalet ungdjur var synnerligen lågt. Samtidigt har antalet hästar över 16 år starkt ökat under här ifrågavarande femårsperiod. För norrlandslänen gäller generellt, att de äldre hästarna äro jämförelsevis mångtaliga, under det att ungdjuren alltjämt äro relativt få. Beträffande antalet ungdjur utgör Jämtlands län dock ett undantag, enär sedan gammalt i dess silurområde förekommit en rätt omfattande hästuppfödning.

Svinuppfödningen har icke nått någon större omfattning i Norrland. Beträffande de i tabell 16 i tabellbilagan anförda uppgifterna över antalet svin torde böra framhållas, att jämförbarheten av dylika uppgifter är i hög grad beroende av den tidpunkt, vid vilken räkningen företagits. Åren 1927 och 1932 äro emellertid i detta avseende likvärda. Mellan dessa år ökades antalet svin i landet avsevärt. Till denna utveckling bidrogo emellertid icke norrlandslänen, utan i dessa gick antalet svin i stället tillbaka. Då de under senare år företagna svinräkningarna ej omfattat Norrland, finnas icke några uppgifter till belysande av utvecklingen under tiden 1932—1936.

Fårskötseln är numera efter en tillfällig ökning under världskriget, då möjligheterna att anskaffa foder för de större husdjuren voro starkt begränsade och bristen på ull var mycket kännbar, stadd på tillbakagång i norrlandslänen liksom i övriga delar av landet, vilket framgår av följande uppgifter över antalet får och lamm.

Antalet får och lamm.

Län	1916	1919	1927	1932
Gävleborgs län	53 275	75 432	40 763	30 616
Västernorrlands län	70 371	85 780	38 115	25 029
Jämtlands län	50 940	62 333	31 610	21 311
Västerbottens län	93 634	101 194	49 072	37 590
Norrbottens län	74 192	73 817	40 802	26 576
Norrland	342 412	398 556	200 362	141 122
Hela riket	1 198 469	1 563 654	707 849	468 248

Getskötseln, vilken varit en för Norrland speciell företeelse — framför allt har man ägnat sig åt densamma i Jämtlands och Västernorrlands län — företer en liknande utveckling. Till fullständigande av förut lämnade uppgifter över antalet husdjur av olika slag meddelas å omstående sida uppgifter även för antalet getter och killingar vid olika tillfällen.

Antalet getter och killingar.

Län	1916	1919	1927	1932
Gävleborgs län	11 527	14 204	5 137	3 677
Västernorrlands län	33 162	35 359	18 847	13 299
Jämtlands län	39 845	39 541	23 577	19 690
Västerbottens län	12 953	9 298	5 588	4 338
Norrbottens län	3 624	2 328	1 430	1 165
Norrland	101 111	100 730	54 579	42 169
Hela riket	131 788	133 150	66 257	49 874

Vad slutligen angår hönsskötseln har densamma ej obetydligt utvidgats under senare år. Följande uppgifter över antalet höns belysa detta.

Antalet höns.

Län	1917	1919	1927	1932
Gävleborgs län	89 187	76 673	126 662	129 019
Västernorrlands län	110 333	96 461	115 304	113 474
Jämtlands län	51 633	47 649	60 182	67 108
Västerbottens län	54 352	48 655	55 574	68 770
Norrbottens län	11 613	8 946	13 888	26 413
Norrland	317 118	278 384	371 610	404 784
Hela riket	6 034 717	4 828 899	6 852 176	8 218 742

Trots de utvidgningar av hönsskötseln i Norrland, som ägt rum, är antalet höns därstädes ändock jämförelsevis ringa. Härvid får hänsyn emellertid tagas till att hönsskötseln i denna del av vårt land, där djuren kunna vistas ute under endast en kort tid av året och där köldförhållandena medföra särskilda krav på inredningen av erforderliga byggnader m. m., ställer sig jämförelsevis kostsam.

I allmänhet gäller den regeln, att antalet husdjur i förhållande till de brukade åkerarealerna är störst på de mindre brukningsdelarna, vid vilka åkerjorden nästan uteslutande kommer till användning för foderproduktion. Samma förhållande iakttages i Norrland, där emellertid även inom varje storleksklass av jordbruk antalet hästar och nötkreatur i regel är större än genomsnittligt i hela riket. Däremot är antalet svin och höns genomgående inom alla storleksklasser av jordbruk mycket ringa i Norrland. I vidstående från 1932 års jordbruksräkning hämtade sammanställning hava husdjursbestånden satts i relation till arealerna åker och äng, därvid ängens betydelse i förhållande till åkerns mätts efter taxeringsvärdena inom länen å de båda ägoslagen.

Antalet nötkreatur och i synnerhet antalet kor är i samtliga norrlandslän per 100 hektar åker och till åker omräknad äng betydligt större än i hela riket. För hästarna gäller som regel detsamma, särskilt i inlandet. Däremot är skillnaden mellan antalet nötkreatursenheter per 100 hektar åker och till

Antalet husdjur på 100 hektar åker och till åker omräknad äng.

Län och område	Hästar	Nötkreatur	Därav kor	Svin	Nötkreatursenheter[1]
Gävleborgs län	15·1	84·1	61·9	19·4	102·9
a) Gästrikland	15·0	79·5	58·6	19·8	97·6
b) Hälsinglands kustland	14·9	85·3	62·9	19·4	104·1
c) Inlandet	16·3	91·0	66·0	18·1	112·4
Västernorrlands län	16·2	102·0	74·8	14·4	119·2
a) Kustlandet	15·4	100·9	75·0	13·2	116·1
b) Inlandet	17·8	103·7	74·2	16·3	124·4
c) Silurområdet	17·2	112·3	79·3	22·6	135·8
Jämtlands län	19·6	104·8	72·1	12·5	124·9
a) Silurområdet	19·5	95·2	64·9	12·3	114·7
b) Mellanbygden	20·5	109·6	77·0	14·4	132·3
c) Fjällbygden	19·2	129·4	89·6	11·7	149·2
Västerbottens län	16·1	93·8	71·7	13·3	113·1
a) Kustlandet	14·3	81·0	63·1	11·9	97·4
b) Mellanbygden	16·8	92·1	71·2	14·9	114·8
c) Inlandet	22·5	145·3	105·6	16·7	171·8
Norrbottens län	16·6	94·1	73·2	6·8	113·8
a) Kustlandet	15·2	88·8	69·4	7·2	105·9
b) Inlandet	21·7	113·0	86·6	5·5	142·0
Hela riket	15·7	74·8	49·3	38·3	95·4

[1] Olika slag av husdjur omräknade till nötkreatursenheter enligt i 1932 års jordbruksräkning angivna grunder.

åker omräknad äng i riket och i Norrland icke så stor som beträffande de nu behandlade djurslagen. Detta sammanhänger givetvis därmed, att antalet svin och höns är så ringa. Dock äro talen för norrlandslänen genomgående högre än riksmedeltalet.

En helt annan bild av förhållandena erhålles emellertid, därest antalet nötkreatursenheter sammanställes med antalet personer, som i olika län hava sin huvudsakliga utkomst av jordbruket. Om så sker erhållas följande tal.

Antalet nötkreatursenheter på 100 personer av jordbrukarbefolkningen år 1932.

Gävleborgs län	120	Västerbottens län	107
Västernorrlands län	117	Norrbottens län	87
Jämtlands län	114	Hela riket	174

De högsta talen i riket redovisas för Malmöhus och Kristianstads län med respektive 275 och 241 nötkreatursenheter på 100 personer av jordbrukarbefolkningen. I detta avseende uppvisa norrlandslänen de avgjort lägsta talen. Änskönt i Norrland per arealenhet hålles ett mycket stort antal djur, med-

för likväl det förhållandet, att folkmängden per arealenhet är så stor, att antalet djur per befolkningsenhet blir ganska ringa. Dessa tal giva en antydan om, att saluöverskotten av animalier från det norrländska jordbruket icke kunna bliva stora.

Husdjursskötselns tekniska bedrivande. Med hänsyn till den centrala ställning, som animalieproduktionen och främst mjölkproduktionen intager och måste intaga i Norrland, är det naturligt, att stor uppmärksamhet ägnats frågan om nötkreatursbeståndets förbättrande. Otvivelaktigt hava också betydande framsteg i detta avseende gjorts. I de inre och övre delarna av Norrland är den s. k. fjällrasen i stort sett förhärskande. Tidigare förekom det, att man särskilt till kusttrakterna av Norrland införde avelsdjur av olika raser dels från södra och mellersta Sverige dels ock från utlandet. Dessa uppblandades med den gamla lantrasen, varvid man erhöll korsningsresultat, som i många fall visade sig mindre goda. Under senare tid har avelsarbetet därför varit inriktat på att förädla fjällrasen. Härigenom har frambragts ett betydligt bättre djurmaterial än den gamla lantrasen. Emellertid har därvid denna förädlade fjällras blivit behäftad med en form av ärftlig nedsättning av reproduktionsförmågan. Ju längre söderut man kommer i Norrland, i desto större utsträckning ersättes fjällrasen av mer krävande och samtidigt mer avkastande nötkreatursraser, i främsta rummet djur av S. R. B.-karaktär. Vidare må påpekas, att de förut lämnade uppgifterna över antalet kor och ungdjur i Norrland tyda därpå, att förnyelsen av kobeståndet ej sker lika snabbt som söderut. Till nämnda förhållande bidrager att i vissa skogsbygder uppfödas ungdjur till slakt samt att kor av fjällras hava längre livslängd och som regel äro friskare än kor av andra raser. Antalet äldre kor är därför relativt stort och därigenom minskas ofta den genomsnittliga mjölkavkastningen per ko.

Ett av de allra viktigaste spörsmålen för animalieproduktionen och i alldeles särskilt hög grad för mjölkproduktionen utgör utfodringens ändamålsenliga ordnande. Även om den sedan gammalt ofta förekommande svältutfodringen om vintern alltmer avtagit genom en bättre anpassning av kreatursstocken till fodertillgången, är dock behovet av tillskott i foderstaten av kraft- och saftfoder ej tillräckligt beaktat. Såsom redan i annat sammanhang betonats, torde emellertid behovet av kraftfoder i stor utsträckning kunna fyllas av egen produktion genom en lämpligt anpassad växtodling. Genom förfrågningar hos de firmor, vilka handhava den huvudsakliga försäljningen till Norrland av kraftfoder, hava för år 1934 erhållits å vidstående sida anförda uppgifter.

Under nämnda år kan den totala förbrukningen i riket uppskattas till beträffande majs 107 000 ton, kli 167 000 ton och oljekakor m. m. 251 000 ton. En jämförelse mellan de sålunda lämnade förbrukningssiffrorna giver alltså belägg för att användningen av dylikt foder är relativt obetydlig i Norrland. En ännu bättre uppfattning om dessa förhållanden kan erhållas från den på jordbruksnämndens initiativ i början av år 1936 företagna undersökningen

Län	Försäljningar, i ton, år 1934		
	Majs	Kli	Oljekakor m. m.
Västernorrlands län	1 419	818	1 158
Jämtlands län	637	264	739
Västerbottens län	1 402	429	1 374
Norrbottens län.....	1 092	438	2 157
Summa	**4 550**	**1 949**	**5 428**

över foderförsörjningen inom vissa delar av riket. Därifrån återgivas här nedan uppgifter rörande förbrukningen av oljekakor och därmed jämförligt foder. Dessa uppgifter bekräfta, vad nyss sagts. Det förtjänar dock anmärkas, att vid de större brukningsdelarna i Norrland användningen av här ifrågavarande fodermedel icke mycket skiljer sig från förbrukningen å egendomar av motsvarande storlek inom ett så typiskt självförsörjningsdistrikt som Örebro läns slättbygd. Vid de mindre brukningsdelarna framträder däremot en viss skillnad. Slutligen må framhållas, att det huvudsakligen är i Norrlands kustland, som användning av kraftfoder förekommer.

Inköp av oljekakor m. m. per ko, i deciton.

Område	Brukningsdelar med ... hektar åker							Medeltal
	2—5	5—10	10—20	20—30	30—50	50—100	över 100	
Östergötlands län	1·04	0·96	1·17	1·82	1·94	2·27	3·06	1·92
Jönköpings län	0·41	0·65	0·91	1·12	1·61	1·79	1·28	0·72
Kristianstads län:								
Skogsbygden	1·33	1·54	2·05	2·50	2·82	1·32	3·06	1·77
Slättbygden.....	4.12	4·77	5·21	5·70	5·44	4·77	4·68	5·10
Malmöhus län:								
Mellanbygden.....	4·18	4·27	5·15	4·96	5·50	5·71	5·29	4·98
Slättbygden.....	4·75	4·88	5·69	6·53	7·41	7·57	7·59	6·62
Skaraborgs län	1·12	1·32	1·63	1·68	1·63	2·46	2·89	1·72
Örebro län	0·41	0·37	0·49	0·69	0·64	1·09	1·93	0·71
Västernorrlands län:								
Kustlandet	0·30	0·27	0·38	0·80	1·55	1·02	—	0·33
Inlandet	0·13	0·07	0·04	0·17	0·27	—	—	0·10
Jämtlands län:								
Silurområdet	0·12	0·17	0·25	0·60	0·51	2·50	—	0·19
Mellanbygden	0·07	0·11	0·18	0·22	0·45	—	—	0·10
Norrbottens län.....	0·43	0·44	0·46	2·16	1·28	—	—	0·45

Hästavel har med framgång bedrivits i Norrland och i huvudsak varit inriktad på frambringandet av den lätta, kallblodiga nordsvenska hästen. Intresset för denna verksamhet har emellertid växlat och åtminstone vissa tider varit ganska ringa. Förutsättningar synas dock finnas för att i Norrland med fördel skall kunna upprätthållas en hästavel av den omfattning, att import från annat håll av hästar skall kunna bliva överflödig. De utifrån

inköpta hästarna äro ofta icke lika lämpade för de norrländska förhållandena som de infödda.

Vad till slut angår husdjurens skötsel samt den allmänna hygienen i stall och ladugårdar torde i allmänhet förhållandena vara jämförelsevis tillfredsställande i Norrland. I de kargare och fattigare bygderna äro ekonomibyggnaderna likväl ofta av bristfällig beskaffenhet. I de egentliga jordbruksbygderna äro emellertid som regel förhållandena i detta hänseende snarast bättre än mångenstädes i södra och mellersta Sverige vid jordbruk av motsvarande storlek. Däremot är planläggningen av ekonomibyggnaderna i Norrland i många fall sådan, att en rationalisering av arbetet i ladugårdarna försvåras.

Jordbruksproduktionens storlek. Rörande jordbruksproduktionens storlek i olika delar av landet finnas för närvarande tillförlitliga uppgifter tillgängliga endast i begränsad omfattning. Den årliga skördestatistiken lämnar visserligen upplysning om den vegetabiliska produktionens storlek. Uppgifterna härom torde dock, åtminstone för Norrlands vidkommande, vidlådas av viss osäkerhet. Sålunda torde uppgifterna om höskörden, särskilt beträffande ängshö, många gånger bliva rätt otillförlitliga. Detta sammanhänger bland annat därmed, att höet på ängsmarkerna vissa år icke skördas utan lämnas oslaget. Vidare lämnar skördestatistiken icke alltid fullständiga uppgifter om i vad mån spannmålen givit mogen skörd eller skördats som grönfoder.

I fråga om den animaliska produktionens storlek saknas i mycket stor utsträckning fortlöpande statistik. Specialundersökningar på området hava icke heller företagits, sedan t. f. överdirektören Ernst Höijer för lantbruksakademiens räkning utförde vissa beräkningar på grundval av under åren 1924—1928 verkställda lokalundersökningar. Dessutom saknas för Norrland alla uppgifter rörande husdjursbeståndet efter år 1932, då den senaste jordbruksräkningen företogs. Icke ens beträffande saluöverskotten av mjölk äro tillgängliga uppgifter fullt tillfredsställande för Norrlands vidkommande. För större delen av landet torde på grund av upptagande av mjölkavgift rätt god kännedom kunna vinnas angående saluöverskotten av mjölk. I norra Sverige äro emellertid producenterna inom stora områden fritagna från erläggande av mjölkavgift. De följande beräkningarna få alltså på grund av vad nu sagts tagas med en viss reservation. De torde likväl kunna vara av värde, då det gäller att få en uppfattning om storleken och betydelsen av jordbruksproduktionen i Norrland.

I tabell 17 i tabellbilagan lämnas uppgifter rörande de genomsnittliga skördarna av de för Norrland viktigaste växtslagen för åren 1921—1935 i femårsperioder. För kornet iakttagas icke några större förändringar, frånsett att skördarna därav ökat inom Västerbottens län. I fråga om havre och potatis hava skördarna däremot stigit rätt avsevärt. För Västerbottens och Norrbottens län gäller detta även beträffande höskördarna, huvudsakligen beroende på den utvidgning av åkerarealerna, som ägt rum därstädes.

Tidigare framhölls, att åkerarealen i Norrland uppgår till ungefär 12 procent av hela landets åkerareal. Omräknas totalskörden till skördeenheter enligt de grunder, som tillämpas i den officiella jordbruksstatistiken, visar det sig emellertid, att skörden i Norrland endast uppgår till omkring 960 miljoner skördeenheter eller cirka 11 procent av rikets totalskörd trots de stora skördar av ängshö, som härvid inräknats i totalskörden. Beträffande själva åkerjordens avkastning må till belysande av förhållandena följande uppgifter lämnas.

Län	Skörd, i skördeenheter per hektar åker		
	1921 1925	1926/1930	1931/1935
Gävleborgs län	1 765	1 908	1 832
Västernorrlands län	1 606	1 783	1 809
Jämtlands län	1 682	1 649	1 809
Västerbottens län	1 299	1 397	1 447
Norrbottens län	1 701	1 583	1 821
Hela riket	1 884	2 068	2 180

Enligt dessa siffror är skördeutbytet i Norrland som regel betydligt lägre än i riket i dess helhet. Särskilt framträdande är siffran för Västerbottens län, vilken är lägre än för något annat län i riket. Med hänsyn till de jämförelsevis goda naturliga betingelserna för jordbruksdriften i Västerbottens län kan man likväl ställa sig tveksam inför dessa uppgifter och ifrågasätta, huruvida icke en viss olikformighet förefinnes med avseende å redovisningen av hektarskördarna i de olika länen.

Vad angår mjölkproduktionen finner man vid försök att av resultaten från kontrollföreningarnas verksamhet beräkna, huru medelavkastningen per ko förändrats, att avkastningen under senare år icke företett en lika bestämd tendens till ökning i Norrland som i riket i dess helhet. Följande uppgifter från kontrollföreningarna belysa detta förhållande.

Län	1924		1927		1934	
	Kor antal	Medelmjölkmängd kg	Kor antal	Medelmjölkmängd kg	Kor antal	Medelmjölkmängd kg
Gävleborgs län	2 868	2 772	4 687	2 937	5 547	3 100
Västernorrlands län	1 523	2 423	1 895	2 709	2 461	2 532
Jämtlands län	1 281	2 263	2 451	2 173	3 163	2 094
Västerbottens län	1 087	2 124	1 267	2 415	1 331	2 194
Norrbottens län	1 089	2 195	1 435	2 362	2 361	2 257
Hela riket	189 149	3 209	236 984	3 362	305 913	3 566

Höijer beräknade i sin ovan nämnda undersökning, att medelavkastningen av mjölk per ko samt mjölkproduktionen i de olika norrlandslänen år 1927 gestaltade sig sålunda.

L ä n	Mjölkmängd per ko kg	Mjölkproduktion ton
Gävleborgs län	1 880	132 000
Västernorrlands län	1 530	116 000
Jämtlands län	1 620	76 000
Västerbottens län	1 670	122 000
Norrbottens län	1 690	88 000
Hela riket	2 176	4 077 000

I Norrland skulle mjölkproduktionen sålunda nyssnämnda år hava uppgått till omkring 534 000 ton eller cirka 13 procent av landets totala mjölkproduktion. Några mera ingående beräkningar huru förhållandena gestalta sig för närvarande kunna ej göras på grund av, bland annat, att man icke har något mått på huru den genomsnittliga avkastningen förändrats under senare år. Otvivelaktigt är dock mjölkproduktionen i norrlandslänen liksom i riket i övrigt stadd i stegring, ehuru denna produktion i Norrland mer än annorstädes röner inflytande av skördeförhållanden m. m. Att mjölkproduktionen kan vara underkastad rätt betydande variationer beroende på olika omständigheter är uppenbart. Sålunda nedgick densamma i riket under hösten år 1935 i rätt hög grad som en följd av bland annat den otjänliga väderleken och de mindre goda betesförhållandena. Växlingarna i mjölkproduktionen framgå av följande från den officiella mejeristatistiken hämtade uppgifter.

Landets samtliga mejerier.

År	Antal leverantörer	Invägd mjölk ton
1928	133 970	1 780 000
1929	142 175	1 989 000
1930	145 339	2 162 000
1931	148 129	2 165 000
1932	149 710	2 157 000
1933	152 116	2 196 000
1934	154 533	2 372 000
1935	.	2 462 000

Trots att antalet leverantörer dessa år ständigt ökats, iakttages åren 1930—1932 ett stillestånd — sistnämnda år till och med en tydlig tillbakagång — med avseende å myckenheterna invägd mjölk (inkl. till mjölk omräknad grädde).

Av produktionen av andra animalier än mjölk är kött- och fläskproduktionen i Norrland liksom i övriga delar av riket den mest betydelsefulla. Rörande storleken av densamma för år räknat omkring år 1927 lämnar Höijer vissa uppgifter, vilka återgivas å vidstående sida.

Län	Köttproduktion, i ton					
	kött av					
	Häst	Nötkreatur	Får	Get	Svin	Summa
Gävleborgs län	65	2 350	290	9	3 290	**6 004**
Västernorrlands län	65	2 200	250	35	2 350	**4 900**
Jämtlands län	55	1 370	205	41	1 310	**2 981**
Västerbottens län	75	2 010	315	9	2 110	**4 519**
Norrbottens län	50	1 440	280	3	730	**2 503**
Hela Norrland	310	9 370	1 340	97	9 790	**20 907**
Hela riket	3 850	102 850	6 910	130	140 800	**254 540**

I samtliga norrlandslän skulle produktionen enligt dessa beräkningar hava uppgått till i runt tal 21 000 ton kött och fläsk eller till något mer än 8 procent av rikets totala produktion därav. Produktionen per arealenhet odlad jord i Norrland av kött och fläsk är sålunda avsevärt mindre än i riket i genomsnitt.

Huru kött- och fläskproduktionen för närvarande gestaltar sig i Norrland är svårt att säga. Mycket tyder likväl därpå, att den icke är större än år 1927. Visserligen lärer sedan dess nötkreatursbeståndet hava något ökat, men i stället har antalet får ej obetydligt reducerats. Någon mera avsevärd utökning av produktionen torde i varje fall knappast hava ägt rum.

Vad till sist äggproduktionen beträffar framgår det av de tidigare lämnade uppgifterna rörande antalet höns, att densamma är obetydlig. Endast i de södra delarna av Norrland samt i kustlandet spelar ifrågavarande produktion någon större roll.

Kap. 4. Avsättningen av jordbruksalster i Norrland.

Konsumtionens storlek. Innan redogörelse lämnas för huru avsättningen i Norrland av jordbrukets produkter är ordnad, torde det vara lämpligt att undersöka storleken av konsumtionen därstädes av de viktigare livsmedlen. Alla dylika beräkningar bliva givetvis i hög grad osäkra och kunna endast ge en antydan om de verkliga förhållandena. Här nedan äro emellertid

Konsumtionen av vissa livsmedel.

Län	Kött och fläsk ton	Därav fläsk ton	Mjölk ton	Smör ton	Ost ton	Ägg 1 000 st.	Potatis ton
Gävleborgs län	8 392	3 701	96 863	2 909	999	24 527	30 581
Västernorrlands län	8 056	2 694	97 101	2 872	947	22 660	30 505
Jämtlands län	3 672	2 593	52 127	1 463	408	8 641	16 100
Västerbottens län	5 574	2 863	76 116	2 162	628	13 818	23 598
Norrbottens län	5 551	2 688	71 072	2 060	640	14 717	22 181
Hela Norrland	31 245	14 539	393 279	11 466	3 622	84 363	122 965

anförda vissa resultat för de olika norrlandslänen av dylika kalkyler, grundade på socialstyrelsens förut omnämnda undersökningar över livsmedelsförbrukningen inom olika delar av landet och inom skilda socialklasser av befolkningen.

Sammanställas dessa uppgifter med de tidigare meddelade uppgifterna angående produktionens storlek i Norrland, framgår i huvudsak följande. Av kött och fläsk är produktionen otillräcklig inom samtliga län. Den största bristen förefinnes i Norrbottens och Västernorrlands län. Jämtlands län torde däremot bäst kunna förse sitt behov. Även beträffande mjölk och därav beredda produkter har tillgången i Norrland som helhet betraktat åtminstone intill den allra senaste tiden varit otillräcklig. Endast Västerbottens län har tidigare beträffande dessa produkter varit fullt självförsörjande och dessutom lämnat något överskott. I Jämtlands län torde produktion och konsumtion ungefärligen hava vägt jämnt. Beträffande äggproduktionen finnas inga siffermässiga uppgifter. Densamma är likväl inom samtliga län otillräcklig. Av potatis är produktionen i stort sett tillräcklig för behovet.

Saluöverskottet och dess avsättning. Saluöverskottet av olika jordbruksalster plägar vanligen beräknas som skillnaden mellan jordbrukarnas sammanlagda produktion och deras egen konsumtion. Ett försök att på detta sätt uträkna saluöverskottens storlek i Norrland torde emellertid icke leda till riktigt resultat, enär stora delar av jordbrukarbefolkningen ej äro självförsörjande beträffande än den ena och än den andra produkten. Saluöverskottet torde därför icke kunna beräknas på annat sätt än genom att undersöka vilka kvantiteter, som omsättas i handeln. En dylik undersökning kommer emellertid av naturliga skäl att få karaktären av en redogörelse för huru avsättningen av jordbruksprodukter i Norrland för närvarande är ordnad.

Vad först avsättningen av mjölk och mejeriprodukter beträffar må anföras vissa från den officiella mejeristatistiken hämtade uppgifter. Därvid får hänsyn tagas till det förhållandet, att i denna statistik ej finnas medtagna en del mejerier med ringa framställning av mejeriprodukter. Antalet i norrlandslänen redovisade mejerier har gestaltat sig sålunda.

Län	Antal mejerier			
	1928	1930	1933	1934
Gävleborgs län	33	30	30	30
Västernorrlands län	17	18	15	10
Jämtlands län	41	47	39	42
Västerbottens län	37	34	31	29
Norrbottens län	26	26	26	24

I stort sett har antalet mejerier under de senaste åren minskat, vilket utgör ett led i strävandena att genom sammanförande av mejeridriften till ett färre antal platser förbilliga densamma. Av de för år 1933 redovisade mejerierna

voro i Jämtlands och Västerbottens län 9 respektive 8 s. k. uppköpsmejerier. Antalet leverantörer till mejerierna i de olika länen har enligt mejeristatistiken varit följande.

Län	Antal mejerileverantörer			
	1928	1930	1933	1934
Gävleborgs län	2 660	2 463	2 743	2 949
Västernorrlands län	2 307	2 717	3 089	2 729
Jämtlands län	2 285	2 872	3 004	2 914
Västerbottens län	2 810	3 047	3 621	3 647
Norrbottens län	2 608	2 731	3 615	3 436

På det hela taget har antalet leverantörer till mejerierna ökats såväl i Norrland som annorstädes i riket. Likväl äro helt naturligt i Norrland de jordbrukare jämförelsevis få, som lämna sin mjölk till mejerier. Till belysande härav må framhållas, att år 1934 antalet mejerileverantörer enligt mejeristatistiken i hela riket var 154 533, motsvarande ej mindre än 50·3 procent av antalet brukningsdelar år 1932 med mer än 2 hektar åker. För Norrland var motsvarande procenttal 24·4. Även om hänsyn tages till de fullständigare uppgifter rörande anslutningen till mejerierna, som kunnat erhållas från svenska mejeriernas riksförening, visar det sig, att detta procenttal för norrlandslänen blir lägre än för riket i övrigt. Trots den ökade anslutningen till mejerierna är sålunda försäljningen av mjölk och produkter därav vid sidan av mejerierna rätt väsentlig i Norrland.

Myckenheterna vid mejerierna invägd mjölk hava enligt mejeristatistiken gestaltat sig sålunda.

Vid mejerierna invägd mjölk i ton.

Län	1928	1930	1933	1934
Gävleborgs län	28 125	26 633	29 160	31 052
Västernorrlands län	12 027	14 510	17 799	16 424
Jämtlands län	13 617	14 071	15 391	13 879
Västerbottens län	14 653	18 079	22 796	20 908
Norrbottens län	12 673	14 513	19 076	15 386

Mellan åren 1933 och 1934 iakttages i de flesta län en nedgång ej endast i de invägda myckenheterna mjölk (inkl. grädde) utan även i antalet leverantörer, delvis såsom en följd av de mindre goda skördeförhållandena. Härvid bör dock framhållas, att för Norrbottens län mejeristatistikens uppgifter ej omfatta det år 1933 nyanlagda mejeriet i Boden. Detta förklarar till viss grad nedgången i mejerimjölken från år 1933 till år 1934. Beträffande år 1935 föreligga ännu icke några resultat från den officiella mejeristatistiken, men enligt svenska mejeriernas riksförening invägdes åren 1934—1936 vid mejerierna i Mellersta Norrlands prisutjämningsdistrikt, som omfattar Västerbottens, Västernorrlands och Jämtlands län samt Gävleborgs län med undantag av landskapet Gästrikland, ävensom i Norrbottens prisutjämningsdistrikt, som utgöres av Norrbottens län, å omstående sida angivna myckenheter mjölk (inkl. till mjölk omräknad grädde).

Invägda myckenheter mjölk i ton.

Prisutjämningsdistrikt	1934	1935	1936
Mellersta Norrlands	66 256	74 306	100 518
Norrbottens	19 555	19 195	23 798

De totala myckenheterna avgiftsbelagd mjölk voro samma år inom nämnda båda prisutjämningsdistrikt följande.

Avgiftsbelagd mjölk i ton.

Prisutjämningsdistrikt	1934	1935	1936
Mellersta Norrlands	86 131	94 621	121 422
Norrbottens	21 263	21 598	26 902

De priser, som av mejerierna kunnat utfås för mjölk och mejeriprodukter, belysas av nedanstående från mejeristatistiken hämtade uppgifter, av vilka dock de för år 1935 meddelade få anses som preliminära.

Län	Värde i öre för kilogram tillverkat smör						
	1925—1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935
Gävleborgs län	301	240	213	195	212	236	229
Västernorrlands län	322	265	234	203	224	251	245
Jämtlands län	299	255	233	200	207	244	239
Västerbottens län	310	246	219	198	218	252	242
Norrbottens län	309	278	221	199	215	252	239
Hela riket	304	236	207	188	204	235	228

Län	Värde i öre för kilogram tillverkad helfet ost						
	1925—1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935
Gävleborgs län	173	127	131	117	104	126	131
Västernorrlands län	182	134	127	105	102	123	119
Jämtlands län	172	128	138	109	91	121	125
Västerbottens län	197	147	158	134	111	134	143
Norrbottens län	177	143	141	116	109	134	149
Hela riket	156	120	126	107	98	118	127

Län	Värde i öre för kilogram tillverkad halvfet ost						
	1925—1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935
Gävleborgs län	113	94	100	82	77	84	96
Västernorrlands län.....	117	85	92	85	80	100	102
Jämtlands län	110	87	89	76	61	84	95
Västerbottens län	122	102	104	88	78	98	99
Norrbottens län	129	109	106	88	85	108	116
Hela riket	118	85	92	81	71	85	93

Län	Värde i öre för kilogram försåld konsumtionsmjölk						
	1925—1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935
Gävleborgs län	19·9	19·2	17·8	16·6	17·0	18·6	18·5
Västernorrlands län	23·0	21·4	19·8	19·1	17·7	20·9	21·0
Jämtlands län	21·0	19·3	18·8	18·7	17·3	20·4	20·8
Västerbottens län	22·7	19·7	18·4	17·7	18·5	18·9	20·3
Norrbottens län	22 5	20·2	21·2	21·8	21·3	20·3	21·4
Hela riket	19·5	18·0	17·2	16·7	17·1	17·9	·

De här återgivna pris-serierna belysa i första hand prisutvecklingen efter åren 1925—1929. Ser man först på riksmedeltalen, synes värdet av såväl konsumtionsmjölk som smör och ost redan år 1934 hava kommit upp till ungefär samma nivå som år 1930. År 1935 visa medelpriserna för riket en ytterligare förbättring frånsett smörpriset, vars höjd avväges av svenska mejeriernas riksförening. Vid bedömande av sagda priser får emellertid under senare år tagas hänsyn till det genom mjölkregleringen tillkomna mjölkavgifts- och prisutjämningsförfarandet, som medfört, att det ekonomiska utbytet av konsumtionsmjölken varit sämre än vad ovan anförda värden synas angiva; från dessa avgår nämligen mjölkavgiftens belopp. Samtidigt har utbytet av produktmjölken varit avsevärt bättre, än vad som kan utläsas av priserna å de försålda produkterna. I synnerhet gäller detta beträffande norrlandslänen, där prisutjämningsbidragen varit ganska höga. Därigenom motväges också det förhållandet, att återhämtningen i priserna å mejeriprodukter kanske icke varit lika stark i Norrland som genomsnittligt i riket. Prisutjämningsbidragen hava i Norrland gestaltat sig på följande sätt.

Prisutjämningsbidrag i öre för kilogram produktmjölk.

Månad	Mellersta Norrland				Norrbotten			
	1933	1934	1935	1936	1933	1934	1935	1936
Januari	—	2·57	3·90	5·77	—	2·67	4·54	6·33
Februari	—	2·89	4·03	6·93	—	2·87	4·84	7·76
Mars	—	2·84	4·10	5·60	—	3·05	5·36	6·52
April	—	2·59	4·22	5·63	—	2·79	4·70	6·19
Maj	—	2·87	3·92	5·14	—	3·00	5·05	5·85
Juni	—	3·18	5·57	5·17	—	3·28	6·78	6·91
Juli	3·10	5·36	6·67	5·71	2·84	4·73	7·00	8·53
Augusti	4·48	7·29	7·94	6·02	4·38	8·45	10·57	10·05
September	4·08	5·33	7·29	5·39	4·22	5·97	10·30	9·85
Oktober	4·64	5·39	7·70	5·74	7·70	9·65	14·58	12·65
November	3·54	5·52	6·97	4·92	3·87	7·29	8·57	9·16
December	3·50	5·13	6·78	4·17	3·42	6·08	7·71	7·82
I medeltal	3·90	3·88	5·56	5·48	3·97	4·15	6·83	7·87

I detta sammanhang bör påpekas, att prisutjämningsbidragen sensommaren 1936 varit lägre än motsvarande tid föregående år, detta trots att Norrbottens län fått ett extra tillägg för all mjölk med 1 öre för kilogram. Or-

saken härtill är närmast den ökade mjölkproduktionen under senaste år, vilken haft till följd att tillgängliga prisutjämningsmedel måst fördelas på väsentligt ökade myckenheter produktmjölk.

Vad till slut angår de priser, som av mejerierna kunnat utbetalas till producenterna, hänvisas till nedanstående uppställning.

Värdet i öre för kilogram å vid samtliga mejerier invägd oskummad mjölk.

Län	1925—1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935[1]
Gävleborgs län	15·5	13·2	12.1	10·9	10·6	11·5	12·1
Västernorrlands län	17·7	15·4	14·0	12·0	11·0	12·4	13·3
Jämtlands län	15·5	12·5	12·4	10·4	9·4	11·8	12·4
Västerbottens län.....	15·6	13·7	12·8	10·8	10·8	12·3	13·7
Norrbottens län	16·1	15·2	14·4	13·7	11·5	11·9	13·9
Hela riket	13·2	10·5	9·6	8·8	8·8	9·9	·

[1] Preliminära uppgifter.

Av uppgifterna här ovan framgår, att värdet å den vid mejerierna i hela riket invägda mjölken redan år 1932 nådde sitt bottenläge, under det att detta i norrlandslänen inträffade först år 1933. I Norrland började sålunda återhämtningen i priserna till mejerileverantörerna något senare än i riket i övrigt. Ännu år 1934 hade dessutom ifrågavarande priser i Norrland icke närmat sig 1930 års priser i samma grad som i hela riket. Detta tyder på att ända fram till år 1935 de genom mjölkregleringen vidtagna prisstödjande åtgärderna icke verkat lika starkt prisförhöjande i Norrland som i riket i dess helhet. Någon fullständig upplysning om huru priserna å den invägda mjölken gestaltat sig under år 1936 har ännu icke stått att erhålla. Att döma av vissa uppgifter, som av nämnden införskaffats, torde dock under senare delen av detta år någon förbättring av berörda priser hava inträtt i Norrland. Denna förbättring skulle givetvis blivit än mer utpräglad, om icke under år 1936 de vid mejerierna invägda mjölkmängderna ökats så väsentligt. Sannolikt torde likväl mjölkproduktionens lönsamhet i Norrland under år 1936 varit bättre än under de närmast föregående åren och i vissa fall även bättre än år 1930.

Även om sålunda mjölkpriserna till producenterna väsentligt förbättrats, kvarstå likväl en del förhållanden beträffande dessa priser i Norrland, som förtjäna en viss uppmärksamhet. Med hänsyn till de rätt betydande avgiftsmedel, som genom prisutjämningsförfarandet tillförts Norrland, hade man nämligen närmast väntat sig, att mjölkpriserna till leverantörerna därstädes skulle varit ännu bättre, än vad ovan visats. Detta förhållande torde närmast hava sin förklaring i omständigheter, som ligga utanför mjölkregleringen. Vad t. ex. Norrbottens län beträffar torde en av anledningarna härtill vara den, att flera av mejerierna äro så små, att mejerikostnaderna bliva onaturligt stora.

Närmast efter mjölken i betydelse som saluprodukt komma i norrlands-

länen kött och fläsk. Av dessa varor äro emellertid saluöverskotten icke stora. Först på senaste tiden har någon organisation av avsättningen av dessa produkter motsvarande den, som finnes i Syd- och Mellansverige, börjat komma till stånd i Norrland. Vidare äro de därstädes befintliga slakterierna av betydenhet mycket få. Kontrollslakterier saknas fullständigt.

Inom jordbruksnämnden hava verkställts sammanställningar av vissa redan förut tillgängliga eller av nämnden införskaffade uppgifter rörande de till producenterna i Norrland betalade priserna å de viktigare saluprodukterna.

Vad först angår priserna å nötkött ge dessa uppgifter vid handen, att sedan år 1934 en förbättring inträtt. På sina håll, särskilt i Gävleborgs och Västernorrlands län, närma sig priserna år 1935 dem, som betalades åren 1930 och 1931. I stort synas dock priserna i Norrland, från att tidigare som regel hava legat högre än riksmedeltalet för prima nötkött, under år 1935 hava kommit att ligga något därunder. Särskilt påfallande är detta i övre Norrland under senare delen av år 1935, då prisbildningen rönte starkt inflytande av köttimporten från utlandet. Beträffande fläskpriserna gäller i stort sett detsamma som beträffande priserna å nötkött. Dock hava fläskpriserna i Norrland i förhållande till riksmedelpriserna varit något bättre hävdade. Vidare iakttages, att prisfallet å kött och fläsk i Norrland aldrig blev så kraftigt som i övriga delar av landet; detta till skillnad från mjölkpriserna, vilka, såsom tidigare visats, såväl absolut som relativt sjönko starkast i Norrland.

Försäljningen av ägg i Norrland sker i stor utsträckning från producenterna direkt till vederbörande handlare eller konsumtionsförening. Emellertid arbeta inom detta område ett mindre antal äggförsäljningsföreningar, vilka till viss grad kunnat medverka till en mer rationell avsättning av hönsgårdsprodukterna. Äggpriserna hava särskilt i Norrbotten fallit betydligt kraftigare än i riket i allmänhet, även om de som regel alltjämt äro högre än riksmedeltalen. I Haparanda hava emellertid för de senaste åren uppgivits lägre priser än riksmedeltalen. Åtskilliga äggförsäljningsföreningar hava framhållit, att det försämrade prisläget förtagit lusten hos jordbrukare för hönsskötsel.

Av större betydelse som saluvara är potatisen. I Jämtland betalas potatisen avgjort sämre än i det övriga Norrland. Priserna i Jämtland ligga för övrigt lägre än riksmedeltalen. Under senare år hava lantmannaföreningarna tagit en allt mer aktiv del i avsättningen av potatis, men alltjämt torde de omhändertaga en mycket liten del av saluöverskotten.

Även vid avsättningen av hö medverka lantmannaföreningarna numera i viss utsträckning. Som regel följa höpriserna samma växlingar i Norrland som i landet i övrigt. Helt naturligt inverkar emellertid även tillgången på hö speciellt i Norrland. Sålunda föranledde den rikliga höskörden i Jämtland under år 1935 ett prisläge därstädes, som till och med understeg riksmedeltalet. Särskilt i Norrbottens län påverkas priserna å hö också av höimporten från Finland, som vissa år varit av rätt stor omfattning.

Vad slutligen angår havrepriserna spela desamma ur förevarande synpunkt en rätt obetydlig roll. Den myckenhet havre som saluföres är nämli-

gen ringa. Prisuppgifterna äro därför också rätt otillförlitliga. De tyda dock därpå, att priserna i förhållande till riksmedeltalen äro jämförelsevis låga.

Tillförseln till Norrland av jordbruksprodukter. I den mån hö tillföres Norrland från södra eller mellersta Sverige, ske transporterna nästan uteslutande med järnväg. Järnvägsstatistiken kan därför ge en god kännedom om ifrågavarande tillförsel. Det visar sig, att tillförseln av hö och halm till stationer å järnvägslinjer norr om Krylbo och Mora från stationer söder därom år 1929 endast uppgick till 3 317 ton. Samtidigt försändes emellertid från stationer å nämnda bandelar till stationer söder därom ej mindre än 2 097 ton hö och halm. Nettoutbytet innebar sålunda en import till Norrland av allenast något över 1 000 ton hö. År 1934 försändes däremot till Norrland ej mindre än 18 164 ton hö och halm söderifrån, under det att exporten från Norrland var nästan ingen. Vidare må framhållas, att importen av hö till Norrland från Finland utgjorde cirka 1 800 ton år 1929 men ej mindre än nära 16 800 ton år 1934. Under det att tillförseln till Norrland av hö sålunda var ytterligt ringa år 1929, uppgick den år 1934 totalt till minst omkring 35 000 ton. Rörande importen av hö från Finland, vilken i allt väsentligt ägt rum till Norrland, må lämnas följande uppgifter.

1929	1 819 ton	1932	2 154 ton
1930	4 590 »	1933	7 216 »
1931	5 809 »	1934	16 752 » .

Efter år 1934 har höimporten gått starkt tillbaka. År 1935 uppgick den sålunda till 7 800 och år 1936 till 1 800 ton.

Norrlands tillgodoseende med havre gestaltar sig i huvudsak sålunda. Genomsnittligt uppgår hela Norrlands havreproduktion för år till mellan 50 000 och 60 000 ton, varav dock den ojämförligt största delen frambringas i Gävleborgs län. I Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län är produktionen däremot, som tidigare visats, mycket ringa. I en vid särskilda utskottets vid 1930 års riksdag utlåtande nr 2 fogad promemoria hade beräknats, att under åren 1924—1928 till Norrland införts följande myckenheter havre, nämligen

1924	37 990 ton	1927	29 033 ton
1925	31 498 »	1928	34 024 » .
1926	35 050 »		

Samtidigt hade skördarna i Norrland av havre växlat mellan 41 000 och 51 000 ton. Därigenom att sedan några år tillbaka fraktbidrag utgå för till Norrland transporterad foderhavre, har jordbruksnämnden fullständiga uppgifter över denna tillförsel. Av dessa framgår, att under konsumtionsåret 1934—1935 fraktbidrag utbetalades för 27 600 ton havre samt att motsvarande kvantitet under konsumtionsåret 1935—1936 uppgick till i runt tal 25 000 ton. Härvid bör emellertid påpekas, att mindre kvantiteter av denna havre

försänts till fraktbidragsberättigade områden i de nordligare delarna av Värmland och Dalarna. I runda tal producerar Norrland sålunda två tredjedelar av havrebehovet, under det att en tredjedel importeras.

Enligt tidigare lämnade uppgifter skulle konsumtionen i Norrland av kött och fläsk uppgå till omkring 31 000 ton årligen, under det att produktionen stannar vid omkring 21 000 ton. Ungefär en tredjedel av konsumtionsbehovet behöver sålunda tillföras Norrland från annat håll. Till utrönande av huru denna tillförsel sker hava uppgifter införskaffats från olika företag rörande försäljningarna till Norrland av kött och fläsk under år 1935. Enligt vad därigenom kunnat utrönas, skulle från södra och mellersta Sverige till Norrland hava försålts i runt tal 6 000 ton kött och fläsk. Denna kvantitet är möjligen något för liten, enär vissa mindre försäljningar sannolikt icke blivit redovisade. Av järnvägsstyrelsens statistik för år 1934 framgår, att Norrland vagnslastvis tillfördes i runt tal 5 000 ton kött och fläsk söderifrån. Styckegodstrafiken av dessa varor synes därför icke hava haft särskilt stor omfattning. Tillförseln av kött och fläsk har enligt järnvägsstatistiken huvudsakligen ägt rum till Sundsvalls- och Härnösandsdistrikten, till Umeå och Luleå samt Boden och malmfälten. Smärre kvantiteter hava gått till Jämtlands län, Söderhamn och Piteå samt vissa mindre platser. Förutom genom denna import av kött och fläsk från södra och mellersta Sverige tillgodoses behovet i Norrland genom import utifrån. Rörande storleken av densamma må anföras, att åren 1935 och 1936 från Finland importerades

1935	1935	1936	1936
996 ton nötkött,	30 ton fårkött och	941 ton nötkött,	14 ton fårkött och
767 » fläsk,	45 » hästkött,	444 » fläsk,	66 » hästkött

eller tillhopa 1 838 ton kött och fläsk år 1935 samt 1 465 ton år 1936. Dessutom uppgick importen till hela landet år 1935 av annat fläsk än färskt till 1 698 ton, varav huvuddelen torde hava utgjort till Norrland direkt importerat eller försålt amerikanskt fläsk. Totalt infördes sålunda år 1935 till Norrland omkring 3 500 ton kött och fläsk av utländskt ursprung. Av nu lämnade uppgifter kan konsumtionen i Norrland av kött och fläsk beräknas sålunda:

Egen produktion	21 000 ton
Import (minst)	3 000 »
Tillförsel söderifrån	6 000 »
Summa	**30 000** ton.

Dessa uppgifter överensstämma väl med den på annat sätt beräknade konsumtionen.

Rörande tillförseln till Norrland av mejeriprodukter och ägg är det betydligt svårare att göra några ens approximativa beräkningar, enär tillgängliga statistiska uppgifter icke ge någon säker upplysning härom. Enligt under hand inhämtade uppgifter tillfördes emellertid Norrland utom Gävleborgs län år 1929 av smör, margarin, ost och ägg något över 7 000 ton. Då den väsentliga delen härav utgjort margarin och då dessutom tillförseln till Norrland

av ägg måste vara rätt betydande, är det uppenbart, att importen av smör och ost är jämförelsevis ringa. Samma intryck får man av de uppgifter, som svenska mejeriernas riksförening kunnat meddela rörande dess förmedling av smör till och från de olika norrländska mejeriförbunden. Tidvis har man nämligen i Norrland till och med haft överskott på smör.

Detaljhandelspriserna för viktigare jordbruksprodukter i Norrland. I tabell 18 i tabellbilagan lämnas vidare en sammanställning över minuthandelspriserna för några av de viktigaste livsmedlen. Härtill må anföras följande.

Norrlands karaktär av underskottsområde beträffande vissa livsmedel medför givetvis, att de priser, som konsumenterna få betala härför, ofta äro högre än priserna i Syd- och Mellansverige. Härtill bidraga ock på sina håll de mindre väl utvecklade kommunikationerna, som till viss grad försvåra distributionen. Å andra sidan medverka avsättningssvårigheterna ävensom kvalitetsförhållandena många gånger till att framskapa en lokal prisbildning, varigenom producenterna hindras att för sina produkter utfå de priser, som de under andra omständigheter skulle kunna ernå.

Priset å konsumtionsmjölk är som regel högre än riksmedeltalet. Å olika orter hava emellertid priserna å denna vara under åren 1925—1936 visat växlande utveckling. I samband med smörprisets fall och den därigenom inträffade allmänna prissänkningen å mejerimjölk föllo även konsumtionsmjölkpriserna för att ånyo under åren 1934 och 1935 på vissa orter nå upp till den tidigare nivån. I andra fall befinna de sig alltjämt vid en något lägre nivå. I Umeå och Vilhelmina voro sålunda priserna år 1936 2 respektive 3 öre samt i Kiruna och Gällivare 2 respektive 1 öre lägre än åren 1925—1929, under det att i Östersund mjölkpriset år 1936 var 1 öre högre än under åren 1925—1929.

Beträffande mejerismör voro priserna i Norrland högre än i övriga Sverige. Ännu bättre än priset å mejerismör har priset å lantsmör kunnat hävdas. Å flera orter var priset å hemmaproducerat smör år 1935 högre än år 1934.

Ostpriserna kunna variera rätt mycket på grund av kvalitetsskillnader, men även om hänsyn tages härtill förtjänar det påpekas, att sagda priser äro jämförelsevis låga i Norrland, och att desamma särskilt under senare år å vissa orter varit lägre än i riket i dess helhet.

Detaljhandelspriserna å ägg äro i Norrland högre än annorstädes i riket. Detsamma gäller potatispriserna och naturligt nog även priserna å vetemjöl och rågmjöl, varav Norrland icke äger någon egen produktion av betydelse.

För färskt nötkött hava detaljhandelspriserna under samtliga undersökta år i inlandet legat betydligt under genomsnittspriset i riket. Beträffande dessa priser gäller emellertid, att desamma i hög grad måste ses i samband med kvaliteten hos det i Norrland saluförda köttet av egen produktion. Obestridligt torde dock köttimporten särskilt under år 1935 hava bidragit till

denna prisbildning, något som särskilt gäller för Norrbottens län. Än tydligare framträda verkningarna av införseln beträffande priserna å färskt fläsk. Härå voro genomsnittspriserna åren 1935 och 1936 i detaljhandeln följande.

	1935	1936
Gällivare och Malmberget	152 öre/kilogram	181 öre/kilogram
Vilhelmina	158 » »	194 » »
Kiruna	174 » »	191 » »
Luleå	175 » »	194 » »
Östersund	175 » »	188 » »
Umeå	182 » »	197 » »
Sundsvall	186 » »	196 » »
Hela riket	177 » »	196 » »

Som ytterligare exempel på dessa förhållanden må framhållas, att under december månad år 1935 prisbildningen å färskt nötkött och fläsk gestaltat sig sålunda.

Priser i öre för kilogram.

	Nötkött färskt	Fläsk färskt
Gällivare och Malmberget	163	160
Vilhelmina	163	175
Kiruna	195	170
Luleå	190	160
Östersund	191	183
Umeå	194	196
Sundsvall	197	199
Hela riket	191	196

I hela malmdistriktet och Luleå stad voro fläskpriserna sålunda väsentligt lägre än annorstädes i riket. Till viss grad gällde detta jämväl priserna å nötkött. Senare hava vissa förändringar skett i prisbildningen å nötkött och fläsk, men alltjämt synas priserna å några platser vara särskilt låga.

Kap. 5. Jordbrukets lönsamhet i Norrland.

I syfte att belysa det norrländska jordbrukets lönsamhet under senare år i jämförelse med jordbruket i andra delar av landet hava i tabell 19 i tabellbilagan sammanställts vissa uppgifter, vilka hämtats från publikationen »Bokföringsresultat för svenska jordbruk». Därvid har Norrland uppdelats i två områden, nämligen södra och mellersta Norrland samt övre Norrland. Till det senare området hava hänförts Västerbottens och Norrbottens län. Det bör påpekas, att uppgifterna på grund av materialets litenhet innehålla betydande felkällor.

Antalet jordbruk, som för de olika åren ingå i undersökningen, framgår av omstående tablå.

Landsdel	1930—31	1931—32	1932—33	1933—34	1934—35
Södra Sverige	51	67	84	99	116
Mellersta Sverige	225	304	284	320	285
Södra och mellersta Norrland	55	64	59	48	35
Övre Norrland	106	105	95	80	73
Hela riket	437	540	522	547	509

För att göra jämförelsen mellan olika landsdelar fullständig borde materialet även hava uppdelats i olika storleksklasser av jordbruk. I Norrland äro de små brukningsdelarna betydligt fler än i övriga landsdelar och därav följer, att räntabilitetsutvecklingen redan på denna grund sannolikt varit en annan än i södra och mellersta Sverige. I viss mån måste alltså de eventuella olikheter, som framträda mellan Norrland och riket i övrigt, återspegla skillnaden i räntabilitetsutvecklingen vid små och stora jordbruk.

Att i fråga om räntabiliteten jordbruket i Norrland skiljer sig från det syd- och mellansvenska jordbruket framgår redan av de i förenämnda tabell 19 intagna uppgifterna över nettoavkastningen per hektar (skillnaden mellan bruttoavkastningen och driftkostnaderna) och förräntningsprocenten (nyssnämnda skillnad i procent av lantbrukskapitalet) för jordbruk i olika landsdelar. Från densamma återgivas följande uppgifter över förräntningsprocenterna.

Förräntningsprocenter för jordbruk i olika landsdelar.

Landsdel	Bokföringsår				
	1930—31	1931—32	1932—33	1933—34	1934—35[1]
Södra Sverige	2·2	1·2	3·8	5·0	6·2
Mellersta Sverige	0·2	—1·2	1·3	1·9	5·3
Södra och mellersta Norrland	2·4	1·1	0·0	—0·6	2·4
Övre Norrland	1·0	0·3	—0·9	—0·9	0·9
Hela riket	1·1	—0·2	2·3	3·2	5·6

[1] Preliminära tal.

För bokföringsåret 1931—32 inträffade en kraftig försämring för samtliga jordbruk i jämförelse med året dessförinnan. Så långt råder även fullkomlig överensstämmelse mellan de olika landsdelarna. För södra och mellersta Norrland är nettoavkastningen år 1931—32 18 kronor per hektar och förräntningsprocenten 1·1 mot 40 kronor respektive 2·4 närmast föregående år. För övre Norrland äro motsvarande tal år 1930—31 15 kronor och 1·0 procent och för år 1931—32 4 kronor respektive 0·3 procent. Under det sistnämnda året nås också bottenläget för jordbruk i södra och mellersta Sverige. Under år 1932—33 inträder därstädes en förbättring, som fortsätter de två följande åren och för perioden som helhet kulminerar år 1934—35. Redan för år 1932—33 är lönsamheten större än för år 1930—31. I Norrland har utvecklingen emellertid varit en annan. Under såväl år 1932—33 som det

därpå följande året försämras räntabiliteten ytterligare. Bottenläget nås först under år 1933—34 med en förräntningsprocent för jordbruken i södra och mellersta Norrland om —0·6 och för jordbruken i övre Norrland om —0·9. Härefter inträder också för Norrlands vidkommande en förbättring, men ännu för bokföringsåret 1934—35 har förräntningsprocenten för övre Norrland ej ens uppnått år 1930—31 års mycket låga nivå utan uppgick till endast 0·9 procent.

Bestämmande för nettoavkastningens storlek och förräntningsprocentens höjd eller med andra ord för räntabiliteten äro följande tre faktorer: bruttoavkastningen, driftkostnaderna och lantbrukskapitalet. Vad först bruttoavkastningen beträffar har denna utvecklats på likartat sätt som nettoavkastningen och förräntningsprocenten. För jordbruk i södra och mellersta Sverige är den lägst år 1931—32, men för Norrland når den sitt minimum först år 1933—34. Att den i södra och mellersta Sverige år 1932—33 inträdda höjningen i bruttoavkastningen helt och därefter delvis sammanhänger med de förbättrade avkastnings- och avsättningsförhållandena för växtprodukter framgår också av tabellen. De gynnsamma skördeförhållandena och den statliga regleringen av spannmålsproduktionen kunna framhållas i detta sammanhang såsom i hög grad bidragande omständigheter till förbättringen i bruttoavkastningen. På grund av växtodlingens ringa betydelse i Norrland för saluproduktionen ligger däri förklaringen till den nyssberörda utvecklingen för det norrländska jordbruket. Av relativt större betydelse för produktionsresultatet är här i stället avkastningen av den animaliska produktionen. Att de norrländska jordbruken även härvidlag skilja sig från de syd- och mellansvenska framgår vid en mer ingående granskning av de uppgifter, som legat till grund för de i tabell 19 i tabellbilagan återgivna talen. En kraftig stegring i mjölkproduktionens värde inträder år 1933—34 för de mellansvenska och i all synnerhet de sydsvenska jordbruken, men för de norrländska jordbruken inträffar denna förbättring först under det därpå följande bokföringsåret.

Driftkostnaderna reducerades för samtliga jordbruk med undantag för jordbruken i övre Norrland till och med bokföringsåret 1932—33. Härefter har ånyo en stegring ägt rum. För år 1934—35 ligga produktionskostnaderna i Norrland åter ungefär i nivå med begynnelseårets; i riket i övrigt äro de dock alltjämt lägre än under år 1930—31. Arbetskostnaderna, som ju utgöra den största posten i driftkostnaderna, föllo i genomsnitt för samtliga jordbruk mellan år 1930—31 och år 1932—33 från 168 kronor till 155 kronor per hektar. Men för jordbruken i övre Norrland stegrades arbetskostnaderna under samma tid från 173 till 184 kronor per hektar. Detta är förklaringen till att driftkostnaderna utvecklats på annat sätt i övre Norrland än i övriga delar av landet. Driftkostnadernas temporära variationer äro för övrigt betydligt mindre än växlingarna i bruttoavkastningens värde.

Vad slutligen lantbrukskapitalet beträffar, äro förändringarna under perioden ej heller särskilt betydande. För de norrländska jordbruken är lantbrukskapitalet för år 1934—35 i medeltal nära nog lika stort som år 1930—

31. I jämförelse med övriga faktorer, bruttoavkastning och driftkostnader, hava växlingarna i lantbrukskapitalets storlek att döma av föreliggande uppgifter varit av underordnad betydelse för räntabilitetsutvecklingen.

Till ytterligare belysande av förhållandena inom jordbruksproduktionen i Norrland och i riket i övrigt må till slut meddelas följande från förenämnda publikation hämtade uppgifter rörande den räntabla arbetslönen, d. v. s. den arbetslön som lantbrukaren skulle kunnat betala för allt i jordbruket nedlagt arbete, sedan normalt förräntningsanspråk å lantbrukskapitalet tillgodosetts.

Räntabel arbetslön	Södra Sverige	Mellersta Sverige	Södra och mellersta Norrland	Övre Norrland
Kronor per ha:				
1932—1933	141	92	92	90
1933—1934	168	101	88	86
1934—1935	199	154	145	121
Öre per fullgod manstimme:				
1932—1933	36·7	28·8	22·7	21·5
1933—1934	44·3	31·3	22·0	21·6
1934—1935	54·0	46·0	34·0	29·4

Även dessa uppgifter bekräfta, att jordbruket i Norrland och framför allt i övre Norrland under senare år arbetat under betydligt ogynnsammare förutsättningar än i Syd- och Mellansverige.

Avdelning B.

Förslag till åtgärder till förbättrande av den norrländska jordbrukarbefolkningens ekonomiska ställning.

Kap. 6. Allmänna synpunkter.

Den norrländska jordbrukarbefolkningens nuvarande utkomstmöjligheter. Av den förebragta utredningen framgår, att av befolkningen i de fem nordligaste länen nära 50 procent hava sin huvudsakliga utkomst från jordbruket. Av återstoden erhåller drygt hälften sin försörjning av industrien. Denna består till övervägande del av på skogsfångst och malmbrytning grundade företag, vilka avsätta större delen av sin produktion utomlands. I vissa delar av inre Norrland samt i norra delen av Norrlands kustland uppgår jordbrukarbefolkningen till icke mindre än 60 à 70 procent av hela invånarantalet. Nedre Norrlands kustland är däremot väsentligt mer industrialiserat, och där uppgår jordbrukarbefolkningen till ungefär samma andel av totala invånarantalet som i hela landet, d. v. s. cirka 35 procent. Ehuru sålunda jordbruket för en mycket stor del av den norrländska befolkningen utgör den viktigaste inkomstkällan, är det likväl endast ett jämförelsevis ringa antal personer, som i Norrland erhåller sin bärgning uteslutande från sagda näringsgren. Som regel drives jordbruket därstädes i förening med skogsbruk i en eller annan form. Även åtskilliga andra näringsgrenar bidraga till den norrländska jordbrukarbefolkningens försörjning. Vid bedömande av sagda befolkningsgrupps ekonomiska ställning bör därför hänsyn tagas ej endast till läget inom jordbruket utan även till de utkomstmöjligheter, som finnas utanför denna näringsgren.

Till den del jordbruksproduktionen sker för avsalu beror dess lönsamhet av, bland annat, produktionskostnaderna samt de priser, som erhållas vid produkternas avyttring. På grund av att Norrland sedan gammalt varit ett underskottsområde för flertalet saluprodukter på jordbrukets område, hava partipriserna därstädes i allmänhet legat högre än motsvarande priser i genomsnitt i övriga Sverige. Denna prisskillnad har emellertid under årens lopp nedgått som följd av, bland annat, framstegen inom kommunikationsväsendet. De norrländska jordbrukarna erhålla därför numera ofta nettopriser, vilka äro endast obetydligt högre än de, som jordbrukarna i södra och mellersta Sverige utfå. Den kvarstående olikheten torde i regel icke motsvara skillnaden i produktionskostnader.

Kontantlönen för i jordbruket anställda manliga tjänare liksom även för manliga daglönare ligger i allmänhet något högre i norra Sverige än för landet i genomsnitt. Endast en ringa del av den i det norrländska jordbruket sysselsatta arbetskraften utgöres emellertid av lejda manliga arbetare. Jordbruket i Norrland skötes i mycket större utsträckning än söderut med endast den egna familjens hjälp. I den mån lejd arbetskraft förekommer, består den till övervägande del av kvinnliga tjänare i husbondens kost. För dessa äro lönerna avsevärt lägre i norra Sverige än i södra och mellersta delarna av landet. Ersättningen till familjemedlemmarna, i den mån sådan utgår, är vidare i Norrland liksom annorstädes i allmänhet lägre än den som utgår till den lejda arbetskraften. Följaktligen är den genomsnittliga lönenivån för de i det norrländska jordbruket sysselsatta lägre än på de flesta andra håll.

Arbetet i skogen har tidigare i Norrland i allt väsentligt ombesörjts av de självägande jordbrukarna och arrendatorerna samt dessas söner och drängar. Förhållandena hava emellertid så småningom lett till uppkomsten av en särskild skogsarbetarkategori, vilken till huvudsaklig del baserar sin försörjning på skogsbruket och vissa i samband därmed stående näringsgrenar, såsom flottning m. m. Antalet dylika skogsarbetare, som huvudsakligen rekryteras från den norrländska landsbygdens befolkning, synes stadigt ökas i samband med att skogsarbetet fördelas jämnare under året. Samtidigt har emellertid skogsarbetet, särskilt i vad avser virkets transport, rationaliserats och behovet av arbetskraft därigenom nedbragts. Utvecklingen inom skogsbruket, sådan den hittills gestaltat sig, synes således, av allt att döma, icke komma att underlätta lösningen av den norrländska jordbrukarbefolkningens försörjningsproblem. Fastmera kan denna utveckling befaras komma att ytterligare komplicera detsamma genom att möjligheterna för denna befolkning att erhålla fyllnadsarbete i fortsättningen ännu mera inskränkas.

Inom de norrländska exportindustrierna hava de moderna koncentrationssträvandena kunnat uppvisa mycket märkbara framsteg. Arbetet på att förbilliga företagens drift har som följd därav kunnat med kraft fullföljas. Detta har visserligen medfört, att konkurrensförmågan på exportmarknaderna stärkts, men samtidigt har antalet sysselsatta inom ifrågavarande industrier i förhållande till produktionsvolymen nedgått. I fråga om skogsindustrierna begränsas produktionens omfattning av tillgången på inhemsk råvara. Arbetstillfällena inom den norrländska industrien hava av dessa skäl icke utvecklats på samma sätt som inom industrien i övriga Sverige. Medan sålunda antalet inom industrien sysselsatta personer för hela landet från år 1913 till år 1934 stigit med över 20 procent, utgjorde motsvarande tal för Norrland endast något över 5 procent. Ökningen för Norrlands del beror huvudsakligen på den stegrade tillverkningen av pappersmassa. Inom sågverksindustrien har däremot antalet arbetare gått tillbaka. Av redogörelserna från arbetsförmedlingarna framgår sålunda, att trots den högkonjunktur, som för närvarande är rådande, arbetslösheten inom sagda industri, särskilt i Västernorrlands län, är stor. Även i Norrbottens län synes en omfattande

arbetslöshet förefinnas, vilken dock icke kan hänföras till förhållandena inom sågverksindustrien.

Den del av den norrländska industrien, som är inriktad på att tillgodose behovet inom landet, är, såsom redan antytts, av en jämförelsevis mycket begränsad omfattning. Visserligen hava förutsättningarna i Sverige för den mindre industrien under de senaste åren varit goda på grund av, bland annat, stegrad byggnadsverksamhet samt uppkomsten av ett flertal nya för småföretag lämpade branscher (t. ex. service-industri). Norrland har dock icke fått del av denna utveckling i samma grad som övriga Sverige. En bidragande orsak härtill synes vara, att nämnda industri i Norrland i jämförelse med motsvarande industri i södra och mellersta Sverige i allmänhet arbetar under i flera hänseenden ogynnsamma omständigheter, såsom långa transporter för råvaror och andra förnödenheter med mera.

Om hänsyn tages till utvecklingen under en längre tidrymd — från rådande högkonjunktur inom skogsbruk och industri bortses i detta sammanhang — synas således befolkningens utkomstmöjligheter ej endast i jordbruket utan även inom näringslivet i övrigt vara sämre i Norrland än i övriga Sverige. I synnerhet framträder detta i övre Norrland. Förhållandena därstädes kompliceras ytterligare av den jämförelsevis betydande folkökning, som där försiggår. In- och utflyttningen är vidare för de norrländska länens vidkommande ringa. Detta kommer till synes mest markerat i Norrbottens och Västerbottens län, varest icke mindre än 88·5 procent respektive 91·1 procent av befolkningen år 1930 voro födda inom länet. I genomsnitt för samtliga län i riket var motsvarande tal 77·6 procent. Att någon väsentlig förbättring av försörjningsmöjligheterna för den norrländska befolkningen skall kunna åvägabringas genom minskad inflyttning är följaktligen uteslutet. Då gjorda erfarenheter utvisa, att en mera betydande utflyttning icke åstadkommes utan ett mycket starkt tryck, kan man ej heller antaga, att en ökad utflyttning från Norrland skulle kunna i någon större omfattning bidraga till försörjningsproblemets lösning.

De mindre tillfredsställande utkomstmöjligheter, som sålunda föreligga i Norrland, framträda även däri, att levnadsstandarden för befolkningen därstädes är låg. Förut anförda uppgifter om konsumtionen av vissa livsmedel torde få anses belysande i förevarande hänseende. Svårigheterna att ernå en tillfredsställande försörjning göra sig särskilt gällande för den uppväxande ungdomen. Antalet personer i yngre åldrar är jämförelsevis betydande i synnerhet i övre Norrland. Att den s. k. ungdomsarbetslösheten under de gångna åren varit svårartad i norrlandslänen och då framför allt i Norrbottens och Västerbottens län framgår även av den utredning angående åtgärder för bekämpande av ungdomsarbetslösheten, som den 29 mars 1934 avgavs av särskilt tillkallade sakkunniga. Beträffande vådorna av ungdomsarbetslösheten torde böra erinras om vad ovannämnda sakkunniga i detta hänseende framhållit. De sakkunniga hava bland annat anfört följande.

»Arbetslöshetens psykologiska och moraliska skadeverkningar äro störst just inom de yngre åldersgrupperna. Unga människor, som månad efter månad, ja år efter år, få gå sysslolösa, som aldrig få känna den muskel- och viljeanspänning, som ett ordnat arbete är mäktigt att skänka, bli helt enkelt förslappade och i många fall förstörda för all framtid. Även om det ekonomiska läget ljusnar och erbjuder rikliga och fördelaktiga arbetstillfällen, kunna sådana ungdomar icke så lätt inordna sig i regelbundet arbete. De komma att representera en mindervärdig arbetskraft, som för årtionden framöver minskar nationens möjligheter att med framgång kunna hävda sig i nationernas inbördes tävlan. — Vid bedömande av ungdomsarbetslöshetens sociala vådor måste avseende fästas icke bara vid de grupper av ungdomar, som äro i direkt behov av samhällets hjälp för att kunna finna sitt uppehälle; uppmärksamheten måste riktas även på de många, som åtnjuta hjälp från föräldrar eller övriga anhöriga. Även om dessa ungdomar måhända i åtskilliga fall icke lida direkt materiell nöd, bli de psykiska och moraliska påfrestningarna för dem stora. Även dessa människor falla förr eller senare offer för ett stegrat missmod och förtvivlan.»

I det föregående berörda förhållanden äro givetvis anmärkningsvärda med hänsyn till den betydelse för Sveriges ekonomiska välstånd, som Norrlands naturtillgångar och därpå grundade industrier hava. Högst avsevärda belopp tillföras sålunda landet genom ifrågavarande industrier. Det synes därför rimligt, att statsmakterna söka vidtaga sådana åtgärder, att befolkningen i sagda landsdel sättes i tillfälle att uppehålla en skälig levnadsstandard. Självfallet är det därvid av vikt, bland annat, att åtgärderna erhålla en sådan utformning, att verksamheten för den norrländska exportindustrien och därigenom nyttiggörandet av berörda naturtillgångar icke försvåras.

Möjligheterna för staten att medverka till förbättrade utkomstmöjligheter för jordbrukarbefolkningen i Norrland. Av vad förut anförts torde framgå, att frågan om åtgärder till förbättrande av den norrländska jordbrukarbefolkningens ekonomiska ställning blir i hög grad beroende av huru förhållandena i försörjningshänseende i fortsättningen kunna komma att gestalta sig i sagda landsdel inom de utanför jordbruket liggande näringsgrenarna. För ett allsidigt bedömande av de åtgärder, som lämpligen böra vidtagas i angivna syfte, skulle således krävas en ingående undersökning rörande utsikterna för att utkomstmöjligheterna *utanför* jordbruket skola förbättras samt för staten att medverka därvid. En dylik utredning har nämnden självfallet icke kunnat verkställa. Nämnden har emellertid sökt att med hjälp av tillgänglig statistik, varav vissa resultat sammanställts i det föregående, samt på grundval av olika utredningar bilda sig en uppfattning i frågan. Denna måste helt naturligt bliva i viss mån osäker, och de omdömen, som med utgångspunkt därifrån uttalas, hava följaktligen en begränsad giltighet.

Vad först angår de norrländska exportindustrierna — och då närmast skogsindustrierna, som sysselsätta det ojämförligt största antalet arbetare — torde utsikterna vara ganska små för att utkomstmöjligheterna för befolkningen å den norrländska landsbygden skola kunna förbättras genom ökad sysselsättning inom dessa industrier. Av 1933 års skogsindustrisakkunniga

på sin tid avgivet betänkande angående råvaruförsörjning, produktion och arbetarantal m. m. vid skogsindustrierna synes giva vid handen, att några mera betydande resultat i det hänseende, varom här är fråga, icke för närvarande torde kunna vinnas, eftersom därför kräves en väsentlig utvidgning av skogsproduktionen. Härtill kommer vidare, att ifrågavarande industrier av flera skäl — icke minst med hänsyn till att de måste äga betydande rörelsefrihet för att kunna hävda sig gentemot den hårda konkurrensen å utlandsmarknaderna — få anses vara mycket känsliga för statliga ingrepp.

Ej heller i fråga om den del av industrien i Norrland, som är inriktad på att tillgodose behovet inom landet, lärer, såvitt nämnden varit i tillfälle bedöma frågan, kunna åtminstone under de närmaste åren förväntas någon sådan expansion, att därigenom sysselsättning i väsentligt ökad utsträckning skulle kunna beredas för befolkningen å den norrländska landsbygden. Endast å marknaden inom Norrland, varest den på grund av sitt läge åtnjuter en viss förmånsställning, blir den norrländska småindustrien som regel konkurrenskraftig. Berörda marknad är emellertid för närvarande rätt så begränsad, beroende på den mångenstädes glesa bebyggelsen samt icke minst landsbefolkningens jämförelsevis ringa köpkraft. En viktig förutsättning för en livaktigare hemmamarknadsindustri liksom för en utveckling av handeln i Norrland torde därför vara förbättrade utkomstmöjligheter för landsbygdens befolkning därstädes.

För uppnående av en bättre inkomststandard för befolkningen å Norrlands landsbygd är det givetvis önskvärt, att anordningar vidtagas till förstärkande av de många små förvärvskällor, som där finnas. Många jordbrukare i Norrland tillföras redan för närvarande icke obetydliga inkomster exempelvis från pälsdjursuppfödning, fiske och bärplockning. Upphjälpande av sådana näringsfång skulle därför vara till stor fördel för landsbefolkningen särskilt i det inre av Norrland. Möjligheterna härför äro till väsentlig del beroende av huruvida avsättningen av ifrågavarande produkter kan ordnas på ett tillfredsställande sätt. På detta område återstår ännu mycket ogjort. Sociala jordutredningen har vidare på sin tid i särskilt utlåtande framlagt förslag om vissa åtgärder för stödjande av hemslöjd och hemindustri. Genomförande av dessa förslag skulle med all sannolikhet komma att få viss betydelse för Norrlands del.

Av väsentligt större vikt skulle emellertid vara, därest sysselsättningen inom skogsbruket kunde ökas. För närvarande synes emellertid, såsom redan framhållits, utvecklingen på detta område tendera till en minskning i behovet av arbetskraft. Någon nämnvärd utvidgning av sysselsättningen inom skogsbruket torde därför icke vara att påräkna inom en närmare framtid, i den mån detsamma icke omlägges mot mera intensiv drift. Huruvida och på vad sätt staten lämpligen bör medverka vid en dylik omläggning torde bliva föremål för närmare övervägande i samband med pågående utredning rörande skogsbrukets ekonomiska läge samt möjligheterna att förbättra deras ställning, som av denna näringsgren hava sin utkomst. Att innan berörda utredning slutförts ingå på hithörande frågor synes därför icke lämpligt.

Därest man avser att med verkan inom en nära framtid vidtaga åtgärder för att förbättra utkomstmöjligheterna för jordbrukarbefolkningen i Norrland, torde man därför, såvitt av nämnden kunnat bedömas, vara hänvisad till att inrikta åtgärderna i första hand på att stödja jordbruket. Eftersträvas därvid att öka arbetstillfällena inom jordbruket, är det uppenbarligen nödvändigt att vidtaga även sådana åtgärder, som taga sikte på en utvidgad jordbruksproduktion. Några större svårigheter för en utveckling i sådan riktning av jordbruket i Norrland synas icke föreligga. Av den föregående utredningen framgår, att stora möjligheter att uppdriva avkastningen per arealenhet förefinnas. Härtill kommer vidare, att stora områden odlingsbar mark, särskilt i övre Norrland, alltjämt ligga obrukade.

Åtgärder från statens sida för stödjande av jordbruket i Norrland. Bland jordbrukarna i Norrland synes i vissa kretsar råda den uppfattningen, att jordbruk såsom huvudsakligt näringsfång saknar förutsättningar därstädes. Att en sådan uppfattning kunnat vinna spridning torde sammanhänga med det förhållandet, att jorden i många fall för den norrländska jordbrukaren utgjort endast en grundval för hans och hans familjs livsmedelsförsörjning, samt att hans förvärvsverksamhet i övrigt varit inriktad på andra näringsgrenar, vilka lämnat mera påtagliga resultat i form av kontanta inkomster. Givet är emellertid, att intresset för jordbruket hos den, som icke bygger på jordbrukets möjlighet att lämna en skälig utkomst, i längden icke kan bliva så stort och att följaktligen ofta ej heller jorden ägnas den skötsel och jordbruket i dess helhet den omsorg, som är behövlig för att ernå bästa möjliga resultat. Det torde därför vara av stor betydelse för det norrländska jordbrukets framtid, därest särskilt den uppväxande ungdomen kunde bringas till bättre insikt om att jämväl i Norrland jorden kan bereda sin innehavare en anständig bärgning. Härutinnan lära jordbrukarnas ungdomsrörelser hava en viktig uppgift att fylla.

Emellertid är det ej tillräckligt att stimulera de norrländska jordbrukarnas intresse för jordens ändamålsenliga skötsel och brukande, utan det erfordras även åtgärder för att underlätta en omläggning av jordbruksdriften i Norrland till större ändamålsenlighet. Det bör måhända redan här framhållas, att meningen dock icke kan vara att nyskapa jordbruk på sådana platser, varest jordbruk får anses sakna naturliga betingelser.

Självfallet har nämnden icke kunnat i hela dess vidd utreda frågan, på vad sätt sådana åtgärder lämpligen böra ske. De synpunkter och förslag, som i det följande framföras, äro sådana, vilka under utredningsarbetets gång kommit att framstå som betydelsefulla. Även andra åtgärder än de, som nämnden kommer att föreslå, kunna alltså sannolikt befinnas ändamålsenliga, när det gäller att bereda jordbruket i Norrland ökat stöd.

De direkta statliga ingripandena för jordbrukets stödjande i Norrland böra enligt nämndens mening i första hand inriktas på att åstadkomma en *varaktig* förbättring av jordbrukets lönsamhet därstädes. För uppnående av detta syfte erfordras, att gynnsammare förutsättningar för jordbruk i

Norrland skapas samt vidare att redan nu förefintliga möjligheter bättre tillvaratagas. I båda fallen torde med de statliga åtgärderna böra åsyftas att förbilliga produktionen genom att produktionskostnaderna nedbringas. Att genom anordningar, som enbart i Norrland skulle påverka priserna å jordbrukets alster i höjande riktning, åstadkomma ett mera bestående stöd åt jordbruket i sagda landsdel synes däremot icke lämpligt. I längden torde det vara ofrånkomligt, att prisbildningen för sådana jordbruksalster, som kunna transporteras längre väg utan att skadas, blir tämligen enhetlig i landets olika delar. Härigenom vinnas vissa garantier för att stödet åt jordbruket i Norrland icke medför en förskjutning av jordbruket till trakter, där betingelserna för en lönande jordbruksproduktion helt eller delvis saknas. Man synes alltså vid stödåtgärdernas utformning böra utgå ifrån, att så länge Norrland utgör ett underskottsområde för dylika varor, till vilka höra spannmål och andra vegetabilier av olika slag, kött och fläsk samt ägg med mera, priset därstädes kommer att sammanfalla med priset i södra eller mellersta Sverige med tillägg av vad som motsvarar frakt- och vissa handelskostnader. Däremot är det icke uteslutet beträffande en sådan vara som konsumtionsmjölk, vilken icke utan att till kvaliteten skadas kan föras någon längre väg, att högre priser skulle kunna upprätthållas i Norrland än i övriga delar av landet. Även i detta hänseende torde dock så småningom en viss utjämning komma till stånd på grund av det inbördes samband, som råder mellan priserna å jordbrukets olika saluprodukter.

Emellertid kan det förväntas beträffande flertalet av de åtgärder, som kunna vidtagas i syfte att åvägabringa ett varaktigt stöd åt jordbruket i Norrland, att verkningarna av desamma först så småningom komma till synes. Med hänsyn till det oförmånliga läge, vari jordbruket i Norrland enligt vad tidigare utvecklats befinner sig — från högkonjunkturen inom skogsbruket innevarande år torde böra bortses i detta sammanhang — förefalla starka skäl tala för att därjämte vidtagas åtgärder, direkt avsedda att åstadkomma en omedelbar förbättring av det norrländska jordbrukets lönsamhet. Därvid bör man utgå ifrån att med åtgärderna avses att *för tillfället* hjälpa näringen framför allt i de trakter, varest jordbrukarna i ekonomiskt hänseende hava det mest bekymmersamt. Detta innebär dock ej, att sådana åtgärder skola vidtagas, att en omkastning sker i de naturliga betingelserna för jordbruksproduktion i Norrland. I stället bör eftersträvas att så litet som möjligt rubba de, sett på längre sikt, naturliga produktionsförhållandena. De mera tillfälliga åtgärder, varom i detta sammanhang är fråga, torde alltså böra begränsas att avse ingripanden i prisreglerande syfte. Som ett ytterligare krav på hithörande särskilda stödåtgärder bör uppställas, att desamma ej förhindra genomförandet av de anordningar, som kunna befinnas lämpliga för åvägabringande av ett mer varaktigt stöd åt jordbruket i Norrland. Slutligen torde man även hava att utgå från att åtgärderna böra anpassas efter nu tillämpade regleringsanordningar för den samlade jordbruksnäringen i landet.

Sistnämnda utgångspunkt innebär, att ifrågavarande särskilda stödåtgär-

der böra, i den mån de finnas erforderliga, utgöra en utbyggnad eller modifikation av de stödanordningar i prisreglerande syfte, som under senare år vidtagits beträffande Sveriges jordbruk. Självfallet måste sistberörda anordningar utformas med hänsyn tagna till landet som helhet betraktat. Att med de stora skiljaktigheter, som framträda såväl inom jordbruket i skilda landsdelar som mellan jordbrukare av olika kategorier, kunna genomföra en reglering utan att verkningarna därav drabba ojämnt torde ligga utom möjligheternas gräns. Ihågkommas bör nämligen, att genom dessa regleringsanordningar skapats i viss mån helt nya betingelser för den svenska jordbruksproduktionens avsättning, något som självfallet ej kan försiggå utan rubbningar av jordbruket i olika trakter. Vad Norrland beträffar, framhålles visserligen ofta, att de direkta fördelarna för jordbruket därstädes av stödet åt växtodlingen varit små, då inom denna landsdel produktionen av växtalster för avsalu är ringa. Häremot må dock anföras, att därest icke detta stöd lämnats, en förskjutning skulle hava skett mot ökad animalieproduktion i södra och mellersta Sverige med därav föranledda svårigheter att bereda erforderligt stöd åt sistnämnda produktionsgren även i Norrland.

För att jordbruket i Norrland skall erhålla önskvärt stöd torde det alltså vara behövligt, att åtgärder av olika slag vidtagas. Vid utformningen av stödåtgärderna för det norrländska jordbruket böra beaktas de stora olikheter i skilda hänseenden, som råda i olika delar av Norrland. Skiljaktigheterna i fråga om förutsättningarna för ett lönande jordbruk äro nämligen vida större mellan södra och norra Norrland än mellan södra Norrlands kusttrakter och stora delar av mellersta Sverige. Fodersäd för avsalu odlas sålunda med fördel i Gästrikland samt, ehuru i mindre omfattning, i Hälsingland och Medelpad. Den animaliska produktionen är likaledes därstädes jämförelsevis omfattande och bedrives efter i stort sett samma grunder som i norra Svealand. På grund av den rikligt utvecklade industrien samt den mångenstädes jämförelsevis täta bebyggelsen äro jämväl avsättningsmöjligheterna för jordbruksprodukter i södra Norrland goda. Även möjligheterna för befolkningen att erhålla mer stadigvarande sysselsättning utanför jordbruket äro därstädes under normala förhållanden icke så ogynnsamma som längre norrut. De enskilda jordbrukarnas saluproduktion är emellertid redan i södra Norrland genomsnittligt mindre än i mellersta Sverige. I det inre av övre Norrland befinner man sig i detta hänseende i stor utsträckning alltjämt på naturahushållningens nivå.

Kap. 7. Åtgärder för åstadkommande av ett varaktigt stöd åt jordbruket i Norrland.

Skattelättnader för särskilt skattetyngda kommuner. Den tidigare utredningen har givit vid handen, att skattetrycket som regel är väsentligt starkare i Norrland än i övriga delar av riket. Detta gäller redan under normala tider, då sysselsättningsmöjligheterna äro jämförelsevis tillfredsställ-

lande. Så mycket tyngre blir emellertid skattetrycket under år, när den norrländska exportindustrien på grund av försvårade avsättningsförhållanden utomlands måste inskränka sin produktion och arbetslösheten bland befolkningen får större omfattning, såsom under åren 1932—1934. På många håll förekommo då utdebiteringar av skatt för kommunalt ändamål m. m. med över 20 kronor för skattekrona. Liknande förhållanden framträdde även i vissa socknar i Blekinge och Bohuslän, varest arbetslösheten särskilt inom stenhuggeriindustrien var mycket kännbar. I det stora hela voro dock förhållandena i södra och mellersta Sverige avsevärt bättre i nu ifrågavarande avseende.

Det starka skattetrycket i Norrland drabbar jordbruket hårt. Den tyngande skattebördan har vidare säkerligen i mycket hög grad verkat återhållande på näringslivets utveckling därstädes. Skulle ytterligare skattelättnader kunna genomföras i de mera skattetyngda kommunerna i landet, komme detta därför sannolikt att underlätta lösningen av det norrländska försörjningsproblemet. Beträffande frågan på vad sätt dessa lättnader böra lämnas vill nämnden erinra om att Kungl. Maj:t den 24 januari 1936 beslutat tillsätta en kommitté, benämnd kommunalskatteberedningen, med uppdrag att enligt av chefen för finansdepartementet angivna riktlinjer verkställa utredning rörande den kommunala beskattningen jämte därmed sammanhängande frågor. Då vid berörda utredning frågan om skattetrycket inom kommunerna och utjämningen mellan dem torde bliva föremål för övervägande ur olika synpunkter, synes anledning för nämnden att närmare ingå på hithörande frågor icke föreligga.

Skärpta bestämmelser mot olämplig delning av jordbruksfastighet. Av vad i det föregående anförts framgår, att antalet jordbruksfastigheter av den storleksordning, att innehavarna och deras familjer kunna erhålla skälig bärgning endast av jordbruket, är jämförelsevis ringa i Norrland. För att en jordbrukare med familj skall kunna erhålla sin utkomst uteslutande av sin fastighet torde i allmänhet erfordras, att den har en storlek av omkring 10 hektar åker, så att däråt lämpligen kan hållas ett par hästar. För närvarande uppgår den genomsnittliga storleken å de norrländska jordbruken till omkring 5 hektar.

På många håll i vårt land hava nackdelarna av att brukningsdelarna varit små icke framträtt så starkt tidigare, då möjlighet förelegat att driva en intensiv animalieproduktion på grundval av importerat foder. I Norrland har dock användningen av importerat foder städse varit liten. För denna landsdel är det därför främst till följd av de under senare tid försämrade möjligheterna för innehavarna av de mindre jordbruken att erhålla sysselsättning utanför jordbruket, som olägenheterna av brukningsdelarnas ringa storlek kommit att så starkt framträda. Tidigare, då ofta goda möjligheter till arbete utanför jordbruket förelågo, var det helt naturligt, att jordbruksfastigheterna icke voro större än att en mycket väsentlig del av arbetet inom jordbruket kunde utföras av kvinnorna och vid de minsta brukningsdelarna i

första hand av hustrurna. De vid 1932 års jordbruksräkning insamlade uppgifterna rörande den i jordbruket sysselsatta arbetskraften giva också tydligt vid handen, att kvinnorna i Norrland i högre grad än annorstädes i riket utföra de med jordbruket förenade göromålen.

Med hänsyn till de stora förändringar, som under senare år skett i fråga om jordbrukarbefolkningens försörjningsmöjligheter, kan det givetvis förtjäna övervägas, om icke lämpliga anordningar borde vidtagas för åvägabringande av en ur försörjningssynpunkt mer ändamålsenlig uppdelning av den odlade jorden i Norrland. Särskilt önskvärt synes det i många fall vara, om sammanläggning av jordbruksfastigheter eller delar därav kunde underlättas. Till nämnden har vidare framförts tanken på att jorden i Norrland borde bliva föremål för omskifte. Innan så ingripande åtgärder vidtagas, är det dock nödvändigt, att en ingående utredning verkställes rörande hithörande förhållanden. Angeläget är därvid även, att förhållandena inom skogsbruket samt skogsmarkens uppdelning tagas i betraktande. Självfallet har nämnden icke haft möjlighet att ombesörja utförandet av en dylik utredning. Det synes emellertid nämnden vara av största vikt, att åtgärder omedelbart vidtagas till motverkande av en ytterligare splittring av jordbruksfastigheterna i Norrland. Härför torde krävas vissa ändringar i gällande jorddelningslagstiftning.

Enligt lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring, vilken gällde till och med 1927 års utgång, var såväl hemmansklyvning som ägostyckning medgiven utan någon som helst begränsning. Även jordavsöndring kunde utan inskränkning ske intill en femtedel av stamfastighetens ägovidd. Genom 1909 års lag i ämnet vidtogos emellertid vissa inskränkningar i rätten att erhålla ägostyckning inom de norrländska länen. Ägostyckning fick sålunda där icke ske utan tillstånd av länsstyrelsen. Denna skulle därvid pröva, bland annat, om den hemmanslott, som avskildes genom ägostyckningen, komme att erhålla tillräckligt med inägojord. Vid denna prövning torde man i allmänhet ansett, att jämförelsevis ringa områden inägojord vore tillräckliga för ett bärkraftigt jordbruk. I 19 kap. 3 § av nu gällande lag den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet hava emellertid meddelats vissa bestämmelser i syfte att förhindra att genom avstyckning av viss ägovidd sådan ändring sker i fastighetsindelningen, som icke bereder ökade utkomstmöjligheter för den jordbrukande befolkningen eller eljest är till gagn för jordbruksnäringen i orten. Frågor rörande avstyckning skola prövas av vederbörande förrättningsman. Fastställelseprövningen ankommer i första hand på överlantmätaren i länet. Finner denne hinder mot fastställelse möta, hänskjutes frågan till ägodelningsrätten. Beträffande skifte, varunder inbegripes det tidigare institutet hemmansklyvning, gäller, att detsamma må komma till användning endast om de nya fastigheterna kunna på varaktigt sätt användas för avsett ändamål. Över verkställt skifte skall överlantmätaren avgiva yttrande till ägodelningsdomaren, som prövar frågan om fastställelse å förrättningen.

I ett den 12 juni 1936 avgivet betänkande (statens offentliga utredningar

1936: 26) har sociala jordutredningen framlagt förslag om, bland annat, ändring av förenämnda lagrum, varigenom avses att tillskapa ytterligare garantier för att strävandena att skapa bärkraftiga jordbruk icke skola motverkas genom avstyckningar. Rörande den närmare innebörden av ifrågavarande ändringsförslag får nämnden hänvisa till sagda betänkande. Här må allenast framhållas, att enligt förslaget skall vid avstyckning av jordbruksfastighet tillses, att å fastigheten, i mån av behov, kan erhållas tillgång till bete samt vidare att, där så är erforderligt och lämpligen kan ske, möjlighet finnes till jordbrukets förstärkning genom nyodling. På grundval av sociala jordutredningens förslag har inom justitiedepartementet utarbetats ett förslag angående ändring i vissa delar av lag den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, vilket sistnämnda förslag enligt Kungl. Maj:ts beslut den 22 januari 1937 remitterats till lagrådet för yttrande.

Sociala jordutredningens förslag liksom även det inom förenämnda departement upprättade författningsförslaget avser emellertid icke, att någon inskränkning i rätten att erhålla skifte av fastighet skulle vidtagas utöver vad gällande bestämmelser i detta hänseende innehålla. Nämnden vill med anledning därav framhålla, att, såvitt nämnden kunnat finna, jordbruksfastigheternas parcellering möjliggjorts ej endast av att jordavsöndring och ägostyckning kunnat ske i alltför stor utsträckning utan jämväl av att hemmansklyvning eller skifte kunnat vidtagas utan några inskränkningar. Såvitt nämnden har sig bekant har denna delningsform fått särskilt stor användning i Norrland och vissa andra trakter, såsom Dalarna. I södra och mellersta Sveriges jordbruksbygder torde densamma icke vara en på långt när så vanlig företeelse. Ur de synpunkter, som nämnden i förevarande sammanhang har att anlägga, synes det därför i hög grad önskvärt, att samma eller liknande inskränkningar vinna tillämpning i fråga om rätten att erhålla skifte som beträffande rätten att avstycka jord från fastighet, avsedd för jordbruk. Att framlägga närmare förslag till de bestämmelser, som kunna vara erforderliga för vinnande av sagda syfte, torde lämpligen böra uppdragas åt lantmäteristyrelsen.

Sociala jordutredningen har vidare i motiven till sitt ovanberörda förslag framhållit, bland annat, följande.

»Fordringarna på ett jordbruks bärkraft måste ställas olika i olika delar av landet. Detaljerade bestämmelser om storlek och ägosammansättning, tillämpliga på hela landet, kunna därför aldrig uppställas. Den nuvarande lagen förutsätter för sin rätta tillämpning individuell prövning i varje fall och denna princip torde vara ofrånkomlig. De av naturen betingade förutsättningarna för fastighetsbildning sätta med nödvändighet sin prägel på avstyckningsverksamheten. Någon ändring av de olika orternas fastighetstyper kan givetvis ej komma i fråga. Strävandena måste i stället gå ut på att inom den av naturen själv utstakade ramen göra nybildade fastigheter så lämpliga för sitt ekonomiska ändamål, som förhållandena medgiva. Det torde ligga i sakens natur, att en verksamhet, som strävar till detta mål, icke kan bindas av alltför snävt tillskurna lagbestämmelser. Förhållandena skifta från fall till fall, och ett lyckligt resultat kan icke vinnas med mindre än att vederbörande skiftesmyndigheter hava frihet att i enlighet med lagens anda och mening handla så som förhållandena i det särskilda fallet kräva.»

I anslutning till detta uttalande anser sig nämnden med hänsyn till den betydelse för jordbruket i Norrland, som frågan om en lämplig fastighetsindelning har, böra såsom en åtgärd med omedelbar verkan föra fram tanken på att särskild instruktion utarbetas för de i lantmäteriförrättningar av här ifrågavarande slag deltagande förrättningsmännen. Lantmäteristyrelsen meddelar visserligen redan nu vägledande råd och anvisningar rörande tillämpningen av gällande bestämmelser i 19 kap. 3 § jorddelningslagen. Dessa anvisningar, vilka avse i främsta rummet tolkningsfrågor av rättslig natur, hava tillkommit i syfte att främja en enhetlig rättstillämpning. På grund av den betydelsefulla inverkan, som fastighetsindelningen har för jordbruksnäringens ekonomi, synes det emellertid önskvärt, att förrättningsmännen erhålla råd och anvisningar jämväl i andra hithörande frågor. Vid meddelande av dylika anvisningar är det av vikt, att jordbrukets intressen bliva i behörig utsträckning beaktade. Ifrågavarande råd och anvisningar synas därför böra enligt nämndens mening utfärdas av lantmäteristyrelsen efter hörande av den statliga myndighet, som närmast har att företräda lantbrukets intressen, nämligen lantbruksstyrelsen. Vidare anser sig nämnden böra ifrågasätta, huruvida icke i instruktionen för vederbörande lokala lantmäterimyndigheter föreskrift bör intagas om att, innan frågor rörande delning av jord å landet avgöras, samråd bör hava ägt rum, i den mån så är möjligt, med vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott.

Främjande av nyodling samt underlättande av jordanskaffning. Även om åtgärder i fortsättningen vidtagas till förhindrande av att brukningsdelarna vid delning i fortsättningen tillmätas mindre, än att de kunna bereda innehavarna en skälig utkomst, kvarstår dock som en angelägen uppgift att stödja de många för små jordbruk, som redan finnas. Ett av de sätt, varpå detta för Norrlands vidkommande kan ske, är att genom lämpliga åtgärder främja nyodlingsverksamheten samt i samband därmed underlätta för innehavarna av de ofullständiga jordbruken att anskaffa ytterligare åkerjord eller odlingsmark. Sedan länge tillbaka har ock understöd från statens sida utgått för sådant eller därmed jämförligt ändamål.

Redan år 1891 medgavs upplåtelse i Norrbottens län och år 1904 jämväl i Västerbottens län av skogstorp på vissa villkor, en verksamhet, som dock upphört efter år 1910. År 1909 började vidare odlingslägenheter upplåtas i de sex nordligaste länen. Efter år 1929 har även denna verksamhet upphört, och i stället upplåtas kronotorp enligt sistnämnda år utfärdade bestämmelser. Vid upplåtelser av här ifrågavarande olika slag av jordbruk lämnas vissa byggnads- och odlingsbidrag m. m. Vidare må omnämnas, att 1918 års riksdag beslutade, att å kronoparker i Norrland och Dalarna skulle upplåtas kolonat. Bestämmelserna för dessa upplåtelser hava sedan tid efter annan förändrats. För närvarande handhaves denna verksamhet i Norrbottens och Västerbottens län av särskilda kolonisationsnämnder och i övriga län av domänstyrelsen. Den centrala ledningen och kontrollen av verksamheten ifråga tillkommer statens egnahemsstyrelse. Till kolonaten läm-

nas byggnadshjälp och odlingsbidrag samt fritt virke m. m. Någon större omfattning har denna kolonisationsverksamhet icke fått, och numera har densamma tills vidare inställts. Slutligen må framhållas, att medel årligen anvisas å nionde huvudtiteln dels för kolonisationsverksamheten, dels ock för odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av odlingslägenheter m. m.

Genom beslut vid 1904 års riksdag tillkom vidare den s. k. *egnahemslånefonden*. De nuvarande bestämmelserna för med denna fond förenad verksamhet finnas i kungörelserna nr 217 och 218/1928 med de ändringar däruti, som finnas intagna i kungörelserna nr 169/1933 och 124/1934. Egnahemslånen äro dels jordbrukslån, som utlämnas i främsta rummet för främjande av nybildning av jordbruk, dels ock bostadslån, som avse bostadslägenhet. Jordbrukslån beviljas företrädesvis för förvärv av lägenhet av den storlek, att brukaren med familj av jordbruket erhåller bärgning och sysselsättning; dock beviljas jordbrukslån även för förvärv av jordbrukslägenhet av mindre storlek, avsedd till hantverkar- och arbetarsmåbruk eller dylikt. Under senare år hava årligen 20 miljoner kronor disponerats till utlämnande av lån från egnahemslånefonden, varav 14·5 miljoner för jordbrukslägenheter. Verksamheten står under överinseende av statens egnahemsstyrelse.

Vid 1933 års riksdag fattades beslut om inrättande av *arbetarsmåbrukslånefonden*, från vilken fond lån skulle utlämnas i ändamål att giva skogsarbetare och därmed likställda arbetare tillfälle att förvärva mindre lägenheter, ägnade att bereda innehavaren utkomst genom jordbruk, drivet vid sidan av annan verksamhet. Verksamhetens tillämpningsområde begränsades till Norrland samt norra delarna av Dalarna och Värmland med möjlighet för Kungl. Maj:t att i särskilda fall utsträcka verksamheten till andra delar av riket. I anslutning till riksdagens beslut utfärdades kungörelse nr 331/1933 angående statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet. Sedan genom beslut av 1934 års riksdag låneverksamheten utsträckts att omfatta hela landet, har härav föranledd ändring i sagda kungörelse verkställts genom kungörelse nr 234/1934. Här ifrågavarande lånerörelse handhaves inom kommunen av särskild nämnd, eller, där verksamheten kan antagas bliva av mindre omfattning, av kommunalnämnden, allt under överinseende av statens egnahemsstyrelse. För år 1937 må av Kungl. Maj:t statslån ur här ifrågavarande fond beviljas intill ett belopp av 12 miljoner kronor.

Vid 1934 års riksdag beslöts inrättande av *arrendeegnahemsfonden*. I fonden skola ingå fastigheter, avsedda att upplåtas till obemedlade eller mindre bemedlade i syfte att skapa stadigvarande arbetstillfällen för självförsörjning. Till fonden få enligt Kungl. Maj:ts bestämmande från statens domäners fond överföras jordbruksegendomar, lämpliga att användas för det med arrendeegnahemsfonden avsedda ändamålet. Därjämte kan, likaledes efter beslut av Kungl. Maj:t, jord i enskild ägo inköpas av kronan att tilläggas fonden. De i fonden ingående fastigheterna skola uppdelas i lägenheter av sådan storlek, att brukaren därav kan erhålla sin huvudsakliga bärgning utan nämnvärt anlitande av lejd arbetskraft. De skola genom statens försorg bebyggas och iordningställas. Dessa lägenheter, vilka benäm-

nas arrendeegnahem, upplåtas på arrende med rätt för arrendatorn att i sinom tid inlösa till honom upplåten lägenhet. Verksamheten handhaves av en särskild nämnd, statens jordnämnd, och närmare föreskrifter rörande densamma återfinnas i kungörelsen nr 279/1934 om arrendeegnahem samt i instruktionen nr 435/1934 för statens jordnämnd. Såsom kapitalökning till arrendeegnahemsfonden har för budgetåren 1934/1935—1936/1937 anvisats tillhopa 4·8 miljoner kronor.

För utvidgning och iordningställande av jordbruksfastighet utgå även bidrag i andra former. Sålunda kunna från egnahemslånefonden utbetalas *tilläggslån* enligt bestämmelserna i kungörelsen nr 218/1928, sådan densamma lyder enligt kungörelsen nr 249/1932. Dylikt lån må utgå för utvidgning eller förbättring av jordbrukslägenhet, som sökanden redan innehar, till ett mera bärkraftigt jordbruk, så ock för bostadslägenhets omläggning till jordbrukslägenhet. För erhållande av tilläggslån för jordförvärv förutsättes icke, att sökanden tidigare erhållit annat egnahemslån. Vidare kan för utförande av nyodlings-, byggnads- eller grundförbättringsarbeten utlämnas *premielån* till egnahemslåntagare. Bestämmelser härom äro meddelade dels i kungörelsen nr 217/1928 med däri genom kungörelserna nr 169/1933 och 124/1934 vidtagna ändringar, dels ock i kungörelsen nr 218/1928 med däri genom kungörelserna nr 249/1932 och 170/1933 vidtagna ändringar. Utbekommet premielån anses guldet, då de arbeten, för vilkas utförande lånet utlämnats, äro utförda. För budgetåret 1936/1937 har för denna verksamhet anvisats 700 000 kronor.

Från år 1927 har riksdagen varje år anvisat *anslag till nyodling och betesförbättring å ofullständiga jordbruk,* vilket anslag numera får tagas i anspråk jämväl för stenröjning och jordkörning. Bestämmelser rörande disponerandet av detta anslag finnas intagna i kungörelsen nr 498/1934. Till här ifrågavarande ändamål har för budgetåret 1936/1937 anvisats 1·5 miljoner kronor. Slutligen kunna *nyodlings- eller betesförbättringslån* erhållas dels från allmänna nyodlingsfonden (kungörelserna nr 396/1925 och 300/1930) samt från norrländska nyodlingsfonden (kungörelserna nr 204/1926 och 301/1930).

Av vad nu sagts framgår sålunda, att staten lämnar bidrag för nyodling ävensom på olika sätt verkar för anskaffande av jord åt dem, som vilja nybilda jordbruk eller komplettera redan befintliga jordbruk. Härutöver må nämnas, att genom den år 1907 inrättade *jordförmedlingsfonden* statslån må kunna utlämnas för inköp av fastighet lämplig att helt eller delvis användas för bildande av egna hem, huvudsakligen för jordbruksändamål, ävensom för bildande av arbetarsmåbruk m. m. Till här ifrågavarande verksamhet torde jämväl kunna hänföras den långivning, som sker från *statens avdikningslånefond.* Gällande villkor för lån ur denna fond, som avser utlämnande av lån till utförande av sådana torrläggningsföretag, vilka avse höjande av alstringsförmågan hos mark med hänsyn till dess utnyttjande som åker eller ständig slåtter- eller betesvall, äro meddelade i kungörelsen nr 258/1926 med däri företagna ändringar (nr 166/1929 och 300/1933). Under budgetåret

1936/1937 få från fonden lån beviljas till ett belopp av högst 3 miljoner kronor. Slutligen har 1936 års riksdag fattat beslut angående *särskild jordanskaffningsverksamhet i Västerbottens och Norrbottens län* samt för budgetåret 1936/1937 härför anvisat ett belopp av 800 000 kronor. Enligt kungörelsen nr 212/1936 må inom Västerbottens och Norrbottens län med sistnämnda medel av vederbörande hushållningssällskaps egnahemsnämnd för statens räkning bedrivas verksamhet med anskaffande, iordningställande och upplåtande av jord för bildande av jordbruksegnahem eller arbetarsmåbruk, för ofullständiga jordbruks förseende med tillskottsjord eller för annat därmed jämförligt ändamål. Härigenom har man beträtt delvis nya vägar för att snarast möjligt kunna påbörja en mer effektiv jordanskaffning.

Frågan om på vad sätt staten kan genom ytterligare ingripande medverka för anskaffning av jord har även gjorts till föremål för utredning. Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 december 1935 har nämligen chefen för jordbruksdepartementet tillkallat sju utredningsmän för att verkställa utredning och avgiva förslag rörande egnahemsverksamheten och andra med statens verksamhet på det sociala jordområdet sammanhängande frågor. I de för utredningen meddelade direktiven har departementschefen anfört bland annat följande.

»På sätt framgår av det anförda, hava statsmakterna i sina strävanden att underlätta ekonomiskt mindre lyckligt lottade personers förvärv av egna jordbrukslägenheter gått fram på i huvudsak tre vägar. Syftet med arrendeegnahemsverksamheten är att skapa jordbruk av sådan storlek, att brukaren däråa kan erhålla full försörjning. Arbetarsmåbruken åter avse att bereda innehavaren utkomst genom jordbruk drivet vid sidan av annat arbete. Vad den egentliga egnahemsverksamheten beträffar, har utvecklingen gått i den riktningen, att någon ovillkorlig fordran på jordbrukens beskaffenhet ej upprätthållits i vare sig det ena eller det andra av angivna hänseenden. Angelägenheten av att för de fall, då möjligheter till extraförtjänster saknas, areal och ägoslag äro så avpassade, att utsikter finnas till bärgning och sysselsättning i jordbruket för brukaren och hans familj, ligger emellertid i öppen dag. Frågan om komplettering av s. k. ofullständiga jordbruk är därför också sedan gammalt föremål för intresse. Särskilt är spörsmålet aktuellt under förhållanden sådana som de nu rådande, då genom stegrade priser å fodermedel försörjningsmöjligheterna för en del småbrukare, vilkas jordinnehav ej medgiver dem att själva producera sitt foder, försämrats. Det är en social angelägenhet, att dylika småbruk utvecklas antingen genom tillägg av jord från angränsande större fastighet eller genom sammanläggning med annat mindre jordbruk.

Vid den genomgång av gällande bestämmelser rörande ifrågavarande olika former av statens sociala jordverksamhet, som sålunda torde äga rum, bör vad förut sagts angående vikten av att ofullständiga jordbruk må kunna utökas till full bärighet särskilt beaktas ej blott ur de tidigare berörda synpunkterna om jordanskaffning och jordförmedling utan även med hänsyn till angelägenheten av att vederbörande jordbrukare må kunna erhålla den ekonomiska hjälp, som för ändamålet kan vara behövlig. Möjlighet föreligger för närvarande att erhålla egnahemslån för inköp av tilläggsjord. Vid utredningen bör tagas under övervägande, huruvida vad härutinnan gäller är till fyllest för ifrågavarande syfte eller om ändringar i eller tillägg till nuvarande bestämmelser på området kunna vara erforderliga. Den av Riksförbundet landsbygdens folk berörda frågan om jordanskaffning i syfte att komplettera ofullständiga jordbruk i de gamla bruksbygderna bör här-

vid bland annat uppmärksammas. Tillika bör övervägas, om icke det allmänna å detta liksom övriga områden för statens understödjande verksamhet för jordanskaffning med socialt syfte behöver hava till sitt förfogande en rätt till expropriation av erforderlig mark. Visserligen torde i allmänhet jord kunna erhållas genom frivilliga avtal. Men erfarenheten torde visa, att understundom ett önskvärt resultat icke står att vinna utan stöd av expropriationslag. En dylik lagstiftning bör helt naturligt utformas under hänsynstagande även till jordägarens berättigade intressen.»

Med hänsyn till att frågan om ytterligare åtgärder från statens sida för komplettering av ofullständiga jordbruk sålunda är under utredning av särskild kommitté synes det icke böra ankomma på nämnden att härom framlägga något förslag. Då det för Norrlands vidkommande synes föreligga ett naturligt samband mellan jordanskaffningsfrågor och nyodlingsverksamhet, har nämnden ej heller funnit lämpligt att närmare ingå på spörsmålet, huru sistnämnda verksamhet i fortsättningen lämpligen bör ordnas. Nämnden anser sig dock böra framhålla, att av vad som framkommit vid överläggningar med representanter för de norrländska länen synes framgå, att man på många håll hyser den uppfattningen, att en av de mest verkningsfulla åtgärderna för att öka sysselsättningsmöjligheterna inom jordbruksnäringen i Norrland är att bidraga till uppkomsten i allt större utsträckning av jordbruksenheter, som kunna lämna innehavarna den väsentliga delen av deras bärgning. Det synes därför nämnden angeläget, att i avvaktan på vad nyss nämnda utredning kan komma att ge till resultat omförmälda anslag tillmätas så, att nyodlingen i Norrland enligt hittills fastslagna riktlinjer samt den särskilda jordanskaffningsverksamhet, varom ovan förmäles, kunna erhålla effektivt stöd.

Underlättande av kredit för jordbrukets behov. I nära samband med frågan om att utvidga brukningsdelarna i Norrland står spörsmålet om ordnandet av jordbrukarnas kreditförhållanden. Av förut anförda uppgifter framgår, att skuldsättningen bland jordbrukarna i Norrland som regel icke är större än inom andra delar av landet. Tvärtom äro förhållandena i detta avseende i vissa delar av Norrland jämförelsevis goda, under det att skuldsättningen inom sådana utpräglade jordbruksområden som Östergötlands och Malmöhus län är mycket stor. Bland arrendatorerna i Norrland och särskilt i Norrbottens län iakttages dock en relativt hög skuldsättning. Vad som däremot beträffande det norrländska jordbrukets kreditförhållanden förtjänar särskilt beaktande är den omständigheten, att räntorna i Norrland synas vara högre än annorstädes i riket, samt vidare det förhållandet, att placeringen av jordbrukarbefolkningens krediter måste anses otillfredsställande, vilket kommit till uttryck bland annat i de relativt stora växelskulder, som belasta jordbruket.

Detta torde sammanhänga därmed, att åtminstone intill den allra senaste tiden kreditmöjligheterna för jordbruket i Norrland varit betydligt mindre gynnsamma än i övriga Sverige. Hypoteksföreningar och andra speciella kreditinstitutioner för jordbrukets behov hava i Norrland ej nått någon större

utveckling. Som exempel härpå kan nämnas, att av aktiebolaget jordbrukarbankens 38 landsortskontor endast tvenne äro belägna i Norrland. Jordbrukskasserörelsen har visserligen gått framåt i Norrland men är dock ännu icke av så stor omfattning. Även sparbankerna, vilka i södra Sverige i stor utsträckning tillgodose jordbrukets kreditbehov, föra i Norrland en jämförelsevis blygsam tillvaro. Sparbankerna i Norrland synas för övrigt i första hand tillgodose kreditbehovet i städerna.

Inom jordbruksnämnden har övervägts, huruvida från statsmakternas sida särskilda åtgärder kunde anses påkallade för nedbringande av de i Norrland särskilt dryga räntekostnaderna. Vid överläggningar i denna fråga med representanter för svenska jordbrukskreditkassan har den upplysningen lämnats, att då jordbrukskasserörelsen numera börjat vinna stadga och få större utbredning i Norrland, berättigad anledning funnes förmoda, att ifrågavarande jordbrukskassor skulle kunna tillämpa räntesatser, som icke vore högre än de i Syd- och Mellansverige gällande. Vid sådant förhållande har nämnden ansett sig icke böra ifrågasätta något statsingripande i berörda hänseende. Däremot är nämnden icke främmande för den tanken, att medel i en eller annan form lämpligen böra kunna anvisas för en upplysningsverksamhet på hithörande område. En dylik verksamhet torde dock böra bliva beroende av särskilda framställningar från organ, vilka kunna vara intresserade av densamma.

I detta sammanhang må vidare påpekas, att staten bidragit till underlättande av erhållande av sekundärlån genom inrättande av statens sekundärlånefond (nr 276/1935). Lånerörelsen handhaves för statens räkning av en särskild nämnd, vilken såsom låneförmedlare äger anlita hypoteksföreningar och centralkassor för jordbrukskredit samt de ytterligare kreditinrättningar, som Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma. Lån må meddelas till högst sjuttiofem procent av det av vederbörande låneförmedlare fastställda belåningsvärdet å den jordegendom, varom fråga är. I belåningsvärdet må ej inräknas värdet å växande skog.

Åstadkommande av en ändamålsenlig jordbruksproduktion. Den verkställda utredningen synes giva vid handen, att mångenstädes påtagliga brister framträda inom det norrländska jordbruket i vad angår tillvaratagandet på ett ändamålsenligt sätt av föreliggande naturliga förutsättningar. Att undanröja dessa brister torde i första hand böra ankomma på jordbrukarna själva. Vid de överläggningar, som nämnden haft med olika i fråga om norrländskt jordbruk väl insatta personer samt med representanter för hushållningssällskapen i Norrland, hava framförts vissa synpunkter på frågan, huru en ändamålsenligare jordbruksproduktion i Norrland skall kunna åstadkommas. I det följande kommer nämnden att i samband med att en redogörelse meddelas för vissa åtgärder, som av staten redan vidtagits för jordbruksproduktionens befrämjande, även lämna en sammanfattning av vad som framkommit vid berörda överläggningar rörande möjligheterna att förbättra det norrländ-

ska jordbrukets planläggning och drift och på så sätt öka jordbrukets lönsamhet. Därefter framläggas förslag till vissa ytterligare åtgärder från statens sida för främjande av jordbruksproduktionen i Norrland.

a) Husdjursskötseln.

Animalieproduktionen är och bör för Norrland vara den viktigaste grenen av jordbruksproduktionen. Konsumtionen av flertalet animaliska jordbruksprodukter är jämförelsevis låg, varför man torde hava anledning förvänta att densamma kommer att ökas, särskilt om köpkraften hos den icke jordbrukande befolkningen stärkes. Med hänsyn vidare till att avsevärda mängder livsmedel tillföras Norrland från andra håll, synes utrymme finnas för en icke ringa utökning av animalieproduktionen. Framhållas bör dock att, vad särskilt mjölkproduktionen angår, denna varit föremål för en kraftig stegring under senaste åren.

Ett mera lönande resultat torde, i vad avser mjölkproduktionen, kunna åstadkommas genom en rationalisering av nötkreatursskötseln. Det djurmaterial, som användes, är alltjämt i många fall bristfälligt. Visserligen har rasförädlingen gått kraftigt framåt, men den enskilde jordbrukaren synes i allmänhet icke äga nödig kunskap om betydelsen av ett tillfredsställande djurmaterial eller tillräckligt intresse härför. Ingenstädes i hela landet torde exempelvis så stora olikheter föreligga mellan mjölkavkastningen hos de till kontrollföreningarna anslutna och övriga kreatursbesättningar, låt vara att detta förhållande till viss del förklaras av att endast ett fåtal jordbrukare i Norrland anslutit sig till sagda föreningar. Utfodringen är i allmänhet icke heller tillfredsställande. Trots att härutinnan avsevärda framsteg kunnat iakttagas, torde man sålunda i Norrland alltjämt på många håll hava alltför stora kreatursbesättningar med hänsyn till den normala fodertillgången. Delvis sammanhänger detta med den i Norrland alltjämt förekommande stora användningen av skogsbeten. Vidare tillkommer, att den norrländska jordbrukaren ofta icke ägnar frågan om fodrets sammansättning erforderlig uppmärksamhet. Från sakkunnigt håll hävdas till och med, att det i första hand är denna omständighet, som förhindrar en intensifiering av mjölkproduktionen i Norrland. Därvid framhålles också, att foderstaternas totala näringsinnehåll är för litet samt att bristen på saftfoder för vinterutfodringen är nästan lika framträdande som bristen på kraftfoder eller äggvita, vilken sistnämnda brist i större delen av Norrland i väsentlig grad kan täckas genom hö, om däri ingå tillräckliga mängder baljväxter.

För åstadkommande av att bästa möjliga djurmaterial kommer till användning bidrager staten årligen med vissa belopp för *befrämjande i allmänhet av nötboskapsaveln,* vilka belopp anvisas å riksstaten som reservationsanslag. För innevarande budgetår utgår anslaget med 210 000 kronor och disponeras enligt kungörelsen nr 113/1936 om inskränkning av den med statsmedel understödda verksamheten för nötboskapsavelns främjande. Till de olika hushållningssällskapen utbetalas från anslaget bidrag med belopp, som ej få vara

högre än vad hushållningssällskap och landsting vart för sig eller i förening tillskjuta. Vidare anvisas som *understöd åt avelscentra för nötboskap av fjällras* å riksstaten visst belopp att användas enligt föreskrifterna i kungörelsen nr 373/1932. Genom förekomsten bland fjällrasen av ärftlig nedsättning av reproduktionsförmågan har emellertid frågan om avelsarbetets bedrivande inom denna ras kommit i det läget, att härmed sammanhängande omständigheter i första hand böra noggrant utredas. För detta ändamål hava medel också redan anvisats åt särskilda sakkunniga.

I fråga om övriga grenar av animalieproduktionen synas av allt att döma likaledes föreligga stora utvecklingsmöjligheter. Vad svinskötseln beträffar, torde det vara i få fall, som den norrländska jordbrukaren genom egen uppfödning anskaffar smågrisar. I stället inköpas smågrisar i tidvis betydande mängder från Syd- och Mellansverige till priser, som på grund av transportkostnader och mellanhandsvinster bliva högst betungande. Det har ansetts angeläget, att härutinnan en förändring sker. Härför erfordras antingen att anskaffningen av smågrisar söderifrån underlättas eller ock att åtgärder vidtagas för utvidgning av smågrisuppfödningen i Norrland.

Statens bidrag till svinavelns befrämjande äro för närvarande skäligen blygsamma. För år 1936 utdelades tillhopa i bidrag av anslaget till svinavelns främjande 37 155 kronor, varav på de fyra nordligaste länen tillhopa belöpte allenast 2 030 kronor.

Även hönsskötseln synes kunna utvecklas i vissa delar av Norrland. Äggproduktionen därstädes är alldeles otillräcklig för behovet. För innevarande budgetår äro å riksstaten anvisade 35 000 kronor till fjäderfäavelns befrämjande, vilka medel disponeras av Sveriges fjäderfäavelsförening till dess upplysnings- och propagandaverksamhet.

b) Växtodlingen.

En utvidgad och mer rationellt bedriven animalieproduktion i Norrland förutsätter även en intensifiering av foderväxtodlingen därstädes. Visserligen erhålla för närvarande avsevärda mängder foder icke den mest ändamålsenliga användningen, varför även utan en direkt utvidgning av foderproduktionen en icke obetydlig ökning av animalieproduktionen skulle kunna åstadkommas. Men uppenbart synes dock vara, att därest denna skall kunna få den omfattning, som kan anses behövlig för att jordbrukarna skola kunna erhålla en skälig bärgning, en icke obetydlig utökning av fodertillgången i Norrland är erforderlig. Givetvis kan denna ökning åstadkommas genom tillförsel av foder från annat håll. Även om import till Norrland från södra Sverige eller från utlandet av kompletteringsfoder, såsom oljekakor, majs och havre, i fortsättningen torde bliva ofrånkomlig, är det dock ur nyss angivna synpunkt önskvärt, att denna import i möjligaste mån begränsas och att jordbrukarna i Norrland liksom annorstädes i huvudsak lita till hemmaproducerat foder.

Den utveckling av foderväxtodlingen i Norrland, som sålunda bör ske, torde i första hand böra inriktas på att minska omloppstiden för *vallarna,*

vilken i allmänhet är mycket lång. Härvid bör dock beaktas de för olika orter och skilda klimatiska förhållanden gällande särskilda betingelserna. I vissa områden av Norrland anses nämligen de mångåriga vallarna, därest dessa ägnas nödig tillsyn och skötsel, såsom en naturlig driftsform. En utveckling mot mer kortvariga vallar skulle givetvis i hög grad underlättas, i den mån man utvidgar odlingen av andra foderväxter.

För närvarande torde de använda foderstaterna, däri höet utgör den alldeles övervägande beståndsdelen, icke innehålla äggviteämnen i tillräcklig mängd. Även i vissa andra avseenden är kvaliteten mindre god. Endast i ringa grad kompenseras äggvitebristen med oljekakor och därmed jämförligt foder, detta bland annat därför, att detsamma i Norrland ställer sig förhållandevis dyrt. Genom en ökad odling av baljväxtblandsäd kunde denna äggvitebrist till viss grad avhjälpas. Ökad odling i vallarna av baljväxter, vilket dock i övre Norrland ställer sig svårare, skulle verka i samma riktning. Av alldeles särskild vikt är emellertid, att höskörden verkställes på lämplig tid, innan höets näringsvärde hunnit försämras.

För att vallodlingen skall lyckas i Norrland är det vidare av vikt, att de använda vallväxterna äro anpassade till de i Norrland rådande klimatiska förhållandena m. m. Odlingen liksom förädlingsverksamheten måste alltså i första hand baseras på lantsorter och lokalstammar, i den mån sådana finnas att tillgå, detta emedan dessa få antagas hava vunnit den rätta anpassningen i olika avseenden genom naturligt urval under längre tid. För en rationell vallväxtodling är därför utsädesfrågan av alldeles särskild betydelse. Till denna fråga återkommer nämnden i det följande.

En annan gren av foderväxtodling, som synes äga stora utvecklingsmöjligheter i Norrland, är *havreodlingen*. Av utredningen framgår, att årligen stora myckenheter havre tillföras Norrland från södra och mellersta Sverige och att därför avsättning finnes för en rätt väsentligt utvidgad havreodling. Emellertid kan havre icke med fördel odlas överallt i Norrland. Detta sädesslag kräver nämligen så lång växttid, att svårigheter förefinnas för skördens mognad. Förädlingsarbetet har emellertid varit inriktat på att för olika delar av Norrland framskapa tillräckligt tidiga, stråstyva och rikligt avkastande sorter. I betydande mån kan detta sägas hava lyckats. Av det fortsatta förädlingsarbetet väntar man sig resultat, som skulle vara av största betydelse för havreodlingens fortsatta utveckling i Norrland.

Även odlingen av *blandsäd* har i stora delar av Norrland utvecklingsmöjligheter. Särskilt må framhållas betydelsen av odlingen av korn eller havre tillsammans med gråärter. Sistnämnda växtslag kan nämligen med fördel odlas i stora delar av Norrland och lämnar tillfredsställande utbyte. Även ifråga om gråärter är det emellertid önskvärt att genom förädlingsarbetet frambringa tidigare sorter. Hittills har man i detta hänseende genom urval ur gamla lantsorter vunnit en del värdefulla resultat.

Odlingen av *foderrotfrukter* har icke någon större omfattning, dels måhända på grund av att man ännu icke vid förädlingsarbetet kunnat ägna densamma större uppmärksamhet, dels ock emedan intresset för denna ar-

betskrävande odling icke visat sig vara särskilt framträdande. Härtill kommer jämväl svårigheten att under den kallaste årstiden förvara rotfrukterna. De rotfrukter, som kunna komma i fråga i Norrland, äro huvudsakligen rovor. En utvidgad odling härav skulle emellertid otvivelaktigt vara av betydelse såväl ur ren växtodlingssynpunkt som ock för animalieproduktionen.

Naturförhållandena samt jordbrukets allmänna inriktning i Norrland medföra, att produktionen av växtalster för avsalu är mycket ringa. För vissa alster synas dock möjligheter för en utvidgning förefinnas. Härvid bör måhända i första hand uppmärksammas odlingen av *matpotatis*. För närvarande tillföres Norrland potatis söderifrån ehuru icke i någon större omfattning. Kvaliteten hos den potatis, som odlas i Norrland, är som regel mycket god och fullt jämförlig med vad södra och mellersta Sverige i detta hänseende har att bjuda på. Möjligheterna för en utvidgning av potatisodlingen i norra Sverige sammanhänga emellertid mycket nära med frågan om att på ett tillfredsställande sätt ordna avsättningen, varjämte en betydligt större uppmärksamhet än hittills måste ägnas utsädesfrågan och bekämpandet av bladmögelsjukan. För närvarande torde en av svårigheterna att i större partier försälja norrländsk potatis vara den, att de olika jordbrukarna med sina små saluöverskott odla potatis av ett flertal ur marknadsmässig synpunkt olika värdefulla potatissorter.

c) Jordens brukande och skötsel.

För att växtodlingen i Norrland skall kunna intensifieras kräves i första hand att åkerjorden ägnas en omsorgsfull skötsel. Ett av de första villkoren härför är att *avdikningen* ordnas på ett tillfredsställande sätt. Av den verkställda utredningen framgår, att täckdikningen i Norrland visserligen utvecklats under senare tid, men att densamma ännu icke nått önskvärd omfattning. Ett av skälen härtill torde vara, att den ställer sig jämförelsevis dyrbar. Det beräknas sålunda, att enbart rörkostnaderna för täckdikning i mellersta Norrland kunna uppgå till cirka 250 kronor för hektar. Även om utgifterna härför äro att anse som en engångsutgift och arbetet i allt väsentligt utföres av jordbrukaren själv eller dennes folk, möter det likväl många gånger svårigheter att anskaffa erforderligt kapital.

Sedan gammalt beviljas såväl lån som bidrag för utförande av täckdikning. Sålunda inrättades vid 1913 års riksdag täckdikningslånefonden. Nu gällande villkor för lån ur denna fond äro meddelade i kungörelsen nr 332/1920 med däri gjorda ändringar (nr 358/1921, 239/1922, 84/1930 och 306/1933). Årligen kunna lån ur denna fond beviljas hushållningssällskapen till ett belopp av 2 miljoner kronor. I norrlandslänen synas emellertid dessa lån ej vara särskilt eftersökta, antagligen på grund därav, att man över huvud icke vill binda sig för de dryga kostnader, som äro förenade med ett täckdikningsföretag. Vidare har riksdagen de senaste budgetåren som ett led i strävandena att tillskapa utökade arbetstillfällen beviljat anslag som bidrag till täckdikning. För innevarande budgetår har sålunda för sagda ändamål anvisats 1 miljon kronor. Föreskrifter rörande utbetalandet av dessa bidrag äro

meddelade i kungörelsen nr 434/1933. Dylikt statsbidrag kan utlämnas åt ägare eller brukare av åker eller annan odlad jord för verkställande av täckdikning samt utgår med belopp, motsvarande högst 25 procent av den beräknade kostnaden för företaget.

En annan nödvändig förutsättning för bringande av åkerjorden i nödig kultur är att densamma tillföres *gödselmedel* av olika slag i tillräcklig grad. Enligt vad utredningen givit vid handen är förekomsten av ordnade gödselstäder i flera av länen i Norrland ringa. Eftersom kapitalknappheten bland jordbrukarna därstädes är ganska framträdande, är det helt naturligt, att man gärna drager sig för utgifter av här ifrågavarande slag. Genom beslut av 1918 års riksdag inrättades den s. k. gödselvårdslånefonden. Bestämmelserna för lån ur densamma äro intagna i kungörelsen den 11 juni 1918 (nr 576) med däri genom kungörelserna nr 186/1925, 241/1927 och 132/1931 gjorda ändringar. Hushållningssällskap kunna från sagda fond erhålla lån för att i sin ordning utlämna lån för utförande av ändamålsenliga gödselstäder samt sådana anordningar inom vederbörande djurstallar, som betingas av en rationell gödselvård. Vidare har riksdagen under de senaste åren anvisat anslag för bidrag till gödselvårdsanläggningar. För budgetåret 1936/1937 uppgår anslaget till 350 000 kronor. Bestämmelser rörande utbetalande av dylika bidrag finnas intagna i kungörelsen nr 435/1933, ändrad genom kungörelserna nr 189/1934 och 119/1936. Statsbidraget må utgå med belopp motsvarande högst 25 procent av den beräknade kostnaden för den med bidraget avsedda anläggningen och får ej överstiga 200 kronor. Sammanlagda beloppet av för anläggningen beviljade statsbidrag samt lån av statsmedel får ej överstiga 2 000 kronor och ej heller utgöra mer än 75 procent av nyssnämnda kostnad. Vad angår norrlandslänen hava dessa statsbidrag till gödselvårdsanläggningar varit vida mer efterfrågade än gödselvårdslånen, och efterfrågan har icke kunnat på långt när tillgodoses.

Även om gödselvården i Norrland förbättras och den naturliga gödseln kommer till användning på ett mer ändamålsenligt sätt, erfordras likväl för ett rationellt tillgodogörande av jordens produktionsförmåga att jorden tillföres *konstgödsel*. Av den förebragta utredningen framgår, att som regel användningen av konstgödsel i Norrland med hänsyn till beskaffenheten hos där befintliga jordar icke är tillfyllest. Visserligen användes såväl fosfat som kalisalter genomsnittligt per arealenhet i ungefär samma utsträckning som i riket i övrigt. Behovet av dessa konstgödselmedel är emellertid betydligt större i Norrland, särskilt å dess myrodlingar, än i jordbruksbygderna i södra och mellersta Sverige. Vid en tillfredsställande användning av den naturliga gödseln och med hänsyn till växtodlingens karaktär i Norrland är kvävebehovet däremot icke så stort där som annorstädes. Det oavsett måste även användningen av kvävegödselmedel anses vara för ringa. Som utredningen givit vid handen, är det vidare ofta så, att den naturliga gödseln tillföres jorden endast en gång i växtföljden, varigenom ur densamma utvinnes betydligt mindre, än som eljest kunnat ske. För närvarande säljas kaligödselmedel banfritt alla större hamnar till ett och samma pris bortsett från

hamnar norr om Härnösand, där ett tillägg utgår med 30 öre för deciton. Kvävegödselmedel sådana som svavelsyrad ammoniak, kalksalpeter och chilesalpeter försäljas också till enhetliga priser banfritt tariffhamn. Vidare levereras superfosfat banfritt alla större hamnar (tariffhamnar) till priser, som med 70—130 öre för deciton överstiga priset banfritt fabriken. För vissa andra konstgödselmedel har man att räkna med en del frakttillägg, som dock i allmänhet äro rätt obetydliga. Då konstgödseln dessutom som regel importeras till och upplägges i de större hamnarna om höstarna, är det tydligt, att priserna i hamnstäderna äro ganska ensartade. Däremot har man att räkna med kostnaderna vid transport från hamnstäderna. På grund av att de norrländska jordbrukarna i regel utgöras av småbrukare, som endast kunna företaga inköp i små partier, bliva dessa kostnader ofta betydande.

En mycket avsevärd del av åkern i Norrland företer en starkt sur reaktion. Som jordförbättringsmedel spelar därför *kalk* en viktig roll för jordbruket i Norrland. Staten har vidtagit vissa åtgärder i avsikt att underlätta tillkomsten av kalkbruk för tillgodoseende av jordbrukets behov genom inrättande av statens kalkbrukslånefond. Villkor och bestämmelser för lån ur denna fond finnas meddelade i kungörelserna nr 461/1932 och 410/1934. Lån ur fonden kan beviljas dels för utförande av anläggning i syfte att för tillgodoseende av jordbrukets behov nyttiggöra förefintliga kalkförekomster samt för anskaffande av nödig inredning och utrustning, dels för utbyggande av redan förefintlig men i förhållande till försäljningsområdet otillräcklig sådan anläggning, dels ock för vidtagande i anläggning av ifrågavarande slag av tekniska förbättringar med avseende å inredning, maskinutrustning eller dylikt. Lån må beviljas högst till belopp motsvarande fem sjättedelar av den beräknade kostnaden för med lånet avsedda åtgärder.

Enligt vad nämnden inhämtat från Sveriges geologiska undersökning finnas flerstädes i Norrland kalkförekomster, vilka med fördel skulle kunna brytas. För närvarande bearbetas dessa dock endast i ringa omfattning och blott inom Jämtlands och Västerbottens län, ehuru inom samtliga norrländska län bearbetbar kalksten förefinnes. Kalkbruksrörelsen i Norrland hindras i viss mån av nu utgående fraktnedsättningar vid transport av kalk å järnväg.

I Norrland finnas även betydande tillgångar av s. k. mesakalk. Rörande betydelsen av denna produkt som jordförbättringsmedel uttalar Sveriges geologiska undersökning i en år 1931 verkställd utredning angående det svenska jordbrukets kalkförsörjning följande.

»Ett kalkningsmedel, som vi i vårt land äga oerhörda kvantiteter av, är den avfallskalk, som erhålles vid cellulosatillverkning enligt sulfatmetoden. Under årens lopp hava stora massor av sådan kalk, s. k. mesa, hopats vid industrierna, där 200 000 ton CaO produceras årligen i form av mesa, och förvisso ligger det i industriens eget intresse att bli av med dessa upplag. Men trots att försök visat, att mesan har full kalkningseffekt efter dess innehåll av ren kalk (CaO), har den dock ytterst obetydligt tagits i anspråk som jordbrukskalk. Anledningen härtill är främst den, att på grund av dess sega konsistens i vattenhaltigt tillstånd drager den höga

lastningskostnader och, på grund av den med hög vattenhalt följande låga halten av CaO, dryga fraktkostnader.

Svårigheten vid mesaupplagens nyttiggörande till jordbrukskalk ligger tydligen i att överföra mesan i vattenfritt tillstånd. Då den annars icke innehåller några växtskadliga ämnen, vilket direkta försök visat icke vara fallet, och då dess halt av kolsyrad kalk i torrt tillstånd kan jämställas med den malda kalkstenens, samtidigt som kornstorleken är mindre än den som vid malning av kalksten kan erhållas, så synes, om blott torkningsproblemet vore löst, de ofantliga upplagen av mesa kunna bliva av synnerligen stor betydelse som jordbrukskalk, särskilt med hänsyn till att de mesaproducerande industrierna i regel äro belägna inom områden, som sakna kalkfyndigheter.»

d) Ytterligare åtgärder för främjande av jordbruksproduktionen.

Av den nu lämnade redogörelsen för de hållna överläggningarna framgår, att åtskilliga möjligheter ansetts finnas för att genom en ändamålsenligare planläggning och en rationellare drift ernå ett förbättrat ekonomiskt resultat av jordbruket i Norrland. Det ankommer givetvis i första hand på jordbrukarna själva att utnyttja dessa möjligheter. Första förutsättningen härför är ökade kunskaper i nu berörda hänseende hos de norrländska jordbrukarna. Folkhögskolor, lantbruksskolor och lantmannaskolor finnas visserligen i Norrland i ett ej ringa antal, men många besökas icke i önskvärd utsträckning av jordbrukarungdomen. I vad mån detta beror på bristande intresse från ungdomens sida, otillräckliga ekonomiska resurser eller olämpliga skolformer och skoltider undandrager sig ett närmare bedömande. Från Gävleborgs län har dock erfarits, att då man i lantmannaskolorna lämnat större plats för skogshushållningen, tillströmningen av elever högst väsentligt ökat. Frågan om den lägre lantbruksundervisningens ordnande är emellertid för närvarande föremål för utredning genom särskild kommitté, varför det icke torde tillkomma nämnden att närmare ingå därpå. Med hänsyn till det samband, som föreligger mellan sist berörda fråga samt övriga med upplysningsverksamheten på jordbrukets område sammanhängande spörsmål, har nämnden ej heller ansett sig böra upptaga dessa senare till närmare övervägande. Härför skulle för övrigt beträffande vissa spörsmål erfordras mycket ingående undersökningar, vilka nämnden saknat möjlighet verkställa. Nämnden anser sig dock i detta sammanhang böra framhålla, att kraftigt stöd från statens sida kräves vid ordnandet av undervisnings- och upplysningsverksamheten på jordbrukets område i Norrland. Ett betydelsefullt led i yrkesutbildningen av den norrländska jordbrukarungdomen skulle vara att genom statliga stipendier till täckande av resekostnaderna möjliggöra för ynglingar och flickor att vinna anställning vid jordbruk i södra och mellersta Sverige.

Även om staten medverkar till att bibringa de norrländska jordbrukarna ökade insikter rörande hithörande spörsmål, torde det dock, om något verkligt skall vinnas, enligt nämndens uppfattning i nuvarande situation vara erforderligt, att staten jämväl på annat sätt vidtager åtgärder för att un-

derlätta tillvaratagandet på ett ändamålsenligt sätt av de naturliga förutsättningarna för jordbruk i Norrland. Den i det föregående lämnade redogörelsen utvisar, att betydande bidrag sedan länge utgått för främjande av jordbruksproduktionen i hela landet. Av dessa bidrag har emellertid i förhållande till jordbrukarbefolkningens storlek en jämförelsevis liten del kommit till användning i Norrland. Detta torde främst hava berott på att det norrländska jordbruket tidigare endast i ringa grad framträtt som en självständig näringsgren. Härutinnan har emellertid en förändring skett under senare år. Det synes skäligt, att i fortsättningen särskild hänsyn tages härtill vid avvägning och fördelning av anslag för jordbruksproduktionens befrämjande i riket.

Av vad som under detta avsnitt anförts framgår, att ett starkt behov av ökade medel för bidrag till täckdikning samt gödselvårdsanläggningar gör sig gällande. Ett annat område, på vilket staten skulle kunna medverka till att det norrländska jordbruket erhölle ett mera verksamt stöd, är växtförädlingsverksamheten. Denna har i Norrland påbörjats långt senare än i södra och mellersta Sverige. Visserligen startades lokal förädlingsverksamhet i Norrbottens län redan år 1906, men först åren 1917 och 1918 fick Sveriges utsädesförening filialer i Västernorrlands respektive Jämtlands län. Då förädlingsarbetet i många fall endast kan bedrivas med utgående från inom respektive orter förefintligt odlingsmaterial, är det därför tydligt, att arbetet i Norrland ännu icke kunnat bära samma rika frukter som söderut. Dessutom göra de klimatiska förhållandena förädlingsarbetet mer vanskligt i Norrland, enär riskerna därstädes äro betydligt större för att verkställda försök skola misslyckas genom dålig övervintring eller tidiga nattfroster m. m. Otvivelaktigt bliva dels härigenom dels ock på grund av högre arbetskostnader och andra därmed sammanhängande omständigheter omkostnaderna för förädlingsverksamheten i Norrland jämförelsevis dryga. På grund härav och då de lokala resurserna och kännedomen om förädlingsarbetets betydelse för jordbruksproduktionens intensifiering bland jordbrukarna torde hava varit mindre i Norrland än annorstädes, har otvivelaktigt denna landsdel härutinnan kommit något i skymundan. Det synes påkallat, att detta av statsmakterna i fortsättningen beaktas vid beräknande av anslag till förädlingsverksamheten i landet.

På grund av att växtförädlingen anses böra ske under noggrant aktgivande på de lokala odlingsbetingelserna, är för Norrlands vidkommande den förädlingsverksamhet, som bedrives därstädes, av särskild betydelse. Vad angår vallväxterna, som utgöra det ojämförligt viktigaste växtslaget i Norrland, har det emellertid visat sig svårt att få till stånd en fröodling i Norrland av tillräcklig omfattning. Anledningen härtill har varit att man, på grund av att brukningsdelarna ofta äro så små, icke gärna ger sig på den riskfulla och därför jämförelsevis dyrbara fröodlingen. Enligt inhämtade uppgifter odlas vallväxtfrö i Norrland för närvarande i så ringa omfattning, att endast en tredjedel av det normala behovet därav kan tillgodoses. Vidare ställer det sig många gånger svårt, särskilt i vissa delar av övre Norrland, att erhålla moget

frö av sådan kvalitet, att det lämpar sig för utsäde. På grund av dessa förhållanden har den norrländske jordbrukaren ofta varit hänvisad till att inköpa sitt utsäde söderifrån eller att använda hemmaproducerat frö av ej fullgod kvalitet. För avhjälpande av dessa missförhållanden hava på olika håll bildats fröodlingsföreningar och frörensningsföreningar, vilkas arbete särskilt i Gävleborgs och Västernorrlands län visat sig mycket betydelsefullt.

För Norrlands jordbruk är vidare en ordnad försöksverksamhet av stor betydelse. Såvitt nämnden kunnat finna, är den mer vetenskapligt betonade försöksverksamheten i Norrland ganska väl tillgodosedd. Sålunda äger staten Offers försöksgård i Västernorrlands län. Inköp av staten har dessutom vid 1936 års riksdag beslutats beträffande den av svenska mosskulturföreningen ägda försöksgården Gisselås i Jämtlands län samt av Alträsks försöksgård i Norrbottens län, tillhörig kemisk-växtbiologiska anstalten i Luleå. Vidare bedrivas försök av här ifrågavarande slag vid kemisk-växtbiologiska anstaltens i Luleå försöksgård i södra Sunderbyn i Norrbotten, svenska mosskulturföreningens försöksfält i Sörbyn i Västerbotten och Jämtlands läns hushållningssällskaps försöksstation Medstugan samt vid ett antal till lantmannaskolor och lantbruksskolor förlagda försöksstationer ävensom slutligen vid de Sveriges utsädesförening tillhöriga filialerna i Jämtlands, Västernorrlands och Norrbottens län.

Emellertid är det enligt nämndens mening av särskild vikt, att åtgärder vidtagas för att få jordbrukarna själva att medverka vid försöksverksamhetens bedrivande. Erfarenheten från södra och mellersta Sverige visar, att de vunna framstegen på växtodlingens område i mycket stor utsträckning få tillskrivas det försöksarbete, som sker ute bland jordbrukarna själva. I detta hänseende må erinras om den stora betydelse, som försöksringarna mångenstädes haft. Stora svårigheter föreligga dock att få till stånd någon motsvarighet i Norrland. Den ringa tillgången på odlad jord för de skilda brukningsdelarna medför, att man i allmänhet icke är benägen att avstå något därav för att utlägga sort- eller gödslingsförsök m. m. Enligt vad nämnden inhämtat från jordbruksavdelningen hos centralanstalten för försöksväsendet å jordbruksområdet, har ock hittills intresset i Norrland för dylik lokal försöksverksamhet varit ringa, och framför allt hava de för noggrannare bearbetning användbara försöksresultaten varit ytterligt få. I den plan för den lokala försöksverksamhetens ordnande under budgetåret 1937/1938, som av styrelsen för nämnda anstalt ingivits till Kungl. Maj:t den 7 november 1936, har emellertid föreslagits genomförande av en jämförelsevis omfattande dylik verksamhet, varvid ersättningen för varje utfört försök beräknats lika för Norrland som för riket i övrigt. I den mån så kan ske synes dock önskvärt, att ersättningen i Norrland på grund av större kostnader utgår med något högre belopp än i övriga delar av landet.

Även om i enlighet med vad nämnden ovan förordat särskild hänsyn tages till jordbruket i Norrland vid avvägning och fördelning av olika för hela landet avsedda anslag i produktionsbefrämjande syfte, lärer detta dock icke vara tillräckligt för att åstadkomma den eftersträvade större ändamålsenlig-

heten hos jordbruksproduktionen i sagda landsdel. Svårigheterna för den enskilde jordbrukaren i Norrland att genomföra åtgärder i dylikt syfte äro nämligen ofta mycket stora. Det synes därför önskvärt, att han i denna sin verksamhet beredes ett särskilt stöd. Så kan t. ex. med hänsyn till att kostnaderna för transporter, material m. m. äro högre i Norrland än i övriga delar av landet ifrågasättas, att de bidrag, som i produktionsbefrämjande syfte på jordbrukets område utgå till de enskilda jordbrukarna, tillmätas något högre i norra Sverige än i landet i övrigt. Detta gäller särskilt de bidrag, som utgå vid täckdikning och vid anordnande av gödselstäder. Starka skäl tala således för att dessa bidrag i Norrland utgå med större andel av anläggningskostnaden än i övriga Sverige. Detsamma torde måhända gälla även beträffande nyodlingsbidragen. En åtgärd, som sannolikt skulle i hög grad verka stimulerande på nötkreatursskötseln i Norrland, vore förstärkt stöd åt kontrollföreningsverksamheten. För budgetåret 1936/1937 hava för ifrågavarande ändamål anvisats 90,000 kronor, varav Norrland tillförts ungefär 20 000 kronor. Med hänsyn till att kontrollföreningarna i Norrland arbeta under synnerligen svåra förhållanden — gles bebyggelse och långa avstånd — synes det önskvärt, att de norrländska hushållningssällskapen kunde komma i åtnjutande av något större belopp. I det föregående har vidare framhållits betydelsen av frörensningsföreningar i Norrland. För underlättande av dylika föreningars bildande vore det givetvis till fördel, därest möjlighet förelåge att lämna ekonomiskt bidrag. Det allmänna anslaget för fröodlingens stödjande, som för närvarande uppgår till 22 000 kronor, är avsett för landet i dess helhet, och endast en relativt obetydlig del därav kommer Norrland till godo. Även den lokala försöksverksamheten skulle självfallet i hög grad stimuleras, därest densamma bereddes utökat ekonomiskt stöd. Om så sker bör dock tillses, att verksamheten bedrives planmässigt och i samarbete med de centrala organen på området. Slutligen vill nämnden framhålla, att det för såväl skogs- som jordbruket vore av stor betydelse, därest betesfrågan i Norrland bleve beaktad i större utsträckning än för närvarande sker. En utveckling i sådan riktning skulle givetvis underlättas, därest betesförbättringsbidragen till de enskilda jordbrukarna kunde höjas.

Det sagda må vara tillräckligt för att visa, att många möjligheter finnas för statsmakterna att i Norrland särskilt stödja den enskilde jordbrukarens arbete på att åstadkomma en ändamålsenligare jordbruksproduktion. Vilka åtgärder som lämpligen böra i olika delar av Norrland från statens sida vidtagas för vinnande av detta syfte torde böra i första hand bedömas av de lokala organ och myndigheter, som finnas på jordbrukets områden. Det synes följaktligen önskvärt, att de norrländska hushållningssällskapen erhålla medel för att igångsätta och genomföra erforderliga åtgärder inom sina respektive verksamhetsområden. Innan anslagen få tagas i anspråk, bör dock plan för deras användning hava upprättats av vederbörande hushållningssällskap samt godkänts av Kungl. Maj:t.

Behovet av de anslag, som sålunda synas böra ställas till förfogande, kommer självfallet att växla under olika år. För nästkommande budgetår lärer

det vara tillräckligt att tillhopa 400 000 kronor anvisas för ändamålet. Detta belopp torde böra fördelas å de fem nordligaste hushållningssällskapen sålunda, att Norrbottens läns hushållningssällskap får använda högst 120 000 kronor, ett vart av Västerbottens, Västernorrlands och Jämtlands läns hushållningssällskap högst 80 000 kronor samt Gävleborgs läns hushållningssällskap högst 40 000 kronor. Medlen synas tillsvidare böra utgå ur jordbrukets prisregleringsfond. Beslut om medlens utanordnande bör meddelas av Kungl. Maj:t, som i samband därmed utfärdar erforderliga föreskrifter om kontroll av deras användning.

Förbättrade avsättningsförhållanden för jordbruksprodukter. Nämnden har uppmärksammat de jämförelsevis låga mjölkpriser, som flerstädes i Norrland betalas till mejerileverantörerna. Som regel torde orsaken härtill vara att söka i höga kostnader för distribution av konsumtionsmjölk samt för tillverkning och försäljning av mejeriprodukter. Att ifrågavarande kostnader i allmänhet måste komma att ställa sig högre i Norrland än i övriga delar av riket är naturligt. Härtill bidraga den mångenstädes ringa befolkningstätheten och de långa transportavstånden, som medföra, att fraktkostnaderna bliva höga och driftsenheterna genom ringa tillförsel till mejerierna ofta mycket små. Emellertid vill det synas nämnden, som om i vissa fall mejerikostnaderna vore större än som betingades av nu anförda förhållanden. Nämnden vill i detta sammanhang omnämna, att Västernorrlands läns hushållningssällskap genom en särskild kommitté verkställt utredning rörande verkningarna inom sagda län av mjölkregleringen samt att denna kommitté ansett sig kunna konstatera, att driftkostnaderna och räntabiliteten hos de olika mejerierna växlat synnerligen starkt och som följd därav även de priser, som kunnat betalas till leverantörerna. Kommittén framhöll, att även om detta i viss omfattning vore ofrånkomligt på grund av förefintliga olikheter i fråga om lokala förhållanden, anslutningens storlek m. m., dessa omständigheter enligt kommitténs mening dock icke syntes alltid hava varit tillräckliga för att förklara skiljaktigheterna. Nu berörda missförhållanden framträda även annorstädes i Norrland. Vad särskilt Norrbottens län beträffar hava desamma föranlett svenska mejeriernas riksförening på inrådan av nämnden att i samarbete med därvarande mejeriorganisation verkställa en utredning i syfte att få närmare klarlagt orsakerna till det jämförelsevis låga utbytet av mejerihanteringen i sagda län. Redan nu torde kunna sägas, att på många håll i Norrland mejerier anlagts utan tillbörligt hänsynstagande till de myckenheter mjölk, som kunnat påräknas levererade till mejerierna. Anläggningskostnaderna hava därför blivit oproportionerligt höga, varför räntor och amorteringar kommit att alltför starkt öka driftskostnaderna och sålunda minska priserna till leverantörerna. Olägenheterna härav förminskas dock med tiden. En allmän ökning av mjölkproduktionen i Norrland skulle likaledes bidraga att nedbringa mejeriernas driftkostnader för liter mjölk.

Att den sanering av mejerihanteringen, som genomförts genom centralise-

ring av mejeridriften till större mejerier, i många fall varit välbehövlig synes icke kunna bestridas. Härigenom hava möjligheterna att på ett tekniskt tillfredsställande sätt ordna mejeridriften ökats. Ett fortsättande på denna väg lärer även i åtskilliga fall vara att tillråda, även om ett schematiskt genomförande av en centraliserad mejeridrift kan, därest uppsamlingsområdet blir alltför vidsträckt, medföra nackdelar och kostnader beträffande uppsamling och distribution av konsumtionsmjölk. Åtskilliga smärre mejeriföretag finnas, vilka i fråga om såväl utrustning som driftsledning med mera äro fullt tillfredsställande, men samtidigt förekommer det dock ej få fall, där motsatta förhållandet är rådande. Av nämndens kontrollanter lämnade redogörelser för tillståndet vid olika mejerier bestyrka riktigheten härav. Att härutinnan åstadkomma en förbättring synes angeläget, varvid det i första hand bör ankomma på mejeriorganisationerna att ägna frågan ingående uppmärksamhet. För att rationaliseringsåtgärderna skola fylla sitt syfte och icke bliva alltför kostsamma erfordras emellertid, att de olika mejerierna bliva föremål för noggrann driftsanalys av fackkunnig personal. Härvid torde svenska mejeriernas riksförening kunna lämna ett värdefullt bistånd. För närvarande finnas inom de fyra nordligaste länen anställda tre mejerikonsulenter, vilka stå under riksföreningens ledning. Hittills torde mejerikonsulenterna emellertid hava varit fullt sysselsatta med sin övriga verksamhet å mejerihanteringens område. I den mån så även framgent blir förhållandet, kunna måhända för ändamålet anlitas de experter, som äro anställda hos riksföreningen och för vilkas verksamhet kostnaderna till viss del bestridas av inflytande mjölkavgiftsmedel.

Nämnden anser sig vidare böra ifrågasätta, om det icke borde uppdragas åt riksföreningen att under den tid, som mjölkregleringen äger bestånd, mer ingående än hittills följa hithörande förhållanden samt, därest anledning därtill skulle uppstå, antingen själv i mån av befogenhet ingripa för att vinna rättelse i förefintligt missförhållande eller ock göra anmälan om förhållandet till statens jordbruksnämnd. På nämnden borde i dylikt fall ankomma att föranstalta om undersökning samt att inför Kungl. Maj:t framlägga de förslag, vartill undersökningen kunde giva anledning. Härför erfordras emellertid en sådan ändring av gällande bestämmelser för erhållande av prisutjämningsbidrag, att nämnden eller den, nämnden därtill förordnat, medgives rätt att granska vederbörande företags affärsböcker m. m. Vidare kan det måhända befinnas lämpligt, att Kungl. Maj:t erhåller befogenhet att, därest det skulle visa sig att uppenbara missförhållanden råda inom visst mejeriföretag, föreskriva, att rättelse härutinnan skall ske vid äventyr att prisutjämningsbidrag icke utbetalas till företaget.

Nämnden har vidare haft under övervägande, om icke för att underlätta genomförandet av behövliga rationaliseringsåtgärder vid de norrländska mejerierna visst belopp av mjölkavgiftsmedel borde få användas för utlämnande av bidrag till täckande av kostnaderna för åtgärd, som vidtages i dylikt syfte. Av flera skäl har nämnden ansett sig icke böra tillstyrka någon sådan anordning. I det följande kommer nämnden emellertid att fö-

reslå, att vissa tillägg av berörda medel skola utbetalas för mjölk, som vid mejeri i Norrland kommer till användning för beredande av mejeriprodukt. I många fall skulle säkerligen vad som inflyter till ett mejeri i form av dylika tillägg erhålla den lämpligaste användningen genom att utnyttjas för genomförande av moderniseringar av mejeriets anläggningar och utrustning. Då nämnden ansett sig kunna utgå från att så kommer att ske, åtminstone i viss utsträckning, utan att föreskrift därom meddelas, har nämnden ej funnit sig böra framlägga förslag till dylika föreskrifter.

Beträffande *andra jordbruksprodukter än mjölk* är avsättningen i Norrland i många fall bristfälligt ordnad. Detsamma gäller även i viss mån i fråga om jordbrukarnas inköp av förnödenheter. På hithörande områden verksamma andelsföreningar arbeta ofta med så ringa omsättning, att distributionskostnaderna bliva synnerligen höga. Detta tager sig också uttryck i de priser, som jordbrukarna få betala för inköpta förnödenheter eller som de erhålla för försålda produkter. Uppenbarligen kan varuomsättningen beträffande olika artiklar — både ifråga om försålda och inköpta produkter — inom det lämpliga verksamhetsområdet för ett företag på grund av den glesa bebyggelsen och de små saluöverskotten icke bliva av samma omfattning i Norrland som söderut. Det kan därför ifrågasättas, huruvida det överhuvud får anses lämpligt att uppbygga inköps- och försäljningsorganisationerna i Norrland efter samma mönster som i Syd- och Mellansverige. Man synes åtminstone böra överväga, om icke det fortsatta arbetet för nedbringande av distributionskostnaderna bör avse en utvidgning av företagens verksamhet att omfatta flera varuslag.

Att genom statliga åtgärder medverka till en minskning av distributionskostnaderna för såväl produkter som förnödenheter möter stora svårigheter. Ehuru nämnden intager den principiella ståndpunkten, att andelsrörelsen bland jordbrukarna bör om möjligt få utveckla sig fritt utan statligt stöd, äro dock för Norrlands vidkommande förhållandena i flera avseenden så säregna, att nämnden anser, att andelsrörelsen därstädes bör kunna stödjas genom lämpligt avvägda statliga anslag. Särskilt synes detta gälla slakteriföreningarna, vilka ännu i Norrland i stort sett befinna sig i vardande. I denna landsdel saknas i stor utsträckning tidsenliga och välutrustade slakterier. För att en andelsslakteriförening skall kunna på ett ändamålsenligt sätt driva sin verksamhet erfordras tillgång till ett sådant slakteri. Uppförande av ett dylikt drager emellertid ett betydande kapital, vilket ofta är svårt att uppbringa bland de norrländska småbrukarna. Andelsslakterirörelsen i Norrland skulle därför beredas ett verksamt stöd, om möjlighet bereddes därstädes verksamma slakteriföreningar att erhålla bidrag utan återbetalningsskyldighet med viss andel — förslagsvis 20 procent — av anläggningskostnaden. Möjligheten att erhålla dylika bidrag bör dock ej begränsas till Norrland. Ett anslag för sådant ändamål skulle nämligen kunna bliva av betydelse även i vissa andra trakter, där liknande svårigheter för ordnandet av avsättningen av kött och fläsk föreligga. Användande av allmänna medel efter sådana linjer innebär ingen nyhet; en liknande anordning har

nämligen tidigare tillämpats beträffande lagerhusen. Till här ifrågavarande bidrag torde icke erfordras större sammanlagt belopp än 200 000 kronor. En förutsättning för bidrag skulle givetvis vara, att organisationsarbetet och, sedan ekonomiska föreningar i mån av behov bildats, dessas verksamhet bedrives efter sunda riktlinjer samt att i stadgarna finnas intagna bestämmelser, som säkerställa en betryggande kapitalbildning. Innan bidrag beviljas, bör bland andra jordbrukarnas riksorganisation på området beredas tillfälle yttra sig. Bidragen torde böra utgå ur jordbrukets prisregleringsfond av de medel, som må användas för slaktdjursmarknadens stödjande. Beslut om utanordnande av bidragen bör meddelas av Kungl. Maj:t.

Kap. 8. Åtgärder för åstadkommande av ett tillfälligt stöd åt jordbruket i Norrland.

Jämkningar i regleringen av införseln av vissa färdiga jordbruksprodukter. Framför allt av handelspolitiska skäl har införsel av vissa färdigprodukter sedan åtskilliga år medgivits över vår nordliga landgräns. Denna införsel har visserligen för flertalet varor varit begränsad till den egentliga gränshandeln. I fråga om vissa produkter, såsom t. ex. kött och fläsk, har dock importen sträckt sina verkningar över hela övre Norrland. Givetvis är det önskvärt, att införseln av ifrågavarande varor i möjligaste mån begränsas. Därest vårt handelspolitiska läge förhindrar en fullständig avstängning av införseln, synas i varje fall sådana åtgärder böra från statens sida vidtagas, att importens pristryckande verkan upphäves. Detta innebär, att införseln bör så regleras, att de importerade varorna icke saluföras på sådant sätt, att producentpriset å motsvarande svenska varor därigenom pressas. Genom de under den gångna hösten träffade anordningarna hava ock från statens sida åtgärder i dylikt syfte vidtagits beträffande införseln av nötkött, och erfarenheterna härav hava hittills visat sig goda. I fråga om fläsk synes någon införsel åtminstone under den närmaste tiden icke vara erforderlig. Skulle ytterligare åtgärder av här berörda slag bliva behövliga, torde emellertid dessa böra utformas under beaktande av olika handelspolitiska synpunkter, varför det icke synes lämpligt att nu närmare ingå härpå.

Jämkningar av fodermedelsregleringen. Hittills vidtagna åtgärder för stödjande av den svenska fodermedelsmarknaden hava i huvudsak varit begränsade till reglering av användningen av utländskt eller av utländska råvaror tillverkat foder. Härigenom har förhindrats en alltför stark ansvällning av en på dylikt foder grundad animalieproduktion, samtidigt med att avsättningen av svenskt foder underlättats. I direktiven för regleringens handhavande hava statsmakterna angivit, bland annat, att införsel av sådana fodervaror, av vilka den inhemska produktionen vore tillräcklig för behovet, som regel icke skulle få ske.

Under ifrågavarande införselreglering äro för närvarande indragna praktiskt taget samtliga mera betydande i Sverige förekommande foderslag med undantag av hö. Ehuru sistnämnda varuslag utgör den utan gensägelse viktigaste växtodlingsprodukten i Norrland, har likväl en vissa år rätt betydande import därav ägt rum till huvudsakligen Norrbottens län. Att genom den utländska konkurrensen ett visst avbräck vållats de norrländska jordbrukare, som av olika skäl inriktat sitt jordbruk på produktion av hö för avsalu, är uppenbart. Av vida större betydelse är emellertid att genom ifrågavarande införsel, vilken i allmänhet skett till mycket låga priser, strävandena att hos de animalieproducerande jordbrukarna i övre Norrland uppnå en intensivare foderväxtodling direkt motverkas.

Med utgångspunkt från det nu sagda synes det nämnden önskvärt, att hö belägges med importavgift, om så lämpligen kan ske med hänsyn till Sveriges handelspolitiska intressen. Jämlikt 1 § i kungörelsen den 18 maj 1934 (nr 153) torde Kungl. Maj:t äga befogenhet vidtaga sådan åtgärd, varför något särskilt beslut av riksdagen i frågan icke synes vara erforderligt. Avgiftens belopp bör avvägas under beaktande av å ena sidan den allmänna foderprisnivå i Sverige, som av statsmakterna anses eftersträvansvärd, och å andra sidan prisläget för det importerade höet. Även höskördens storlek i Norrland bör självfallet beaktas. Sådana förhållandena för närvarande gestalta sig, synes 2 öre för kilogram vara ett lämpligt belopp för avgiften.

Därest hö belägges med införselavgift, blir emellertid tydligen följden, att en foderfördyring inträder för de jordbrukare, som icke producera — och icke heller kunna producera — tillräckligt med hö för sitt behov och som äro nödsakade använda importerat hö. Dessa jordbrukare torde emellertid i allmänhet erhålla kompensation för ifrågavarande fördyring genom de åtgärder till förbättrande av mjölkpriset eller till förbilligande av i Norrbotten icke producerade fodermedel, som nämnden i det följande kommer att föreslå. Ifrågasättas kan vidare en utvidgning av de områden, inom vilka mjölkavgift ej upptages. Till denna fråga torde nämnden emellertid få återkomma i samband med att yttrande avgives rörande den närmare utformningen av mjölkregleringen för nästkommande budgetår.

Nämnden har ansett sig i detta sammanhang böra till övervägande upptaga frågan om den sedan flera år tillämpade anordningen med fraktbidrag vid transport av havre till vissa delar av Norrland samt Kopparbergs och Värmlands län. Av vad förut anförts framgår, att behovet av införsel söderifrån av havre till sagda landsdelar är tämligen lika under skilda år. Under konsumtionsåret 1935—1936 beviljades fraktbidrag för en myckenhet av i runt tal 25 000 ton havre, och under innevarande konsumtionsår har till mitten av januari 1937 fraktbidrag sökts för ungefär 14 500 ton havre. Kostnaderna under konsumtionsåret 1935—1936 för fraktbidragen uppgingo till i runt tal 525 000 kronor eller i genomsnitt cirka 2 kronor 10 öre för 100 kilogram fraktad havre. Av de 25 000 ton havre, för vilka fraktbidrag utbetalades under konsumtionsåret 1935—1936, gingo till Norrbottens län 7 400 ton,

till Västerbottens län 8 000 ton, till Jämtlands län 5 400 ton och till Västernorrlands län 2 900 ton eller tillhopa för de fyra länen nära 24 000 ton. Den under senare år till Norrland transporterade havren har huvudsakligen försänts från Mälar- och Hjälmarebygderna. Sålunda fraktades år 1935—1936 icke mindre än inemot 16 000 ton enbart från Västmanlands och Örebro län. Från Kopparbergs län och södra Norrland fraktades under samma tid omkring 3 300 ton.

Fraktbidragen medföra, att den förmånsställning, som havreodlarna i kusttrakterna i södra Norrland haft vid försäljning på övre Norrland i jämförelse med odlarna i mellersta Sverige, numera till stor del gått förlorad. Den härigenom föranledda sänkningen av havrepriserna i södra Norrland motverkar givetvis en önskvärd utvidgning av havreodlingen därstädes. Emellertid är det otvivelaktigt så, att ett avsevärt antal innehavare av smärre jordbruk i Norrland, vilka alltjämt för sin bärgning äro hänvisade att i mycket stor omfattning söka sin utkomst av skogsarbete, åtminstone för närvarande hava en icke ringa nytta av bidragen. Dessa personer hava i regel intet eller endast obetydligt saluöverskott av jordbruksprodukter, varför de icke haft någon större nytta av jordbruksregleringarna. Det ekonomiska läget för denna befolkningsgrupp är vidare som regel ganska bekymmersamt. Med hänsyn härtill vill nämnden ej motsätta sig, att fraktbidrag även i fortsättningen utgår på sätt nu sker vid transport av havre till skogstrakterna. I anslutning till vad nämnden anfört i sin skrivelse den 16 december 1936 angående förlängning av giltighetstiden för hithörande bestämmelser torde bidraget böra avse all havre och icke som för närvarande endast foderhavre. I övrigt synes någon ändring i hittills tillämpade grunder för bidragens utbetalande nu icke böra ske.

Vid 1936 års riksdag uttalade sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 1 bland annat, att utskottet funne skäl tala för en anordning med fraktbidrag jämväl för andra fodermedel än havre med undantag av stråfoder, som försändes till ort inom de områden, som vore berättigade till fraktbidrag ifråga om havre. Utskottet, som förutsatte, att Kungl. Maj:t snarast möjligt toge frågan under bedömande, ville därför förorda, att, därest någon väg för frågans lösning visade sig framkomlig, fraktbidrag utginge även för dylika transporter. Utskottet tillade vidare, att det i övrigt borde tillkomma Kungl. Maj:t att avgöra, huruvida särskilda regler borde tillämpas för förbilligande av andra fodermedel än havre, vilka inkomme till berörda områden.

Med anledning av detta utskottsuttalande har nämnden undersökt, huruvida möjligheter föreligga att för de norrländska jordbrukarna förbilliga inköpen av andra fodermedel än havre. De fodermedel, som därvid närmast kunna ifrågakomma, äro majs och oljekakor. Dessa varor införas för närvarande till Sverige från utlandet i betydande mängder. Enklast vore givetvis, därest angivna syfte kunde uppnås genom en sänkning av införselavgiften eller skatten å ifrågavarande fodermedel. Nämnden har även övervägt en sådan anordning. Emellertid tillverkas oljekakor vid flera svenska

företag. Det är givetvis angeläget att, därest en anordning för förbilligande av sagda fodermedel i landets nordligare del anses böra komma till stånd, den svenska industrien icke därigenom försättes i en med hänsyn till den utländska konkurrensen ogynnsam ställning. Följden har synts böra bliva, att ett eventuellt förbilligande bör ske genom att bidrag lämnas vid införsel till ifrågavarande område, vare sig den sker från övriga delar av Sverige eller från utlandet, med visst belopp för kilogram av berörda varuslag. Härigenom kan man förvänta, att priset å varorna inom området nedgår med motsvarande belopp.

Givetvis kommer denna liksom varje annan anordning, varigenom man på konstlad väg söker åstadkomma olika prisnivåer i skilda delar av landet, att medföra vissa rubbningar i handeln. En anordning för förbilligande av berörda två fodermedel i norra Sverige är ägnad att ingiva vissa betänkligheter även i annat hänseende. Som nämnden redan framhållit, medför en sänkning av foderpriserna, att strävandena att uppnå en intensivare foderväxtodling motverkas. Olägenheterna i detta hänseende framträda dock mindre, i den mån dylika anordningar begränsas att gälla allenast övre Norrland samt avse endast sådant foder, som där ej produceras. Åtskilliga skäl synas också tala för att övre Norrland i förevarande avseende beredes en särskild ställning. För närvarande torde det sålunda i Norrbottens län och större delen av Västerbottens län icke vara möjligt att i erforderlig myckenhet frambringa ett för nötkreatursskötseln tillräckligt äggviterikt och näringskraftigt foder. Av den verkställda undersökningen rörande foderförsörjningen i landet framgår även, att användningen av oljekakor är väsentligt större i Norrbottens län än i något annat norrländskt län. Jämväl i fråga om majs synas på liknande grund åtgärder lämpligen böra vidtagas för att åstadkomma lägre foderpris i övre Norrland.

Nämnden föreslår alltså, att prissänkande åtgärder i nu angiven riktning vidtagas i Norrbottens och Västerbottens län. Vad angår den närmare utformningen av dessa åtgärder, synas de böra bestå i fasta bidrag. Dessa böra dock med hänsyn till landet i dess helhet icke vara större än 2 öre i Norrbottens län samt 1 öre i Västerbottens län, allt för kilogram räknat, och icke överstiga utgående införselavgift eller skatt. Bidraget bör utgå till den förste mottagaren i någotdera av länen. Försändes vara av ifrågavarande slag från Västerbottens län till Norrbottens län, bör den förste mottagaren i sistnämnda län erhålla bidrag med belopp motsvarande skillnaden i bidrag mellan de båda länen. Ansökan om bidrag bör med närslutande av vederbörliga handlingar ingivas till statens jordbruksnämnd, som skall äga besluta angående utbetalande av bidragen. Dessa utanordnas lämpligen av statskontoret från jordbrukets prisregleringsfond av medel, som inflyta genom upptagande av införselavgift å havre och majs med flera fodermedel.

Av tidigare uppgifter rörande användningen i Norrland av majs och oljekakor att döma torde de årliga kostnaderna för utbetalandet av dessa bidrag icke komma att överstiga 120 000 kronor, även om användningen av sagda

fodermedel skulle något ökas. Därest vad nämnden ovan förordat vinner statsmakternas bifall, torde nämnden få senare inkomma med förslag till erforderliga författningsbestämmelser.

Jämkningar i mjölkregleringen. Gällande mjölkreglering innebär i korthet, att genom uttagande av mjölkavgift medel erhållas för bestridande av kostnaderna för smörexportens uppehållande i nödig omfattning samt för utbetalande av prisutjämningsbidrag å produktmjölken. För att möjliggöra en önskvärd reglering av smörpriset tillföres mjölkregleringen vidare genom margarinaccisen inflytande medel samt viss andel av vad som inflyter i form av skatt å oljekakor och annat därmed jämförligt foder att användas för utbetalande av prisutjämningsbidrag. För fördelning av prisutjämningsmedlen är landet uppdelat i fem prisutjämningsdistrikt, av vilka de båda nordligaste omfatta Norrland med undantag av Gästrikland. Sedan juli 1935 gäller vidare, att å de båda nordligaste prisutjämningsdistrikten belöpande medel icke skola anlitas för bestridande av kostnaderna för smörexporten utan helt användas för utbetalande av prisutjämningsbidrag inom vederbörande distrikt.

Sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottet vid 1936 års riksdag har i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 1 framhållit, bland annat, att vid indelning av landet i prisutjämningsdistrikt borde beaktas önskvärdheten av att prisutjämningsbidragens storlek anpassades efter mjölkens produktionskostnader i olika delar av landet. Utskottet har vidare uttalat, att utskottet — som konstaterat, att jordbrukarna i Mellersta Norrlands och Norrbottens prisutjämningsdistrikt genom de jämkningar beträffande prisutjämningsmedlens fördelning, som Kungl. Maj:t redan då hade vidtagit, tillförts större andel av prisutjämningsmedlen än tidigare — med tillfredsställelse skulle se, om ytterligare förbättring i detta hänseende vore möjlig. Detta gällde särskilt beträffande Norrbottens prisutjämningsdistrikt. Utan att vilja framlägga något förslag i frågan ansåge utskottet det önskvärt, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande, vad i saken kunde åtgöras. Genom beslut den 29 augusti 1936 har ock Kungl. Maj:t på förslag av nämnden bestämt, att Norrbottens prisutjämningsdistrikt skall tillföras ett extra bidrag av 1 öre för kilogram inom länet efter den 1 juli 1936 saluförd avgiftspliktig mjölk.

Det vill synas, som om ökat stöd bör givas även mjölkproduktionen i övriga delar av Norrland. Härför torde framför allt tala det förhållandet, att statsmakterna hittills ansett sig böra förhindra en allmän förhöjning av priserna å konsumtionsmjölk. Särskilt kännbart blir detta givetvis inom sådana områden, där konsumtionsmjölken utgör en mera betydande del av saluproduktionen av mjölk. I detta sammanhang vill nämnden erinra därom, att hushållningssällskapet i Västernorrlands län i skrivelse till nämnden föreslagit, att Mellersta Norrlands prisutjämningsdistrikt, på sätt nu sker beträffande Norrbottens län, av de samlade prisutjämningsmedlen skulle å all saluförd mjölk tillföras ett extra tillägg av 1 öre för kilogram. Hushållningssällskapet förordar vidare en fördelning av prisutjämningsmedlen efter andra

grunder än för närvarande, innebärande bland annat en differentiering inom det nuvarande prisutjämningsdistriktet. Ehuru nämnden icke anser sig kunna tillstyrka ett så kraftigt ytterligare stöd åt mjölkproduktionen i mellersta Norrland, vilket bland annat skulle medföra en alltför stor ojämnhet beträffande prisbildningen inom detta distrikt och därtill angränsande områden, finner nämnden det likväl skäligt, att nu utgående prisutjämningsbidrag i de båda nordligaste prisutjämningsdistrikten något höjas. Samtidigt synes det lämpligt, att en förändring av de nuvarande prisutjämningsdistrikten i Norrland företages. Nuvarande Mellersta Norrlands prisutjämningsdistrikt omfattar Västerbottens, Västernorrlands, Jämtlands och Gävleborgs län med undantag av landskapet Gästrikland. Förstnämnda län utgör ett område med lokalt överskott av mjölk och en betydande andel produktmjölk. Beräknat på grundval av myckenheterna produkt- och konsumtionsmjölk under år 1936 erhöll Västerbottens län från övriga delar av distriktet, i huvudsak Västernorrlands län, under året i prisutjämningsmedel ej mindre än inemot 280 000 kronor. Nämnden anser visserligen skäligt, att tillskott lämnas Västerbottens län, men finner det icke rimligt, att detsamma uteslutande tages från övriga delar av distriktet. Till ifrågavarande tillskott bör hela landet bidraga.

Den enklaste anordningen för vinnande av ovan angivet syfte synes vara, att Västerbottens län utbrytes ur nuvarande Mellersta Norrlands distrikt och på samma sätt som Norrbottens län bildar ett eget prisutjämningsdistrikt, samt att av de för hela riket belöpande mjölkavgiftsmedlen erforderligt ytterligare tillskott lämnas till de olika prisutjämningsdistrikten i Norrland. Om Västerbottens län frånskiljes Mellersta Norrlands prisutjämningsdistrikt, skulle prisutjämningsbidraget i den återstående delen av distriktet, beräknat på mjölkmängderna under år 1936, i genomsnitt för år kunna beräknas stiga med cirka 0·6 öre till omkring 6·1 öre för kilogram produktmjölk. Om Västerbottens län skulle bilda eget prisutjämningsdistrikt, komme prisutjämningsbidraget inom länet i stället att nedgå med 1·1 öre till omkring 4·4 öre för kilogram produktmjölk. För att icke en försämring skall inträda erfordras sålunda, att tillskott lämnas Västerbottens län från de samlade mjölkavgiftsmedlen med ungefär 1·1 öre. Vad till slut Norrbottens prisutjämningsdistrikt beträffar, kan prisutjämningsbidraget därstädes beräknas till omkring 9·0 öre för kilogram under samma tid med inräknande av det extra tillägg med 1 öre för kilogram avgiftspliktig mjölk, som utgått efter den 1 juli 1936.

Nämnden vill i anslutning till vad nu sagts föreslå, att i Norrland den förändringen av distriktsindelningen företages, att Västerbottens län kommer att bilda ett eget prisutjämningsdistrikt. Vidare torde produktmjölken vid mejerierna i Norrland böra av de samlade prisutjämningsmedlen erhålla ett tillskott av 0·5 öre för kilogram. Härutöver bör emellertid produktmjölken vid mejerierna i Västerbottens och Norrbottens län på samma sätt tillföras respektive 1 och 2 öre för kilogram. Ovannämnda till sistnämnda län utgående extra tillägg skulle samtidigt bortfalla. Beräknat enligt samma grunder som tidigare skulle genom denna anordning prisutjämningsbidraget komma att uppgå i det nya Mellersta Norrlands prisutjämningsdistrikt till omkring

6·6 öre för kilogram produktmjölk, i Västerbottens län till 5·8 öre för kilogram och i Norrbottens län till 9·2 öre för kilogram. Hur den föreslagna anordningen skulle hava verkat för olika månader under år 1936, därest den varit införd då, framgår av följande tablå.

År och månad	Prisutjämningsbidrag i nedannämnda områden i öre för kilogram produktmjölk						
	Västernorrlands, Jämtlands och Gävleborgs län med undantag av Gästrikland		Västerbottens län		Norrbottens län		
	har utgått med	skulle enl. nämndens förslag ha utgått med	har utgått med	skulle enl. nämndens förslag ha utgått med	har utgått med	skulle enl. efter den 1 juli 1936 gällande regler utgått med	skulle enl. nämndens förslag ha utgått med
1936							
Januari	5·77	7·05	5·77	5·94	6·33	8·34	8·76
Februari	6·93	8·49	6·93	6·74	7·76	9·79	10·16
Mars	5·60	6·91	5·60	5·81	6·52	8·63	8·94
April	5·63	6·79	5·63	5·97	6·19	8·13	8·61
Maj	5·14	6·08	5·14	5·69	5·85	7·84	8·28
Juni	5·17	6·07	5·17	5·77	6·91	8·87	9·33
Juli	5.71	6·81	5·71	6·01	8·53	8·53	8·81
Augusti	6·02	7·12	6·02	6·33	10·05	10.05	10·04
September	5·39	6·24	5·39	6·00	9·85	9·85	9·78
Oktober	5·74	6·68	5·74	6·23	12·65	12·65	11·94
November	4·92	6·03	4·92	5·30	9·16	9·16	8·91
December	4·17	5·20	4·17	4·74	7·82	7·82	7·85
Medeltal	5·47	6·57	5·47	5·84	7·86	8·97	9·17

Enligt vad denna tablå utvisar komme förslaget för Norrbottens del att innebära ett mindre tillägg till det prisutjämningsbidrag, som för närvarande utbetalas inom området. Västerbottens län får en förbättring av produktmjölkpriset med inemot 0·4 öre för kilogram, och i Mellersta Norrlands prisutjämningsdistrikt uppgår ökningen till cirka 1·1 öre för kilogram. Härigenom ernås enligt nämndens mening en bättre avvägning mellan de olika produktionsdistrikten än för närvarande och samtidigt något förbättrade prisförhållanden. Med utgående från mjölkmängderna under år 1936 komme de av nämnden sålunda förordade åtgärderna att medföra, att årligen omkring 800 000 kronor av de samlade prisutjämningsmedlen tillföras Norrland, ett belopp som, ehuru betydelsefullt för de norrländska mjölkproducenterna, i förhållande till de till förfogande stående medlen är blygsamt och icke utövar något märkbart inflytande på mjölkpriset i landet i övrigt.

För närvarande äro stora områden av Norrland undantagna från skyldighet att erlägga mjölkavgift. Den tillverkning av smör, som förekommer i dessa områden, åtnjuter icke annat stöd än att vederbörande tillverkare äger efter särskild framställning komma i åtnjutande av pristillägg, som för kilogram smör utgår med skillnaden mellan 255 öre och gällande riksnotering för

runmärkt smör. Då denna för närvarande utgör 250 öre för kilogram, uppgår pristillägget i nuvarande stund till 5 öre för kilogram. Detta belopp är lika för hela landet. Med hänsyn till de svårigheter, varunder mjölkproduktionen enligt vad tidigare vid upprepade tillfällen framhållits arbetar i Norrland, synes det skäligt, att pristillägget för Norrland med undantag av Gästrikland höjes, förslagsvis med 25 öre.

Vidare förekommer det att inom de avgiftsfria områdena ett eller annat mindre mejeri finnes. Enligt gällande bestämmelser kommer sådant mejeri ej i åtnjutande av prisutjämningsbidrag. Det förefaller emellertid knappast rimligt, att mejerier i landets ur produktions- och avsättningssynpunkt sämst belägna trakter icke skulle erhålla samma stöd som mejerihanteringen i övrigt. Härutinnan skulle rättelse kunna vinnas, därest på sätt nämnden föreslagit i sitt utlåtande den 29 januari 1937 angående fortsatta prisreglerande åtgärder på jordbrukets område föreskrift meddelades om att innehavare av mejeri i område, inom vilket mjölkavgift icke utgår, skulle äga efter särskild ansökan komma i åtnjutande av prisutjämningsbidrag mot det att innehavaren förbinder sig erlägga på den invägda mjölken belöpande mjölkavgift och samtidigt iakttager härför utfärdade bestämmelser.

Ifrågasatta jämkningar av övriga regleringsanordningar. Av vad i det föregående påvisats och anförts synes framgå, att de statliga regleringsåtgärderna beträffande andra saluprodukter än mjölk icke medfört samma nytta för jordbruket i Norrland som i övriga delar av landet. Detta beror främst därpå, att produktionen i Norrland har en mer ensidig karaktär samt att saluöverskotten därstädes som regel äro jämförelsevis små. Vidare tillkommer det förhållandet, att Norrland i fråga om såväl växtprodukter som åtskilliga animalier utgör ett i stort sett sammanhängande underskottsområde, varför behov av åtgärder mot de genom jordbrukskrisen inträdda avsättningssvårigheterna icke där gjort sig gällande med samma styrka som i södra och mellersta Sverige. Med hänsyn härtill kunna måhända vissa skäl anföras för att åtgärder böra vidtagas till undvikande av att kostnaderna för ifrågavarande regleringsanordningars upprätthållande skola drabba Norrland. Härvid torde man i första hand böra överväga, om *slaktdjurs-* och *veteavgifterna* böra uttagas i Norrland.

Vad först slaktdjursavgiften angår upptages densamma uteslutande för anskaffande av medel för slaktdjursmarknadens stödjande. Genom detta stöd vinnes framför allt att en kraftig beskärning av fläskproduktionen förebygges, vilken i allt väsentligt skulle gå ut över svinuppfödarna i södra och mellersta Sverige. Det kunde av denna anledning vara berättigat, att slaktdjursavgift icke upptages i Norrland. Emellertid skulle ett borttagande av densamma sannolikt hava till följd, att besiktningen av det kött och fläsk, som av mindre slaktare från södra och mellersta Sverige sändes till Norrland, komme att överflyttas till de norrländska besiktningsbyråerna. Härigenom skulle åvägabringas icke önskvärda förskjutningar i handeln med berörda varor. Besiktningens omfattning i Norrland är för övrigt jämförelsevis ringa.

Under tiden mars—december 1936 inflöto sålunda i slaktdjursavgifter från de fyra nordligaste länen omkring 72 000 kronor, motsvarande allenast cirka 2 procent av hela avgiftsuppbörden. Motsvarande synpunkter framträda med ännu större styrka beträffande veteavgiften och verkningarna av dess eventuella borttagande i Norrland. Att fritaga Norrland från nyssnämnda båda avgifter utan att desamma samtidigt upphöra att gälla i övriga delar av landet synes därför icke böra ifrågakomma.

Vissa andra förslag till åtgärder för stödjande av det norrländska jordbruket. Under senare år hava framförts förslag, att de norrländska jordbrukarna skola beredas möjlighet att utbyta av dem odlat korn mot kvarnduglig vete. En dylik åtgärd torde i första hand stöta på betydande praktiska svårigheter ej minst av den anledningen att svårlösta kvalitetsfrågor härvid kunna uppstå. Det torde icke heller för närvarande finnas något organ, vilket utan omfattande ekonomiska garantier är villigt åtaga sig de affärstransaktioner, som äro erforderliga för ett dylikt utbyte. Om detta likväl komme till stånd, skulle därigenom odlingen av korn stimuleras men samtidigt en övergång från konsumtion av kornmjöl till konsumtion av vetemjöl främjas. Anordningen synes därför även av principiella skäl icke kunna tillrådas.

Vid 1936 års riksdag framfördes vidare motionsvis förslag om att 40 000 kronor skulle anvisas för beredande av fria sjö- och järnvägsfrakter för omalen brödsäd, som genom lantmannaorganisationernas förmedling försåldes till jordbrukare i Västerbottens och Norrbottens län, samt vidare, att föreskrift skulle utfärdas att för vete, som försåldes på sådant sätt, veteavgift icke skulle utgå. Att bevilja särskild lindring ifråga om veteavgift och fraktkostnader endast för vete, som sändes till jordbrukare, synes emellertid icke böra ifrågakomma. Särskilt i sagda landsdel med dess många småbrukare är det för övrigt mycket svårt för att icke säga omöjligt att draga en bestämd gräns mellan jordbrukare och icke jordbrukare på landsbygden. En sänkning av vetemjölspriserna i Norrland bör därför — om åtgärder i sådant syfte anses böra vidtagas — komma alla innevånare därstädes till godo. Nämnden finner sig således ej kunna tillstyrka att den ifrågasatta anordningen kommer till stånd.

Slutligen vill nämnden erinra därom, att i en av de norrländska hushållningssällskapen till Kungl. Maj:t ingiven framställning, som remitterats till nämnden för yttrande, framställning gjorts, att åtgärder även måtte vidtagas för stödjande av spånadsväxt- och ullproduktionen i Norrland för åstadkommande av större mångsidighet i jordbruksproduktionen och högre grad av självförsörjning för landet i dess helhet. Detta önskemål torde kunna, åtminstone i viss utsträckning, tillgodoses genom det förslag om att vissa medelsbelopp skola ställas till hushållningssällskapens förfogande i Norrland för att användas för befrämjande av jordbruksproduktionen, som nämnden i det föregående framlagt. Med hänsyn härtill har nämnden icke ansett sig böra framlägga något särskilt förslag i berörda fråga.

Kap. 9. Sammanfattning jämte hemställan.

Av den verkställda utredningen synes framgå, att utkomstmöjligheterna för jordbrukarbefolkningen i allmänhet äro sämre i Norrland än i landet i övrigt. Den norrländska landsbefolkningen lever som regel under torftiga förhållanden. Ett bistånd i olika former från det allmännas sida synes erforderligt för att jordbrukarbefolkningen i Norrland skall kunna erhålla en tryggad, skälig levnadsstandard. Därest man avser att genom medverkan av staten inom en nära framtid förbättra utkomstmöjligheterna för jordbrukarbefolkningen i Norrland, torde man, såvitt framgår av den undersökning, som av nämnden kunnat verkställas, i huvudsak vara hänvisad till åtgärder för att stödja jordbruket. Statens medverkan därvid synes i första hand böra bestå i att främja vidtagandet av sådana åtgärder, som äro ägnade att åstadkomma en varaktig förbättring av det norrländska jordbrukets lönsamhet. Det synes emellertid i nuvarande läge av vikt, att jämväl åtgärder vidtagas, som endast avse att söka åvägabringa en omedelbar förbättring av lönsamheten. Sistberörda mera tillfälliga åtgärder böra begränsas att avse ingripanden i prisreglerande syfte. De bliva sålunda att betrakta som en utbyggnad eller modifikation av de stödanordningar, som under senare år vidtagits beträffande Sveriges jordbruk i allmänhet. Vid utformningen av de särskilda stödåtgärderna för Norrlands jordbruk böra vidare beaktas de stora olikheter i skilda hänseenden, som råda i olika områden av landsdelen.

Utgående från dessa allmänna synpunkter har nämnden alltså ansett sig böra dels förorda, dels framlägga formliga förslag till åtskilliga åtgärder från statsmakternas sida för åvägabringande av en mera varaktig förbättring av jordbrukets lönsamhet i Norrland. Med hänsyn till de enligt nämndens mening synnerligen betänkliga följder, som den starka jorddelningen i Norrland medfört, har nämnden i anslutning till ett av sociala jordutredningen avgivet förslag om viss ändring av gällande lagstiftning om jorddelning ansett sig böra förorda, att det uppdrages åt lantmäteristyrelsen att under beaktande av vad nämnden i det föregående anfört avgiva förslag till vissa åtgärder för att skapa större säkerhet mot en fortsatt alltför långt driven eller eljest olämplig jorddelning. Vidare uttalar sig nämnden för att lämpliga åtgärder från statsmakternas sida vidtagas för att främja nyodling samt i anslutning härtill underlätta komplettering av ofullständiga jordbruk. I avvaktan på slutförande av pågående utredning i sistnämnda fråga förordar nämnden, att nyodlingen i Norrland enligt hittills fastslagna riktlinjer samt den särskilda jordanskaffningsverksamhet, som för närvarande bedrives i övre Norrland, erhåller ett effektivt stöd. Likaså tillstyrker nämnden, att vid avvägning och fördelning av anslag och bidrag till jordbruksproduktionens befrämjande i riket särskild hänsyn tages till angelägenheten av att det norrländska jordbruket hjälpes. Bland annat synes detta böra gälla i fråga om växtförädlings- och försöksverksamheten å jordbruksområdet. För att möjliggöra för de norrländska hushållningssäll-

skapen att genom anordningar av olika slag söka utröna det lämpligaste och mest effektiva sättet för att ernå en förbättrad lönsamhet hos jordbruket i Norrland jämte binäringar föreslås, att erforderliga medel ställas till hushållningssällskapens förfogande att av dem enligt av Kungl. Maj:t godkänd plan användas för främjande av jordbruksproduktionen i Norrland. Medlen hava ansetts böra tillsvidare utgå av jordbrukets prisregleringsfond. För budgetåret 1937/1938 böra för sagda ändamål anvisas 120 000 kronor till hushållningssällskapet i Norrbottens län, 80 000 kronor till ett vart av hushållningssällskapen i Västerbottens, Västernorrlands och Jämtlands län samt 40 000 kronor till hushållningssällskapet i Gävleborgs län eller tillhopa 400 000 kronor; på erfarenheten får sedermera bero, huru motsvarande belopp böra för framtiden avvägas. Likaså föreslår nämnden, att ur sagda fond anvisas 200 000 kronor för att användas för utlämnande av bidrag utan återbetalningsskyldighet vid byggande av slakteri med intill 20 procent av anläggningskostnaden. Bidragen böra utgå endast till ekonomisk förening av jordbrukare i trakt, varest särskilda svårigheter för ordnande av avsättningen av kött och fläsk kunna anses föreligga. På grund av den betydelse en lindring i skattetrycket i Norrland skulle äga för jordbruket och näringslivet i övrigt därstädes har nämnden haft frågan om åtgärder för åstadkommande av ökad skatteutjämning under övervägande, men enär detta spörsmål torde upptagas till behandling i samband med pågående utredning om kommunalbeskattningen, har nämnden icke ansett sig böra ingå på ämnet. Nämnden har även uppmärksammat angelägenheten av att i Norrland upplysningen på jordbruksområdet och lantbruksundervisningen blir ordnad på ett för jordbrukarna därstädes tillfredsställande sätt, men med hänsyn till att jämväl denna fråga i viss utsträckning är föremål för utredning av särskild kommitté har nämnden icke funnit sig böra närmare diskutera hithörande, mycket komplicerade spörsmål. Nämnden förutsätter dock att de medel, som enligt vad ovan anförts skulle ställas till de norrländska hushållningssällskapens förfogande, böra i viss utsträckning användas för främjande av ökad upplysning bland Norrlands jordbrukare.

Bland åtgärder, som endast avse att åstadkomma en omedelbar förbättring av jordbrukets lönsamhet i Norrland, föreslår nämnden vissa jämkningar i fodermedelsregleringen. I syfte att stimulera till utökad foderproduktion i Norrland samt skapa gynnsammare avsättningsmöjligheter för inhemskt hö ifrågasätter nämnden sålunda, att införselavgift uttages å hö. Avgiftens belopp synes för närvarande kunna bestämmas till 2 öre för kilogram. Nämnden föreslår vidare, att gällande anordning med fraktbidrag vid transport av foderhavre till vissa delar av Norrland samt Kopparbergs och Värmlands län bibehålles samt utvidgas att omfatta all havre, som försändes till berörda områden. Ävenledes föreslår nämnden, att bidrag skall utbetalas vid införsel av oljekakor och majs till Norrbottens och Västerbottens län. Bidraget har ansetts böra utgå med 2 öre för kilogram, om varan införes till Norrbottens län, och med 1 öre för kilogram, om den införes till Västerbottens län, dock högst med belopp motsvarande utgående införselavgift eller

skatt. I fråga om mjölkregleringen föreslår nämnden den jämkningen av gällande bestämmelser, att Västerbottens län utbrytes ur nuvarande Mellersta Norrlands prisutjämningsdistrikt och bildar ett eget sådant distrikt samt vidare att tillskott från de på hela landet belöpande prisutjämningsmedlen — utöver de särskilda belopp, som för närvarande utgå till Norrland med undantag av Gästrikland såsom ersättning för de mjölkavgiftsmedel från sagda landsdel, som användas för smörexportens stödjande — lämnas den återstående delen av Mellersta Norrlands distrikt med 0·5 öre, Västerbottens län med 1·5 öre samt Norrbottens län med 2·5 öre, allt för kilogram produktmjölk räknat. Från och med juli 1936 utgående tillägg till Norrbottens län med 1 öre för kilogram avgiftspliktig mjölk skulle samtidigt bortfalla. Vidare föreslås, att pristillägget för hos producent tillverkat smör skall utgå i Norrland med undantag av Gästrikland med 25 öre för kilogram högre belopp än i övriga delar av riket ävensom att vissa jämkningar vidtagas i villkoren för åtnjutande av prisutjämningsbidrag. Slutligen uttalas, att frågan huruvida en utvidgning bör ske av de områden, inom vilka mjölkavgift icke upptages, lämpligen bör behandlas i samband med att nämnden avgiver yttrande rörande den närmare utformningen av mjölkregleringen för nästa budgetår.

Under åberopande av vad sålunda anförts får nämnden hemställa, att Kungl. Maj:t måtte

dels taga under övervägande vad av nämnden anförts beträffande

a) uppdrag åt lantmäteristyrelsen att i anslutning till vad nämnden i det föregående anfört avgiva förslag till vissa åtgärder för att skapa större säkerhet mot en fortsatt alltför långt driven eller eljest olämplig jorddelning;

b) åtgärder för att, i avvaktan på slutförande av pågående utredning rörande jordanskaffningsverksamheten, bereda nyodlingen i Norrland samt den särskilda jordanskaffningsverksamhet, som bedrives i övre Norrland, ett effektivt stöd;

c) åtgärder för att vid avvägande och fördelning av anslag och bidrag för främjande av jordbruksproduktionen tillses, att de speciella skäl, som enligt nämndens mening kunna anföras för särskilt stöd i nämnda hänseende åt jordbruket i Norrland, vinna behörigt beaktande;

dels vidtaga åtgärder för att av jordbrukets prisregleringsfond till hushållningssällskapens i Norrland förfogande för budgetåret 1937—1938 ställas vissa belopp, att av dem användas i produktionsbefrämjande syfte enligt av Kungl. Maj:t godkänd plan, nämligen högst 120 000 kronor till hushållningssällskapet i Norrbottens län, högst 80 000 kronor till ett vart av hushållningssällskapen i Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län samt högst 40 000 kronor till hushållningssällskapet i Gävleborgs län eller tillhopa högst 400 000 kronor;

dels föranstalta, att ur sagda fond anvisas 200 000 kronor för utlämnande av bidrag vid byggande av slakteri med intill 20 procent av anläggningskost-

naden till ekonomisk förening av jordbrukare i trakt, varest särskilda svårigheter för ordnande av avsättningen av kött och fläsk anses föreligga;

dels beträffande regleringen av importen av fodervaror föranstalta,

att hö belägges med införselavgift till belopp, som för närvarande bör bestämmas till 2 öre för kilogram,

att gällande anordning med fraktbidrag vid transport av havre till vissa delar av Norrland samt Kopparbergs och Värmlands län bibehålles samt utsträckes att avse all havre,

att bidrag lämnas i enlighet med av nämnden angivna grunder vid införsel av oljekakor och majs till Norrbottens och Västerbottens län med 2 öre för kilogram vid införsel till förstnämnda län samt med 1 öre för kilogram vid införsel till sistnämnda län, dock att bidraget i intet fall må överstiga utgående införselavgift eller skatt;

dels ock med avseende å mjölkregleringen medverka därtill,

att Västerbottens län utbrytes ur nuvarande Mellersta Norrlands prisutjämningsdistrikt och bildar eget sådant distrikt,

att tillskott från de på hela landet belöpande prisutjämningsmedlen — utöver de särskilda belopp, som för närvarande utgå till Norrland med undantag av Gästrikland såsom ersättning för de mjölkavgiftsmedel från sagda landsdel, som användas för smörexportens stödjande — lämnas den återstående delen av nuvarande Mellersta Norrlands distrikt med 0·5 öre, Västerbottens län med 1·5 öre samt Norrbottens län med 2·5 öre, allt för kilogram produktmjölk räknat,

att pristillägget för hos producent berett smör i Norrland med undantag av Gästrikland bestämmes till 25 öre för kilogram högre belopp än i övriga delar av riket, samt

att villkoren för åtnjutande av prisutjämningsbidrag jämkas på sätt nämnden ovan (sid. 101) förordat.

Särskilda uttalanden:

av herr *Börjesson* med instämmande i sak av herr *Björnsson:*

Till förslaget i sin helhet har undertecknad velat foga ett särskilt understrykande av vikten av att skärpta bestämmelser vid delning av jord tillkomma och att energiska åtgärder vidtagas för åstadkommande av en allmännare upplysning i fråga om rationell jordbruksdrift och jordbruksekonomi.

I synnerhet måste det betraktas som synnerligen olyckligt med hänsyn till kommande brukares möjlighet att finna sin försörjning, om delning tillåtes av de i allmänhet redan nu för små brukningsdelarna. Mycket större vikt måste fästas vid att de jordbruksenheter, som framtida generationer av norrländska jordbrukare skola leva på, bibehållas vid en storlek, som gör ett människovärdigt uppehälle å desamma möjligt, än att en generation arvingar, som av en eller annan anledning finner sina utkomstmöjligheter på andra håll försvårade, få sinsemellan sönderstycka ärvda jordbruk till en storleksordning, som aldrig kunna giva sina ägare eller brukare ett livsuppehälle av någon rimlig standard under de klimatiska betingelser, som förefinnas.

av herrar *Björnsson* och *Holmberg* med instämmande av herr *Molander:*

Jordbruksnämnden har, för att stödja det norrländska jordbruket, förordat en importavgift på hö av 2 öre per kilogram. Huvudskälet för detta förslag synes vara, att vissa jordbrukare behöva sälja hö och böra tillförsäkras skäligt pris för detsamma. Enligt vår mening ha jordbrukarna möjlighet att realisera sin höskörd i form av animalisk produktion, framför allt mjölk, och vi kunna icke förstå, att det norrländska jordbruket i längden kan verksamt höjas därigenom, att man söker inrikta detsamma mot produktion av hö för avsalu. Vad som emellertid torde vara oomtvistligt är, att importavgiften belastar alla de många småbrukare, vilka icke själva producera tillräckligt med hö för utfodring av sina djur. Nämndens förslag att införa hötull för Norrland synes dessutom stå i en svårförklarlig motsats till dess förslag att genom fraktlindring och avgiftsreduktioner hålla nere priset på de flesta andra fodermedel än just hö. Vi anse därför, att hö alltjämt bör få införas avgiftsfritt.

av herr *Björnsson:*

Under hänvisning till jordbruksnämndens utlåtande den 29 januari 1937 angående fortsatta prisreglerande åtgärder på jordbrukets område och i anslutning till mitt yttrande till nämndens protokoll samma dag rörande nämndens förslag att pristillägg skall utgå för produktmjölk vid mejeri inom avgiftsfritt område mot erläggande av mjölkavgift har jag ansett, att pristillägget i Norrbottens län för hos producent berett smör bör höjas med 50 öre för kilogram.

TABELLBILAGA

Tabell 1. Folkmängden länsvis den 31 december åren 1900, 1910, 1920, 1930 och 1935.

Län	1900	%	1910	%	1920	%	1930	%	1935	%
Stockholms stad.....	300 624	5·9	342 323	6·2	419 440	7·1	502 213	8·2	533 884	8·6
Stockholms län.....	172 852	3·4	229 181	4·2	243 194	4·1	265 079	4·3	271 110	4·3
Uppsala län	123 863	2·4	128 171	2·3	136 718	2·3	138 201	2·3	139 137	2·2
Södermanlands län ..	167 428	3·3	178 568	3·2	190 478	3·2	189 192	3·1	188 882	3·0
Östergötlands län....	279 449	5·4	294 179	5·3	305 742	5·2	309 911	5·0	312 329	5·0
Jönköpings län.....	203 036	3·9	214 454	3·9	227 629	3·9	231 536	3·8	236 023	3·8
Kronobergs län	159 124	3·1	157 965	2·9	158 612	2·7	155 551	2·5	154 549	2·5
Kalmar län.....	227 625	4·4	228 129	4·1	231 077	3·9	231 410	3·8	231 918	3·7
Gotlands län.....	52 781	1·0	55 217	1·0	55 853	0·9	57 458	0·9	58 049	0·9
Blekinge län	146 302	2·8	149 359	2·7	147 098	2·5	144 879	2·4	146 315	2·3
Kristianstads län....	219 166	4·3	228 307	4·1	241 018	4·1	245 928	4·0	248 587	4·0
Malmöhus län	409 304	8·0	457 214	8·3	487 459	8·3	510 607	8·3	518 934	8·3
Hallands län.....	141 688	2·8	147 224	2·7	148 712	2·5	150 285	2·4	152 363	2·4
Göteb. & Bohus län ..	337 175	6·6	381 270	6·9	424 788	7·2	457 010	7·4	469 908	7·5
Älvsborgs län	279 514	5·4	287 692	5·2	300 371	5·1	313 311	5·1	321 433	5·2
Skaraborgs län.....	241 069	4·7	241 284	4·4	243 777	4·1	242 325	3·9	240 777	3·9
Värmlands län.....	254 284	5·0	260 135	4·7	268 681	4·5	269 998	4·4	273 282	4·4
Örebro län.....	194 924	3·8	207 021	3·8	218 506	3·7	219 208	3·6	218 945	3·5
Västmanlands län ...	148 271	2·9	155 920	2·8	168 815	2·9	161 723	2·6	162 009	2·6
Kopparbergs län	217 708	4·2	233 873	4·2	254 259	4·3	249 717	4·1	248 930	4·0
Gävleborgs län.....	238 048	4·6	253 792	4·6	268 300	4·5	279 716	4·6	281 096	4·5
Västernorrlands län .	232 311	4·5	250 512	4·6	265 227	4·5	278 562	4·5	282 022	4·5
Jämtlands län	111 391	2·2	118 115	2·1	133 536	2·3	134 514	2·2	136 540	2·2
Västerbottens län ...	143 735	2·8	161 366	2·9	182 246	3·1	204·031	3·3	214 914	3·4
Norrbottens län.....	134 769	2·6	161 132	2·9	182 953	3·1	199 826	3·3	207 553	3·3
Hela riket	5 136 441	100	5 522 403	100	5 904 489	100	6 142 191	100	6 249 489	100

Tabell 2. Antalet företag, omsättningsbelopp, sysselsatta personer och drivkraft enligt företagsräkningen år 1931 samt antalet yrkesutövare och folkmängd enligt folkräkningen år 1930.

Län	Antal företag	Omsättning 1 000 kr.	Sysselsatta personer	Direkt drivkraft hkr	Antal yrkesutövare	Hela folkmängden	Antalet sysselsatta i % av folkmängden
Stockholms stad	28 362	4 806 274	224 366	136 061	222 933	502 213	44·7
Stockholms län	9 705	503 888	48 239	109 104	67 078	265 079	18·2
Uppsala län	4 680	260 317	24 209	45 351	26 048	138 201	17·5
Södermanlands län	6 216	360 086	36 032	59 241	38 981	189 192	19·0
Östergötlands län	12 556	764 937	65 382	158 392	70 173	309 911	21·1
Jönköpings län	9 346	395 646	45 310	69 617	48 326	231 536	19·6
Kronobergs län	6 068	175 375	23 467	46 310	24 730	155 551	15·1
Kalmar län	8 673	367 791	37 683	59 641	41 944	231 410	16·3
Gotlands län	2 326	77 499	7 304	16 740	7 976	57 458	12·7
Blekinge län	4 845	210 810	23 733	29 499	27 394	144 879	16·4
Kristianstads län	11 490	414 550	40 195	54 302	43 447	245 928	16·3
Malmöhus län	24 504	1 998 535	138 979	169 341	149 741	510 607	27·2
Hallands län	5 867	290 476	25 328	41 054	27 911	150 285	16·9
Göteborgs och Bohus län	19 478	2 114 414	138 445	152 936	156 055	457 010	30·3
Älvsborgs län	10 987	676 645	72 543	140 403	75 439	313 311	23·2
Skaraborgs län	9 313	326 586	35 113	55 457	36 298	242 325	14·5
Värmlands län	8 010	500 258	48 986	153 207	49 753	269 998	18·1
Örebro län	7 970	530 067	51 928	98 856	52 511	219 208	23·7
Västmanlands län	5 588	355 534	33 679	110 444	35 507	161 723	20·8
Kopparbergs län	7 952	469 471	51 588	227 052	49 190	249 717	20·7
Gävleborgs län	8 478	608 303	58 186	164 927	60 650	279 716	20·8
Västernorrlands län	8 917	633 000	54 170	196 164	55 973	278 562	19·4
Jämtlands län	4 568	181 534	19 555	30 926	15 079	134 514	14·5
Västerbottens län	5 933	259 871	32 906	82 383	25 300	204 031	16·1
Norrbottens län	5 729	403 929	33 964	66 913	29 628	199 826	17·0
Hela riket	237 561	17 685 796	1 371 290	2 474 321	1 438 065	6 142 191	22·3

Tabell 3. Antalet anställda arbetare inom vissa industrier åren 1913, 1920, 1930 och 1934.

Län	Sågverk och hyvlerier				Snickeri- och möbelfabriker				Pappersmassefabriker				Pappersbruk och pappfabriker			
	1913	1920	1930	1934	1913	1920	1930	1934	1913	1920	1930	1934	1913	1920	1930	1934
Stockholms stad	200	223	165	101	292	612	714	529	—	—	—	—	—	—	—	—
Stockholms län	664	1 085	791	662	125	159	291	362	79	127	80	—	244	1 102	1 089	937
Uppsala län	1 563	1 174	1 476	1 434	205	259	284	272	473	366	613	505	—	—	—	—
Södermanlands län	901	1 330	1 303	1 103	607	790	978	787	108	160	93	79	—	21	—	—
Östergötlands län	1 251	1 715	1 522	1 730	1 312	1 431	1 526	1 391	177	258	179	120	1 403	1 721	1 803	1 559
Jönköpings län	798	927	943	991	2 361	2 964	3 385	3 552	224	535	541	497	1 093	1 034	1 143	1 144
Kronobergs län	1 050	1 021	976	928	348	379	742	798	259	296	322	335	1 088	1 318	1 397	1 416
Kalmar län	775	1 330	1 071	1 220	1 373	1 441	2 232	2 109	194	191	133	130	324	396	641	637
Gotlands län	41	53	38	21	—	—	18	30	—	—	—	—	—	—	—	—
Blekinge län	196	202	177	293	22	38	144	90	—	—	—	—	117	125	156	163
Kristianstads län	243	221	366	301	365	586	792	810	—	—	—	—	386	527	532	575
Malmöhus län	135	183	179	161	485	735	726	673	—	—	—	—	—	6	—	—
Hallands län	110	180	78	78	94	170	243	222	133	171	147	159	152	120	194	181
Göteborgs och Bohus län	2 200	1 729	1 361	690	288	137	188	309	3	—	—	—	1 546	1 970	2 021	2 058
Älvsborgs län	749	868	781	667	187	342	746	818	653	900	602	598	1 272	1 318	2 087	2 026
Skaraborgs län	636	764	757	663	276	399	541	896	115	61	75	67	606	722	696	672
Värmlands län	2 558	3 026	2 654	2 420	429	619	714	673	2 143	2 222	2 764	2 517	1 050	1 420	1 895	1 994
Örebro län	1 116	1 442	1 425	1 649	323	370	490	510	224	165	358	326	746	856	928	879
Västmanlands län	987	1 461	1 490	1 516	284	360	396	314	8	11	15	15	244	228	221	247
Kopparbergs län	3 283	4 191	3 497	3 449	328	381	449	492	637	485	497	434	980	1 389	1 532	1 484
Gävleborgs län	6 767	6 257	5 642	4 273	587	430	545	614	1 730	2 755	3 982	3 647	—	131	149	144
Västernorrlands län	10 653	9 536	7 893	6 420	56	113	269	137	3 523	6 025	6 277	5 667	—	435	673	528
Jämtlands län	917	1 226	924	786	120	147	114	86	439	931	815	477	—	—	—	—
Västerbottens län	3 118	3 944	3 097	2 456	59	176	276	239	1 057	1 788	1 741	1 672	—	—	—	—
Norrbottens län	3 239	3 199	2 332	2 179	23	59	74	77	92	97	561	504	—	—	—	—
Hela riket	44 150	47 287	40 938	36 191	10 549	13 097	16 877	16 790	12 271	17 544	19 795	17 749	11 251	14 839	17 157	16 644

Tabell 4. Folkmängden inom vissa huvud-

Län	Jordbruk med binäringar				Industri och hantverk			
	1920	1930	ökning		1920	1930	ökning	
	antal	antal	antal	%	antal	antal	antal	%
Stockholms stad	3 344	4 767	+ 1 423	+42·6	159 253	187 557	+28 304	+17.8
Stockholms län	81 513	71 281	— 10 232	—12·6	76 750	86 073	+ 9 323	+12·1
Uppsala län	59 401	54 364	— 5 037	— 8·5	38 396	38 813	+ 417	+ 1·1
Södermanlands län ..	83 274	74 075	— 9 199	—11·0	57 528	58 537	+ 1 009	+ 1·8
Östergötlands län....	119 974	111 849	— 8 125	— 6·8	97 400	98 717	+ 1 317	+ 1·4
Jönköpings län.....	95 626	90 608	— 5 018	— 5·2	75 366	76 779	+ 1 413	+ 1·9
Kronobergs län	80 951	75 357	— 5 594	— 6·9	40 738	40 235	— 503	— 1·2
Kalmar län	105 548	98 336	— 7 212	— 6·8	64 151	65 070	+ 919	+ 1·4
Gotlands län.....	30 310	30 109	— 201	— 0·7	10 972	11 694	+ 722	+ 6·6
Blekinge län	51 450	45 865	— 5 585	—10·9	42 202	40 180	— 2 022	— 4·8
Kristianstads län....	113 968	107 850	— 6 118	— 5·4	61 647	63 568	+ 1 921	+ 3·1
Malmöhus län	130 276	125 665	— 4 611	— 3·5	180 394	183 956	+ 3 562	+ 2·0
Hallands län.....	71 474	69 044	— 2 430	— 3·4	36 296	38 325	+ 2 029	+ 5·6
Göteborgs & Bohus län	88 911	78 158	— 10 753	—12·1	160 549	181 038	+20 489	+12·8
Älvsborgs län	138 448	124 854	— 13 594	— 9·8	96 670	110 426	+13 756	+14·2
Skaraborgs län.....	132 018	124 238	— 7 780	— 5·9	53 513	54 647	+ 1 134	+ 2·1
Värmlands län.....	128 572	120 737	— 7 835	— 6·1	81 606	82 564	+ 958	+ 1·2
Örebro län.....	81 081	72 810	— 8 271	—10·2	81 175	77 698	— 3 477	— 4·3
Västmanlands län ..	63 610	56 783	— 6 827	—10·7	62 086	58 550	— 3 536	— 5·7
Kopparbergs län	111 301	101 127	— 10 174	— 9·1	91 104	87 168	— 3 936	— 4·3
Gävleborgs län.....	99 307	98 884	— 423	— 0·4	96 740	99 784	+ 3 044	+ 3·1
Västernorrlands län..	111 238	105 655	— 5 583	— 5·0	85 523	91 665	+ 6 142	+ 7·2
Jämtlands län	78 495	77 500	— 995	— 1·3	22 147	20 845	— 1 302	— 5·9
Västerbottens län....	115 197	119 493	+ 4 296	+ 3·7	33 103	42 952	+ 9 849	+29·8
Norrbottens län	91 488	95 258	+ 3 770	+ 4·1	45 903	49 816	+ 3 913	+ 8·5
Hela riket	2 266 775	2 134 667	—132 108	— 5·8	1 851 212	1 946 657	+95 445	+ 5·2

grupper av yrken åren 1920 och 1930.

Övriga yrkesgrupper				Samtliga yrkesgrupper			
1920	1930	ökning		1920	1930	ökning	
antal	antal	antal	%	antal	antal	antal	%
256 843	309 889	+ 53 046	+20·7	419 440	502 213	+ 82 773	+19·7
84 931	107 725	+ 22 794	+26·8	243 194	265 079	+ 21 885	+ 9·0
38 921	45 024	+ 6 103	+15·7	136 718	138 201	+ 1 483	+ 1·1
49 676	56 580	+ 6 904	+13·9	190 478	189 192	— 1 286	— 0·7
88 368	99 345	+ 10 977	+12·4	305 742	309 911	+ 4 169	+ 1·4
56 637	64 149	+ 7 512	+13·3	227 629	231 536	+ 3 907	+ 1·7
36 923	39 959	+ 3 036	+ 8·2	158 612	155 551	— 3 061	— 1·9
61 378	68 004	+ 6 626	+10·8	231 077	231 410	+ 333	+ 0·1
14 571	15 655	+ 1 084	+ 7·4	55 853	57 458	+ 1 605	+ 2·9
53 446	58 834	+ 5 388	+10·1	147 098	144 879	— 2 219	— 1·5
65 403	74 510	+ 9 107	+13·9	241 018	245 928	+ 4 910	+ 2·0
176 789	200 986	+ 24 197	+13·7	487 459	510 607	+ 23 148	+ 4·7
40 942	42 916	+ 1 974	+ 4·8	148 712	150 285	+ 1 573	+ 1·1
175 328	197 814	+ 22 486	+12·8	424 788	457 010	+ 32 222	+ 7·6
65 253	78 031	+ 12 778	+19·6	300 371	313 311	+ 12 940	+ 4·3
58 246	63 440	+ 5 194	+ 8·9	243 777	242 325	— 1 452	— 0·6
58 503	66 697	+ 8 194	+14·0	268 681	269 998	+ 1 317	+ 0·5
56 250	68 700	+ 12 450	+22·1	218 506	219 208	+ 702	+ 0·3
43 119	46 390	+ 3 271	+ 7·6	168 815	161 723	— 7 092	— 4·2
51 854	61 422	+ 9 568	+18·5	254 259	249 717	— 4 542	— 1·8
72 253	81 048	+ 8 795	+12·2	268 300	279 716	+ 11 416	+ 4·3
68 466	81 242	+ 12 776	+18·7	265 227	278 562	+ 13 335	+ 5·0
32 894	36 169	+ 3 275	+10·0	133 536	134 514	+ 978	+ 0·7
33 946	41 586	+ 7 640	+22·5	182 246	204 031	+ 21 785	+12·0
45 562	54 752	+ 9 190	+20·2	182 953	199 826	+ 16 873	+ 9·2
1 786 502	2 060 867	+274 365	+15·4	5 904 489	6 142 191	+237 702	+ 4·0

Tabell 5. Arealen fördelad efter ägoslag samt utarrenderad åkerjord, i hektar, inom varje län år 1932.

Län	Ägoslag								Utarrenderad åkerjord	Procent utarrenderad åkerjord
	Köksväxtodling o. fruktträdgård	Åker	Slåtteräng	Kultiverad betesäng	Annan betesäng	Skogsmark	Övrig mark	Summa landareal		
Stockholms stad	205	1 693	36	6	87	4 062	7 619	13 708	1 466	86·6
Stockholms län	2 659	157 819	4 461	2 269	12 163	400 718	158 478	738 567	65 512	41·5
Uppsala län	1 071	154 707	4 300	1 698	11 772	279 063	60 656	513 267	63 709	41·2
Södermanlands län	1 623	177 937	2 896	3 189	18 655	335 650	83 805	623 755	81 565	45·8
Östergötlands län	2 638	251 160	8 201	8 777	48 903	560 356	117 289	997 324	121 815	48·5
Jönköpings län	1 306	134 146	25 839	3 304	48 096	605 625	243 372	1 061 688	29 935	22·3
Kronobergs län	972	98 536	20 153	2 898	42 883	528 258	197 010	890 710	14 690	14·9
Kalmar län	1 715	189 887	13 125	3 561	42 837	665 893	178 847	1 095 865	50 498	26·6
Gotlands län	905	82 808	3 964	1 088	18 726	133 037	71 266	311 794	6 626	8·0
Blekinge län	832	63 493	2 934	899	9 232	180 329	33 144	290 863	7 171	11·3
Kristianstads län	2 179	237 022	6 185	5 836	34 239	243 527	90 607	619 595	51 150	21·6
Malmöhus län	3 436	336 385	6 115	5 618	16 853	66 445	38 587	473 439	122 672	36·5
Hallands län	1 377	143 602	2 402	799	9 004	206 510	110 950	474 644	25 390	17·7
Göteborgs och Bohus län	1 165	93 998	4 213	1 745	13 862	152 706	221 902	489 591	16 276	17·3
Älvsborgs län	1 654	207 473	13 514	2 336	31 621	636 884	275 040	1 168 522	33 428	16·1
Skaraborgs län	2 433	322 337	5 171	3 710	37 877	324 368	110 350	806 246	95 117	29·5
Värmlands län	1 415	188 743	14 905	1 544	30 345	1 250 109	259 383	1 746 444	34 875	18·5
Örebro län	1 576	159 455	5 460	2 058	14 655	532 205	127 337	842 746	38 695	24·3
Västmanlands län	1 086	164 011	4 182	1 488	8 949	373 005	91 098	643 819	50 258	30·6
Kopparbergs län	676	108 472	33 788	1 080	24 726	1 972 985	674 983	2 816 710	20 141	18·6
Gävleborgs län	659	113 092	15 222	737	19 509	1 391 404	277 787	1 818 410	18 584	16·4
Västernorrlands län	269	98 736	27 610	979	27 600	1 830 665	426 411	2 412 270	11 962	12·1
Jämtlands län	91	67 171	13 080	1 025	23 251	2 603 032	2 059 719	4 767 369	9 771	14·5
Västerbottens län	74	108 627	54 996	874	38 757	3 134 192	2 202 775	5 540 295	5 635	5·2
Norrbottens län	56	63 315	129 346	915	25 995	3 831 725	5 814 657	9 866 009	4 298	6·8
Hela riket	32 072	3 724 625	422 098	58 433	610 597	22 242 753	13 933 072	41 023 650	981 239	26·3

Tabell 6. Antalet brukningsdelar inom olika storleksklasser av jordbruk år 1932.

Län eller område	Hela antalet brukningsdelar	Därav med en åkerareal av								
		0·26–1 ha	1–2 ha	2–5 ha	5–10 ha	10–20 ha	20–30 ha	30–50 ha	50–100 ha	över 100 ha
Gävleborgs län	17 941	2 666	2 675	4 812	4 652	2 625	355	96	41	19
Gästrikland.....	4 935	643	661	1 285	1 335	813	126	43	17	12
Hälsinglands kustland	10 702	1 633	1 620	2 769	2 785	1 613	208	48	20	6
Inlandet	2 304	390	394	758	532	199	21	5	4	1
Västernorrlands län	23 224	3 705	4 924	8 011	5 302	1 124	99	36	20	3
Kustlandet	14 180	2 141	2 976	4 423	3 687	833	75	25	17	3
Inlandet	8 492	1 466	1 789	3 361	1 555	284	23	11	3	—
Silurområdet	552	98	159	227	60	7	1	—	—	—
Jämtlands län.....	14 387	2 197	2 426	5 377	3 218	1 017	112	34	6	—
Silurområdet	7 786	1 012	1 126	2 592	2 075	848	103	27	3	—
Mellanbygden	2 607	435	504	1 021	527	107	7	6	—	—
Fjällbygden.....	3 994	750	796	1 764	616	62	2	1	3	—
Västerbottens län ..	24 643	2 756	4 570	9 588	6 358	1 309	52	5	4	1
Kustlandet	12 500	772	1 486	4 394	4 632	1 158	49	5	3	1
Mellanbygden	5 383	462	907	2 555	1 328	128	2	—	1	—
Inlandet	6 760	1 522	2 177	2 639	398	23	1	—	—	—
Norrbottens län....	16 923	3 365	3 650	6 200	3 031	624	43	7	2	1
Kustlandet	12 425	1 913	2 346	4 723	2 798	596	40	6	2	1
Inlandet	4 498	1 452	1 304	1 477	233	28	3	1	—	—
Norrland	97 118	14 689	18 245	33 988	22 561	6 699	661	178	73	24
Hela riket	428 617	60 258	60 980	116 515	95 848	59 524	17 176	10 821	5 100	2 395

Tabell 7. Arealen fördelad efter ägoslag vid olika storleksklasser av jordbruk år 1932.

Län och områden samt storleksgrupper av jordbruk (efter åkerarealen)	Hela antalet brukningsdelar och lägenheter	Vid jordbruksräkningen redovisad landareal, hektar							
		Köksväxt-odl. och fruktträdgård	Åker	Slåtteräng	Kultiverad betesäng	Annan betesäng	Skogsmark	Övrig mark	Summa
Norra Sverige[1]									
Utmark	—	—	—	38 870	128	8 010	8 600 759	8 173 618	**16 821 385**
Lägenheter m. m.	15 538	347	790	1 970	12	688	25 062	57 525	**86 394**
0·26— 1 ha	18 999	78	14 017	25 270	150	7 730	299 322	227 005	**573 572**
1 — 2 »	22 222	56	57 828	45 633	234	14 588	707 228	694 720	**1 500 287**
2 — 5 »	39 073	137	139 351	91 196	955	45 992	1 996 451	866 729	**3 140 811**
5 — 10 »	23 338	176	168 480	47 345	1 612	46 137	1 621 059	517 223	**2 402 032**
10 — 20 »	6 134	114	81 816	14 931	1 119	17 439	725 505	194 211	**1 035 135**
20 — 30 »	557	22	13 213	1 571	261	2 449	100 013	19 833	**137 362**
30 — 50 »	144	6	5 342	579	85	1 298	99 555	27 422	**134 287**
50 —100 »	62	4	4 171	905	100	1 030	175 631	44 377	**226 218**
över 100 »	14	—	2 182	200	82	513	79 797	19 759	**102 533**
Summa	**126 081**	**940**	**467 190**	**268 470**	**4 738**	**145 874**	**14 430 382**	**10 842 422**	**26 160 016**
Hela riket									
Utmark	—	—	—	41 880	882	23 209	10 563 541	8 630 645	**19 260 157**
Lägenheter m. m.	241 134	11 275	4 654	2 472	46	1 420	40 213	66 806	**126 886**
0·26— 1 ha	60 258	1 842	42 170	28 321	437	14 737	360 437	249 672	**697 616**
1 — 2 »	60 980	1 294	102 412	52 840	918	31 349	866 444	747 817	**1 803 074**
2 — 5 »	116 515	2 643	421 370	125 639	4 788	117 826	2 894 537	1 151 332	**4 718 135**
5 — 10 »	95 848	3 746	715 994	90 779	8 799	146 964	3 038 918	886 854	**4 892 054**
10 — 20 »	59 524	4 243	852 310	44 327	8 762	114 723	2 026 819	495 111	**3 546 295**
20 — 30 »	17 176	1 961	425 512	11 709	4 529	45 656	586 442	125 127	**1 200 936**
30 — 50 »	10 821	1 686	416 586	8 004	5 655	40 802	535 241	119 625	**1 127 599**
50 —100 »	5 100	1 452	348 794	6 863	7 308	34 565	615 839	123 994	**1 138 815**
över 100 »	2 395	1 930	394 823	9 264	16 309	39 346	714 322	156 675	**1 332 669**
Summa	**669 751**	**32 072**	**3 724 625**	**422 098**	**58 433**	**610 597**	**22 242 753**	**12 753 658**	**39 844 236**

[1] Med Norra Sverige avses Norrland samt de nordligaste delarna av Värmlands och Kopparbergs län.

Tabell 8. Fast anställd arbetskraft på 100 hektar åker vid brukningsdelar av olika storlek år 1932.

Storleksgrupp	Antal personer på 100 hektar åker							Antalet personer per brukningsdel				
	Innehavarens familj			Lejd arbetskraft			Samtliga	Innehavarens familj		Lejd arbetskraft		Samtliga
	Män	Kv.	S:a	Män	Kv.	S:a		Män	Kv.	Män	Kv.	
Södra och mellersta Sveriges slättbygder.												
5— 10 ha	16·6	13·7	30·3	1·5	1·0	2·5	32·8	1·3	1·0	0·1	0·2	2·6
10— 20 »	10·0	7·6	17·6	2·7	1·5	4·2	21·8	1·5	1·1	0·4	0·2	3·2
20— 30 »	6·5	4·5	11·0	3·6	1·7	5·3	16·3	1·6	1·1	0·9	0·4	4·0
30— 50 »	4·3	2·7	7·0	4·5	1·5	6·0	13·0	1·7	1·0	1·7	0·6	5·0
50—100 »	2·3	1·2	3·5	5·3	1·3	6·6	10·1	1·6	0·8	3·7	0·8	6·9
över 100 ha	0·7	0·3	1·0	7·3	1·1	8·4	9·4	1·1	0·5	12·2	1·9	15·7
Samtliga	6·4	4·7	11·1	4·2	1·4	5·6	16·7	1·4	1·1	1·0	0·3	3·8
Södra och mellersta Sveriges skogs- och dalbygder.												
2— 5 ha	28·8	35·3	64·1	1·2	1·9	3·1	67·2	1·1	1·4	0·0	0·1	2·6
5— 10 »	19·6	15·7	35·3	2·2	1·6	3·8	39·1	1·4	1·2	0·2	0·1	2·9
10— 20 »	11·6	8·7	20·3	3·4	1·8	5·2	25·5	1·6	1·2	0·5	0·3	3·6
20— 30 »	7·2	4·9	12·1	4·3	1·9	6·2	18·3	1·8	1·2	1·1	0·4	4·5
30— 50 »	4·5	2·6	7·1	5·4	1·5	6·9	14·0	1·7	1·0	2·1	0·6	5·4
50—100 »	2·2	1·0	3·2	6·8	1·2	8·0	11·2	1·5	0·7	4·7	0·8	7·7
över 100 ha	0·6	0·3	0·9	8·7	1·1	9·8	10·7	0.9	0·4	13·0	1·7	16·0
Samtliga	11·8	9·1	20·9	3·8	1·7	5·5	26·4	1·5	1·2	0·5	0·2	3·4
Norra Sverige.												
2— 5 ha	31·7	28·1	59·8	1·2	2·6	3·8	63·6	1·2	1·0	0·0	0·1	2·3
5— 10 »	19·9	16·8	36·7	1·7	2·7	4·4	41·1	1·5	1·2	0·1	0·2	3·0
10— 20 »	12·5	9·8	22·3	2·7	3·1	5·8	28·1	1·7	1·3	0·4	0·4	3·8
20— 30 »	7·4	5·5	12·9	4·1	2·9	7·0	19·9	1·7	1·3	1·0	0·7	4·7
30— 50 »	4·2	3·1	7·3	5·5	2·4	7·9	15·2	1·6	1·1	2·0	0·9	5·6
50—100 »	0·9	0·4	1·3	8·2	2·0	10·2	11·5	0·6	0·3	5·5	1·4	7·8
över 100 ha	0·2	0·1	0·3	8·4	1·5	9·9	10·2	0·3	0·1	13·1	2·4	15·9
Samtliga	20·2	17·2	37·4	2·0	2·8	4·8	42·2	1·4	1·1	0·1	0·2	2·8
Hela riket.												
2— 5 ha	31·5	28·4	59·9	1·2	2·6	3·8	63·7	1·2	1·0	0·0	0·1	2·3
5— 10 »	18·7	15·3	34·0	1·9	1·7	3·6	37·6	1·4	1·2	0·1	0·1	2·8
10— 20 »	10·8	8·2	19·0	3·0	1·7	4·7	23·7	1·5	1·2	0·4	0·3	3·4
20— 30 »	6·7	4·6	11·3	3·8	1·7	5·5	16·8	1·7	1.1	1·0	0·4	4·2
30— 50 »	4·3	2·7	7·0	4·7	1·5	6·2	13·2	1·7	1·0	1·8	0·6	5·1
50—100 »	2·3	1·1	3·4	5·6	1·3	6·9	10·3	1·6	0·8	3·9	0·8	7·1
över 100 ha	0·7	0·3	1·0	7·5	1·1	8·6	9·6	1·1	0·5	12·3	1·9	15·8
Samtliga	9·4	7·2	16·6	3·9	1·6	5·5	22·1	1·5	1·1	0·6	0·2	3·4

Tabell 9. Tillgångar och skulder för jord-

Län	Tillgångar				
	Ägda jordbruks-fastigheter	Levande inventarier	Döda inventarier	Inneliggande lager m. m.	Summa
Stockholms stad och län	148·1	21·5	11·9	7·5	189·0
Uppsala län	106·7	20·2	10·9	6·9	144·7
Södermanlands län	172·7	29·2	15·0	9·8	226·7
Östergötlands län	279·4	40·3	19·2	15·5	354·4
Jönköpings län	205·1	24·4	10·4	7·6	247·5
Kronobergs län	139·4	15·7	6·8	5·2	167·1
Kalmar län	214·9	26·8	11·8	7·3	260·8
Gotlands län	61·3	9·1	6·4	2·3	79·1
Blekinge län	92·0	9·2	4·2	3·3	108·7
Kristianstads län	290·6	39·6	18·3	12·4	360·9
Malmöhus län	511·4	65·1	28·3	19·2	624·0
Hallands län	175·8	24·6	10·7	8·1	219·2
Göteborgs och Bohus län	139·2	14·5	8·3	4·9	166·9
Älvsborgs län	252·6	28·9	14·1	10·4	306·0
Skaraborgs län	273·4	41·9	17·5	13·3	346·1
Värmlands län	224·9	18·8	10·5	7·3	261·5
Örebro län	164·9	20·5	10·2	7·5	203·1
Västmanlands län	124·1	19·3	10·1	6·4	159·9
Kopparbergs län	180·8	14·2	8·5	4·9	208·4
Gävleborgs län	164·3	15·1	9·5	6·6	195·5
Västernorrlands län	156·7	13·2	7·8	6·3	184·0
Jämtlands län	115·8	8·5	5·9	3·5	133·7
Västerbottens län	147·8	15·7	9·4	9·1	182·0
Norrbottens län	97·5	9·8	4·4	4·2	115·9
Hela riket	4 439·4	546·1	270·1	189·5	5 445·1

brukets behov, i miljoner kronor, år 1933.

Skulder							Totala	
Mot fastigh.-inteckning		Borgenslån utan annan säkerhet	Lån mot inventarie-inteckn. o. d.	Växel-skulder	Övriga lån och skulder	Summa	Till-gångar	Skulder
Utan annan säkerhet	Jämte annan säkerhet							
50·8	3·5	4·5	1·7	2·5	13·8	**76·8**	386·4	159·7
40·0	3·5	6·2	1·4	2·2	11·2	**64·5**	208·5	86·2
67·4	6·7	8·8	3·0	3·2	19·5	**108·6**	341·5	136·3
106·9	8·5	14·3	3·1	4·2	27·2	**164·2**	450·4	176·4
55·7	7·3	12·3	0·7	2·1	18·5	**96·6**	295·6	104·4
39·9	4·9	5·3	0·7	1·5	11·9	**64·2**	199·1	68·7
65·7	7·0	8·9	1·1	2·9	18·0	**103·6**	302·6	110·1
19·2	1·7	3·2	0·3	1·7	4·2	**30·3**	92·9	32·8
35·6	3·3	2·8	0·3	1·6	7·7	**51·3**	124·6	53·9
138·0	18·3	14·1	1·3	5·0	20·3	**197·0**	447·6	210·1
234·0	16·6	18·4	3·7	7·4	37·6	**317·7**	799·4	349·6
79·4	9·5	10·0	1·1	4·0	16·0	**120·0**	247·2	124·2
31·1	2·5	4·1	0·4	1·3	14·6	**54·0**	251·2	67·1
64·4	7·7	10·2	0·9	3·9	23·4	**110·5**	398·8	128·7
79·8	8·9	14·2	1·5	4·8	27·6	**136·8**	431·3	152·1
46·8	4·6	4·4	0·8	3·5	17·2	**77·3**	332·0	88·3
55·7	4·5	5·5	0·8	1·6	15·1	**83·2**	260·9	97·1
42·7	6·9	6·2	1·1	2·3	12·4	**71·6**	196·2	81·5
26·6	2·4	3·0	0·5	2·5	10·9	**45·9**	294·5	58·0
41·1	6·1	4·4	0·6	3·9	8·2	**64·3**	248·2	73·1
44·2	5·5	4·4	0·3	3·6	12·1	**70·1**	237·6	81·6
33·7	5·1	2·3	0·4	3·5	8·9	**53·9**	153·1	57·7
31·7	2·7	3·8	0·2	1·7	16·4	**56·5**	197·8	57·8
23·8	3·2	3·9	0·1	2·0	7·2	**40·2**	126·3	42·4
1 454·2	150·9	175·2	26·0	72·9	379·9	**2 259·1**	7 023·7	2 597·8

Tabell 10. Skattetrycket inom vissa skattetyngda

Kommuner	Kommunalskatt per skattekrona, i kronor, åren						Hela skattetrycket (å inkomst),		
	1927	1928	1929	1932	1933	1934	1927	1928	1929
Västernorrlands län.									
Ljustorp	12·70	13·00	15·80	17·80	25·00	24·60	17·08	18·95	21·62
Häggdånger	14·70	12·70	15·50	14·80	19·00	20 00	18·69	17·82	20·40
Styrnäs	15·06	13·06	15·60	21·72	25·58	20·92	18·94	17·91	20·55
Sånga	15·90	14·90	16·90	13·70	13·21	13·00	19·78	19·75	21·85
Jämtlands län.									
Marby	15·70	14·00	16·50	18·00	22·15	18·70	19·63	19·84	22·54
Myssjö	12·60	11·60	15·55	13·35	17·15	19·90	16·20	16 77	20·92
Storsjö	14·68	16·50	23·14	18·50	18·50	18·50	18·48	22·63	28·81
Västerbottens län.									
Tärna	19·58	16·86	15·80	15·00	15·00	16·48	24·88	24·57	22·32
Vilhelmina	13·40	13·40	13·40	11·40	12·00	16·35	18·52	20·34	20·49
Norrbottens län.									
Hortlax	17·00	15·00	15·00	22·00	26·00	20·00	22·13	20·83	20·16
Norrfjärden	17·40	17·30	17·80	20·40	24·40	24·00	22·53	23·13	22·96
Råneå	16·70	18·40	19·40	25·50	33·70	35·00	21·89	24·76	25·69
Överkalix	19·25	18·65	19·00	30 31	32·65	33·00	25·74	27·94	28·16
Töre	19·25	19·25	17·55	22·80	26·00	23·60	24·74	25·41	23·04
Nederkalix	18·20	17·80	15·00	20 00	20·80	20·40	23·69	23·96	20·49
Nedertorneå	16·13	20·33	34·14	29·35	23·30	20·65	22·12	28·82	41·97
Karl-Gustaf	18·00	19·00	19·00	19·00	25·00	29·50	23·99	27·49	26·83
Övertorneå	13·50	14·76	14·31	19·78	22·64	15·96	18·69	21·32	20·47
Korpilombolo	17·50	19·67	19·35	24·77	24·10	26·33	23·24	25·50	24·84
Tärendö	17·40	16·60	18·30	24·46	23 93	23·02	23·14	22·43	23·79
Pajala	16·32	17·12	14·65	23·20	26·76	26 95	21·81	22·95	20·68
Junosuando	12·60	14·08	14·13	23 37	32·78	34·52	18·09	19·91	20·16

kommuner i Norrland åren 1927—1929 och 1932—1934.

per skattekrona i kronor, åren			Statsbidrag till skattelindring per skattekrona, i kronor, åren						Verkliga skattetrycket per skattekrona, i kronor, åren					
1932	1933	1934	1928	1929	1930	1933	1934	1935	1927	1928	1929	1932	1933	1934
23·40	31·17	31·10	2·35	2·86	5·37	4·99	11·54	11·25	14·73	16·09	16·25	18·41	19·63	19·85
20·87	25·50	28·50	4·33	2·08	2·70	2·53	5·69	7·17	14·36	15·74	17·70	18·34	19·81	21·33
27·12	31·41	27·42	3·93	3·48	4·98	7·14	11·28	7·85	15·01	14·43	15·57	19·98	20·13	19·57
19·10	19·04	19·50	4·45	4·12	4·34	3·97	3·93	4·01	15·33	15·63	17·51	15·13	15·11	15·49
24·12	28·32	24·92	3·46	2·34	5·21	5·66	7·63	5·68	16·17	17·50	17·33	18·46	20·69	19·24
19·81	23·86	28·46	2·20	1·85	3·00	1·91	5·42	8·32	14·00	14·92	17·92	17·90	18·44	20·14
23·92	24·17	24·35	3·96	4·70	9·72	6·26	6·51	6·54	14·52	17·93	19·09	17·66	17·66	17·81
20·86	21·15	23·63	5·09	4·81	5·09	5·03	4·92	6·25	19·79	19·76	17·23	15·83	16·23	17·38
17·62	18·48	22·83	3·43	4·58	4·75	2·02	3·30	5·66	15·09	15·76	15·74	15·60	15·18	17·17
27·87	32·90	27·17	4·06	4·44	3·91	7·80	11·49	7·25	18·07	16·39	16·25	20·07	21·41	19·92
26·27	31·30	31·17	6·33	6·63	6·50	7·73	11·91	11·12	16·20	16·50	16·46	18·54	19·39	20·05
32·70	42·33	45·57	5·09	7·11	7·56	13·70	23·33	24·54	16·80	17·65	18·13	19·00	19·00	21·03
38·64	42·22	47·37	7·64	8·52	9·12	19·40	22·99	28 25	18·10	19·42	19 04	19·24	19·23	19·12
29·13	33·57	32·10	7·41	7·40	6·58	10·13	14·34	11·48	17·33	18·01	16·46	19·00	19·23	20·62
26·33	28·37	28·90	6·52	6·46	4·65	7·47	8·94	8·17	17·17	17·50	15·84	18·86	19·43	20·73
37·35	32·20	30·02	3·99	9·57	22·81	18·16	13·04	10·88	18·13	19·25	19·16	19·19	19·16	19 14
27·00	33·90	38·87	6·46	8 05	7·82	7·92	14·81	19·87	17·53	19·44	19·01	19·08	19·09	19·00
27 05	31·14	25·33	2·63	5·53	4·77	8·04	12·04	7·22	16·06	15·79	15·70	19·01	19·10	18·11
31·44	31·67	34·36	5·27	6·79	6·42	11·76	12·40	14·76	17·97	18·71	18·42	19·68	19·27	19·60
31·13	31·50	31·05	6·25	6·02	6·57	11·00	12·27	11·91	16·89	16·41	17·22	20·13	19·23	19·14
31·53	36·33	39·65	5·39	6·54	4·68	12·15	16·51	20·04	16·42	16·41	16·00	19·38	19·82	19·61
31·70	42·35	47·22	3·11	4·15	4·77	10·82	23·18	28·11	14·98	15·76	15·39	20·88	19·17	19·11

Tabell 11. Åkerns totalvärde samt värdet per hektar enligt av prövningsnämnderna fastställda värden vid 1928 och 1933 års allmänna fastighetstaxeringar.

Län	Totalvärde (1 000 kr.)		Värde per hektar (kronor)	
	1928	1933	1928	1933
Stockholms län	140 383·3	133 161·1	890	860
Uppsala län	116 068·3	111 583·2	760	730
Södermanlands län	141 775·9	135 218·6	810	780
Östergötlands län	232 225·1	234 280·2	960	980
Jönköpings län	119 510·1	121 222·6	930	920
Kronobergs län	80 898·0	84 963·3	830	870
Kalmar län	146 918·2	148 082·0	780	790
Gotlands län	46 458·2	45 909·1	580	570
Blekinge län	66 016·9	67 170·3	1 070	1 090
Kristianstads län	278 826·2	267 829·5	1 180	1 140
Malmöhus län	607 197·2	527 157·2	1 840	1 610
Hallands län	168 191·2	160 540·5	1 200	1 140
Göteborgs och Bohus län	130 122·6	122·203·1	1 450	1 360
Älvsborgs län	207 136·6	199 385·0	1 020	970
Skaraborgs län	273 294·9	259 242·2	860	820
Värmlands län	144 097·4	152 851·5	760	820
Örebro län	142 278·7	143 736·0	910	920
Västmanlands län	115 804·7	112 396·9	750	730
Kopparbergs län	141 109·6	134 660·4	1 320	1 250
Gävleborgs län	128 325·2	122 906·0	1 170	1 110
Västernorrlands län	113 389·9	109 269·8	1 160	1 120
Jämtlands län	71 857·2	71 445·1	1 090	1 060
Västerbottens län	98 511·7	102 806·9	980	950
Norrbottens län	63 207·5	71 393·4	1 140	1 160

Tabell 12. Konsumerade kvantiteter per år och normalhushåll för familjer i städer och industriorter år 1932/33.

Varuslag	Norrland				Hela riket	
	Arbetare	Lägre tjänstemän	Arbetare och lägre tjänstemän	Medelklass	Arbetare och lägre tjänstemän	Medelklass
Kött och fläsk kg	140·3	149·0	144·6	154·0	157·8	160·9
därav fläsk »	38·5	37·9	38·2	38·0	37·5	34·7
Oskummad mjölk l	911·5	834·4	872·9	873·1	771·7	767·0
Skummad och separerad mjölk »	19·9	34·6	27·3	15·2	25·8	15·1
Grädde »	10·4	14·3	12·4	18·3	20·9	21·5
Smör kg	34·4	37·0	35·7	45·8	37·7	46·3
Margarin »	49·0	44·5	46·8	35·9	37·5	33·2
Ost »	19·6	19·3	19·4	22·5	20·2	22·6
Ägg st.	540	624	582	817	746	861
Vetemjöl kg	161·6	142·8	152·2	138·1	132·6	120·5
Rågmjöl »	6·3	6·4	6·4	3·4	14·8	9·1
Rågsiktmjöl »	25·6	18·7	22·1	10·0	32·2	16·4
Kornmjöl »	4·7	4·9	4·8	1·6	0·9	0·2
Bröd »	133·0	125·7	129·3	116·7	142·8	135·0
Potatis »	343·9	295·8	319·9	328·4	358·5	304·4

Tabell 13. Konsumerade kvantiteter per år och normalhushåll för vissa familjer å landsorten år 1933.

Varuslag	Södra Sverige				Mellersta Sverige				Norra Sverige			
	Lant-arbetare	Mindre små-brukare	Större små-brukare	Bönder	Lant-arbetare	Mindre små-brukare	Större små-brukare	Bönder	Lant-arbetare	Mindre små-brukare	Större små-brukare	Bönder
Kött och fläsk ..... kg	165·0	144·2	159·5	200·1	127·1	122·9	137·9	150·3	112·3	109·3	118·0	133·5
därav färskt nötkött .... »	15·5	37·8	10·1	21·5	13·4	9·4	14·3	16·2	24·4	9·0	15·5	9·7
» fläsk ..... »	119·6	88·4	130·2	138·8	78·1	88·6	92·3	99·0	40·9	63·7	67·5	83·9
Fisk ..... »	45·6	44·5	39·9	65·4	34·5	35·2	33·7	37·5	45·4	44·6	42·9	52·8
därav färsk fisk ..... »	29·6	37·4	30·8	54·9	17·0	20·3	18·5	18·9	21·3	22·0	27·0	27·5
» salt sill ..... »	14·0	5·3	7·3	9·6	15·2	11·7	12·3	15·8	15·8	16·7	10·7	19·4
Mjölk och grädde..... l	1 022·3	870·7	1 164·0	1 110·7	1 172·0	1 155·6	1 253·6	1 290·1	1 436·0	1 355·9	1 380·7	1 464·8
därav oskummad mjölk.. »	1 002·5	673·0	1 040·0	1 002·5	844·8	719·4	887·0	891·8	827·5	737·8	836·7	1 076·1
» skummjölk ..... »	14·4	325·0	164·2	148·3	311·2	552·0	500·0	547·9	593·1	976·1	827·1	593·9
» grädde ..... »	5·4	0·9	8·5	6·4	16·0	35·0	22·2	23·2	15·4	10·8	15·9	10·8
Smör ..... kg	15·6	44·4	43·3	58·1	24·8	38·2	43·0	42·5	36·1	45·8	49·8	38·9
Margarin ..... »	50·7	16·4	11·2	6·8	28·4	7·5	5·6	7·2	30·5	13·9	11·4	23·0
Ost ..... »	11·2	6·0	9·8	11·8	14·5	13·1	17·5	19 6	17·0	10·2	16·5	20·5
Ägg ..... st.	562·0	798·0	787·0	906·0	541·0	623·0	658·0	697·0	237·0	170·0	292·0	294·0
Mjöl ..... kg	391·2	470·0	458·9	441·4	471·3	488·4	504·2	483·8	338·0	468·2	478·2	486·9
därav vetemjöl ..... »	120·9	138·8	161·8	173·1	210·5	238·3	238·6	250·2	181·6	163·2	158·1	185·5
» råg- och rågsiktmjöl »	267·4	325·8	286·0	261·8	253·5	245·5	259·1	227·7	116·0	114·1	112·1	141·1
» annat mjöl ..... »	2·9	5·4	11·1	6·5	7·3	4·6	6·5	5·9	40·4	190·9	208·0	160·3
Bröd ..... »	74·7	6·7	19·8	17·3	20·4	9·2	10·0	14·8	62·7	10·8	32·1	56·1
därav hårt rågbröd..... »	1·1	2·5	0·9	3·6	13·0	7·5	8·2	10·1	41·2	3·3	22·0	48·9
» mjukt grovbröd och sötlimpa ..... »	56·1	2·5	13·1	12·4	6·1	1·4	1·6	4·5	20·4	6·9	9·5	6·4
» vetebröd o. d. .... »	17·5	1·7	5·8	1·3	1·3	0·3	0·2	0·2	1·1	0·6	0·6	0·8
Potatis ..... »	666·1	547·0	678·1	614·7	566·3	583·1	590·7	542·1	410·7	523·6	442·2	549·7
Socker ..... »	115·3	114·4	126·1	137·6	119·5	114·6	128·7	136·8	121·3	100·5	106·2	115·0
Kaffe ..... »	20·6	13·4	13·8	15·1	17·3	13·3	13·7	14·0	21·4	15·1	17·0	16·4

Tabell 14. Åkerjordens användning, i hektar, åren 1913, 1920, 1927 och 1932.

	Gävleborgs län				Västernorrlands län				Jämtlands län			
	1913	1920	1927	1932	1913	1920	1927	1932	1913	1920	1927	1932
Total åkerareal i ha	**103 585**	**115 678**	**112 953**	**113 092**	**87 089**	**98 002**	**97 364**	**98 736**	**59 658**	**67 801**	**66 046**	**67 171**
Vete	69	541	409	533	—	30	11	40	—	14	11	8
Råg	2 319	2 945	1 666	1 282	1 838	1 323	568	424	677	604	287	181
Summa vete och råg	**2 388**	**3 486**	**2 075**	**1 815**	**1 838**	**1 353**	**579**	**464**	**677**	**618**	**298**	**189**
Korn	10 188	8 866	7 488	7 337	14 921	14 922	12 200	11 569	8 613	8 562	7 383	7 238
Havre	17 293	20 109	22 862	22 375	5 959	5 880	7 656	6 644	1 088	816	864	822
Blandsäd	1 064	3 832	2 484	2 557	858	2 963	2 214	1 804	187	802	530	401
Ärter, bönor, vicker	339	607	147	114	303	271	88	43	671	612	231	190
Summa säd till mogen skörd	**31 272**	**36 900**	**35 056**	**34 198**	**23 879**	**25 389**	**22 737**	**20 524**	**11 236**	**11 410**	**9 306**	**8 840**
Potatis	3 672	3 778	4 156	4 097	4 865	4 593	5 160	5 239	1 863	1 749	1 923	2 194
Foderrotfrukter	290	739	675	625	410	510	428	325	451	154	144	155
Grönfoder	610	2 107	2 328	1 803	3 763	2 944	3 835	3 563	2 630	3 373	4 340	4 150
Vall av olika slag	64 548	69 565	68 904	70 976	52 694	61 601	64 136	68 238	42 940	50 461	49 907	51 480
Andra växtslag	404	287	211	192	119	209	120	82	9	80	54	23
Helträda obruk. åker	2 789	2 302	1 623	1 201	1 359	2 756	948	765	529	574	372	329

	Västerbottens län				Norrbottens län				Hela riket			
Total åkerareal i ha	**92 533**	**92 907**	**100 521**	**108 627**	**38 496**	**48 490**	**56 962**	**63 315**	**3 683 612**	**3 794 711**	**3 715 847**	**3 724 625**
Vete	—	15	8	5	—	3	7	3	117 215	144 728	226 816	278 293
Råg	725	886	293	219	574	425	161	78	371 002	369 735	276 004	211 668
Summa vete och råg	**725**	**901**	**301**	**224**	**574**	**428**	**168**	**81**	**488 217**	**514 463**	**502 820**	**489 961**
Korn	16 196	14 703	12 074	11 956	9 986	7 426	6 183	5 041	181 740	161 053	123 584	110 523
Havre	2 452	1 878	3 197	2 525	1 285	675	1 669	1 720	789 242	709 181	697 348	673 057
Blandsäd	1 041	3 313	3 264	2 800	85	494	352	386	171 737	263 299	228 124	233 573
Ärter, bönor, vicker	9	13	25	33	—	7	9	7	33 850	43 962	27 442	22 610
Summa säd till mogen skörd	**20 423**	**20 808**	**18 861**	**17 538**	**11 930**	**9 030**	**8 381**	**7 235**	**1 664 786**	**1 691 958**	**1 579 318**	**1 529 724**
Potatis	3 318	2 586	3 099	3 407	1 531	1 662	2 303	2 441	152 388	147 421	140 322	138 095
Foderrotfrukter	458	358	327	312	167	135	125	126	76 582	87 935	84 949	82 928
Grönfoder	7 156	4 176	4 663	4 300	2 812	1 422	1 501	2 144	196 665	252 032	101 230	96 609
Vall av olika slag	60 141	62 861	72 303	81 924	21 406	35 292	43 236	50 062	1 215 020	1 237 755	1 468 906	1 568 234
Andra växtslag	28	91	42	26	—	6	26	13	31 711	56 074	47 357	47 937
Helträda obruk. åker	1 009	2 027	1 226	1 120	650	943	1 390	1 294	346 460	321 536	293 765	261 098

Tabell 15. Hektarskördarna åren 1913—1935, i deciton.

	1913—1917	1916—1920	1921—1925	1926—1930	1931—1935
Gävleborgs län.					
Höstråg	16·2	15·2	16·7	15·9	19·7
Korn	15·7	15·3	15·4	15·1	17·0
Havre	14·6	17·1	15·2	15·3	16·7
Potatis	106·0	119·4	116·1	124·8	138·2
Hö från vall	33·8	31·1	31·6	35·3	31·2
Hö från äng	14·1	14·1	12·1	11·3	10·2
Västernorrlands län.					
Höstråg	15·8	13·8	14·8	13·3	17·5
Korn	16·7	14·9	13·6	14·5	16·9
Havre	13·2	14·3	12·0	12·8	15·0
Potatis	120·9	120·9	110·2	117·4	150·8
Hö från vall	32·9	28·4	29·1	32·6	30·6
Hö från äng	12·8	12·7	12·5	13·0	13·2
Jämtlands län.					
Höstråg	18·0	16·2	14·5	14·8	18·1
Korn	19·8	17·0	13·7	14·5	17·6
Havre	15·7	19·1	12·0	13·3	15·9
Potatis	160·6	146·1	124·5	133·0	159·7
Hö från vall	37·8	31·7	30·7	30·0	31·8
Hö från äng	13·2	11·8	11·0	10·7	11·2
Västerbottens län.					
Höstråg	15·8	13·6	12·6	13·0	14·6
Korn	15·6	13·7	12·6	13·1	15·9
Havre	12·9	13·5	11·7	11·7	13·7
Potatis	142·0	134·8	129·6	140·3	163·0
Hö från vall	24·9	20·6	21·8	23·7	23·4
Hö från äng	10·5	10·8	8·8	7·1	8·5
Norrbottens län.					
Höstråg	21·9	15·9	11·8	12·5	14·2
Korn	19·7	17·3	15·5	15·9	17·5
Havre	17·2	13·2	13·1	14·0	16·0
Potatis	139·2	135·8	151·5	148·2	178·3
Hö från vall	31·6	27·8	29·6	27·3	31·8
Hö från äng	11·3	10·6	11·8	8·2	9·8
Hela riket.					
Höstråg	14·9	14·1	16·4	16·4	19·7
Korn	17·1	15·4	17·0	18·2	20·0
Havre	14·2	16·8	15·0	16·8	17·8
Potatis	119·8	115·1	112·8	115·2	140·3
Hö från vall	31·9	29·0	32·9	37·5	35·5
Hö från äng	11·9	11·6	12·2	11·3	11·9

Tabell 16. Antalet hästar, kor, ungnöt och

Län	Hästar				Kor	
	1916	1919	1927	1932	1916	1919
Stockholms stad	7 863	7 922	4 207	3 068	1 151	1 020
Stockholms län	28 168	28 717	23 723	22 634	66 791	57 621
Uppsala län	26 794	27 405	22 635	21 365	54 174	49 957
Södermanlands län	25 595	28 259	25 336	25 150	75 750	66 079
Östergötlands län	40 042	43 856	40 297	40 012	103 981	92 332
Jönköpings län	22 912	24 804	24 047	24 260	84 854	77 377
Kronobergs län	14 919	16 096	16 168	16 696	60 467	56 535
Kalmar län	34 283	35 528	33 586	33 994	85 107	74 903
Gotlands län	15 629	15 551	15 155	14 506	24 628	20 605
Blekinge län	12 382	12 518	11 336	11 263	31 388	28 713
Kristianstads län	52 618	53 575	44 762	44 460	82 479	72 539
Malmöhus län	76 610	75 299	61 863	58 689	112 285	97 821
Hallands län	30 262	29 454	24 748	25 657	64 597	52 438
Göteborgs och Bohus län	26 068	25 593	21 902	22 329	55 240	49 153
Älvsborgs län	40 730	41 818	35 639	36 601	118 045	109 192
Skaraborgs län	56 251	57 883	49 342	51 155	126 785	119 720
Värmlands län	28 093	29 028	24 378	23 371	93 407	91 559
Örebro län	22 891	24 344	20 999	20 891	73 200	66 454
Västmanlands län	24 684	25 807	21 180	19 875	58 630	54 331
Kopparbergs län	19 785	20 473	18 222	17 234	67 888	68 785
Gävleborgs län	19 864	20 861	17 828	17 426	65 216	66 329
Västernorrlands län	20 555	20 379	17 774	16 877	77 771	71 164
Jämtlands län	18 502	18 086	14 055	13 812	51 185	48 831
Västerbottens län	20 723	19 903	18 223	18 299	78 411	67 119
Norrbottens län	14 876	12 522	12 851	12 133	56 259	46 483
Hela riket	701 099	715 681	620 256	611 757	1 769 689	1 607 060

kalvar samt svin åren 1916, 1919, 1927 och 1932.

Kor		Ungnöt och kalvar				Svin			
1927	1932	1916	1919	1927	1932	1916	1919	1927	1932
1 323	1 435	163	110	66	44	2 582	4 945	1 693	2 734
67 347	66 952	32 191	24 970	29 482	30 028	27 746	23 657	31 959	36 502
57 701	57 448	30 008	24 186	29 487	30 277	25 881	21 115	32 527	34 545
79 365	80 010	36 955	28 734	38 322	39 503	33 199	28 008	39 054	48 268
110 528	111 230	67 244	54 843	66 644	65 967	56 641	44 616	67 029	76 008
94 273	99 105	60 100	51 386	53 257	47 898	55 436	35 382	66 985	64 983
68 648	71 089	43 219	38 119	36 679	32 902	41 676	26 178	52 123	53 367
95 549	96 713	70 639	57 857	63 211	58 191	52 585	38 761	64 662	65 835
26 436	26 859	17 590	13 121	17 158	15 285	16 162	12 408	23 063	27 822
35 072	36 197	19 763	17 047	19 789	18 839	27 950	19 321	33 353	33 197
98 079	101 235	61 623	54 248	69 676	66 806	150 521	86 009	220 556	242 571
130 000	134 262	91 719	82 835	108 116	101 599	187 156	106 986	258 442	295 930
68 696	72 406	41 071	33 379	43 571	40 273	62 971	32 906	88 777	106 337
57 863	59 380	33 911	27 584	33 930	30 096	36 385	23 354	40 892	37 922
125 882	130 778	61 219	50 201	58 748	54 356	56 864	38 137	71 056	73 171
134 111	139 409	69 341	59 344	76 478	76 568	77 529	50 840	94 430	103 072
96 566	94 331	56 434	49 119	46 475	43 069	28 190	24 908	36 827	36 592
74 904	77 708	36 415	29 254	34 370	34 439	26 879	20 029	33 706	34 774
63 688	63 212	28 183	22 299	29 464	29 963	21 482	18 924	29 105	33 107
70 483	69 765	28 117	23 076	22 754	22 560	20 148	15 656	23 660	22 506
70 358	71 523	24 706	23 159	23 496	24 991	19 828	16 247	25 861	22 378
75 597	77 864	32 958	31 485	25 003	27 862	13 665	12 224	18 457	14 964
46 752	50 893	25 473	22 172	19 621	22 623	7 273	6 188	10 278	8 804
72 864	81 356	32 622	25 196	19 597	24 808	12 026	7 285	16 576	15 060
52 029	53 391	20 564	17 713	12 924	15 016	4 621	2 699	5 720	4 958
1 874 114	1 924 551	1 022 228	861 437	978 318	953 963	1 065 396	716 783	1 386 791	1 495 407

Tabell 17. Totalskörd i genomsnitt per år (ton).

		Gävleborgs län	Västernorrlands län	Jämtlands län	Västerbottens län	Norrbottens län
Höstråg.....	1921/1925	4 481	1 696	783	978	449
	1926/1930	2 670	789	448	554	240
	1931/1935	2 764	720	408	636	145
Korn	1921/1925	13 872	19 941	11 454	17 020	11 045
	1926/1930	11 824	18 633	10 021	15 431	10 013
	1931/1935	12 622	20 285	12 896	19 697	10 804
Havre	1921/1925	30 317	7 271	789	2 032	906
	1926/1930	34 316	9 336	887	2 719	1 801
	1931/1935	37 757	10 975	1 370	4 075	2 734
Blandsäd	1921/1925	5 561	3 765	865	4 144	554
	1926/1930	4 094	3 355	632	3 683	489
	1931/1935	4 393	3 333	780	4 630	597
Potatis	1921/1925	46 795	52 783	23 036	34 362	25 999
	1926/1930	51 567	59 814	25 407	42 227	35 759
	1931/1935	56 902	78 316	32 398	52 604	41 970
Foderrotfrukter	1921/1925	24 237	16 220	5 488	13 335	7 009
	1926/1930	21 475	13 826	4 605	12 339	4 517
	1931/1935	20 757	12 342	4 993	11 642	4 474
Vallhö	1921/1925	218 720	176 237	155 420	141 595	109 495
	1926/1930	238 443	202 619	147 656	166 684	115 159
	1931/1935	211 899	196 901	158 935	177 423	147 075
Ängshö	1921/1925	8 788	32 142	17 115	65 076	130 458
	1926/1930	19 156	39 183	15 193	58 707	121 451
	1931/1935	18 161	39 138	15 253	62 484	141 892

Tabell 18. Detaljhandelspriser å vissa livsmedel. [1]

Varuslag	Sundsvall	Östersund	Umeå	Vilhelmina	Luleå	Kiruna	Gällivare o. Malmberget	Hela riket
Oskummad mjölk.								
1925—1929	25	24	25	26	26	27	27	22
1930	25	23	22	25	26	26	26	21
1931	25	23	22	23	26	28	27	21
1932	24	23	20	21	26	28	27	20
1933	21	21	20	21	25	24	23	20
1934	25	25	21	23	23	25	25	21
1935	25	25	21	23	25	25	26	21
1936	25	25	23	23	20	25	26	22
Mejerismör.								
1925—1929	361	343	355	363	369	358	367	350
1930	310	305	284	305	312	318	318	284
1931	277	271	262	295	270	283	281	255
1932	254	243	242	267	251	250	256	235
1933	254	249	248	269	256	253	254	244
1934	289	286	290	295	296	295	291	276
1935	280	282	290	292	289	294	285	268
1936	277	278	261	286	281	293	275	263
Lantsmör.								
1925—1929	337	315	323	303	346	343	335	319
1930	292	278	266	265	292	288	282	265
1931	264	253	245	244	254	271	255	240
1932	241	222	224	226	237	240	235	220
1933	244	224	232	215	244	246	234	224
1934	272	258	267	230	279	282	262	253
1935	271	261	263	242	280	281	268	253
1936	261	255	248	239	265	278	256	250
Helfet ost.								
1925—1929	254	240	247	250	266	247	245	244
1930	209	192	174	203	205	201	185	195
1931	198	188	167	188	198	189	183	190
1932	186	175	170	168	185	183	163	175
1933	152	140	149	149	141	144	141	147
1934	167	178	171	177	175	167	159	170
1935	181	180	174	183	182	173	169	177
1936	195	197	177	189	181	188	181	189
Växtmargarin.								
1925—1929	152	150	151	151	151	151	151	153
1930	138	139	138	139	139	135	135	138
1931	130	129	129	130	130	128	128	129
1932	124	127	125	126	127	119	119	125
1933	127	128	127	128	128	124	126	127
1934	141	143	142	142	143	137	138	141
1935	138	137	134	137	135	130	130	135
1936	133	133	133	131	133	131	132	133
Ägg (per tjog).								
1925—1929	281	288	279	300	311	301	297	245
1930	247	247	238	255	267	255	249	211
1931	227	217	217	228	235	222	219	193
1932	203	193	142	207	208	203	214	170
1933	184	160	187	181	191	188	191	161
1934	196	187	193	183	201	191	200	168
1935	243	209	208	208	221	225	225	184
1936	241	228	221	230	234	240	239	204

[1] Priserna äro, där ej annat anmärkes, angivna i öre för kilogram.

Tabell 18 (forts.). **Detaljhandelspriser å vissa livsmedel.**

Varuslag	Sundsvall	Östersund	Umeå	Vilhelmina	Luleå	Kiruna	Gällivare o. Malmberget	Hela riket
Potatis (gammal).								
1925—1929	58	53	57	70	60	66	62	53
1930	49	41	52	70	54	58	51	42
1931	49	39	51	73	52	56	50	44
1932	48	42	49	82	53	58	55	44
1933	38	36	41	—	45	51	46	36
1934	38	38	36	—	46	52	45	36
1935	49	46	43	—	54	56	52	43
1936	50	51	46	—	51	56	56	45
Vetemjöl.								
1925—1929	47	49	48	48	48	50	51	46
1930	43	42	42	43	44	45	46	41
1931	42	41	41	40	43	44	44	39
1932	40	37	37	38	40	42	40	36
1933	38	36	37	36	37	39	38	36
1934	36	36	37	35	36	37	37	35
1935	39	40	40	37	39	42	40	38
1936	40	40	41	39	40	43	41	39
Rågsikt.								
1925—1929	43	43	43	42	43	44	44	41
1930	39	35	37	38	39	39	40	35
1931	37	35	37	36	36	38	39	35
1932	35	35	35	35	35	37	36	33
1933	34	33	35	35	34	35	34	32
1934	32	33	33	33	31	35	35	31
1935	34	34	34	34	35	37	35	33
1936	33	35	35	34	35	37	35	34
Färskt nötkött, stek.								
1925—1929	210	190	193	167	184	194	189	200
1930	196	176	197	170	195	191	202	189
1931	195	170	185	159	192	183	184	181
1932	180	160	174	143	167	163	156	163
1933	157	133	145	129	158	155	143	148
1934	157	164	143	135	162	163	157	156
1935	184	183	194	155	184	192	160	179
1936	193	186	184	180	192	202	169	193
Färskt nötkött, soppkött.								
1925—1929	169	155	146	137	149	146	151	165
1930	157	147	149	125	160	159	148	155
1931	155	145	130	125	159	141	143	150
1932	145	127	114	113	133	114	123	131
1933	118	103	96	98	118	105	114	114
1934	124	134	120	106	127	105	127	121
1935	137	144	144	135	152	108	147	143
1936	152	150	143	154	156	122	156	156
Kalvkött, gödkalv.								
1925—1929	246	306	—	[1] 243	299	287	251	245
1930	250	291	—	—	300	285	266	238
1931	249	253	250	—	300	272	261	225
1932	242	235	246	—	299	252	235	206
1933	232	226	200	—	270	216	225	188
1934	237	237	219	—	251	224	229	198
1935	249	262	234	220	250	228	232	217
1936	251	266	249	—	271	236	262	232

[1] Noterat endast år 1925.

Tabell 18 (forts.). **Detaljhandelspriser å vissa livsmedel.**

Varuslag	Sundsvall	Östersund	Umeå	Vilhelmina	Luleå	Kiruna	Gällivare o. Malmberget	Hela riket
Fårkött, färskt.								
1925—1929	235	202	242	178	207	195	204	232
1930	233	197	232	169	220	205	212	231
1931	221	185	218	160	217	189	183	218
1932	213	181	184	147	205	170	163	201
1933	196	173	181	125	186	156	156	187
1934	216	181	193	160	181	163	160	192
1935	224	188	200	175	198	171	164	205
1936	235	204	213	177	201	184	179	217
Fläsk, färskt.								
1925—1929	234	223	235	227	238	252	225	222
1930	226	213	235	203	233	241	220	210
1931	160	155	160	148	173	127	137	147
1932	156	158	156	143	153	127	132	141
1933	152	149	154	145	157	145	141	142
1934	146	148	141	143	156	146	136	136
1935	186	175	182	158	175	174	152	177
1936	196	188	197	194	194	191	181	196
Fläsk, salt, svenskt.								
1925—1929	235	232	247	221	241	248	229	229
1930	228	228	238	205	233	241	226	217
1931	161	166	162	155	171	151	152	153
1932	156	168	157	139	154	145	142	147
1933	152	160	158	142	157	158	152	148
1934	148	163	142	139	156	159	133	141
1935	188	190	183	158	174	183	160	182
1936	197	198	200	169	194	202	179	200
Fläsk, salt, amerikanskt.								
1925—1929	227	223	231	213	242	244	237	229
1930	227	223	232	204	242	237	236	227
1931	206	192	192	175	211	202	195	195
1932	185	179	185	164	197	181	183	177
1933	—	171	200	157	185	184	163	174
1934	169	161	170	143	168	170	146	158
1935	186	178	170	159	176	170	160	170
1936	198	184	200	182	200	184	171	190
Bitsocker.								
1925—1929	68	71	71	75	72	73	73	68
1930	49	48	48	51	46	52	49	45
1931	45	44	45	46	43	47	44	42
1932	46	49	48	49	46	50	48	47
1933	48	49	49	49	48	51	50	47
1934	48	48	50	50	48	52	48	46
1935	47	48	50	50	48	52	48	46
1936	47	49	50	50	48	53	49	47

Tabell 19. Räntabilitetsutvecklingen för jordbruk i olika landsdelar.

Landsdel	Bokföringsår				
	1930—31	1931—32	1932—33	1933—34	1934—35
a) Bruttoavkastning, kr/ha.					
Södra Sverige	440	403	435	460	485
Mellersta Sverige	322	294	298	306	357
Södra och mellersta Norrland	374	334	304	301	365
Övre Norrland	303	294	281	278	301
Hela riket	358	328	345	361	405
b) Driftkostnader, kr/ha.					
Södra Sverige	394	383	358	359	363
Mellersta Sverige	319	311	281	281	287
Södra och mellersta Norrland	334	316	304	311	327
Övre Norrland	288	290	295	292	289
Hela riket	341	332	309	310	317
c) Nettoavkastning, kr/ha.					
Södra Sverige	46	20	77	101	122
Mellersta Sverige	3	−17	17	25	70
Södra och mellersta Norrland	40	18	0	−10	38
Övre Norrland	15	4	−14	−14	12
Hela riket	17	−4	36	51	88
d) Lantbrukskapital, kr/ha.					
Södra Sverige	2 074	2 116	2 022	2 009	1 977
Mellersta Sverige	1 390	1 373	1 309	1 326	1 325
Södra och mellersta Norrland	1 681	1 640	1 628	1 560	1 590
Övre Norrland	1 509	1 509	1 506	1 498	1 503
Hela riket	1 607	1 610	1 569	1 582	1 582
e) Förräntningsprocent.					
Södra Sverige	2·2	1·2	3·8	5·0	6·2
Mellersta Sverige	0·2	− 1·2	1·3	1·9	5·3
Södra och mellersta Norrland	2·4	1·1	0·0	−0·6	2·4
Övre Norrland	1·0	0·3	−0·9	−0·9	0·9
Hela riket	1·1	− 0·2	2·3	3·2	5·6

Innehållsförteckning.

Sid.

Skrivelse till Konungen 3

Avdelning A.

Utredning rörande jordbrukets läge i Norrland samt den norrländska jordbrukarbefolkningens ekonomiska ställning.

Kap. 1. Norrlands befolkning och dess sysselsättningsmöjligheter 7

Folkmängden och dess förändringar s. 7. — Befolkningsrörelsen s. 8. — Befolkningens fördelning å stad och landsbygd s. 11. — Befolkningens fördelning på hushåll av olika storlek s. 13. — Befolkningens fördelning å olika yrkesgrupper s. 14. — Sysselsättningen utanför jordbruket s. 14. — Produktionsförhållanden och sysselsättningsmöjligheter inom industrien s. 18. — Sysselsättningen inom jordbruket s. 21.

Kap. 2. Förutsättningar för jordbruk i Norrland 23

Naturförhållanden s. 23. — Jordens uppdelning å ägoslag s. 25. — Brukningsdelarnas storlek s. 27. — Äganderättsförhållandena inom jordbruket s. 29. — Arbetskraften inom jordbruket samt arbetslönernas höjd s. 30. — Jordbrukets kredit- och ränteförhållanden m. m. s. 34. — Skattetryck och taxeringsvärden s. 38. — Inkomstförhållandena hos olika befolkningsgrupper s. 39. — Livsmedelsförbrukningens storlek s. 42.

Kap. 3. Produktionen av jordbruksalster i Norrland 43

Växtodlingens planläggning s. 43. — Växtodlingens tekniska bedrivande s. 46. — Husdjursskötselns planläggning s. 50. — Husdjursskötselns tekniska bedrivande s. 54. — Jordbruksproduktionens storlek s. 56.

Kap. 4. Avsättningen av jordbruksalster i Norrland 59

Konsumtionens storlek s. 59. — Saluöverskottet och dess avsättning s. 60. — Tillförseln till Norrland av jordbruksprodukter s. 66. — Detaljhandelspriserna för viktigare jordbruksprodukter i Norrland s. 68.

Kap. 5. Jordbrukets lönsamhet i Norrland 69

Avdelning B.

Förslag till åtgärder till förbättrande av den norrländska jordbrukarbefolkningens ekonomiska ställning.

Kap. 6. Allmänna synpunkter 73

Den norrländska jordbrukarbefolkningens nuvarande utkomstmöjligheter s. 73. — Möjligheterna för staten att medverka till förbättrade utkomstmöjligheter för jordbrukarbefolkningen i Norrland s. 76. — Åtgärder från statens sida för stödjande av jordbruket i Norrland s. 78.

Sid.

Kap. 7. Åtgärder för åstadkommande av ett varaktigt stöd åt jordbruket i Norrland 80

Skattelättnader för särskilt skattetyngda kommuner s. 80. — Skärpta bestämmelser mot olämplig delning av jordbruksfastighet s. 81. — Främjande av nyodling samt underlättande av jordanskaffning s. 84. — Underlättande av kredit för jordbrukets behov s. 88. — Åstadkommande av en ändamålsenlig jordbruksproduktion s. 89. — Förbättrade avsättningsförhållanden för jordbruksprodukter s. 100.

Kap. 8. Åtgärder för åstadkommande av ett tillfälligt stöd åt jordbruket i Norrland 103

Jämkningar i regleringen av införseln av vissa färdiga jordbruksprodukter s. 103. — Jämkningar av fodermedelsregleringen s. 103. — Jämkningar i mjölkregleringen s. 107. — Ifrågasatta jämkningar av övriga regleringsanordningar s. 110. — Vissa andra förslag till åtgärder för stödjande av det norrländska jordbruket s. 111.

Kap. 9. Sammanfattning jämte hemställan 112

Särskilda uttalanden 116

Tabellbilaga.

Tabell 1. Folkmängden länsvis den 31 december åren 1900, 1910, 1920, 1930 och 1935 119

Tabell 2. Antalet företag, omsättningsbelopp, sysselsatta personer och drivkraft enligt företagsräkningen år 1931 samt antalet yrkesutövare och folkmängd enligt folkräkningen år 1930 120

Tabell 3. Antalet anställda arbetare inom vissa industrier åren 1913, 1920, 1930 och 1934 121

Tabell 4. Folkmängden inom vissa huvudgrupper av yrken åren 1920 och 1930 122

Tabell 5. Arealen fördelad efter ägoslag samt utarrenderad åkerjord, i hektar, inom varje län år 1932 124

Tabell 6. Antalet brukningsdelar inom olika storleksklasser av jordbruk år 1932 125

Tabell 7. Arealen fördelad efter ägoslag vid olika storleksklasser av jordbruk år 1932 126

Tabell 8. Fast anställd arbetskraft på 100 hektar åker vid brukningsdelar av olika storlek år 1932 127

Tabell 9. Tillgångar och skulder för jordbrukets behov, i miljoner kronor, år 1933 128

Tabell 10. Skattetrycket inom vissa skattetyngda kommuner i Norrland åren 1927—1929 och 1932—1934 130

Tabell 11. Åkerns totalvärde samt värdet per hektar enligt av prövningsnämnderna fastställda värden vid 1928 och 1933 års allmänna fastighetstaxeringar 132

Tabell 12. Konsumerade kvantiteter per år och normalhushåll för familjer i städer och industriorter år 1932/1933 132

Sid.

Tabell 13. Konsumerade kvantiteter per år och normalhushåll för vissa familjer å landsorten år 1933 133

Tabell 14. Åkerjordens användning, i hektar, åren 1913, 1920, 1927 och 1932 134

Tabell 15. Hektarskördarna åren 1913—1935, i deciton 135

Tabell 16. Antalet hästar, kor, ungnöt och kalvar samt svin åren 1916, 1919, 1927 och 1932 136

Tabell 17. Totalskörd i genomsnitt per år (ton) 138

Tabell 18. Detaljhandelspriser å vissa livsmedel 139

Tabell 19. Räntabilitetsutvecklingen för jordbruk i olika landsdelar 142

10—877104.

10—577104.

Statens offentliga utredningar 1937

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Betänkande med förslag till revision av förvarings- och interneringslagarna m. m. [3]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

1934 års nämnd för städningsutredning. Betänkande med speciella beräkningar och förslag rörande ersättningarna för städningsarbete inom vissa statliga ämbetslokaler i Stockholm m. m. [7]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Socialiseringsproblemet. 2. Hushållsräkningens problem och faktorer. [1]
Socialiseringsidéer och socialiseringspraxis i Sovjetunionen. 2. [2]
Statslotteriutredningen. Betänkande med förslag rörande svenskt penninglotteri. [4]

Hälso- och sjukvård.

Yttrande i abortfrågan. [6]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Betänkande med förslag ang den statsunderstödda va tenavlednings- och avdikningsverksamheten samt da med sammanhängande spörsmål. [8]
Utredning rörande jordbrukets läge i Norrland me vissa förslag till åtgärder till förbättrande av den nor ländska jordbrukarbefolkningens ekonomiska stäl ning. [9]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande med förslag till lagstiftning ang. särskild husbehovsskogar i Västerbottens och Norrbottens lä lappmarker m. m. [5]

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

377104 Isaac Marcus Boktr.-A.-B., Stockholm 1937